This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

HD WIDENER
HW RMZI M

Philol 343.15 (12)

Bought with the income of
THE
SUSAN A. E. MORSE FUND
Established by
WILLIAM INGLIS MORSE
In Memory of his Wife

Harvard College Library

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

Svensk Månadsrevy för undervisning i de tre huvudspråken

utgiven av

HERMAN SÖDERBERGH
Rektor vid Djursholms Samskola

N. OTTO HEINERTZ
Docent i tyska vid Lunds Universitet

TOLFTE ÅRGÅNGEN

1918

DISTRIBUTION:
MODERNA SPRÅK, LUND

LUND 1918, AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET.

Digitized by Google

Philol 343.15 (12)

Morse

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK:

ÅRGÅNG XII (1918)

INNEHÅLL.

N:r 1 (104) — Februari.

Sid.

Rien (de) moins, **E. Walberg** 1
Några kapitel fransk syntax, **Birger Palm** 9
Randanmärkningar till skoltexter, **Claës Oldin** 16
Litteratur:
Carl Auerbach, Svensk-tysk ordbok. Hoppe—Hildebrand, Svensk-tysk ordbok, **N. Otto Heinertz** ... 25
Engelsk skollitteratur recenserad av **Sigurd Segerström**. 29—31
Engelske Forfattere for Gymnasiet. N:o 8. A Reader's Companion to George Eliot's "Silas Marner" (Alsted) 29
The Sphinx without a Secret and The Model Millionaire (Wilde) 31
Ett par belägg till den dubbla bet. av nichts weniger als, **Sigurd Segerström** 31
Insända tidskrifter 32

N:r 2—3 (105—106) — Mars.

Till frågan om det fonetiska alfabetet, **L. & W., Sgh** 33
Randanmärkningar till skoltexter (forts.), **Claës Oldin** ... 41
"Böjes som best. art.", **Carl Bergener** 53
Some English Proverbs, **F. J. Fielden** 54
Litteratur:
Detlev v. Liliencron, Kriegsnovellen und Kriegsgedichte, **Claës Oldin** 60

Digitized by Google

N:r 4 (107) — April.

Vårens studentstilar 65
Mistakes in the Arnold Text 81
Insända böcker 82

N:r 5 (107) — Maj.

Vårens realskolestilar 83
Litteratur:
Emil Rodhe, Das edle Blut und andere Erzählungen, **N. Otto Heinertz** 91
Brief Report on the Arnold Text, **C. S. Fearenside** 93
Vårens tyska studentstil och Auerbachs ordbok, **Oscar Åhre** 96
Insända tidskrifter 97
Insända böcker 98

N:r 6 (108) — September.

Elementarundervisningen i ljudlära, **Herman Söderbergh** .. 99
Vokaltabell för dito, Konsonanttabell för dito, **L. & W.-Sgh** 103
Franskans imparfait, passé simple och passé composé, **P. A. Geijer** 105
Satsbildning och ordföljd, **P. A. Geijer** 109
Litteratur:
Karl Kärre: Heyse-Storm-Keller, Drei Novellen, **N. Otto Heinertz** 116
E. Grip: Barry Pain, Eliza. — Eliza's Husband, **Sigurd Segerström** 119
P. J. Edler and J. Holmberg: Political Speeches by Famous British Statesmen, **Sigurd Segerström** .. 121
Scandinavian Classics. Volume II. Poems by Tegnér, **Sigurd Segerström** 122

N:r 7 (109) — November.

Student- och realskolestilar. Hösten 1918 133
Litteratur 155

Digitized by Google

N:r 8—9 (110—111) — December.

Realia i våra texteditioner, **N. Otto Heinertz** 157
Några citat och anspelningar i tyska skoltexter, **Theodor Hjelmqvist** 163
Några anmärkningar om bruket av tel, **Gunnar Biller**.... 167
Är "le style indirect libre" ett indirekt framställningssätt? **Emil Låftman** 171
"Ich habe nicht schlafen können", **A. Malmstedt** *och* **N. Otto Heinertz** 175
Bort med de flerspråkiga lärartjänsterna, **T. Hilding Svartengren** 184
Fackmän för tyskan även på nybörjarstadiet, **Y.** 187
Barbara Frietchie, dikt av J. S. Whittier, originalet till höstens engelska reproduktionsprov 192
Några ord med anledning av docent Heinertz' recension av Heyse—Storm—Keller, Drei Novellen, **Karl Kärre** 193
Svar, **N. Otto Heinertz** 196
Litteratur:
Paul Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache, **Edv. Strömberg** 196
Scenes from English History, ... compiled and annotated by R. E. Zachrisson. Ordlista samt ordförklaringar och synonymer på engelska till dito, **Sigurd Segerström** 201
Insända böcker och tidskrifter 203

Digitized by Google

Innehållsförteckning efter innehållets art.

I. Språkpedagogiska inlägg.

Sid.

Till frågan om det fonetiska alfabetet. *L. & W., Sgh.* ... 33
"Böjes som best. art." *Carl Bergener* ... 53
Vårens tyska studentstil och Auerbachs ordbok. *Oscar Åhre* ... 96
Elementarundervisningen i ljudlära. *Herman Söderbergh* ... 99
Vokaltabell för dito. Konsonanttabell för dito. *L. & W., Sgh.* ... 103
Realia i våra texteditioner. *N. Otto Heinertz* ... 157
Bort med de flerspråkiga lärartjänsterna! *T. Hilding Svartengren* ... 184
Fackmän för tyskan även på nybörjarstadiet. Y. ... 187
Några ord med anledning av doc. Heinertz' recension av Heyse-Storm-Keller, Drei Novellen, *Karl Kärre* ... 193
Svar, *N. Otto Heinertz* ... 196

II. Artiklar av grammatiskt, litteraturhistoriskt, språkhistoriskt, stilistiskt e. d. innehåll.

Rien (de) moins. *E. Walberg* ... 1
Några kapitel fransk syntax (forts.). *Birger Palm* ... 9
Randanmärkningar till skoltexter. *Claës Oldin* ... 16, 41
Ett par belägg till ... den dubbla betydelsen av ... "*nichts weniger als*" *Sigurd Segerström* ... 31
Some English Proverbs. *F. J. Fielden* ... 54
Franskans imparfait, passé simple och passé composé. *P. A. Geijer* ... 105
Satsbildning och ordföljd. *P. A. Geijer* ... 109
Några citat och anspelningar i tyska skoltexter. *Theodor Hjelmqvist* 163
Några anmärkningar om bruket av *tel. Gunnar Biller* ... 167
Är "le style indirect libre" ett indirekt framställningssätt? *Emil Låftman* 171
"Ich habe nicht schlafen *können*". *A. Malmstedt* och *N. Otto Heinertz* 175

III. Diverse.

Mistakes in the Arnold Text, *C. S. Fearenside* ... 81
Brief Report on the Arnold Text. *C. S. Fearenside* ... 93
Barbara Frietchie. *J. G. Whittier* ... 192

Digitized by Google

IV. Översättningar och kommentarer m. m.

A. *Studentexamen.*

1) Översättningsprov.

Sid.

V. T. 1918. Engelskt översättningsprov för realgymnasiet *F. J. Fielden — C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken* 65, 66—70
D:o för latingymnasiet ..... 72, 76—79
Franskt översättningsprov för realgymnasiet *A. Ganem — P. Méaly — M. Ransson*..... 66, 70—71
D:o för real- och latingymnasiet ..... 73, 80—81
Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet *C. K. — Ernst A. Meyer — Benno Rosenbund*..... 72, 73—76

H. T. 1918. Engelskt översättningsprov för realgymnasiet *C. S. Fearenside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken* 133, 134—137
D:o för latingymnasiet..... 139, 143—146
Franskt översättningsprov för realgymnasiet *M. Ransson — P. Méaly* 134, 137, 154
D:o för real- och latingymnasiet *M. Ransson — P. Méaly* 139, 146, 154
Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet *C. K. — Benno Rosenbund — E. Th. Walter — Ernst A. Meyer* ..... 138, 140—143, 153

2) Uppsatsuppgifter.

Uppgifter för uppsats på engelska eller franska för realgymnasiet ..... V. T. 1918 ..... 65; H. T. 1918 134
Uppgifter för uppsats på tyska eller franska för realgymnasiet samt på tyska eller engelska eller franska för latingymnasiet ..... V. T. 1918 ..... 72; H. T. 1918 138

B. *Realskolexamen.*

1) Översättningsprov.

V. T. 1918. Tyskt översättningsprov *C. K. — Ernst A. Meyer — Benno Rosenbund* ..... 83, 84—86
Engelskt översättningsprov *C. S. Fearenside — F. J. Fielden* .... 86, 87—89

H. T. 1918. Tyskt översättningsprov *C. K. — Ernst A. Meyer — Benno Rosenbund — E. Th. Walter*... 147, 148—151
Engelskt översättningsprov *C. S. Fearenside — F. J. Fielden* ..... 147, 151—152

2) Reproduktionsprov.

V. T. 1918. Tyskt reproduktionsprov 83
Engelskt „ 86
H. T. 1918. Tyskt „ 147
Engelskt „ 148

Digitized by Google

V. Böcker.

		Sid.
Carl Auerbach, Svensk-tysk ordbok ..... *Hoppe—Hildebrand,* Svensk-tysk ordbok	**N. Otto Heinertz**	25
A. Reader's Companion to George Eliot's "Silas Marner" by *Jakob Alsted*	**Sigurd Segerström**	29
The Sphinx without a Secret and The Model Millionaire by *Oscar Wilde*		31
Detlev von Liliencron, Kriegsnovellen und Kriegsgedichte, herausgegeben ... von *J. Swenning.* **Claës Oldin**		60
Das edle Blut und andere Erzählungen, mit Anmerkungen von *Emil Rodhe*	**N. Otto Heinertz**	91
Heyse-Storm-Keller, Drei Novellen ... herausgegeben von *Karl Kärre*		116
Barry Pain, Eliza. Utgiven med anmärkningar av *Elias Grip.* Eliza's Husband, utgiven av densamme	**Sigurd Segerström**	119
Political Speeches by Famous British Statesmen. Selected and annotated by *P. J. Edler* and *J. Holmberg*		121
Scandinavian Classics. Vol. II. Poems by Tegnér		123
Otto Bremer, Deutsche Lautlehre	**Edv. Strömberg**	155
Paul Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache		196
Scenes from English History, compiled and annotated ... by *R. E. Zachrisson.* Ordlista samt ordförklaringar och synonymer på engelska till dito. **Sigurd Segerström**		201
Till red. insända böcker och tidskrifter		32, 82, 97, 98, 203

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 1 (104) * LUND * Februari 1918

RIEN (DE) MOINS.

I sept.-okt.-häftet av Mod. Spr. (1917) lästes en liten intressant uppsats av lektor Th. Hjelmqvist om den tvåfaldiga betydelsen hos ty. *nichts weniger als* och det motsvarande sv. *ingenting mindre än.* Såsom lektor H. framhåller, användas båda dessa uttryck dels med nekande, dels med jakande betydelse: 1) »ingenting i mindre grad än», »icke det minsta», »allt annat än»; 2) »ingenting ringare än», »ingenting för mindre än», »ingenting annat än».

Avsikten med nedanstående rader är att påpeka hurusom franskan erbjuder ett fullständigt motstycke till nämnda förhållande. På alldeles samma sätt finner man nämligen *ne . . . riens moins que* begagnat i båda de angivna bemärkelserna.[1]) Och liksom tyska språkrensare förkasta den affirmativa användningen av *nichts weniger als* och för detta fall föreskriva bruket av *nichts Geringeres als,* så yrka franska puristers på att man i motsvarande betydelse skall säga *ne . . . rien de moins que.*

Naturligtvis har det sin riktighet att, liksom »ingenting nytt», »ingenting sådant», »ingenting mera» o. dyl. i franskan motsvaras av «rien de nouveau», «rien de pareil», «rien de plus» etc., man också väntar att »ingenting mindre» (= ringare) skall återges med *rien de moins* Och det gör det ju också — ibland. Den saken är så känd att jag nöjer mig med att anföra ett par exempel ur Dictionnaire Général: «Il n'est rien de moins qu'un héros = il est

[1]) Endast i förbigående vill jag fästa uppmärksamheten på att förhållandet är det samma med eng. *nothing less than.* Jmf. Murrays New English Dictionary, art. less, A I, 7 b och B 3, varifrån jag lånar följande exempel: «But yet methinkes, my Fathers execution Was nothing less then bloody Tyranny», Shakespeare, I Henry VI, II, v, 100 (= »ingenting ringare, ingenting annat än»); och å andra sidan: «. . . who, trusting to the laws, expected nothing less than an attack», Scott, Napoleon, XXVII (= »ingenting i mindre grad, allt annat än»). Till användningen i denna senare betydelse fogar N. E. D. anmärkningen: nu sällsynt.

Digitized by Google

tout à fait un héros»; «Il ne veut rien de moins que régner = il ne lui faut pas moins que le trône». Något annat kan detta uttryck över huvud aldrig betyda, så vitt jag vet.[1])

Vi komma nu till *rien moins*. Dess enligt P. Stapfer[2]) enda regelrätta och logiska användning är den negerande. Denna föreligger i talrika fall från både äldre och nyare tid. Så läses t. ex. hos Rabelais: «Tel est vestu d'habit monachal qui au dedans n'est rien moins que moyne» (= »allt annat än»), Gargantua, Prologue. «Ma comédie n'est rien moins que ce qu'on veut qu'elle soit», skriver Molière om Tartuffe i sin Premier placet au roi, och menar naturligtvis att den alls icke är vad man påstår. Sammaledes låter han i Femmes savantes, II, 9, Ariste utropa om Trissotin:

> Un pédant qu'à tout coup votre femme apostrophe
> Du nom de bel esprit et de grand philosophe,
> D'homme qu'en vers galants jamais on n'égala,
> Et qui n'est, comme on sait, rien moins que tout cela.

Marmontel (Mémoires, l. VIII) säger till Rousseaus försvar: «Rousseau n'est rien moins qu'un méchant homme. Plus je le vois, plus je l'estime et je l'aime». Jmf. vidare: «Louis d'Outremer . . . montra bien vite au duc de France qu'il n'était rien moins qu'un roi fainéant», F. Lot, Les derniers Carolingiens (1891), sid. 4; «Elle ne paraît rien moins que bonne, et j'augure mal de cette rousse», Willy & Colette Willy, Claudine à l'école, sid. 8. — Ibland står *rien moins* självständigt, alltså med underförstått *que cela:* «En quoi consiste donc la misère . . .? A trembler, à sentir douleur et à blêmir? Rien moins. Ce qui la cause, c'est . . .», Malherbe (Grands Écrivains de la France), II, 555. Hos J. J. Rousseau, Confessions, l. III, finner man följande rätt egendomliga fras: «Un jour que ne pensais à rien moins, on vint me chercher de la part du comte de la Roque.»

Vid sidan härav begagnas emellertid *rien moins* titt och ofta affirmativt, likbetydande med *rien de moins*. Bossuet använder båda konstruktionerna. Så säger han till moderna grammaticis belåtenhet t. ex.: «Le parti [des protestants] n'eut pas plus tôt senti ses forces, qu'on n'y médita rien de moins que de partager l'autorité», 5e avert., 5; och «Une indifférence qui, selon M. Jurieu, ne tend à rien de moins qu'à renverser le christianisme», 6e avert., III, 9. Men annorstädes drar han sig icke för att i samma be-

---

[1]) Ett fall sådant som: «Il n'y a rien de moins vrai que cette nouvelle», vilket Dict. de l'Académie fr. upptar såsom exempel på negativ betydelse hos *rien de moins*, är icke analogt med de av oss behandlade, i vilka *moins* ju användes som adjektiv (subst.); här är *moins* ett rent adverb, som hänför sig till adjektivet *vrai*, och man säger «rien de moins vrai» liksom «rien de vrai». Med annan formulering måste satsen bli: «Cette nouvelle n'est rien moins que vraie».

[2]) Récréations grammaticales et littéraires (Paris 1909), sid. 12 ff. och 203 ff. Jmf. även E. Deschanel, Les déformations de la langue française (Paris s. d.), sid. 138—140. — Några av de i föreliggande uppsats citerade exemplen äro hämtade från Stapfer, som å sin sida stillatigande lånat flertalet av sina från Littré (art. rien), vilken naturligtvis även jag begagnat.

Digitized by Google

tydelse (»intet ringare än») bruka *rien moins,* såsom i sin Oraison funèbre över Maria Teresia: «Ces riches vêtements dont le baptême les ont revêtus . . . ne sont rien moins que Jésus-Christ même», eller i Discours sur l'histoire universelle jusqu'à l'empire de Charlemagne, III, 6: »Ils . . . ne prétendirent à rien moins qu'à mettre premièrement leurs voisins et ensuite tout l'univers sous leurs lois». På samma vis finner man hos Pascal i hans sjätte Lettre provinciale: «Je n'attendois rien moins, lui dis-je, d'un livre tiré de vingt-quatre jésuites». I början av IXe boken av Les Confessions säger Rousseau på tal om svårigheterna i ett litterärt arbete som förelåg honom: «L'entreprise, au reste, n'était pas légère; il ne s'agissait de rien moins que de lire, de méditer et d'extraire vingt-trois volumes».[1])

Dictionnaire Général betecknar det andra av de nyss ur Bossuet citerade exemplen på *rien moins* såsom föråldrat. Huruvida detta är berättigat torde vara, minst sagt, tvivelaktigt. Franska akademiens ordbok (1878) råder visserligen till att undvika uttrycket i fråga på grund av dess dubbeltydighet, vilken den illustrerar med följande fraser ur det moderna språket: «Vous pouvez vous dispenser de reconnaissance envers lui, car il n'est rien moins que votre

[1]) P. Stapfer (sid. 16) uppger att Rousseau här skrivit: «Il ne s'agissait rien moins que de lire etc.» De upplagor jag haft tillgång till, ha samtliga den läsart jag anfört i texten. Men det är mycket möjligt att Stapfers uppgift är riktig. Det av honom klandrade uttrycket förefaller mig icke i högre grad stötande. I alla händelser synes det mig vara, lindrigast talat, en överdrift att kalla frasen för «cet épouvantable monstre . . . le solécisme le plus énorme de toute la littérature française.» Detta redan av det skälet att jag är i stånd att påvisa dess make, hos ingen mindre än Racine, visserligen i hans posthuma Fragments et notes historiques (Gr. Écr., V, 138): «Le Grand Seigneur ne songeoit rien moins qu'à la réduction des Cosaques.» Med något sökande skulle man förmodligen lätt nog finna flera liknande exempel. (Längre fram, sid. 7, n. 1, får jag tillfälle att citera ett nästan identiskt fall). I vilken mån är för övrigt detta uttryckssätt mera otillåtligt än den mycket vanliga användning av *rien que* som föreligger i t. ex.: «Un juif de l'ancien style, dont la sordide houppelande donne des démangeaisons rien qu'à la regarder», Coppée, Toute une jeunesse, sid. 129; «J'avais toutes les préventions de la terre contre ma future nièce. Elles sont tombées rien qu'à sa vue», A. Hermant, Les Transatlantiques, sid. 12; «Rien qu'en me racontant votre histoire, vous me révéliez la réalité humaine», J. Lemaître, Les rois, sid. 65; «Bos . . . prêt à donner vingt mille francs rien que pour trois pièces de la collection», A. Daudet, L'Immortel, sid. 31—2; «Je tremble rien que d'y penser», Erckmann-Chatrian, L'ami Fritz, sid. 55; «Je regardais le manuscrit, pressentant, rien que d'après le titre, ce qu'il devait être», P. Loti, L'exilée, sid. 65. För att ta till jämförelse ett närstående språk, finna vi i italienskan alldeles liknande konstruktioner (vilka för övrigt ha direkta motstycken i svenskan): «Diana . . . aveva parlato nientemeno che di una buona e completa divisione», Memini, Vita mond., sid. 11; «Al pari di loro si rannoda nientemeno che colla Basina dell'antichissima leggenda franca di Childerico», P. Rajna i Romania, XXVI, 44; «Goffredo ne discorre nientemeno che in un centinaio di versi», id., ibid., sid. 54; eller med en annan, analog vändning: «Egli non pigliava gusto altro che ai libri», S. Farina, Amore bugiardo, sid. 14; «Oramai, a dirtela, non vivo altro che di lavoro», Giusti, Lettere, II, 159; «La contessa Orsolina non passava dalla sua stanza altro che per brontolare», G. Rovetta, Baby, sid. 226. Samtliga anförda uttryck — *ne . . . rien moins que, rien que, nientemeno che, non . . . altro che* — ha för språkkänslan stelnat till enhetliga, mer eller mindre tonlösa, adverb och kunna därför undvara den preposition som en sträng logik annars skulle fordra framför pronominet. (Jmf. G. Ebeling, Probleme der romanischen Syntax, I, 1 ff.)

Digitized by Google

bienfaiteur», gentemot «Vous lui devez de la reconnaissance, car il n'est rien moins que votre bienfaiteur»; och vidare «Vous le croyez votre concurrent; il a d'autres vues, il n'aspire à rien moins qu'à vous supplanter», gentemot «Vous ne le regardez pas comme votre concurrent; cependant il n'aspire à rien moins qu'à vous supplanter».[1]) Men naturligtvis har akademiens maning förklingat ohörd. *Ne ... rien moins que* användes fortfarande, i både tal- och skriftspråket, synnerligen ofta i betydelsen av *ne ... rien de moins que*. Stapfer (sid. 12) intygar och beklagar vad han kallar för »den beständiga förväxling mellan *rien moins* och *rien de moins* som alla fransmän göra sig skyldiga till». I Le Temps för den 3 juli 1905 skrev den kände historikern professor Anatole Leroy-Beaulieu om den dåvarande politiska situationen i Ryssland: «Ce qui se prépare là-bas n'est rien moins qu'une révolution»; varmed han naturligtvis ville säga att det verkligen var en revolution som stod för dörren. Analoga äro följande exx: «Quand on cherche à se figurer le langage des gens du peuple dans l'ancienne Rome et dans les provinces, il ne s'agit de rien moins que de démêler la véritable origine ... de toutes les langues romanes», P. Monceaux, i Rev. d. deux mondes 1891, vol. 4, sid. 429; «Il ne fallait rien moins que cela pour la rassurer. Elle s'était sentie si faible devant lui», J. Rameau, La Montagne d'Or (1899), sid. 350; «Créer Figaro, c'était innover plus que personne dans la comédie, après Molière, Regnard, Lesage et Marivaux. Il n'y fallait rien moins que du génie», E. Lintilhac, Hist. gén. du théâtre en France, IV (1909), 457; «Il ne s'agissait de rien moins que de recevoir, vers cinq heures, Guy, Josette Croze ... et M. Lecœur, invités à entendre Jacques chanter avec Sandra des chansons napolitaines», M. Prévost, Anges gardiens (1913), sid. 136; «Cette simple question de femme ne vise à rien moins qu'à poser l'angoissant et inévitable problème de la mort», P. Bourget, Le sens de la mort (1916), sid. 317.[2])

Givetvis är det en nackdel att ett och samma uttryck kan ha två rakt motsatta betydelser, och det är onekligen förvånande att träffa på ett dylikt förhållande i ett språk sådant som franskan, vilket i så hög grad älskar klarhet och precision. Kanske någon vill invända att sammanhanget tillräckligt tydligt anger den rätta meningen, och att, för att använda en bekant försvarsreplik från en akademisk disputation, »boken är skriven för intelligent folk».

[1]) Framför en adjektivisk predikatsfyllnad (t. ex. «Il n'est rien moins que sage») är *rien moins* alltid nekande. Se Acad., art. moins. Å andra sidan brukas näppeligen *rien de moins que* + adjektiv. (Jmf. förhållandet i ty. och sv.)

[2]) Exx:en från Monceaux och Lintilhac ha påpekats för mig av lektor A. Ganem. — Schulthess översätter i sin fransk-svenska ordbok (art. rien) *rien moins que* med »ingenting mindre än; äv. = allt annat än», och nämner över huvud alls icke *rien de moins*. J. Storm, Dialogues français, cours moyen (2ª svenska uppl.), sid. 205, har båda dessa vändningar utan att omtala den dubbla innebörden hos *rien moins*. Däremot uppger E. Rodhe, Essais de philol. moderne, III, 27, med rätta, såsom det synes mig, att *rien de moins* är ovanligt i det moderna talspråket.

Digitized by Google

Må så vara; men man får ändå inte ställa fordringarna på läsare eller åhörare alltför högt. Att saken visst icke alltid är så klar och att även mycket skarpsinniga personer kunnat missta sig beträffande innebörden hos uttrycket i fråga — eller åtminstone dess tyska motsvarighet — framgår av den tolkning av en passus hos H. Heine som givit uppslaget till lektor Hjelmqvists ovan omtalade artikel. Också är det begripligt att en och annan fransk skribent, utan att vara språkman eller purist, reagerar mot tvetydigheten hos *ne . . . rien moins que*. Att resultatet härvid icke alltid blir språkligt mera korrekt, därpå berättar Stapfer ett ganska slående exempel. För tolv år sedan hade M. Aristide Briand, i ett tal i franska deputeradekammaren angående skilsmässan mellan stat och kyrka, enligt det officiella referatet yttrat följande: «Sous prétexte d'urgence, la proposition de l'honorable M. Raiberti ne tend à rien moins qu'à renvoyer la réforme à une autre législature». En tidningsman, som förstod att talaren menade att herr R. önskade få saken uppskjuten men också insåg det tvetydiga i frasen, ville i sitt återgivande av densamma bättre klargöra M. Briands tanke. I stället för att, enligt grammatikens fordran, inskjuta *de* mellan *rien* och *moins,* grep han, för att framhålla den affirmativa meningen, till den utvägen att utelämna *ne* och skrev alltså, i Petite Gironde, 4 juli 1905: «M. Briand répond que la motion de M. Raiberti tend à rien moins qu'à renvoyer etc.» (Härmed jämföre man, mutatis mutandis, användningen av s. k. pleonastiskt *ne* i de från alla franska grammatikor kända fallen.)

* *
*

Hur skall man förklara uppkomsten av *rien moins* i betydelsen av *rien de moins?* Stapfer nöjer sig med att utgjuta sin vredes skålar över vad han kallar för «confusion», «étourderie», «ignorance», «solécisme», «sottise» etc., men gör intet försök att finna ut den egentliga anledningen till att härvidlag så många fransmän, enligt hans uppfattning, säga raka motsatsen till vad de mena. Icke heller har, mig veterligen, någon annan forskare yttrat sig härom. Utan att ha gjort några mera djupgående undersökningar i frågan skulle jag vilja riskera följande förklaring.

Såsom det är tydligt av de ovan anförda exemplen, går bruket av *rien moins* = *rien de moins* ganska långt tillbaka i tiden. På 1500- och 1600-talet var känslan för den ursprungliga substantiviska karaktären hos *rien* ännu icke fullständigt utplånad och ordet konstruerades därför vanligen — så småningom naturligtvis allt mindre ofta — med ett attributivt adjektiv, alltså utan förbindande *de*. Hos Montaigne påträffar man t. ex. fraser som dessa: «Il n'est rien si aysé, si doux et si favorable que la loy divine», Essais, I, 46; «Est-il possible de rien imaginer si ridicule», II, 12; «A chasque chose il n'est rien plus cher et plus estimable que son estre», ibid.

Digitized by Google

På samma sätt: «Il n'est rien plus sot que celui qui pense estre fin, ne rien plus sage que celui qui connoist son rien» (=sa nullité), Marg. de Navarre, Heptaméron, XXVIII. Andra samtida exx. finner man hos Darmesteter & Hatzfeld, Le seizième siècle en France, sid. 275; Brunot, Hist. de la langue française, II, 477; Haas, Französiche Syntax, § 306. Jmf. vidare, från en något senare tid: «Il n'est rien mauvais que ce qui n'est point honneste, ni rien bon que ce qui peut se faire avec honneur», fras av Malherbe, kritiserad av Vaugelas (ed. Chassang), II, 400; «Il n'y a rien assez attrayant pour le convier au désordre, ni rien d'assez fort pour l'y traîner,» Malherbe (Gr. Écr.), II, 329; [1]) «A qui venge son père il n'est rien impossible», Corneille, Cid, II, 2; «Je ne découvre rien digne de vos courages», id., Toison d'or, I, 3; «Il n'est rien si commun qu'un nom à la latine», Molière, Fâcheux, III, 2; «Il n'est rien tel que les jésuites», Pascal, Lettres Prov., 40; «Il n'est rien tel que d'être riche», Mme de Sévigné (Gr. Écr.), V, 357. Vaugelas, I, 443, godkänner både *rien de tel* och *rien tel.* [2]) På samma sätt träffar man *rien plus = rien de plus:* «Quel bien prétend il [le chien]? Rien plus qu'un peu de mouelle», Rabelais, anf. st.; «Il [un serviteur] obéit, et rien plus», Malherbe, II, 69;

> Vous me direz: 'Quelle est donc votre affaire?'
> Quelle elle est donc? Je l'aurai bientôt dit:
> C'est d'admirer ... 'Quoi! Rien plus?' ... et me taire.
> La Fontaine, Dizain (Gr. Écr., IX, 65).

På en tid då man alltså om vartannat använde t. ex. *rien impossible* och *rien d'impossible; rien tel* och *rien de tel; rien mieux* och *rien de mieux; rien plus* och *rien de plus;* på den tiden synes det mig mycket begripligt, eller fastmera alldeles oundvikligt, att man också skulle komma att utan åtskillnad säga *rien moins (que)* och *rien de moins (que)* — ehuru vid sidan härav fanns ett annat *rien moins,* med rakt motsatt innebörd och bestående av *rien* + det självständiga, verkliga adverbet *moins* (= »i mindre grad»). [3]) Att *rien moins* i betydelsen »ingenting ringare» ännu alltjämt fortlever, är, strängt taget, icke stort märkvärdigare än att, såsom vi känna från grammatiken (t. ex. Plattner, Ausführl. Gramm., § 357) och lexika, det fortfarande heter *rien* (liksom *personne) autre,* [4]) — fastän man numera oftast både hör och ser *d'autre* i denna förbindelse. [5])

[1]) Så vitt jag kunnat finna, överväga hos Malherbe redan fallen med *de* vida i antal. I kommentaren till Desportes klandrar han användningen av *rien mieux* och föreskriver i stället *rien de mieux* (IV, 287).

[2]) Littré, art. de, 7°, tyckes anse detta sistnämnda uttryck såsom fortfarande brukligt. Numera är det i varje fall en ren arkaism.

[3]) Det är att märka att även *rien plus* har dubbel betydelse. Jmf. å ena sidan den redan citerade frasen av Malherbe: «Il obéit, et rien plus», å andra sidan, ur samme författare: «Il est si maigre que rien plus» (= »i högre grad»), III, 475; som man ser, en fullständig parallell till *rien moins.*

[4]) Även *rien autre chose.*

[5]) Här några exempel som jag har till hands: *rien d'autre,* Willy & Colette Willy, Claudine à l'école, sid. 66; H. Bordeaux, La neige sur les pas, sidd. 223, 237;

Digitized by Google

Om denna min uppfattning är riktig, är således företeelsen i fråga historiskt berättigad. En annan sak är att, som sagt, uttrycket *ne . . . rien moins que* på grund av sin tvetydighet erbjuder vissa nackdelar och att därför *rien moins* i affirmativ betydelse ur denna synpunkt hellre borde ersättas med de också brukliga *rien de moins* eller *pas moins.*[1]) Härom kan man naturligtvis uttala en from önskan. Men åtminstone historiskt sett är det ett misstag att tala vare sig om «solécisme» eller om «confusion», d. v. s. något slags förväxling av två olika uttryck, eller att påstå att fransmännen härvidlag skulle säga motsatsen till vad de vilja säga.[2])

En dylik förebråelse vore mera på sin plats i fråga om ett sporadiskt förekommande fenomen som jag till slut vill omnämna, därför att det i viss mån påminner om det ovan omtalade försöket att markera den affirmativa innebörden hos *ne . . . rien moins* genom uteslutande av negationen *ne*. Ur Parisertidningen Le Matin för den 12 mars 1910 har jag skrivit av följande fras: «Je connais

---

Hervieu, Peints par eux-mêmes, sid. 195; T. Bernard, Sa sœur, III, sc. 10; Caillavet & de Flers, Papa, II, sc. 10; *personne d'autre*, Bourget, Cosmopolis, sid. 93; Willy & Colette Willy, Claudine à Paris, sid. 204; Le Temps, 13. IV. 1912, sid. 1; (likaså *quelque chose d'autre*, Willy & Colette Willy, Claudine à Paris, sid. 156; Hervieu, Les paroles restent, II, sc. 2; *quelqu'un d'autre*, Bourget, anf. arb,. sid. 241; Prévost, Anges gardiens, sid. 191; T. Bernard, anf. arb., III, sc. 22; Caillavet & de Flers, anf. arb., I, sc. 4). — Jag vill också framhålla att efter det substantiverade uttrycket «je ne sais quoi» kan följa ett adjektiv utan eller med *de;* jmf. t. ex. «Dans le second [portrait] se trouvait fixé le je ne sais quoi indéfinissable qui est l'expression et le charme», P. Loti, Quelques aspects du vertige mondial, s. 106; «Il y avait dans sa démarche un je ne sais quoi moins facile», F. Vilars, Le passé de sœur Monique, s. 312; och «C'était . . . ce je ne sais quoi de robuste et de sain qui plaisait aux regards», Prévost, anf. arb., s. 347. Denna senare konstruktion är den vanliga.

[1]) Jmf. den ovan, sid. 2, anförda frasen ur Dict. Gén.: «Il ne lui faut pas moins que le trône»; vidare, från äldre tid: «Il étoit occupé à conter ses prouesses à quelques dames . . . il ne promettoit pas moins que de faire un roman en cinq parties», Scarron, Roman comique, l. I, ch. 21; «Il ne fallut pas moins que les conseils les plus pressants de la raison et du malheur pour la déterminer», Marmontel, anf. st.; eller följande par exempel ur Racine: «Soixante mille hommes, qui ne se promettoient pas moins que de conquérir la Picardie et la Champagne» (Gr. Écr.), V, 259 (Camp. de Louis XIV); «La doctrine . . . ne tendoit pas moins qu'à autoriser les plus grands crimes,» IV, 489 (Hist. de Port-Royal). I denna sista passus finna vi samma företeelse om vilken talats ovan, sid. 3, n. 1. — E. Løseth, Notes de syntaxe française (Skrifter udg. af Videnskabsselskabet i Christiania, 1910, Hist.-fil. kl.), sid. 12, framhåller att *rien de moins*, då det efterföljes av ett grundtal, fordrar *que*, icke *de*, och citerar såsom exempel: «Dans le Cid on n'a rien de moins que deux duels et une bataille». Författarehänvisning saknas. Utan att vilja påstå frasen vara inkorrekt, måste jag säga att den icke förefaller mig helt lycklig. Jag tror att — i överensstämmelse med språkbruket i svenskan — de allra flesta fransmän i stället skulle säga: «Dans le Cid on n'a pas moins de deux duels etc.».

[2]) Om uppkomsten av det ty. *nichts weniger als* i betydelsen *nichts Geringeres als* skall jag icke yttra mig. Beträffande sv. *ingenting mindre än* och eng. *nothing less than* i deras dubbla betydelse synes mig förklaringen vara ungefär den samma som för det franska uttrycket: *mindre* och *less* kunna båda utan någon ändring i formen vara adjektiv eller adverb; i förra fallet ansluta de sig till det omedelbart framför stående indefinita pronominet *(ingenting*, resp. *nothing)*, i det senare äro de självständiga (= »i mindre grad»).

Digitized by Google

trop les scrupules de conscience de M. Lagasse pour être certain que, s'il se posait à lui-même cette question: 'J'ai le droit de faire arrêter un homme; vais-je le priver de la liberté?', il voudrait, avant de faire la réponse, avoir des preuves ou, tout au moins, des présomptions assez fortes». Tydligen fordrade både logik och grammatik «trop ... pour ne pas être certain», men den bakom liggande affirmativa tanken har kommit författaren att lämna ute negationen. Den föga efterföljansvärda företeelsen är säkerligen icke enastående och bör icke föras enbart på kontot av brådskan vid redigerandet av en tidningsartikel.[1]) Icke heller skola vi svenskar tro att sådant, åtminstone i vårdat språk, vore omöjligt hos oss. Det är icke många år sedan i årsberättelsen från en svensk högre läroanstalt om en afliden lärare stod att läsa följande motstycke till det nyss anförda franska citatet: »... och huru helt han vann oss alla genom de många vackra dragen i sin karaktär, minnas vi alltför väl för att vi alltjämt skola djupt sakna honom.» Vem vet? Kanske kommer dylikt med tiden att bli allmänt och godtaget språkbruk. Tills vidare torde emellertid de flesta filologer — om än aldrig så försiktiga och benägna att endast konstatera utan att fälla någon dom — ge konstruktioner sådana som dessa beteckningen språkfel.

Lund den 8 november 1917.

E. Walberg.

---

[1]) I den ovan citerade passagen fattas, som vi sett, en nödvändig negation. Hur lätt man å andra sidan vid bruket av nekande ord och vändningar kan råka få med en negation för mycket, är en känd sak. Dylika misstag förekomma väl i alla språk. (Exempel ur den grekiska, den latinska och den tyska litteraturen — delvis mycket lustiga, men oftast sådana att en mindre uppmärksam läsare alls icke upptäcker oriktigheten — äro samlade i Wolff-Bellermanns skolupplaga av Sophokles' Antigone, Kritischer Anhang, anm. till v. 4. Från det svenska talspråket torde vi lite var känna till pleonasmer sådana som *omöjligen inte* eller det ännu vulgärare *knappt inte*, o. dyl. [Under korrekturläsningen finner jag i Skånska Aftonbladet för den 15 jan. 1918 denna blomma, som jag icke kan neka mig nöjet att plocka: »Om österrikare och ungrare komma att deltaga i [de tyska] infanterianfallen är obekant, men det förefaller mindre troligt att de ej anlitas, då en alltför stor massanhopning av soldater på en smal genombrottsfront torde förminska rörligheten».]) Ett fall av negationsförvirring i denna riktning efter det till synes svårhanterliga *trop* föreligger i följande passus ur Jean de la Brète, Mon oncle et mon curé («Couronné par l'Acad. franç.»), sid. 193: «Cependant ses antipathies étaient vives et il exécrait les républicains. Non pas qu'il fût trop passionné pour ne point rester dans un juste milieu; il eût accepté une république s'il l'avait crue possible, et il s'inclinait devant l'honnêteté etc.» (Några rader förut hade förf. dessutom uttryckligen framhållit att «Je ne l'ai jamais vu s'emporter; il conservait son calme etc.») Det är givet att *ne point* borde varit borta. Men jag vill tillägga att jag visat stället i fråga för en bildad fransman, vilken måste läsa igenom detsamma två gånger, innan han märkte att det var något på tok däri. Förmodligen spelar uttrycket *assez pour* (= *trop pour ne pas*) in, åtminstone som en medverkande faktor, vid dessa ologiska konstruktioner.

Digitized by Google

NÅGRA KAPITEL FRANSK SYNTAX,

med anledning av lektor KOCH's «Étude sur la langue de Pierre Mille».

(Forts.)

II. Konkret (substantivisk) betydelse.

När obestämd eller partitiv artikel träder i den bestämdas ställe, får strax det hela en annan karaktär. Nu är det icke längre fråga om att låta kroppsdelen eller själsförmögenheten underordna sig under begreppet person, nu uppträder huvudet eller sinnet, eller vad det nu är, som ett självständigt ting, som gör anspråk på hela uppmärksamheten för egen del. Visserligen är det icke uteslutet, att förhållandet kan vara ungefär detsamma, när vi ha den bestämda artikeln — såsom vi sett vid t. ex. *j'ai le cœur brisé* — men då hör saken strängt taget icke till ämnet för denna uppsats annat än som en illustration till hur det ena eller det andra konstruktionssättet kan ha uppkommit.

Jag ville gärna göra en jämförelse även här, en jämförelse, som kanske kan belysa, vad jag menar. Låt oss då tänka på två sådana satser som *j'ai grand faim* och *j'ai un faim de loup!* Det förra uttrycket förefaller mig åtskilligt tamt vid sidan av det senare, och helt säkert är det så, att det är den obestämda artikeln, som ger en annan färg åt det sagda. Eller — för att vända om saken — säkerligen är det den omständigheten, att *faim de loup* är ett mera målande och livligt uttryck än *grand faim,* som gör, att obest. art. icke kan tänkas utelämnad. Härav skulle vi alltså kunna draga den slutsatsen, att själva attributets beskaffenhet skulle ha något att betyda, när vi gå att välja den ena eller den andra konstruktionen. Så är det förvisso också. Och är icke attributet i och för sig så särskilt »vielsagend», så kan det måhända bli det, just genom att man väljer konstr. med obest. (part.) artikel. Härigenom blir det förklarligt, att obest. (part.) artikel är det vanliga, när mer än ett attribut föreligger. Vi kunna naturligtvis mycket väl säga *elle a les mains petites et bien formées,* om vi avse att framhäva, att händerna äro både små och välformade (eller rättare, att personen 'hon' är såväl »småhänt» som »fagerhänt» [sic!]). Men det går icke gärna för sig att säga: **elle a les yeux bleus et beaux.*

1. *Attributets egen beskaffenhet förutsätter konstr. med obest. (part.) artikel.* Ex.:

Il avait une tête orientale (Noir; STORM); Calvin . . . avait une mémoire prodigieuse (PLATTNER); Elle avait une main de race, des pieds montrables, des mouvements souples (L. de TINSEAU, Un nid dans les ruines); Elle a un nez classique; Vous avez un

Digitized by Google

accent tout à fait français; Mme X. avait une robe trainante; Elles ont des têtes charmantes.

2. *Mer än ett attribut och objektet därigenom tyngre än subjektet.* Ex.:

Charles XII . . . avait un très-beau front, de grands yeux bleus, un nez bien formé (Voltaire); Elle a un petit nez retroussé qui lui va à ravir (STORM); Les enfants sont faits pour avoir de bonnes jambes grasses (KOCH; Mille); Avec cela des yeux bleus, francs et honnêtes (Tinseau) [1]).

3. *Endast subjektiva skäl för valet av obest. (part.) artikel.* Ex.:

L'Ingénu avait une mémoire excellente (Voltaire); Avez-vous bonne vue? — Je demande si vous avez de bons yeux (Sardou); Outre un teint olivâtre, elle avait un menton pointu [2]) (Lesage). Tu as des petits pieds, des petites mains (Dumas f.); Vous a-t-elles des petits bras! (Labiche); Elle a des cheveux gris, des rides (Daudet); Avec cela . . . une peau très blanche (Tinseau); Il avait un visage allongé (Aicard); Il a une mémoire fidèle (Baruël); Elle a un bon cœur (GULLBERG-EDSTRÖM); Une personne qui a une longue barbe et un beau front (KOCH; Mille); Elle avait une bouche fermée, sérieuse, serrée par un secret (M. TINAYRE, L'Ombre de l'Amour). Nos voyageurs reçurent le salut du conducteur, qui avait une bonne figure, et prirent . . . (GRÉVILLE, Propriété à Vendre).

Att konstruktionen med obest. (part.) artikel näppeligen är tänkbar, när betydelsen är figurlig, förstås alltså lätt: någon konkret form kan här icke komma ifråga. Därför väl: *elle a une tête orientale,* men icke: **elle a une tête dure,* såvida man icke menar »dure» i rent bokstavlig bemärkelse. Jfr även: avoir l'oreille dure, avoir le sommeil dur, avoir la main heureuse o. s. v.

Kapitel 2. »Un homme à [la] barbe rousse».

Den ursprungliga skillnaden mellan *un homme à la barbe rousse* och *un homme à barbe rousse* framgår tydligast, om vi jämföra med sådana uttryck som *un mandarin aux yeux bleus* och *un mandarin à bouton bleu.* Uttrycket »à bouton bleu» är alldeles givet icke avsett som någon beskrivning av hurudana mannens rockknappar äro, utan anger blott, till vilken *klass* av mandariner ifrågavarande person bör räknas. Klassifikationsbegreppet framträder ännu tydligare i sammanställningar utan adjektiv: *une bête à corne, une bête à laine* (jfr STORM, l. c., sid. 163); men det blir ju samma sak, om jag säger: *une bête à laine courte, un chien à long poil* (jfr.

[1]) Alltså icke blott, när »il y a deux adjectifs déterminants, dont l'un doit précéder le substantif» (KOCH).

[2]) Naturligtvis kan här det föregående uttrycket med obest. art. anses nödvändiggöra samma artikel efter *elle avait.*

Digitized by Google

STORM, sid. 8). Nu utgöras dessa sammanställningar av någorlunda fasta förbindelser av subst. + subst. med adjektiv, men det går gott för sig att bilda mera lösa (tillfälliga) förbindelser och ändå få fram begreppet klass: *un arbre à belles fleurs, un homme à idées curieuses.* Hela prepositionsuttrycket står här som ett vanligt adjektivattribut (rent abstrakt; jfr. förra kapitlet!), och slår man upp »långhårig», »storblommig» o. d. i ett svenskt-franskt lexikon, finner man som bekant som franska motsvarigheter just *à poil long (à long poil), à grandes fleurs.*

Emellertid påträffas ofta fall, där det icke är så lätt att inse, att det är fråga om angivande av klass, men vid närmare undersökning visar det sig kanske ändå, att någonting sådant ligger inunder. Själv har jag den känslan, att ett uttryck med à + subst. utan best. art. alltid har samma objektiva, ointresserade och torra karaktär som just angivande av klass innebär. När däremot best. art. utsättes, erhåller kroppstillhörigheten ett mera framträdande rum och sammansmälter icke med det föregående eller efterföljande adjektivet: *un homme à la barbe rousse* (= un homme dont la barbe est rousse).

Med *ce paletot à grandes poches* menas sålunda — enligt mitt förmenande — endast och allenast: den här storfickiga rocken (i motsats till en annan slags rock); med *ce paletot aux grandes poches* menas: den här rocken med de [förskräckligt] stora fickorna. Det senare konstruktionssättet innebär alltså något mera subjektivt, intresserat, målande.

Nu är förhållandet visserligen icke alltid så, som här ovan skisserats. Mången gång står alldeles säkert best. art. helt enkelt, för att hiatus skall undvikas (jfr. STORM, sid. 5, ang. *pot à eau* och *pot à l'eau* o. d.); någon gång ser det snarast ut, som om artikeln vore att betrakta som generisk best. art., och slutligen kan artikeln vara utpräglat possessiv eller demonstrativ, alldeles som fallet kan vara i svenskan och tyskan: Als das dürre Männchen mit dem bartlosen, feinen Junggesellenantlitz, den wohlgepflegten Händen und den ängstlich gescheitelten weissen Haaren sich . . . (G. ENGEL: Der Reiter auf dem Regenbogen).

I. Utan artikel.

1. Mera fasta förbindelser, där begreppet klass är tydligt. Det är att märka, att det icke blir någon skillnad, om ägaren nämnes i bestämd form, i obestämd form eller med dem. pronomen! Exempel:

Les robes à corsage montant (Feuillet [1]); Il avait le pantalon à passe-poil rouge (KOCH; Mille); Un jeune paysan d'allure

[1]) De allra flesta exemplen äro hämtade ur STORM, Större fransk Syntax I, Artiklerne.

Digitized by Google

effrontée, au feutre à bord étroit penché sur l'oreille (AICARD, Maurin des Maures); La rose à cent feuilles (Baruël); Il est mandarin à bouton bleu (L'Illustr.); Les hommes à barbe rousse, des chiens à poil long, des moutons à laine courte (STORM).

2. Förbindelserna äro lösare, men det är likväl tydligt nog, att det är fråga om klass. Hit räknar jag även lexikaliska beskrivningar o. d. Exempel:

Les politiques à courte vue (Sand); Le monde est plein de ces jeunes gens à grands sentiments (Augier); Il portait un paletot . . . à grandes poches (Aicard); Un homme à longues jambes, à longue barbe (SCHULTHESS); *Pivert* . . . Oiseau à plumage jaune (LAROUSSE).

3. Begreppet klass är dunkelt, men beskrivningen är objektiv, torrt konstaterande. Exempel:

Quatre hommes à longues barbes (Dumas p.); L'horrible vieux à tête d'oiseau (Daudet); Un vieux homme à cheveux blancs (Maupassant); Le chirurgien était un homme de haute taille, à large poitrine (Aicard); Un prêtre à nez énorme et pointu, une soubrette à petit nez retroussé (Zola); Son habit-veste de drap vert à boutons noirs devait le gêner (FLAUBERT, Mme Bovary); Poursuivi par des reptiles à figure humaine (KOCH, Mille; = »människoliknande») [1]).

II. Med bestämd artikel.

Står bestämd artikel, blir beskrivningen livligare, men det händer ofta — såsom förut nämnts — att artikeln har en mera speciell uppgift, såsom också i *l'homme au nez* (STORM, sid. 4), *le verre au vin* (STORM, sid. 5).

1. Demonstrativ artikel. Exempel:

L'homme au masque de fer (Voltaire); Rouen, la ville aux églises, aux clochers gothiques (Maupassant); La ville aux sept collines (STORM); L'homme au nez rouge, aux mains longues (ib.).

2. Adjektivet är snarast predikativt och artikeln possessiv. Jfr. *avoir les cheveux ras.* Exempel:

Grondard le père était un colosse, à la face et aux mains toujours noires de charbon (Aicard); L'idiot aux cheveux sales (KOCH; Mille); Un homme aux cheveux ras.

3. Artikeln kan tänkas stå uteslutande för undvikande av hiatus. Exempel:

Une fille aux yeux bleus [2]) (STORM); Un vieux homme à cheveux blancs, à l'œil fou (Maupassant); Un homme beau, riche,

[1]) KOCH's exempel: Il commença de monter, à petits gestes patients et adroits, Il marchait à genoux rapprochés höra icke alls hit; uttrycken med à äro ju här adverbial.

[2]) I *la fille aux yeux bleus* är väl artikeln närmast demonstrativ. Jfr. sv. »damen med de gröna ögonen» (Sydsv. Dagbl.).

Digitized by Google

élégant, à l'air fatal (TINSEAU, Un Nid dans les Ruines); Ses mains, très longues, pâles et fines, aux ongles nets et brillants (Aicard).

4. Generisk artikel är tänkbar, ehuru ej säker, i:

Une soubrette à petit nez retroussé, une Italienne au beau nez classique (Zola). Jfr. för övrigt kap. 1, I: B: 4.

5. Artikeln har ingen av de funktioner, som nämnts i 1—4. Exempel:

En regardant quelque bergère aux traits nobles ou quelque . . . (SAND, Jeanne); Une femme au cœur tendre (Feuillet); Une jeune fille romanesque, rêveuse, au cœur très neuf (Tinseau); C'était un charmant garçon à l'œil brillant, à la moustache noire (About); C'était une charmante enfant au visage gracieux (Malot); Un jeune paysan d'allure effrontée, au feutre à bord étroit penché sur l'oreille (Aicard); Un aimable garçon . . . au costume exclusivement campagnard, à la physionomie ouverte (GRÉVILLE, Propriété à Vendre).

III. Med obestämd (partitiv) artikel

förekommer icke à, men väl står ibland *avec* i stället för à, och då begagnas alltid obest. (part.) artikel. Effekten blir densamma som vid à + best. art., men kanske ännu något starkare, eftersom ju à + best. art. ofta kan stå av annat skäl än för att ge större livlighet åt skildringen. — Exempel:

Un menton pointu, avec des lèvres fort enfoncées (Lesage); C'était une charmante enfant au visage gracieux, avec un nez étroit, une bouche petite, des grands yeux profonds, un front pur (Malot); Très pauvrement vêtus, avec des pantalons ornés de pièces superbes, des petites robes d'indienne fanée (GRÉVILLE, Propriété à Vendre); Avec de gros yeux pleins de sang (Daudet).

Jfr även: Qui était petit avec une physionomie ravagée d'artiste (Tinseau); La bouche était si fraîche sur des dents si pures (TINAYRE, L'Ombre de l'Amour).

Efter *de* däremot står ingen artikel, och någon slags livlighet i skildringen kan här icke upptäckas: Le chirurgien était un homme de haute taille, à large poitrine (Aicard); Un homme de sang froid (STORM, sid. 164).

Kapitel 3. Que = parce que?

På sid. 55 säger KOCH på tal om konjunktionerna: »Digne de remarque est aussi son emploi de la conjonction *que:* Dans le cas suivant 'que' s'emploie elliptiquement pour 'parce que' (selon M. Rest: 'mauvais français'). Ex. Et Pie Douze voudrait certaine-

Digitized by Google

ment la suivre: *que* c'est la manie des chevaux . . . de ne pas vouloir se laisser dépasser».

Att 'que' här är att betrakta som en ellips, tror jag icke alls, och icke heller vill jag riktigt gå med på att 'que' här har betydelsen 'parce que'. I JEAN AICARD, Maurin des Maures, som företer tydliga tecken till provençalskt språkinflytande, finnas talrika exempel på ett dylikt 'que', och överallt synes mig detta 'que' snarast vara att fatta som en samordnande konjunktion med betydelsen »ty» och detsamma som det italienska ché [1]), medan motsvarande underordnande konjunktion heter *pourquoi*. Nu är ju skillnaden mellan »ty» och »emedan» icke stor, men den bör väl ändå upprätthållas. Exempel:

1. *Que = car:* Tu finiras ta partie d'écarté avec tes »camarades», ou plutôt tu en feras une avec moi; *que* je l'ai bien gagnée. — Ôtez-vous de là, les femmes! *qu*'il a insurté la patrie! — Ne parle pas du loup, *que* tu en verrais la queue. — Pitalugue réfléchissait, immobile . . . *Qu*'heureusement il y avait du vent, et pas de mouches! — Quand il sentit la bête chaude et remuante contre son estomac: »Ve! *que* je l'ai!» cria-t-il, joyeux.

Så hos DAUDET, Lettres de mon Moulin: Ne m'en parlez pas, *que* je ne puis plus me tenir sur mes jambes.

2. *Pourquoi = parce que:* Je suis fier d'être votre ami, *pourquoi* vous êtes un brave homme. — Ça ne me flatte guère, *pourquoi* je devine qu'elle a eu peur que je parle trop. — Dans bien des cas, il ne devrait y avoir de paroles que celles-là, — *pourquoi* le monde ne s'en mérite pas davantage. — Qu'heureusement (jfr. ovan!) il y avait du vent, et pas de mouches! — *pourquoi*, s'il y en avait eu, des mouches, le cheval . . . aurait peut-être fait du bruit.

Kapitel 4. »Je le veux voir».

»Cet archaïsme se trouve, pourtant, assez souvent chez Mille, surtout quand le régime est 'se'», säger KOCH angående pers. pronominets placerande före det modala hjälpverbet. Även detta förhållande tycks emellertid vara ett speciellt sydfranskt drag (jfr it. Le voglio dire une parola, Non te lo voglio dare) och är därför näppeligen att betrakta som någon arkaism.

I ovannämnda AICARD, Maurin des Maures (Provence), i E. le ROY, Jacquou le Croquant (Périgord) och i H. BORDEAUX, Les Roquevillard (Savoie) är sagda konstruktion mycket eller åtminstone tämligen vanlig [2]). Exempel:

[1]) Jfr även: Tu es toi, Maurin? . . Je suis moi, bonjour, dit Maurin (it. sei tu, sono io); Pitalugue cria à son aîné qui n'était plus beaucoup loin; Votre histoire d'hier n'était pas beaucoup gaie; C'est beaucoup regrettable (it. molto).

[2]) Däremot har jag icke påträffat den hos DAUDET, Lettres de mon Moulin (ed. Bosson).

Digitized by Google

Cette opinion se peut soutenir (AICARD); Si je te voulais épouser (ib.); Moi, je la veux voir courir (ib.); Toutes les thèses se peuvent soutenir (ib.); Qui se peut translater ainsi (Le ROY); Malgré les deux gendarmes qui le voulaient retenir (ib.); Je le voulais mettre au courant de la pratique des affaires (BORDEAUX); Son fils cadet, qui le devait continuer (ib.).

Så även: Il les faut quitter (AICARD); Quand l'ermite . . . se fut allé coucher (ib.); Je ne vous l'envoie pas dire (ib.). Men åtminstone vid 'aller' och 'envoyer' är denna ordställning ännu allmänt bruklig (PLATTNER, Gram., § 179). Likaså är följande vanligt: Elle était humiliée et vexée au delà de ce qui se peut dire (GRÉVILLE, Propriété à Vendre).

Kapitel 5. »Une chose longue».

Lektor KOCH'S exempel på postposition av 'long', 'grand' etc. synas mig icke så märkliga. Jag kan stå till tjänst med ytterligare några citat, som visa, att dylik postposition kan förekomma även hos andra författare, när adjektivet är starkare betonat:

Une bonne vieille va demander . . . à Denise si elle ne veut pas une place meilleure (TINAYRE, L'Ombre de l'Amour); A cause de la chaleur grande[1]) tout ce monde s'était rafraîchi (ROY, Jacquou le Croquant); Notre noce ne fut pas une noce bien belle (ib.); Et si tu fais des prières longues . . . tu en peux mettre quatre, d'heures (AICARD, Maurin des Maures); Si maintenant je rencontre un homme jeune, alors . . . (ib.); C'était, dit Grondard avec un rire mauvais, le surnom donné à mon père (ib.); Jolie comme vous êtes, vous trouverez facilement une position meilleure (MURGER, Scènes de la Vie de Bohème); Son tableau était, dans des proportions moindres, le pendant de . . . (ib.); Serait-ce une impertinence grande que de demander . . .[2])? La passion pure et vraie d'un homme jeune[2]).

Jfr även det förut (Kap. 1) citerade: un chien à poil long (STORM). Ett vanligt uttryck är: Des jours meilleurs.

Kapitel 6.

1. KOCH'S citat: Elles n'ont pas grandes réserves dans leurs armoires innebär ingenting överraskande. Substantiv föregånget av 'grand' utan artikel är icke ovanligt, särskilt i nekade meningar. Adjektivet har därvid kvantitativ betydelse (= beau-

[1]) PLATTNER (sid. 399): »Nachgestelltes *grand* findet sich in familiärer Ausdrucksweise, z. B. s'excuser de la liberté grande.»

[2]) Ur mina anteckningar. Tyvärr har jag ej antecknat stället.

Digitized by Google

coup de), alldeles som i en massa stående sammanställningar, vilka tjänat till förebild: Ils ont grande raison, J'ai grand' (eller grande) peur, J'ai grande envie, J'ai grande honte (Jfr STORM, sid. 140), Ce n'est pas grand'chose. — En frappant comme ça, tu ne pouvais pas me faire grand mal (AICARD, Maurin).

2. *Tel* i betydelsen 'comme', 'pareil à' har jag påträffat på olika ställen i AICARD, Maurin des Maures, och möjligen är även detta ett sydligt drag. Ex.:

Sa grande satisfaction était de voir les femmes »venir toutes seules» . . . telles les perdrix au coq; Ses aïeux épiaient . . . les petites Provençales chrétiennes, pour les emporter . . ., tels les satyres antiques. — Även *tel que:* Tels que des styles d'horloge solaire, ils écrivent . . .

Emellertid har jag även i TINAYRE, L'Ombre de l'Amour (Limousin) funnit ett exempel: Sans éclat, sans chaleur, telle une tendresse voilée, fidèle, toujours égale.

3. *Sus* för 'sur' är säkert icke »idiome septentrional», utan blott en ortografisk beteckning för 'sur' uttalat med stumt r, vilket uttal icke är ovanligt, när eljest tre konsonantljud skulle komma att sammanstöta. Jfr PASSY-JONES, The Sounds of the French Language § 242. — *Toute suite* representerar på samma sätt det vanliga uttalet av tout de suite.

Malmö i September 1917.

Birger Palm.

RANDANMÄRKNINGAR TILL SKOLTEXTER.

Bland Korléns »Randanmärkningar» ovan sid. 127 ff. var det ett par textställen, som även undertecknad hade inrangerat bland vad jag privatim skulle kalla mina »Quisquilien zur fremdsprachlichen Schullektüre». Jag fick därigenom lust att förelägga mina kolleger dessa. Den som recenserar en skoledition har ju ingen skyldighet och väl ej alltid lust att meddela alla de kritiska och kompletterande anmärkningar, som kunna och böra göras; däremot får den lärare, som skall genomgå en text med sin klass, osökt anledning att sysselsätta sig med sådana detaljer. »Da muss sich manches Rätsel lösen — doch manches Rätsel knüpft sich auch». Tanken, att det är så lite att komma med och att de anträffade misstagen ofta ligga i öppen dag, har nog huvudsakligen varit orsaken till att den från redaktionshåll till tidskriftens läsare riktade inbjudan (M. S. VII, 136) ej hörsammats mera; det synes dock ej vara alldeles utan betydelse, att det i vår enda nyfilologiska tidskrift fästes uppmärksamhet på feltolkade och svårtolkade ställen i allmänt lästa skoltexter.

Mina anmärkningar behandla rent språkliga frågor, huvud-

Digitized by Google

sakligen till tyska texter; mot slutet vidrör jag en liten filologisk-litterär detalj av kommenterandets metodik, som länge legat mig om hjärtat.

Av de texter, som i det följande komma under diskussion, har jag behandlat en, nämligen Swennings Goethe-Auswahl, mera ingående och medtagit så mycket, som jag skulle sagt i en recension. Detta så mycket hellre, som ingen allvarlig sådan är mig bekant; ty dit kan man ju ej räkna Hans Hansens M. S. VI, 22 ff.; den inskränker sig till rättandet av en del svecismer i Swennings på tyska skrivna företal och litteraturhistoriska översikter.

I. Tyska texter.

Goethe-Auswahl für die Schule. Mit Kommentar herausg. von *Julius Swenning*. Lund 1911.

Sid. 3,28: *Ach! denkt das Veilchen, wär' ich nur*
Die schönste Blume der Natur,
Ach, nur ein kleines Weilchen,
Bis mich das Liebchen abgepflückt
Und an dem Busen matt gedrückt!
(Das Veilchen).

Komm.: „man hätte an den Busen erwartet. Mit dem Dativ soll wohl das Ausruhen, das Geniessen am Busen hervorgehoben werden". (!)

Matt är naturligtvis objektivt predikativ; *matt drücken* ungefär = *zerdrücken*. Dativen är lika naturlig som i *die Wellen zerschlagen sich an den Felsen* (dat.): *schlagen ans Ufer*. Jfr *er zerschmetterte sich den Kopf an einer Mauer*.

Sid. 5,4. Komm.: „*spröde*, schwer zu befriedigend"; läs *befriedigen!*

Sid. 7,12: *es stehet ein Regenbogen*
wohl über jenem Haus! (Schäfers Klagelied).

wohl är här naturligtvis rent 'flickwort', ej det tendentiella *wohl* (som i *abends ging er wohl spazieren*).

Sid. 9,5: *Als stünd' in seiner Kapelle*
Der würdige Pfaffe schon da
Und fragte: wollt ihr einander?
Wir aber lächelten: Ja!

Und tief bewegten Gesänge
Des Herzens innigsten Grund,
Es zeugte, statt der Menge,
Der Echo schallender Mund.

Digitized by Google

Utg:s förklaring: „der schallende Mund der Echo zeugte es, statt der Menge" synes mig egendomlig; dessutom helt säkert för lärjungarna vilseledande; stryk därför *es* efter *zeugte* (det har nämligen hänt, att vederbörande uppfattat *zeugte es* som 'alstrade, åstadkom det').

Sid. 16,28: *Niemand ahnet, dass von Schmerzen*
Herz im Herzen
Grimmig mir zerrissen ist. (An Mignon).

Angående denna traductio jfr eng. *in your heart of hearts* o. a.

Sid. 20,13: *Zwischen dem Alten,*
Zwischen dem Neuen
Hier uns zu freuen
Schenkt uns das Glück. (Zum neuen Jahr).

Dubbelsättningen av *zwischen,* en just vid denna preposition av naturliga skäl högst frappant företeelse, är här blott att betrakta som en licentia poetica. — Emellertid kan jag ej neka mig nöjet att anföra några paralleller, några fall av 'elementare Verwandtschaft', som visa, att saken dock ej är oerhörd i språkens liv. Så anför O. Weise (Germanisch-Romanische Monatsschrift I, 742) från tyska dialekter: *der Born steht zwischen dem Garten und zwischen der Scheune.* Företeelsen är känd från latinet; så Horatius Epist. I, 2, 12:

Nestor componere lites
Inter Peliden festinat et inter Atriden.

Jfr även Sat. 1, 7, 12; från Propertius har jag antecknat II, 31, 15 *inter matrem deus ipse interque sororem.* I litauiskan finner jag *mes buvom tarp baimės bey tarp lukesties* (Voelkel Lit. Elementarb.[2] 53 r. 2) 'vi voro mellan fruktan och hopp'. *didelis skirtums yra tarp žmogaus ir tarp galwijo* 'stor skillnad är det mellan människan och djuret' (Kurschat).[1])

Sid. 21,26: *So wie im Tanze*
Bald sich verschwindet,
Wieder sich findet
Liebendes Paar. (Zum neuen Jahr).

Komm.: „sich [i *sich verschwindet*] überflüssig". Är väl snarast reciprokt, framkallat av följande rads *sich findet,* ett slags koncinnitetsfenomen.

Sid. 30,19: *doch nimmt es richtig seinen Husch* (Die wandelnde Glocke).

Komm.: „entschliesst sich rasch"; bättre „sputet sich" (D. Wb.)

[1]) Jämför utanför vår språkstam arab. *an-nusūru waqa'a baina- hum wa baina 'l-arānibi harbun* 'mellan örnar och harar utbröt krig'.

Digitized by Google

Till sid. 33,5 *gebeut* talas om „ein Wechsel von *eu* und *ie* (< iu)", men utg. glömmer att nämna, att denna växling är jämnställd med omljudet; exempel på denna vokalism även i imperativ saknas ju ej i poesi:

Geuss auf mein Haupt, Herr, deine Schale,
Ein köstlich Öl des Friedens aus.
(Mörike, Der König bei der Krönung).

Är framställningen alltså för den oinvigde otillräcklig, så stöter den den om dessa saker underkunnige (*iu* är ju ej förstadium till *ie*).

Sid. 33,19: *Doch endlich verlieret sich dieser und der,*
Schleicht eins nach dem andern gekleidet einher,
Und husch! ist es unter dem Rasen.

Komm.: „*einher* = heran (an das Grab)". Man skulle gärna vilja höra utg:s motivering för sin avvikelse från den prolativa betydelsen av *einher*; varför icke 'fram' (näml. inför tornväktarens blickar)?

Sid. 41,2: *Du kommst nicht zum englischen Gruss,*
Denn du hast einen Ziegenfuss. (Legende).

Komm.: „Du wirst nicht von den Engeln (willkommen) gegrüsst werden".

Der englische Gruss är *salutatio angelica* (Ave Maria), som enligt katolsk föreställning de saliga sjunga till den heliga jungfruns ära.

Dessutom är *willkommen grüssen* ej tyska.

Sid. 45,8: *zu diesem Schritt sich heiter zu entschliessen*
und, wär'es mit Gefahr, ins Nichts dahinzufliessen.
(Faust v. 718 f.).

Så alla trycken, men meningen kan blott vara 'även om det vore med fara att .....'; i en skolupplaga bör därför antingen skrivas *entschliessen, und wär'* (så Erich Schmidt i jubileumsupplagan och Witkowski) eller ock stället kommenteras.

Sid. 52,3: *Mein Vater war ein dunkler Ehrenmann,*
der über die Natur und ihre heil'gen Kreise
in Redlichkeit, jedoch auf seine Weise
mit grillenhafter Mühe sann. (F. 1034 ff.).

Till vad Korlén ovan sid. 132 anfört ber jag blott få tillägga, att den av honom förordade interpretationen synes mig att föredraga bl. a. emedan det synes naturligast, att skildringen av fadern som alkemist helt är förlagd till relativsatsen och att denna ej blott är en utläggning (exepeges) till något förut nämnt. För övrigt äro ordböcker och utgivare (DWb., Heyne, Erich Schmidt i jubileumsuppl. 13, 286) ense om denna mening; något otydligt uttrycker sig E. Schmidt Goethes Werke in sechs Bänden I, 651.

Digitized by Google

Sid. 54,18: *Verlassen hab' ich Feld und Auen,*
Die eine tiefe Nacht bedeckt,
Mit ahnungsvollem, heil'gem Grauen
In uns die bessre Seele weckt. (F. 1178 ff.).

Om jag djärvs komma min hand även vid detta tjusande larghetto, så är det emedan erfarenheten visar, att satsbyggnaden icke är omedelbart klar för den unga läsekrets, utg. vänder sig till. Är det å ena sidan ett axiom, att skollektyren av Faust, av poesi och klassisk litteratur i allmänhet, ej avser tillgodogörande av språkmaterial, grammatik och fraseologi m. m., så fordras å andra sidan av dylika verks kommentarer en viss påpasslighet och utförlighet just vad beträffar det rent språkliga. Blott så sättas vederbörande i stånd att vid förberedelsen i hemmet komma fullt på det klara med denna sida av litteraturläsningen, så att lektionstimmen ej alltför mycket behöver belamras med översättningar, transpositioner till prosaordföljd o. d. I detta avseende står för mig som något alldeles mönstergillt Lindquist—Pollaks Deutsche Bücherei bd III (dikter av Schiller, Hölderlin, Mörike m. fl.) med sin grundliga, utförliga, i bästa mening filologiska kommentar.

eine tiefe Nacht bildar ett ἀπὸ κοινοῦ inom relativsatsen; därifrån utstråla predikaten *bedeckt* och *weckt* ej annorlunda än *worhte* och *hiez* i mönsterexemplet *die worhte ein smit hiez Volcân.* Om dylika relativsatser se E. A. Kock Die deutschen Relativpronomina (Lund 1901) § 128.

Sid. 61,16: *Hier ist das Fenster, hier die Türe,*
Ein Rauchfang ist dir auch gewiss. (F. 1391 f.).

Med sitt „*ist dir* = gibt es für dich, steht dir frei" tycks utg. åsyfta en absolut användning av *sein* (analog med den av *werden* i *da ward der Tapferkeit ihr Lohn* v. 2976 och *o dass dem Menschen nichts Vollkommnes wird, versteh ich nun* v. 3240) och fatta *gewiss* som adv. Det föresaller mig oakceptabelt; jämför snarare *der Sieg ist mir gewiss,* alltså ungef. 'auf einen Rauchfang kannst du sicher rechnen'.

Sid. 63,22: *Wären die dunkeln*
Wolken zerronnen! (F. 1452 f.).

Utan att närmare inlåta mig på tolkningen av detta ställe tillåter jag mig anföra Erich Schmidts kommentar (jubileumsuppl.): „*wären* = so sind denn". Således 'det modesta påståendets' konjunktiv?

Sid. 97,10: *Er fabelte gewiss in letzten Zügen.* (F. 2962).
Anmärkas bör, att *in* < *in den.*

Sid. 102,4: *Des Kleinen Wiege stand zur Nacht*
An meinem Bett; es durfte kaum sich regen,
War ich erwacht. (F. 3138 ff.).

Digitized by Google

dürfen här = behöva. Denna vändning *er darf nur (kaum) .... [so ...]* är fullt modern men omnämnes ej i vanliga skolgrammatiker; den är intressant såsom illustrerande grundbetydelsen av verbet.[1])

Sid. 106,3: *Erhabner Geist, du gabst mir, gabst mir alles,*
Warum ich bat. (F. 3217).

Det äldre språket skiljer ej alltid mellan *warum* (fht. *wara umbi*) och *worum* (fht. *wâr umbi*).

Sid. 108,13: *Ach, dürft' ich fassen*
Und halten ihn!
Und küssen ihn,
So viel ich wollt',
An seinen Küssen
Vergehen sollt'! (F. 3408 ff.).

Sedan utg. bestämt sig för denna olämpliga interpunktion, kommenterar han: „Pros. Wortf.: Und ich wollte ihn so viel küssen, dass ich an seinen Küssen vergehen sollte (= verginge)". Förmodligen har utg. missförstått Witkowski ad loc. Hans övers. är i varje fall oriktig. Har utropstecknet efter *ihn* förlett utg. till den, så borde kommat i nästa rad hejdat honom. Om utropstecknet efter *halten ihn* står där eller ej (Erich Schmidt o. a. ha det ej), är egentligen likgiltigt; den enklaste koncinnitetskänsla fordrar *halten ihn* samordnat med *küssen ihn;* då blir meningen klar. Svårigheter vållar nu blott *vergehen sollt'*. E. Schmidt säger: „kaum: 'sollt' ich auch' .... sondern Aufschrei des Verlangens". — Jag vill hemställa, om det inte är att fatta som konditionalis. Man jämföre Mörike Schön Rohtraut v. 28—29

Und würd'st du heute Kaiserin,
Mich sollt's nicht kränken,

vartill Lindquist—Pollak (Deutsche Bücherei III, 148) foga anmärkningen: mundartlich = würde es. Om konditionalbildande *sollen* se D.Wb. X, 1, 1492 (*sollen* II, 15 b.).

Sid. 111,24: *Ach, kann ich nie*
Ein Stündchen ruhig dir am Busen hängen,
und Brust an Brust und Seel' in Seele drängen?
(F. 3503 f.)

Inför kommentators „*drängen* = dringen" (!) står man undrande, då ju verbet här är transitivt.

Sid. 113,23: *Wenn ich so sass bei einem Gelag, ...*
Und die Gesellen mir den Flor
Der Mägdlein laut gepriesen vor,
Mit vollem Glas das Lob verschwemmt ...
(F. 3620 ff.)

[1]) Av *dürfen* = våga (= mht. *türren*) hör till den moderna deskriptiva (= skol-) grammatiken blott fall som *ich darf wohl hoffen; heute dürfen wir sagen, dass dieser Theorie nicht das Geringste im Wege steht* (ugf. 'vara berättigad'). Olämpligt därför att använda *dürfen* i 'det hade de icke vågat göra' och 'han kan icke hava vågat förolämpa dig' (Calwagen—Nordgren, Översättningsövn. 28, 40).

Digitized by Google

Den sista raden översätter utgivaren: „Lob vergeudet, reichliches Lob gespendet". Det oriktiga kommer från Witkowski; de exempel han anför från Luther och Herder äro ej likartade. Hade Swenning—Witkowski rätt, så skulle ju versen i fråga ej meddela något väsentligt nytt; denna skulle då blott vara en variation (i den forngermanska poesiens mening) av den föregående. — Riktigt är naturligtvis blott Viktor Rydbergs: »sköljde skrytet ned med vin», d. v. s. 'mit starkem Trunk das Lob bekräftigt' (D. W b.), 'zu dem Lobe tüchtig gezecht' (Sanders).

Sid. 118,22: *Da hofft' ich aller meiner Sünden*
Vergébung reiche Mass zu finden.

Komm.: „reiche Mass könnte hier entweder als Objekt (*Vergebung* dann Gen. part.), oder auch als adverbialer Akkusativ (*Vergebung* dann Objekt) gefasst werden". För att någon skall akceptera det senare alternativet, fordras först, att utg. påvisar fall av dylik »adverbiell ackusativ». Vad det förra beträffar, så har jag tagit upp det för att fästa uppmärksamheten på det ohållbara i fraser som denna: genitiv, och så partitiv; utg. är ingalunda ensam om dem. Vad nu först termen 'genitiv' angår, så innebär den ju en så grov osanning (*ein Glas Wein — Vergebung reiche Mass*), att inga ord behöva spillas på den; för att det heter isl. *kasta steinum* = nht. *mit Steinen werfen* — faller det därför någon in att i nysv. *kasta sten* se »en gammal instrumental» eller överhuvud i en modern, deskriptiv grammatik behandla den i något sammanhang med 'instrumentalobjekt'? Konstruktionen är appositionell, alldeles som i lat. *arma magnus numerus* (Livius); *cui concredere nugas hoc genus* (Horat. Sat. 2, 6, 43). „Wir dürfen", säger Paul Prinzipien[4] 156, „hier [i *ein Glas Wein* o. d.] keinen Nom. oder Akk. mehr anerkennen, sondern nur den Stamm schlechthin ohne Kasusbezeichnung. Die Sprache ist zu der primitiven Konstruktionsweise zurückgekehrt, wie sie vor der Entstehung der Kasus allein möglich war". Vid detta återvändande till primitivt uttryckssätt blir väl 'stammen' praktiskt taget = nom. Jag anför ett par fall av 'elementare Verwandtschaft': nygrek. ἕνα ποτῆρι νερό 'ett glas vatten'; i albanskan[1]) finner jag *tet rreshta pêmë* (*pêmë* oböjd, obest. sg.) 'åtta rader fruktträd' (Lambertz-Pekmezi Lehrbuch des Albanischen 35); *gjurmë* (oböjd, obest. sg.) *gjith farë* (d:o) 'alla slags spår' (ibid. 88); *me njat pakic nierz* 'med detta fåtal män' (ibid. 70 — *nierz* obest. nom. ack. plur.); *nji tok gur* (obest. oböjd sg.) 'en hög stenar'; bägge äro språk med aktningsvärd flexion. Det skall dock ej förgätas, att den återvunna primitiviteten i tyskan (mht. *ein stücke brôtes* — nht. *ein Stück Brot*) är att betrakta även i en annan inramning: motviljan mot bestämningslös genitiv (jämför tendensen *wegen Diebstahl*).

Definierar man vidare partitiv genitiv såsom betecknande »det hela, varav en del tages», som det mest sker, så har man

[1]) Jag skriver detta språk i Monastiralfabetet, ej enligt indogermanistisk usus.

Digitized by Google

knappt mod att inför tänkande ynglingar komma och kalla gen. i *ein Becher edlen Weines* för partitiv.[2]) En liten konflikt alltså av den ej okända typen skoltradition contra lingvistisk sanning; det är väl ingen tvekan om att en ändring bör göras till den senares förmån (såvida mot förmodan det ej kan visas, att undervisningen bleve lidande därpå): *amica paedagogia, sed magis amica veritas.* Slutligen fäster jag tidskriftens läsares uppmärksamhet på att E. A. Kock i Arkiv för nordisk filologi 28, 289 skänkt oss en översikt av välgörande klarhet över detta kapitel skolgrammatik; jag tillåter mig att återge den:

Det styrande ordet betecknar	Genitiven betecknar	Exempel	Namn
1) ett kvantum, uppfattat såsom del.	individer eller massa, som delas.	Eine Schar der wilden Gänse. Ein Glas des roten Weines.	Det delades genitiv.
2) ett kvantum, uppfattat såsom helhet.	individer eller massa, som bilda ett helt.	Eine Schar wilder Gänse. Ein Glas roten Weines.	Det konstituerandes genitiv.
3) ett annat begrepp.	en egenskap (slag, utsträckning osv.)	Eine Karte erster Klasse. Allt slags spel. Två timmars vila.	Egenskapens genitiv.

Sid. 136,25: *„Glauben Sie mir", versetzte sie, „und ändern ihn nicht um".*

Angående andra ledet se Curme Grammar 252.

Sid. 143,5: *Verdienst* i denna bet. numera mask. — r. 26: *Planen,* numera *Plänen.*

Sid. 134,3: *denn der Schenkwirt wohnte nur über die Strasse.* — Komm.: „Der Akkusativ ist uns ein wenig auffällig. Was würde aber über der Strasse bedeuten?"

Det är ovisst, hur utgivaren vill ha denna lilla prisuppgift löst. Ty betydelsen är naturligtvis densamma; blott är ack. mera föråldrad; se D. Wb. XI: 2, 100 och 119. Föreställningen om den för platsens uppnående erforderliga rörelsen har här, som i andra analoga fall,[1]) förorsakat translokalitet i uppfattningen.

[1]) Så ännu Låftman 1916. — Vem vill ta konsekvenserna och ansätta partitiv genitiv i fr. *soixante mille livres de revenu?*

[2]) *da sind wir eben über alle Berge* (Hegeler Der Mut zum Glück 194 — blott så!); *er ist in die Kirche, in die Schule; er hatte beide Hände in die Hosentaschen* (Bibl. Mod. deutscher Schriftst. XI, sid. 36,4 Rodhe); ndl. *niet voor dat het kleine gespuis* (ugf. 'de små odjuren') *naar bed is* (Scheltema Schetsen 6); mht. *wer hât dir getân? dû wære hin ûz ûf den plân* (Parzival 118,20); eng. *home is the sailor, home from sea, and the hunter home from the hill* (R. L. Stevenson); gr. παρεῖναι ἐς ἄστυ. Hit Svartengren Gissing-Hardy Reader 65,25 *through the open doorway of a small inner room on the left hand . . . . was Dick Dewy's father, Reuben.*

Digitized by Google

Sudermann, Frau Sorge, ed. Hj. Alving.

Sid. 51,8: *„die Margell,* jäntan". Härledes av »ett gammalt lit. o. preuss.» *merga* (läs: lit. *mergà,* fornpreuss. *mergo*) efter Frischbier Preussisches Wörterbuch.

För det första hade det varit önskvärt, att betoningen angivits: *Margéll*; även *Margélle* (så hos Sachs-Villatte Deutsch-franz. Wörterb.)

Ordet kommer direkt från den litauiska diminutivformen *mergélē* 'flicka'. Utom hos Frischbier är det bokfört av Berghaus Sprachschatz der Sassen; Schweminski Archiv f. d. Stud. der neueren Sprachen 14, 137 (1838); Weinhold Beiträge zu einem schlesischen Wörterbuch (Wien 1855). Det är inskränkt till de östliga provinserna; det tenderar starkt till pejorativt-föraktlig betydelse, som också ses av vår text: *sagt er noch einmal Margell auf sie, so hau' ich hernach auf ihn los.*

Då det ofta händer, att en väluppfostrad germanist ställer sig rätt misstänksam mot lite exotiska etymologier (den moderna germanistikens reaktion mot forna tiders vilda etymologiserande) och då jag dessutom hört en vän till mig med tillbakavisande av den här anförda etymologien konjiciera dess härkomst ur flicknamnet *Maria* (folklig utveckling *Merge* — se Paul Deutsche Grammatik I, 306 (Halle 1916); han kände ej betoningen och åberopade sig i fonetiskt avseende på *Ferge Scherge* o. s. v., i semasiologiskt på nht. *Metze,* fr. *catin* m. fl.), så har jag trott mig göra någon nytta genom att med dessa rader stödja den av Alving föredragna härledningen. — I litauiskan är *-ele* (mask. *-elis*) det vanliga diminutivsuffixet.

Sid. 130,7: *Paul stand zu Kopfenden des Bettes.* Jfr sid. 16,34 och Sudermann Der Katzensteg 346: *der Mond, welcher den Zenith überschritten hatte und nun zu Fussenden der Grube stand, warf sein Licht an der Ostwand bis hinunter in die Tiefe.* Meyrink Der Golem 435: *das Mondlicht fiel auf die Kopfenden des Strohsacks.*

Man kan knappt värja sig för den tanken, att *zu Fussenden* och *zu Kopfenden* äro analogibildningar efter *zu Füssen* 'vid sängfötterna' och *zu Häupten* 'vid huvudgärden'.[1])

---

[1]) *zu Häupten,* äldre nht. *zun heubten,* fht. *zi houbitum* motsvaras i isl. av *at hǫfdum,* forneng. *æt pām hēafdum.* På grund av denna överensstämmelse ansåg man förr i världen, att en gammal instr. sing. förelåg, som bevarat sig just i detta ord (och i ytterligare ett och annat). Det metodologiskt syspekta i denna åsikt ligger i öppen dag. Numera äro väl alla ense om att i det eventuellt urgermanska *at haubiđamiz* se en analogibildning efter *at fōtumiz* 'vid fötterna' (Osthoff Indogermanische Forschungen XX, 163). Det är ju synd, att Joh. 20,12 καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσίν i Wulfilas översättning ej finns bevarat. Litauiskan har *prie galvū* (gen. pl.) *galo* 'vid huvudgärden', och i den nyisländska bibelöversättningen läser jag: *og sér tvo engla í hvítum klæđum sitja þar, annan til höfða, hinn til fóta.*

Digitized by Google

Berthold, Lustige Gymnasialgeschichten, ed. Ljunggren.

Sid. 34,8: [das Schaukelpferd], *das .... verlassen in einem Winkel stand und nur die langweilige Gesellschaft eines dreibeinigen, wurmstichigen Stuhles und eines sehr ledernen, wettergebräunten Koffers genoss.*

Komm.: »en väderbiten (= av ålder mörknad) läderkoffert».

Tråkigt missförstånd. — Tydligen föreligger här en ordlek med det familjära *ledern* 'tråkig, odräglig'.

Freytag, Die Journalisten, ed. Calwagen—Melin.

Sid. 72: *ohne Ihre Gegenwart . . . würde mir Herr von Senden im Interesse des gesellschaftlichen Anstandes wohl noch ärger mitgespielt haben.*

Den i kommentaren meddelade felaktiga översättningen 'spelat ett ännu värre spratt' (varemot redan innehållet inlägger protest, se scenen med von Senden sid. 61) har bevarat sig genom alla upplagorna; det är tid, att den avlivas.

(Forts.) *Claës Oldin.*

LITTERATUR.

Carl Auerbach, Svensk-tysk ordbok. Under medverkan av D. M. Blomqvist (ark 1—46) och Johan Holmberg (fr. o. m. ark 47). Stereotyperad upplaga. Stockholm, Norstedt & Söner. Pris häftad 18: 25, inb. 23: —.

Otto Hoppe, Svensk-tysk ordbok. Skolupplaga, omarbetad och tillökad av *Sune Hildebrand.* Stereotyperad upplaga. Stockholm, Norstedt & Söner. Pris 8: 50.

Efter tio års arbete föreligger äntligen Carl Auerbachs stora svensk-tyska ordbok färdig, och utgivarna stå redan vid förberedandet av en reviderad upplaga. År 1909, då ännu blott två häften utkommit, fick arbetet ett ytterst lovordande omnämnande i denna tidskrift (III, s. 29—30) av universitetslektor E. A. Meyer, och det måste rättvisligen sägas, att ordboken hållit, vad dess start lovade, att den skulle bli. Den tyskfödde utgivaren har också gripit sig an med verket på det rätta sättet, i det han med sig adjungerat infödda svenska språkmän. Men nationaliteten har ej kunnat göra allt, utan sådant verket nu föreligger, förutsätter det en stor lexikalisk begåvning hos sina utgivare. Tack vare dessa omständigheter i förening har största möjliga säkerhet och tillförlitlighet kunnat vinnas för att såväl de svenska som de tyska ordens verkliga betydelsevärde tillgodosetts. Allt detta jämte den på det hela taget överskådliga uppställningen har samverkat till resultatet: en klar, fyllig, kunskapsrik och vederhäftig hjälpreda för översättning till tyska.

Digitized by Google

Det hade emellertid varit övermänskligt att förutsätta ett fullständigt felfritt arbete av ett sådant omfång som det föreliggande. En genomgripande granskning, som väl nu också bedrives i och för den reviderade upplagan kommer säkerligen att lämna ganska talrika spår efter sig. För de bidrag till en sådan bearbetning, som jag här nedan ger, vill jag uttryckligen betona, att de ej härleda sig från någon konsekvent undersökning av arbetet. De äro resultat framför allt av erfarenheter från mitt eget skolarbete samt av stickprov tagna här och var. På en del bristfälligheter här och var ha även kamrater och vänner fäst min uppmärksamhet.

Den första anmärkningen måste gälla omfånget med ty åtföljande pris. Den ytterst rika fraseologien med den stora mängden skiftande varianter är självfallet en av bokens största förtjänster, men otaliga gånger påträffar man upprepningar, som mer än väl kunnat undvaras. Här blott några exempel bland många. Vi finna under *länge:* »(med pleonastisk negation i tyskan) *det var ∞ sedan vi hade några underrättelser från honom* es ist lange [her], dass wir keine Nachricht von ihm haben; (med pleonastisk negation i tyskan) *det är väl ∞ sedan ni var i pinakoteket?* es ist wohl schon lange her, dass Sie nicht in der Pinakothek waren?» Den lilla skilnaden i konstruktion är ej större än att det sista exemplet mycket väl kunde ha varit tillräckligt. Likaså läsa vi under *lända:* »*∞ ngn till fördel, till ära* e-m zum Vorteil, zur Ehre gereichen; *huset -er staden till prydnad* das Haus gereicht der Stadt zur Zierde», där det utbildade exemplet ju ej ger något nytt[1]). Under *äckla* finna vi: »*all maten -de honom* das ganze Essen ekelte el. widerte ihn an; *han var så svag, att mat och dryck -de honom* er war so schwach, dass ihn Speise und Trank anekelte». Andra ex. under *avbrott (i sin verksamhet* resp. *i sitt arbete), finnas* (S. 327 *det -es intet skäl,* resp. *inga skäl*), *rätt* (S. 1003 *det gjorde* resp. *gör du rätt i*), *prata (prata bort tiden* resp. *en timme)* etc. etc.

Betydligt mera komplicerad blir naturligtvis frågan om vad som utelämnats eller saknas. Här har man alltid att räkna med utg:s individuella språkbruk, som kan ha kommit honom att undvika vad en annan utan tvekan skulle ha upptagit. I det följande skall jag emellertid framlägga några enskildheter, som enligt min mening borde ha medtagits[2]): *om* 4: *um* vid *sich handeln, sich kümmern; hungra* ich hungere, habe Hunger; *det står inte rätt till med honom* (s. 1003—4) äv. i bet. er ist nicht recht gescheit; *ännu mindre* i t. ex. jetzt sage ich es erst recht nicht; *ett hundratal fot* etwa hundert Fuss; *med varm hand:* blott den juridiska betydelsen (bei Lebzeiten) beaktas, ej den nyare användningen

[1]) Däremot kunde ett ex. med adj., såsom *lända ngn till stor ära,* ha varit på sin plats.

[2]) Då jag plockat ut dem ur mitt material på måfå, har jag ej gjort mig den mödan att ordna dem alfabetiskt. De äro dock ej flera än att de någorlunda bekvämt kunna överskådas. — Stickorden äro i längre uttryck spärrade.

Digitized by Google

= von Herzen gern, herzlich gern, von ganzem Herzen[1]); *vara i färd med* se *hålla på med; skugga med handen för ögonen* die Augen mit der Hand beschatten; *ljus* Kerze; *det var flera timmars väg till honom* es war mehrere Stunden weit zu ihm el. er wohnte mehrere Stunden weit; prep.-konstr. vid *plantera en fana på muren* och vid *försjunka i djupa tankar; uppföra sig som folk* sich anständig benehmen; *återtaga* wiedernehmen; *man ser inte att läsa* es ist nicht hell genug zum Lesen; *skolan har hållit på en månad* im Gange sein; *bero:* betydelseskilnaden mellan *beruhen* och *ankommen; skicka ngn till ngn* (t. ex. sin bror till läkaren); *klara sig* F (olika bet.); *gå gatan fram* die Strasse entlang gehen; *allt vad han samlat av dyrbarheter* an Kostbarkeiten; *förneka* verneinen, bestreiten: *sluta sig till ngt* etw. erschliessen; *berget reser sig 500 meter över havet* sich über das Meer erheben; *det skall komma folk att prata* el. *det skall sätta skvallret i gång* das wird viel zu reden geben; *dis* Nebel; *kroppsarbete* körperliche Arbeit; *taga på sig en krage* einen Kragen umlegen; *ytterligare* adv. äv. noch mehr; *för tillfället* vorläufig (äv. adverb); *otäck, otrevlig* leidig. Angående *framfart* se Moderna Språk 1912 s. 96. Ett arbete, som tack vare sin idiomatiska prägel skulle lämna åtskilligt till komplettering, är Spolén, Svenska texter för översättning till tyska. Här blott ett par ex. därifrån: *konduktören kom för att se på biljetterna* (st. 74); *tåget rullade in på stationen* (st. 88).

Bland rena felaktigheter och onöjaktigheter kan jag nämna följande: vid *inordna* hänvisas till *ordna in,* men detta saknas; *långt* adv. . . . tid lang (svenskt *långt* kan ej användas i tidsbetydelse); *för . . . sedan* vor, seit (det sista ordet måste strykas, då det svenska uttrycket anger tidpunkt, ty. *seit* däremot tidsutsträckning); *rätt* adv. (s. 1004) recht (det överraskade mig att här finna denna visserligen ej ovanliga missuppfattning av olika betydelseskiftning i samma ty. och sv. ord: det svenska adverbet *rätt* är försvagande, det tyska *recht* starkt förstärkande = riktigt; jag erinrar om att det högsta betyget i den tyska betygsskalan är *recht gut*); *redan* = så tidigt som noch (det svenska paralleluttrycket mycket illa valt; erfarenheten har visat, att det ständigt ger upphov till felöversättning av uttryck som *redan vid tiden för Christi födelse . . .*); *grannlaga* I = mycket noga gewissenhaft, genau (jag vore tacksam för belägg på denna

[1]) Denna sista betydelse är den enda, som egentligen är levande för mig. Då emellertid åtskilliga personer, som jag rådfrågat härom, enbart eller huvudsakligen känna till den juridiska betydelsen, tar jag mig friheten ur Svenska Akademiens Ordboks samlingar anföra ett par exempel till belysande av den sekundära betydelsens ålder: Envallsson (1799): Se här, lilla Lotta, hon ska få göra sin lycka med det [brevet], hon. Jag skänker henne det med varm hand. Wallin (1838): Kronprinsen . . . skänker med varm hand och varmt hjärta åt svenska sjömän den första svenska Bethelflaggan. — Det vore för övrigt intressant att veta, om denna användning hör hemma blott i vissa trakter i vårt land eller om den är inskränkt till enbart gåvor av mindre värde. För upplysningar i denna sak från intresserade språkmän vore jag mycket förbunden.

Digitized by Google

svenska betydelse, som är mig fullständigt obekant; för övrigt är huvudbetydelsen av *grannlaga* den av Auerbach som n:r 3 upptagna, och först därur ha utvecklat sig bet. 2 och 4); samma anm. gäller om subst. *grannlagenhet; granneligen* pünktlich, genau (även här kan jag ej godkänna den första översättningen); *kyssa ngns händer* är ej fullt equivalent med *einem die Hand küssen.* Ibland göras betydelsedifferentieringar, som jag ej kan uppfatta. Så t. ex. *berätta ngn ngt* (e-m etw. erzählen) resp. *ngt för ngn* (e-m etw. vorerzählen?); *till en början* användes även ofta = *i början,* vilket borde antytts genom en hänvisning; detsamma gäller även *till hösten* = *i höst.* Jfr. även *skicka ngn ngt* resp. *ngt till ngn.* — En avgjord brist är saknaden av andra stilartsbeteckningar än F, P och mindre brukligt. Även högre stil och poetiskt språk borde ha särskilts ifrån genomsnittstyskan.

Beträffande den inbördes ordningen mellan olika ordklasser för ett och samma ord (adv.: prep.: konj.) är det väl i regel en smaksak, vilken man sätter först (någon princip i ifrågavarande arbete har jag därvidlag ej kunnat finna). Blott för ett ord har min egen och andras mångåriga erfarenhet lärt, att frekvensen bör vara bestämmande: *emellertid* I konj. indessen etc. II adv. inzwischen etc.

Korrekturläsningen är oklanderlig. Till rättelse i den nya stereotyperade upplagan kan jag anföra följande tryckfel: *beväxt:* bewuchsen; *bifall:* Beifall (genus saknas); *belysning* Belenchtung (d:o); *nyss* (vor e-r kleiner Weile); *samtida* (zeitgenössich); *språng* (hopp Lauf, läs lopp Lauf); sid. 628 sp. 2 rad 3 nedifrån (se nedan 6, läs 8).

Den gamla skolupplagan av Hoppes Svensk-tyska ordbok var utan tvivel för sin tid ett gott arbete. Men med den ändrade ställning inom skolan, som tyskan fått sedan dess första utgivande, var den absolut otillräcklig, och förlaget måste tänka på en fullständig omarbetning, som på grund av aktuarie Hoppes bristande tid övertogs av docenten Sune Hildebrand. Bearbetningen har blivit genomgripande, vilket framgår ej blott av ökningen i sidantalet utan framför allt av den omständigheten, att nästan alla stickord, som ej blott och bart översatts med motsvarande tyska ord, underkastats revision. I sitt företal erkänner utg. den hjälp, han haft av Auerbachs stora ordbok, men det nya skollexikonet är ingalunda enbart en sammanträngd edition av denna, utan innehåller här och var saker, som komplettera Auerbachs arbete (t. ex. ge ngt med varm hand, klara sig). Självfallet kan man vara av delade meningar här och var angående vad som utelämnats och medtagits i skolupplagan, men i stort sett förtjänar denna en varm rekommendation och får i regel anses vara fullt tillräcklig för skolstadiet. Ett avgjort försteg framför Auerbachs arbete har den däri, att även stilarterna poesi och högre stil upptagits.

Tyvärr ha även vissa felaktigheter dragits med från den ursprungliga editionen. Delvis stämma dessa överens med de ovan

Digitized by Google

omnämnda felaktigheterna hos Auerbach, som väl alltså får anses ha hämtat dem från den gamla skolupplagan. De ifrågavarande fallen äro *grannlaga, grannlagenhet, långt* (om tid lange), *rätt* (adv. recht).

Lund i febr. 1918.

N. Otto Heinertz.

Engelske Forfattere for Gymnasiet. No. 8. **A Reader's Companion to George Eliot's "Silas Marner"** by *Jakob Alsted.* Gyldendalske Boghandel. 1915. Pris 1 kr.

George Eliot's "Silas Marner" är en underbar bok — för den mogna människan, som prövat livets bitterhet, och särskilt för den mogne mannen, som redan skönjer "the calm and bright land", dit de bästa skola nå fram. Kan denna storslagna skildring av en förfrusen själs upptöande även ge genomsnittsynglingen, den med livet obekante, så mycket, att den blir en upplevelse, en stor och befruktande upplevelse, och ej bara en långtrådig serie av text-explikationer? Faran av detta senare ligger givetvis nära, men under en djupt anlagd lärares ledning torde dikten dock kunna slå djupare rötter även i unga sinnen och bli en i bästa mening uppfostrande och förädlande lektyr.

Angående de principer, som komma till synes i kommentaren till "Silas Marner", är ej mycket nytt att tillägga. De äro nämligen i stort sett de samma, som undert. redan dryftat *från en svensk språklärares synpunkt* i anmälningar av tidigare arbeten i samma förträffliga serie, och de reflexioner, vartill jag kunde lockas, ha därför i allm. redan förut gjorts på skilda ställen i förra årets septemberhäfte av M. S. Dock torde följande böra tilläggas. Då boken är avsedd att användas till hemlektyr — ett danskt metodiskt grepp, som borde komma till användning även hos oss! — och alltså icke under lärarens omedelbara ledning, så torde det vara nödvändigt att i samband med ordförklaringar i vissa fall ange stilart, området för ordets brukbarhet o. dyl., ävensom att för vissa abstraktioner resolut tillgripa modersmålets motsvarande ord hellre än en mångordig omskrivning på eng. eller en ej riktigt adekvat synonym. Jfr: *resentment* = anger, ill-feeling > »agg». Betr. ord, vilkas enda uttalssvårighet ligger i betoningen, kunde man nöja sig med accenttecken utan fonetisk transskription. I vissa fall vunnes säkerligen en hel del, om ordklass angåves. Jfr s. 146. *prelude.* Man saknar även påpekanden av föråldrat uttal eller antikverad användning i viss betydelse. Ex.: s. 174. *notable.* Deskriptionen blir ibland för vid: sid. 114. *vixenish* och *pasture.*

Rättelser eller *ändringar* synas behövliga å följande punkter:

2. *intermittent* hör till "person or thing". "Happening" sål. oanvändbart i tolkningen. — 3. obs. avstavn. av *weaving-machine.* — *the mockery of.* Nödvändigt att påpeka, att detta är en objek-

Digitized by Google

tiv genitiv. — *in the rear* är ej alltid givet = *behind*. — 4. *mishap*. Beton.! — 5. *brick-and-stone homesteads*. Troligare: byggda av sten (nederst) och tegel (det övre partiet). — 6. *more by token*. Stevenson har även: "more betoken" (St. Yves). — 7. *handicraft* = manual trade. — *tale* arch. — 33. [*'destitju't*]. — 39. > *accommodate*. — 40. *pathos* [*'peipɔs*]. [*pœ-*] inkorrekt. — 41. "*the furrows* = the ploughed land" (!!). — 50. *unwontedness*. [*-wount-*] enda uttal hos Jones, An Engl. Pron. Dict. 1917. — 55. *presentiment* [*-mənt*]. — 63. *farrier* etc. Jfr Weland smith (Kipling, Puck of Pook's Hill). — 73. *cue*. Härledningsprincipen! Hur har ordet fått denna betydelse i eng.? Se någon av Verity's Shakespeare-editioner! — 77. I *doubt*. Se Krüger. — 78. *pass-ing*. — 87. [*sə'maiz*]. — 97. *presupposition* [*pri-*]. — 98. *like a jack* = a jack-in -the-box?? — a *pretext*. [*pri'tekst*] torde vara föråldrat. — 107. [*'spvndʒiŋ*]. — 109. [*kœzm*]. — 112. *appreciatory* [*ə'priʃiətəri*]. — 129. *violin* [*vaiə'lin*]. — 130. *precedence* [*pri'si-*]. — 135. *hogshead*. Alltför djärv etymologi. — 140. "*mistletoe* . . . to exchange kisses". Det var i den gamla goda tiden . . . — 142. *scarify*. Förklaringen alltför svävande. — 148. *fallible*. Jag slår vad om att förklaringen kommer lärj. att härleda ordet från *fall!* — 149. *by jingo*. Härledningen osäker. Möjl. = *God*. — 175. *petticoat* = small *skirt* etc. — 176. *and welcome*. Förtydligas! — 179. *catechise* torde vara avsett att illustrera vulgärt uttal [*'kœtikiz*] för [*'kœtikizm*]. — 184. *colly, arch.* and *dial*. — *Goliath*. Endast det först angivna uttalet finnes hos fonetici. — 186. [*'kœvitiz*]. — 195. [*koukitriz*]. — 199. *high-est*. — 212. > *ingenuously*. — 233. *tremor*. [*tri'mə*] inkorr. enl. Schröer. Finns ej hos Jones. — 259. *lichen*. [*litʃən*] sällsynt enl. Schröer, något mindre vanligt enl. Jones.

Uttalet har, som synes, verifierats även med ledning av **"An English Pronouncing Dictionary on strictly Phonetic Principles"** by *Daniel Jones*, Dent, London, 1917, en bok, som jag tager mig friheten att i detta sammanhang på det livligaste rekommendera åt den intresserade. Arbetets allmänna syfte torde bäst klargöras genom ett par citat ur dess »Introduction»:

"The object of this Dictionary is to record with as much accuracy as is necessary for practical linguistic purposes, the pronunciation used by cultivated Southern English people in ordinary pronunciation". — — —

"The book is a record of *facts*, not of theories or personal preferences. No attempt is made to decide how people *ought* to pronounce; all the Dictionary aims at doing is to give a faithful record of the manner in which certain specified classes of people *do* pronounce". — — —

Priset är 6 s. — Ovanstående hade lämnats till tryckning, innan Dr. Fuhrken's anmälan av Jones' Dictionary stod att läsa i M. S.

Digitized by Google

The Sphinx without a Secret and **The Model Millionaire** by *Oscar Wilde*. Lindstedt, Lund. 1916.

Det lilla häfte, vars titel läses här ovan, är ej nytt annat än till omslag och (som jag tror) pris. Det utgavs utan utgivarenamn 1908. När det nu åter utsläppts i rörelsen, vill jag blott säga, att det är mycket användbart i gymnasiet till kursiv läsning eller till utfyllning av textkursen, när något läst arbete tar slut några få veckor före läsårets utgång. Jag tillåter mig slutligen göra ett par påpekningar beträffande anmärkningarna:

Pag. 6. *the survival of the matrimonially fittest* betyder naturligtvis icke: »överlevandet av de *till äktenskap lämpligaste*» (!!). Bilden är ju tagen från evolutionslärans motsvarande uttryck, och här åsyftas uppenbarligen sådana kvinnor, som bli, låt oss säga, *ödesdigra* för sina män (the struggle for life — the survival of the fittest — de för livet odugliga = *svagare* duka under). — 11. (Men who are dandies and women who are) *darlings* (rule the world). Ung. = »raringar». Trevor menar tydligen, att sådana kvinnors enda uppgift är att vara »söta». Skönheten betonas ju av honom som det enda positiva krav, en målare borde ställa på både manligt och kvinnligt umgänge. Det andra kravet, la bêtise, är ju rent negativt, och sannolikt dispenserar han — i nödfall — därifrån, if need be. — 14. to *realize* är väl = uppfatta *och* återgiva.

Ett *tillägg* till undertecknads anmälan av **„Gustav Adolfs Page"**; s. 84.26. *Unholden* > *Unholdin* (1600-talsform).

Ett par *belägg* till lektor Theodor Hjelmqvists utredning av den dubbla betydelsen av uttrycket *„nichts weniger als"*.

Richard M. Meyer säger om Heine i „Die deutsche Litteratur des Neunzehnten Jahrhunderts", Volksausgabe s. 106 följande, som utgör en tydlig parallell till det diskuterade stället i „Harzreise": „Dass er uns so ein Tuch voll reiner und unreiner Tiere bietet, liegt an *seiner nichts weniger als seraphischen Natur;* nicht sein Fehler aber ist es, wenn gewisse Kritiker ihn nur da verstehen, wo sie sich mit ihm im Kot finden".

Johannes Scherr, Menschliche Tragikomödie I, s. 26, not 2: „Wie Raumer ... den bestimmten Zeugnissen der Alten entgegen behaupten mochte: „Sie (= Aspasia) war *nichts weniger als* eine Hetäre" — ist rein unbegreiflich". — Dessutom har jag på sistone funnit åtskilliga andra belägg, vilka jag emellertid ej antecknat.

Sigurd Segerström.

Digitized by Google

INSÄNDA TIDSKRIFTER.

Modern Language Notes, Vol. XXXII (1917) Number 7. Inneh. bl. a. Carnoy, Albert J. On the French 'Bois' and 'Bachelier'. — Burkhard, Oscar. The 'Novelas Exemplares' of Cervantes in Germany. — Sehrt, Edward H. The Forms of 'dôn' in Old High German. — Number 8. Inneh. bl. a. Hill, Raymond Thompson. Old French 'espoit'.

Mondo. Revua Internacia por **Ido.** Redakterio: P. Ahlberg, Hans Larsson, Sten Liljedahl. Yaro VI, n:o 12. — Denna tidskrift kämpar tappert igenom den stora ofredens bistra år, medan systerpublikationerna i de stora länderna för länge sedan tystnat i kanondundret. Sista häftet för 1917 innehåller bl. a. ett intressant meningsutbyte angående Idopropagandans form mellan några av rörelsens spetsar i Österrike och Idos första upphovsman den franske markisen de Beaufront. — Yaro VII, n:o 1.

Vor Ungdom, utg. av Pædagogisk Selskab. Redigerat av Prof. N. A. Larsson, 1917 December. — 1918 Januar, Februar.

LUND 1918, AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 2-3 (105-106) * LUND * Mars 1918

TILL FRÅGAN OM DET FONETISKA ALFABETET.

EN SAMMANFATTNING OCH ÖVERSIKT.

Efter vårt senaste inlägg i transkriptionsfrågan har den varit föremål för någon diskussion i M. S. Enär anmärkningarna gälla endast några få punkter, kan man anse, att i det stora hela ganska stor samstämmighet bör kunna vinnas.

För frågans lösning ha vi ansett det gagneligt att ännu en gång meddela vår tabell i tre olika stilsorter (varom se sid. 35) under angivande av den överensstämmelse, resp. olikhet, som beträffande de föreslagna tecknen kommit till synes i ett betydande antal huvudsakligast för svenska skolor avsedda arbeten. En sådan översikt kan ju ock bli vägledande för det slutliga teckenvalet. Åtminstone kan man därav finna, åt vilket håll sympatierna gå.

Vid val av teckensystem för tabellen ha vi icke medtagit sådana, som måste anses stå på ett tämligen *vulgärt* stadium, d. v. s. endast använda sådana uttalsbeteckningar som ingå i svenska språkets alldagliga beteckning, t. ex. *å* för alla *å*-ljud, *a* för alla *a*-ljud, *ng* för *ŋ*-ljudet (t. ex. A. F. Dalin: anngdåssemánng, Östergren: sangdré), *sch* för *ʃ*-ljudet o. s. v. Sådana äro:

A. F. Dalin, Ordbok öfver svenska språket, 1850; *G. Dalin,* Främmande ord i svenska språket, 1871; *C. M. Ekbohrn,* Förklaringar öfver 60,000 främmande ord, 1904; *O. Östergren,* 5,000 främmande ord, 1909; *E. Brate* och *O. H. Dumrath,* Främmande ord och uttryck, 1911; *P. L. Bergström,* Språkmästaren, 1915; *O. Östergren,* Nusvensk ordbok, 1917.

Bland sådana system, som kunna kallas värkligt fonetiska, d. v. s. som låta varje tecken alltid angiva samma ljud, och varje ljud alltid betecknas med samma tecken, kan man urskilja två grupper.

Digitized by Google

Den ena gruppen utmärker sig därigenom, att flera eller färre av ljuden betecknas med konstgjorda figurer, för vilka motsvarande typer inte finnas i vanliga tryckerier. I vissa fall göras alla tecknen olika mot vanliga tryckstilstyper, på det att alla tecknen sinsemällan må komma att harmoniera. Till denna grupp hör särskilt det så kallade *Landsmålsalfabetet* och de bokalster angående svenska bygdemål, som utgivits i sammanhang med detta. Samma system tillämpas även av:

J. A. Lundell, Svensk ordlista, 1893; *A. Noreen,* Vårt språk, 1903 ff.; *G. Danell,* Svensk ljudlära, 1911; *A. Korlén,* Elementarundervisningens hjälpalfabet, M. S. 1916, s. 1 ff.

Emedan vi anse, att man måste fästa en väsentlig vikt vid att stilsorten för uttalsbeteckning finnes i vanliga tryckerier, har det för oss icke blivit av behovet påkallat att medtaga nu nämnda grupp i vår sammanställningstabell. För att ett teckensystem skall kunna vinna allmän utbredning inom ett land, eller kanske mellan olika länder, måste nämligen författarna av läroböcker eller ordböcker kunna reda sig med de stilsorter, som finnas i det tryckeri, de av ett eller annat skäl vända sig till för bokens tryckning. Man kan omöjligen tänka sig, att alla författare av dylika böcker skulle vända sig till ett eller annat större tryckeri, som har tillgång till de speciella nykonstruerade typerna. Men även ett annat skäl tillkommer. De nykonstruerade typerna må vara hur noggranna och lämpliga som hälst för ett vetenskapligt språkstudium, men för allmänt begagnande äro de allt för svåra att inlära och allt för svåra att komma ihåg, och äro således avgjort olämpliga för en lätt avläsning och en lätt skrivning (jfr Söderbergh, M. S. 1916 s. 83—84). H. B. Goodwin säger, att landsmålsalfabetets »typer verkligen kunna *skrifvas* lätt och sammanhängande, som all annan skrift». I almanack för alla, 1913 s. 201, visar han, hur hans egen skrivning av sådan stil tar sig ut. Men efter granskning av detta prov torde inte många instämma med honom. Landsmålsalfabetets förnämste målsman, Professor J. A. Lundell, avstyrker själv (se Verdandi 1888, h. 2) bestämt, att landsmålsalfabetet användes för transkription i skolundervisningens tjänst (a. st. s. 67). Han anser att sådan transkription bör ansluta sig till det vanliga latinska alfabetet (a. st. s. 66), att man i svenska skolor bör utgå från bokstävernas svenska värden, och att sålunda de bokstäver, som för oss ha en »fixerad betydelse» böra användas efter sina egna ljudvärden. För övriga fall måste man komma överens om särskilda tecken.

Den andra gruppen utgöres av de system, som vi sammanställt i vår tabell. De kunna kännetecknas därigenom, att för samtliga ljuds betecknande val träffats bland de i vanliga tryckerier befintliga typerna. En och annan av de upptagna författarna har dock i enstaka fall avvikit från principen. Sålunda har *Viëtor* (i överensstämmelse med »Association Phonétique Internationale») för

Digitized by Google

ett *ö*-ljud valt en åt vänster något hopböjd 8; *Korlén* har bildat ett *u*-ljud med en ringformig början av ett vanligt *u*, samt ett *x* med cedilj; *Hoppe* och *Wigh* ha en något konstruerad figur för *η*-ljudet. I tabellen ha vi på de vederbörliga ställena insatt ett ×.

För att tillgodose olika önskningar och olika behov, t. ex. ljudangivning i vanlig antikvatext, uppskrivning på skoltavlan, anteckning i lärjungarnas glosböcker o. dyl., bör teckensystemet uppgöras så, att det lämpar sig icke allenast för skrivstil utan även för både stående antikvastil och kursivstil, vilka båda senare vi i förhållande till varandra här kalla *motsatta stilsorter* (jfr *Låftman,* M. S. 1916, s. 197).

Med hänsyn till denna fordran lämpar sig icke för kursiv stil det av Svenska akademien valda *a* för det låga *a*-ljudet i *al,* emedan, om man för transkription väljer antikvastil, tecknet skulle sammanfalla med det antikva a, som i den antikva stilen måste för motsvarighets skull beteckna det höga *a*-ljudet i *all,* och det dessutom icke har någon särskild typ i skrivstilen (jfr vår tabells slutkolumner). Låftmans anmärkning (M. S. 1916, s. 197) mot användande av bokstaven ɑ i antikvastil för det låga *a*-ljudet i *al* måste anses fullt riktig, nämligen att den antingen blir svår att skriva (måste nästan präntas) eller, om man väljer den vanliga skrivformen, blir förvillande lik *a* för *a*-ljudet i *all.* Den bästa utvägen synes oss bli, att man i alla tre stilsorterna använder upp och nedvända typer *ɐ*, *ɐ*, *ɐ*, en regel som ju är lätt att komma ihåg. För skrivning behöver man ju då aldrig skriva annat än vanlig skrivstil, här således *a ɐ*. (Jfr H. Sgh, L. & W., M. S. 1916, s. 201 IV).

Vid transkription av texter för skolbruk kan man utan olägenhet bortse från ett visst antal nyanser, särskilt sådana, som kunna anses obehövliga för den begynnande undervisningen. Allmänna nyansriktningar för skilda språk böra alltid muntligen angivas, t. ex. klusilernas aspirationslöshet i franskan, *e*-ljudets mindre öppningsgrad i engelskan, tungspetsljudens egendomliga ansättning i engelskan (se t. ex. *Elfstrand,* Kortfattad engelsk grammatik, s. 1) o. s. v. Följande begränsningar kunna under alla förhållanden rekommenderas (jfr H. Sgh, L. & W., M. S. 1916, s. 200).

Sådana ljud, som utan den talandes eller läsandes avsikt spontant framkomma i stället för andra motsvarande ljud, behöva i allmänhet inte särskiljas med egna tecken i ett transkriptionssystem för skolbruk. Sålunda behöva de främre *k*- och *g*-ljuden i *rike, igel* icke skiljas från de bakre i *vaka, våga.* Ej häller bilabialt *f* i ty. *Pferd,* (bilabialt *w* i ty. *schwer, Quelle*) labiodentalt *m* i sv. *skymf,* eller *ich*-ljudet i ty. *Nächte* såsom åtskilt ifrån ljudet i *ich.*

Klingande ljud som förlora sin klang, på grund av sin ställning i ett ord eller på grund av ett tillstötande ljuds beskaffenhet, behöva vanligen häller icke angivas. Sådana äro *r, l, j, v, η, m, n, g, b, d.* Skulle någon gång klanglösheten böra angivas, sker

Digitized by Google

det lättast genom att använda typer av den »motsatta stilsorten» t. ex. *pæpl* eller pœp*l* (se Jespersen-Stigaard s. 71). Mycket närstående vokalljud behöva ofta icke avskiljas. I fall man någon gång vill ange skillnaden, kan också det ske genom användande av motsatta stilsorten t. ex. *dæme* eller dœme (se L. & W., Metodiska ljudövningar, s. 22). Det är ju lätt att komma ihåg att en »motsatt» stilsort anger klangförlust i fråga om konsonanter, men mycket närstående nyanser bland vokalerna. För författares eller upptecknares bekvämlighet kan följande antydan ha ett visst värde. Om man skriver ett manuskript och man därmed avser tryckning med antikva, stryker man under de bokstäver som av sättaren skola sättas med kursiv. Avser man däremot tryckning med kursiv, utmärker man de bokstäver, som skola tryckas med antikva, genom att avsluta bokstavens slutstreck med en klump.

Ofta förekommer, att ett visst ljud inom någon del av ett språkområde ersättes av ett annat ljud mer eller mindre liknande. Sådana ljud kunna vid transkription betecknas med samma tecken, men olikheten bör dock vid angivande av tecknens betydelse omtalas. Så kunna Götalands bakre ʃ och Stockholms främre ʃ vid transkription få samma tecken. Likaså det sydsvenska tungrots-*r*, det uppsvenska tungspets-*r* och det stockholmska frikativa *r*; likaså *r*-ljuden i tyska, franska och engelska språken. Vid diskussion om ljudförhållandena kunna ju skilda tecken användas t. ex. ʃ ʃ *R* R ρ ɹ el. dyl.

Såsom gemensamma beteckningar, vilka minska behovet av särskilda tecken, må rekommenderas en ˜ (tilde), som åvanpå en vokal anger nasalering och åvanpå konsonanten *n* muljering. Vad diftongerna beträffar, fordra de ju inga egna tecken. Dock bör på något sätt angivas att de båda ingående vokalljuden bilda diftong. När båda komponenterna äro likvärdiga kan detta enklast ske genom en båge under eller över dem t. ex. a͡u, a͜u. Är den ena komponenten försvagad eller bildar blott ett glidljud kan denna skrivas med mindre typ, såsom exponent, upptill i raden t. ex. e^{i}, o^{u}.

Med ett litet *r* framför dentalerna upptill i raden, ʳ*d* ʳ*n* ʳ*s*, kunna supradentalerna, såsom hos Falbe-Hansen, lämpligast angivas.

På nu angivna sätt kan den egentliga gemensamma huvudlistan hållas vid ett så begränsat antal, att den någorlunda lätt kan inläras och ihågkommas. Skulle för det ena eller andra språket en författare eller lärare behöva ange någon viss nyans, står det honom ju fritt att använda ett tillfälligt tecken t. ex. μ för dentilabialt *m*, *ɯ* för ich-ljudet i ty. *Nächte*.

Rörande några bland de av oss nu föreslagna tecknen må följande nämnas. Figuren *o*, vilken vi för tydlighets skull nu benämna *ellipsen*, har av L. & W. och Svenska akademien valts för det öppna *å*-ljudet (i *oss*). Men denna figur kan dock ej nu lämpligen vidhållas för detta ljud, emedan ɔ (d. v. s. upp och nedvänt *c*)

Digitized by Google

blivit ett så gott som internationellt tecken för det öppna *å*-ljudet och av de flesta i vår tabell upptagna x-system användes så, medan ellipsen dessutom allmänt blivit använd för det slutna *å*. Men om man såsom Elfstrand (M. S. 1917, s. 17), vill med särskilt tecken skilja mällan vokalljudet i eng. *top* (och eng. *hawk*) och vokalen i sv. *oss*, då må ju rimligtvis ɔ användas för eng. *top*, och då kunde för vokalljudet i sv. *oss* för rent svenskt bruk reserveras den av Svenska akademien valda ellipsen, *o* (jfr *L.* & *W.*, Metodiska ljudövningar, s. 22).

Men ellipsen passar egentligen ej häller för det slutna *å*-ljudet, emedan Svenska akademien använder den för det öppna, och akademiens exempel säkerligen av många kommer att följas för rent svenska ändamål (se t. ex. Brate, Sv. språklära 1898, Brate och Lindwall, Sv. språklära 1907). Lämpligast borde således ellipsen undvikas för både det öppna och det slutna *å*-ljudet. I god harmoni med ɔ för det öppna *å*-ljudet skulle kanske för det slutna kunna användas ɔ̝ (d. v. s. upp och nedvänt ɔ), men som detta tecken kan förefalla allt för nytt, äro vi benägna att för det slutna *å*-ljudet altärnativt upptaga så väl *o* som *å*. Såsom skäl för *o* kan anföras att *o* ganska allmänt blivit använt i denna betydelse och att det överensstämmer med allmänt europeiskt skriftbruk (jfr Söderbergh mot Korlén M. S. 1916, s. 85). Upptagandet av *å* motiveras därmed, att Svenska akademien använder detta tecken här, varjämte det särskilt lämpar sig emedan här är fråga om transkription för svenska lärjungar, för vilka *å*-tecknets ljudvärde är givet bekant. (Jfr Söderbergh, Om uttalsundervisningen 1907, s. 23).

Anmärkningen av Elfstrand mot ɑ, ʌ (M. S. 1917, s. 16) såsom olämplig beteckning för vokalljudet i eng. *come* torde icke ha avgörande betydelse. Användandet av ɑ ʌ torde icke medföra större olägenhet än användandet av ɔ för det öppna *å*-ljudet; ɑ ʌ påminna ju ganska mycket om *v* och A. Upptagandet av *v* för detta ljud kunna vi ej gilla, enär *v* redan förut och nu av oss föreslås för det låga *a*-ljudet i *al.* Både *Viëtor* och *Rodhe-Fuhrken* ha ju godkänt ʌ för ljudet i eng. *cut* (jfr *Fuhrken*, M. S. 1917, s. 67).

För vokalljudet i andra stavelsen av engelska ordet *sister* ha många använt ɚ, men särskilt för svenskar borde skillnad göras mällan nämnda engelska ljud och det med ɚ lämpligen betecknade vokalljudet i andra stavelsen av sv. ordet *gosse* (jfr. M. S. 1916, s. 145). Vi anse Rodhe-Fuhrkens förslag (se tabellen) att sätta en punkt under ɚ mycket gott, men vi föreställa oss att denna typ ej finnes i vanliga tryckerier och därför föreslogo vi (M. S. 1916, s. 145) ə̣, vilken typ säkert finnes över allt (jfr *Söderbergh*, M. S. 1917, s. 69). I fall man, såsom *Låftman* (M. S. 1916, s. 197) och *Fuhrken* (s. st., s. 199), anser det besvärligt att skriva de två punkterna under ɚ, hälst man kan få använda punkter även såsom kvantitetstecken, så må gärna ɚ användas med anmärkning om skill-

Digitized by Google

naden (jfr *Söderbergh,* M. S. 1916, s. 201, *Elfstrand,* M. S. 1917, s. 18). Att i stället här använda *v* (*Låftman,* M. S. 1916, s. 197) kunna vi ej vara med om, då vi nu föreslå *v* för det låga *a*-ljudet i *al.*

Någon svårighet att för skolbruk använda tecknet *u* så väl för svenska ljudet i *ung* som för tyska långa vokalen i *Mut* — och över huvud för allmänt europeiskt *u* — synes oss icke föreligga. Genom att ange olikheten medelst ett *û* avhjälpes svårigheten (jfr *Söderbergh,* M. S. 1916, s. 84—85). Med detta torde *Elfstrands* anmärkning (M. S. 1917, s. 17) ha vunnit behörig hänsyn.

Att urskilja æ från ɛ, och œ från ö torde för svenska lärjungar vara lämpligt, ehuru de nog i somliga lägen, såsom *Låftman* (M. S. 1916, s. 198) anmärker, skilja sig av sig själva. Jämförelser med svenskan torde dock vara tjänliga för en noggrann ljudanalys på denna punkt. Vårt språk företer ju en bestämt utpräglad åtskillnad mällan »öppna» och »breda» såväl ä- som ö-ljud. Försmår man dem i transkriptionen skulle ju lärjungarna lätt bli förledda att anstränga sig att alltid använda endast *ä* eller *ö* (jfr. Elfstrand, M. S. 1917, s. 17).

Angående *i*-tecknen hänvisas till *Låftman* (M. S., s. 198), *Fuhrken* (s. st., s. 199), *Sgh* (s. st., s. 200—1), *Elfstrand* (M. S. 1917, s. 19). Vi upptaga båda tecknen. Språkmaterialets fördelning mällan båda får ju bli en angelägenhet för författarna. Vi kunna dock vara med om att alla i-ljuden förenas under ett tecken (se *L. & W.*, Metodiska ljudövningar, s. 51: 5).

Såsom kvantitetstecken torde enligt nu redan vanligt bruk böra användas · eller : (jfr. *L. & W.,* Svenska språkets ljudlära 1885, s. 35 och 106), hälst ·, vilket överensstämmer med musikalisk notbeteckning. Däremot kunna ˈ och ˌ brukas för angivande av tryckstavelse.

De arbeten vi citera i sammanhang med tabellen äro följande:[1])

1. *Lyttkens, I. A.* och *Wulff, F. A.,* Metodiska ljudövningar, 1912, m. fl. arbeten.
2. *Svenska Akademien,* Ordbok öfver svenska språket.
3. Falbe-Hansen, I., Svensk-dansk-norsk ordbog, 1912.
4. Viëtor, W., Deutsches Aussprachewörterbuch, 1912.
5. *Hoppe, O.,* Tysk ljud- och uttalslära, 1894.
6. *Calwagen, E. G.* och *Nordgren, C. O.,* Tysk språklära, 1911.
7. Rodhe, E. och Abshagen, O., Tysk elementarbok, 1906; Tysk ljudskrift I, 1906; Deutsche Lautschrift II, 1906. Rodhe, E., Ordförteckning till tysk nybörjarbok, 1914.
8. Korlén, A., Kortfattad tysk språklära, 1915.
9. *Wigh, E.,* Tysk nybörjarbok, 1916.

[1]) För den kursiva eller antikva stilens betydelse i titlarna, se s. 40, not 1.

Digitized by Google

10. Passy, P., Le français parlé, 1886; Les sons du fransais, 1889. L'écriture phonétique, 1898. Michaelis, H. och Passy, P., Dictionnaire phonétique de la langue française, 1897.
11. Nyrop, K., Kortfattet fransk lydlære, 1902.
12. *Vising, J.*, Fransk språklära, 1892.
13. *Hammar, T.*, Vocabulaire français-suédois, 1913.
14. *Jespersen, O.* och *Stigaard, V.*, Ordförteckning till fransk läsebok, 1914.
15. *Hultenberg, H.*, Fransk skolgrammatik, 1915.
16. *Edström, E.*, Kortfattad fransk språklära, 1916. Fransk skolgrammatik, 1916. Fransk elementarbok, 1916.
17. Sweet, H., A Handbook of Phonetics, 1877; Elementarbuch des gesprochenen englisch, 1886 ff.
18. Rodhe, E., Engelsk elementarbok. Jespersen-Rodhe, Engelsk läsebok. Fuhrken, G. E., Phonetic Transcription, 1907.
19. *Afzelius, J. A.*, Engelsk uttalsordbok, 1909; *Afzelius, J. A.*, Rippman, W., A first English Book, 1916.
20. *Hammarberg, V., Zetterström, S.*, Engelsk grammatik, 1917.
21. *Elfstrand, D.*, Kortfattad engelsk grammatik, 1917, m. fl. arbeten.
22. *Björkelund, G., Danielsson, S. R. T.*, Metodisk nybörjarbok i engelska, 1917.

Digitized by Google

Här nedan följer nu vår konsonanttabell med upptagande i noterna av de avvikelser som förekomma i åvannämnda arbeten.

Skrivstil	Kursiv	Antikva [1]	Skrivstil	Kursiv	Antikva [1]
	r	r		*x*	x [6]
	l	l		*ç*	ç [7]
	j	j		*γ*	γ [8]
	v	v		*ʃ*	ʃ
	w	w [2]		*ʒ*	ʒ
	ŋ	ŋ [3]		*s*	s
	ñ	ñ [4]		*z*	z [9]
	m	m		*þ*	þ [10]
	n	n		*ð*	ð
	g	g		*k*	k
	b	b		*p*	p
	d	d		*t*	t
	f	f		*h*	h
	ʃ	ʃ [5]			

[1]) För att ådagalägga resp. författares bruk av de olika stilsorterna ha vi tryckt deras namn i *litteraturförteckningen* med den stilsort de begagna vid transkription.

[2]) Hos oss tecken för eng. w i white, will, etc.; hos de övriga därjämte för fr. oui, louer, moi, etc., där vi teckna *ωi*, *lωe*, *mωa*.

[3]) Hoppe och Wigh ett modifierat *η*.

[4]) För det palatala ñ-ljudet i fr. gagner, vigne, ignoble, etc. brukade Passy tidigare N, liksom Lyttkens & Wulff samt Vising. Numera ha alla *ɲ* utom L. & W., som föreslå alternativt N och ñ.

[5]) För det sv. tjog, kiv, kär, etc. har Falbe-Hansen χ.

[6]) För t. auch, ach, Dach har Hoppe *c*, Korlén x̧, Wigh χ.

[7]) För t. ich, nicht, etc. ha L. & W. *ɤ*.

[8]) Den frikativa klingande palatalen i t. Tage, wagen, etc. upptages av L. & W., Hoppe, Calwagen-Nordgren och Passy, vilken sistnämnde använder q.

[9]) Korlén: s.

[10]) Viëtor och Passy: θ.

För vokalernas del, där överensstämmelsen mellan de olika författarna är mindre, upptaga vi för varje särskilt tecken samtliga författare.

Digitized by Google

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22			
Lyttkens och Wulff, sv.	Svenska Akademien, sv.	Falbe-Hansen, sv. 1912.	Viëtor, ty. 1912.	Hoppe, ty. 1894.	Calwagen-Nordgren, ty. 1911.	Rodhe-Abshagen, 1906; Rodhe, ty. 1914.	Korlén, ty. 1915.	Wigh, ty. 1916.	Passy, fr. 1897, 98, (1886) [89]	Nyrop, fr. 1902.	Vising, fr. 1892.	Hammar, fr. 1913.	Jespersen-Stigaard, fr. 1914.	Hultenberg, fr. 1915.	Edström, fr. 1916.	Sweet, eng. 1887.	Jespersen-Rodhe, Fuhrken, eng. 1907.	Afzelius, eng. 1909, 1916.	Hammar-berg-Zetter-ström, eng. 1917.	Elfstrand, eng. 1917.	Björkelund-Danielsson, eng. 1917.	Skrivstil.	Kursiv.	Antikva.
Kursiv.	Kursiv.	Antikva.	Antikva.	Kursiv.	Kursiv.	Antikva.	Antikva.	Kursiv.	Antikva.	Antikva.	Kursiv.	Kursiv.	Kursiv.	Kursiv.	Kursiv.	Antikva.	Antikva.	Kursiv.	Kursiv.	Kursiv.	Kursiv.			
a all	*a* all	a hatt	a all	*a* all	*a* Vater	a kann	a Jagd	*a* all	a patte	a patte	*a* rage	*a* acte	*a* la	*a* place	*a* art	a half	ɑ father	*a* half	*a* dark	*a* arm	*a* half	*a*	*a*	a
ɒ, *a* al	*a* al	ɐ hat	—	—	—	—	—	—	(A)[A]ɑ pas	ɑ pâte	*A* pas	*a* âne	*a* las	*a* âme	*a* pâtə	—	—	—	—	—	—	*ɒ*	*ɒ*	ɐ
ɑ e. come	—	—	ʌ e. hut	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	a some	ʌ up	*ɒ* come	*ɒ* tub	*ɒ* come	*ɒ* come	*ɑ*	*ɑ*	ʌ
o oss	*o* oss	å fått	ɔ Sonne	*o* Sonne	ɔ Gott	ɔ Morgen	ɔ Ochs	*o* kommt	ɔ note	ɔ port	ɔ bord	ɔ force	ɔ porte	ɔ j'aurai	ɔ note	ɔ shore	ɔ not	ɔ dog	ɔ not	ɔ not	ɔ dog	ɔ	ɔ	ɔ
å ås	*å* ås	ɔ få	o Sohn	*o* Sohn	*o* Sohn	o loben	o Sohn	*o* wohl	o peau	o pot	*o* chose	*o* beau	*o* mot	*o* beau	*o* côte	o because	o no	*o* home	*o* note	*o* go	*o* stone	*ɑ* eller *å*	*o* eller *å*	o eller å [2])
ω os	*ω* os	ω bo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ω	ω	ω
u t. Schluss	—	—	U Mutter	*u* Mutter	*u* und	U Mutter	×[1]) Hund	*u* und	—	—	—	—	—	—	—	u could	U good	*u* full	*u* look	*u* foot	*u* full	*ʊ*	*ʊ*	U
u ung	*u* ung	u hund	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*u*	*u*	u
û fr. prouve	—	—	u Mut	*u* Mut	*u* Stuhl	u Stube	×[1]) du	*u* Schule	u tout	u pour	*u* vous	*u* bout	*u* pour	*u* doux	*u* tout	u two	u soon	*u* fool	*u* do	*u* food	*u* fool	*u* eller *û*	*u* eller *û*	u eller û
ɯ hus	*ɯ* ut	ɯ hus	—	—	—	—	—	—	(y) ɥ huile	ɥ lui	—	*ɥ* depuis	*ɥ* huit	*ɥ* lui	*ɥ* lui	—	—	—	—	—	—	*ɯ*	*ɯ*	ɯ
œ ärt	*œ* järn	æ ärt	æ e. hat	*œ* sv. där	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	æ had	æ hand	*œ* hand	*œ* fat	*œ* sat	*œ* hand	æ [3])	*æ*	æ
ä äss	*ä* än	æ ägg	ɛ Erbe	*ä* hätte	ɛ gern	ɛ denn	ɛ Mädchen	ɛ spät	(æ) ɛ lait	ɛ père	ɛ tel	æ lait	ɛ maître	ɛ faire	ɛ tête	e settle	ɛ Mary *e* get	*ä* Mary *e* let	*ä* hare *e* met	*ä* bear *e* set	ɛ pair *e* lend	ɛ eller *ä*	ɛ eller *ä*	ɛ eller ä
ə gosse	—	ə högre	ə Genosse	*ə* Gabe	*ə* habe	ə Gesicht	ə Küche	*ə* lange	(ǫ) ə de	ə peler	*ə* je	*ə* de	*ə* de	*ə* depuis	*ə* de	ə other	ɘ sister	*ə* sister	*ə* sister	*ə* sister	*ə* papa	*ə*	*ə*	ə [4])
e ek	*e* ek	e gen	e Ehre	*e* See	*e* Klee	e gehen	e gehen	*e* lesen	e été	e pédant	*e* épée	*e* été	*e* passer	*e* pied	*e* été	e face	e face	*e* face	*e* fate	*e* name	*e* name	*e*	*e*	e [2])
ɪ ty. bin	—	—	ɪ bin	*i* Bitte	*i* bin	ɪ bin	—	*i* bin	—	—	—	—	—	—	—	i sick	ɪ in	*i* bit	*i* fin	*i* sit	*i* sit	*ɛ*	*ɪ*	ɪ
i is	*i* is	i dit	i Biene	*i* wie	*i* ihr	i viele	i vier	*i* vier	i ni	i pire	*i* rire	*i* bible	*i* livre	*i* lire	*i* fini	i piece	i kneel	*i* street	*i* me	*i* he	*i* street	*i*	*i*	i
ɥ ty. Glück	—	—	ʏ füllen	*ü* Hütte	*y* nützen	ʏ Stück	y Küche	*ɥ* Mütze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*ɥ*	*ɥ*	ɥ [5])
y yr	*y* yr	y byta	y fühlen	*ü* Hüte	*y* Stühle	y führen	y Tür	*y* früh	(ü) y pur	y pur	*y* mur	*y* mur	*y* mur	*y* dur	*y* pur	—	y fr. reçu	—	—	—	—	*y*	*y*	y
œ örn	*œ* örn	ö förr	×[1]) Mörder	—	*ö* Hörner	—	—	—	œ peur	œ peur	*œ* peur	*œ* beurre	*œ* peur	*œ* seul	*œ* peur	—	—	—	—	—	—	*œ*	*œ*	œ [6])
ö öm	*ö* rönn	ö dött	×[1]) Hölle	*ö* Köpfe	*ö* Götter	ö Löffel	ö zwölf	*ø* zwölf	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*ä*	*ö*	ö
ø ök	*ø* ösa	ø dö	ø Höhle	*ö* schön	*ø* Söhne	ø schön	ø Goethe	*ø* schön	ø peu	ø peu	*ø* peu	*ö* bleu	*ø* peu	*ø* bleu	*ø* peu	—	—	—	—	—	—	*ø*	*ø*	ø

[1]) × betecknar en särskilt konstruerad bokstavstyp.
[2]) De eng. diftongerna i *note, home; face, hate* beteckna vi *oᵘ* l *åᵘ*; *eⁱ*, d. v. s. med tecknet för glidljudet uppe i kanten; den hos många förekommande beteckningen *ou* och *ei* anse vi högst vilseledande. I sammanhang härmed föreslå vi för övriga diftonger en båge under vokaltecknen, sålunda a͡i, a͡u, ɔ͡i.
[3]) För att undvika förväxling med œ (o + e) är det bäst att även vid skrivning betjäna sig av tecknet æ; det är ytterst lätt att skriva i ett pännndrag med början i vänstra övre hörnet, ungefär som man *skriver* "stort H".
[4]) Av alla också brukat för vokalen i eng. *turn, thirst, her, bird*, etc., vilken vi beteckna med *œ*.
[5]) Vi föreslå tecknet *ɥ* även för vokalen i franska *pur, dur, reçu*.
[6]) För vokalen i fr. *dot, homme, porte* ha vi förut föreslagit *ǫ*, vilket vi fortfarande rekommendera. De fyra franska nasalvokalerna beteckna vi: *ɒ̃* (ɐ̃), *ɔ̃* (ɔ̃), *æ̃* (æ̃), *œ̃* (œ̃).

L. & W., Sgh.

4(

n

—

vi
vi

fc

P
ut

L

fc
fc

Digitized by Google

RANDANMÄRKNINGAR TILL SKOLTEXTER.

(Forts.)

Otto Ernst, Asmus Sempers Jugendland, ed. Swenning.

Sid. 37,1: *und als er eines Morgens mit weit ausgerecktem Halse zusah, wie Mörtel und Steine an langen Seilen zu den Mauernden hinuntergelassen wurden, da kam es ihm recht ungelegen, dass seine Mutter ihn von dieser interessanten Besichtigung hineinrief.*

Komm.: „(från Asmus räknat); man hade snarare väntat *hereinrief* (från modern räknat)".

Här synes mig utgivaren begå en liten quaternio, i det han förväxlar 'den ropande' med grammatikregelns (visserligen ej fullt tydliga) 'den talande', som mycket ofta är att fatta som 'den person, som är framställningens centrum' ('centre of attraction', 'point of departure' säger också Curme). Här torde det vara åt Asmus, som denna hedersplats bör tillerkännas. Utg. torde ej ha något att erinra mot *ich konnte nicht hören, was er mir zum Fenster hereinrief.* — Enligt min uppfattning är därför *hineinrief* alldeles i sin ordning. Man jämföre Apostelgeschichte 10,22: *da rief er* [Petrus] *sie* [Cornelius' budbärare] *hinein, und herbergte sie* (emedan i det föregående Cornelius' budbärare voro i framställningens centrum).

I vårens studentstil (1917) förekom en passus, som E. A. Meyer (M. S. XI, 91) översätter: *als der Pfalzgraf dies hörte, befahl er seinen Mannen, die Jungfrau zu fangen. Sie begaben sich auf den Weg und fanden sie auf dem Gipfel des Berges sitzen. Sie fragte sie, weshalb sie auf ihren Berg [hinauf]kämen.* Märk, att ingen variant med *herauf* ges. Meyers översättning torde ha väckt en viss förvåning. Jag ser ingen annan förklaring än den ovan anförda.

Sid. 30,1: *Er hatte einmal in der Gartenlaube ein Bild gesehen: Die Pfändung. Gerichtsbeamte trugen die letzte Habe armer Leute hinaus; der Vater sass, dumpf vor sich hinbrütend, da . . .* (etc.) *Das also würde nun auch bei ihnen geschehen*". — Se Korlén M. S. XI, 130.

Naturligtvis är det oratio oblikva, men därmed är ej allt sagt: det är den egendomliga form av oblikva, som möter oss snart sagt på var sida av våra moderna romaner.

Mann Buddenbrooks I, 425: *Gerda und Thomas wurden sich einig über eine Route durch Ober-Italien nach Florenz. Sie würden etwa zwei Monate abwesend sein; unterdessen aber sollte Antonie . . . das hübsche kleine Haus in der Breitenstrasse bereit machen. Oh, Tony würde das schon zur Zufriedenheit ausführen.*

Sudermann Das Hohe Lied 537: *Wo war das doch gewesen? Wo hatte sich ihr das kalte Eisen genau so wie hier gegen die Wangen gedrückt? Richtig — das war es! So hatte sie früher manches liebe Mal vor der vergitterten Tür gestanden, die zu der*

Digitized by Google

Vordertreppe des Hauses Liebert & Dehnicke führte, jener stolzen, lorbeerbeschatteten Treppe, deren Stufen ihr entweihter Fuss niemals betreten würde.

Hesse Umwege 48: *Dieses heftige Leben sog der betäubte Ladidel in sich und fühlte sich beglückt, an einem solchen Treiben teilzunehmen und Dinge mit Augen zu sehen, von denen man noch lange im ganzen Lande reden würde.*

Det är ofta nog icke så mycket *oratio obliqua* som fastmera, må ordet tillåtas, *cogitatio obliqua*. Genom Ballys benämning (Germanisch-Romanische Monatsschrift IV, 549) *style indirect libre* karaktäriseras den utomordentligt väl; den skakar av sig så många av oblikvas syntaktiska band (modusförskjutning; transposition av 'nu', 'här', 'i dag' o. s. v.) och står rekta närmare genom sin färgrikare diktion, sina interjektioner o. s. v. Förmågan att använda futurum preteriti (*würde* + inf.) stämmer med oblikva, men *würde* är, såsom Herdin (Studien über Bericht und indirekte Rede im modernen Deutsch) visat, här att fatta indikativiskt.

Liknande användning har nu style indirect libre i engelskan och romanska språk, och även här uppträder det tempus, som *vulgo* kallas 'konditionalis'. Exempel äro överflödiga; för franskan se t. ex. Clédat Revue de philologie française XXIV, 142. — I engelskan uppträda som pret. *must, need* och *dare* alldeles som i verklig oblikva:

Galsworthy The Dark Flower 30: *Then her spirit revolted with such turbulence, and the blood so throbbed in her, that she could hardly lie still. How dare he think her like that — a nothing, a bundle of soulless inexplicable whims and moods and sensuality? . . . It was he who was the soulless one . . .*

Ibid 31: *It seemed to her that she had stumbled on knowledge of almost sacred importance, on the key of everything that had been puzzling and hopeless in their married life. If he really, secretly, whole-heartedly despised her, the only feeling she need have for one so dry, so narrow, so basically stupid, was just contempt;*

ibid 97: *She meant neither to eat nor drink; only to sleep, if she could. To-morrow, if there were any early train, she could be gone before she need see anyone; her husband must arrange.*

Utom *style indirect libre* finns nu också ett bruk av fut. pret., mot vilket man verkligen reagerar så som Swenning här ovan, fast med mera rätt. Det har länge varit grammatikerna bekant; redan 1884 fäste Zupitza uppmärksamheten på det (Anzeiger für Anglia VII, 149), och det har senast diskuterats av Aronstein Anglia XLI, 69. Det är fall som Galsworthy The Country House 105 = 88,25 Borgstr.: „*You see, my boy Fred*“ *(who would ultimately become Sir Frederick Malden)* „*belongs to the same club as your son George*“.

Erkänner man än lojalt den nya etappen, så utesluter detta icke, att man ville stryka eller sätta frågetecken för ett eller annat av de fall, som användas för att påvisa den. The Country House

Digitized by Google

58 = 49, 7—8 Borgstr. kunde man snarare känna sig böjd att höra som en stilla suck från Mrs Pendyce.

De exempel, som kunna uppbringas, äro ej talrika.

Sedan Toblers „Vom Gebrauch des Futurum Präteriti" (Vermischte Beiträge II) är det bekant, att i franskan ett sådant frappant „conditionnel" ibland anträffas [1]). Ett par av hans belägg må här avtryckas (l. c. sid. 130):

une image nouvelle de chacun d'eux (la mère et le grand-père) se superposait en lui aux images anciennes, une image plus solide que toutes les précédentes et qui, dans l'avenir, serait plus chérie et plus regrettée (Loti Matelot 8); *le trait le plus charmant de son caractère était une spontanéité qui pouvait l'entraîner dans des périls très grands, mais qui du moins la préserverait toujours de la réflexion dans la faute* (Bourget Crime d'amour 65); *les symptômes précurseurs de la tempête qui renverserait les institutions, se succédaient avec une incroyable rapidité* (Revue pol. et litt. 1892).

Tydligen stå vi inför ett den nyare prosans stilmedel, och icke ett av de oftare anlitade eller livskraftigare [2]). Den nyans, som min språkkänsla erfar, om jag insätter *devait* + inf., ter sig ungefär så, att detta är mera torrt konstaterande, fatalistiskt; jag får därmed liksom en saklig upplysning av en utomstående; med conditionnel ser jag händelserna mera organiskt utveckla sig ur situationen; det lyfter diskretare på den slöja, som döljer framtiden. Det är de anade möjligheternas stilmedel. Berättaren känner intimare med de gestalter han framför och försätter sig på deras ståndpunkt, allt medan vetskapen, aningen om vad som komma skall är hans, ej deras. — Bedrager jag mig ej härutinnan, kan denna analys godtagas, så, tror jag, står vår företeelse ej mera så isolerad. Ty dessa psykologiska moment äro just de utslaggivande för ett annat av den moderna prosaepikens stilmedel, ett, åt vilket ett större segertåg blivit beskärt — jag menar det vidsträcktare bruket av imparfait [3]). Intresserar sig aoristen blott

[1]) Den, som i det nyss citerade exemplet från Hesse ej så lätt skönjer de trådar, som förbinda *reden würde* med Ladidel som tänkande subjekt, skulle möjligen kunna fråga sig, om tyskan utvecklat ett liknande bruk. Emellertid torde det ej kunna påvisas; se Herdin Stud. 40.

[2]) Att av Toblers 10 ex. 8 ha »conditionnel» i relativsats (av de övriga betecknas ett av honom själv som osäkert), är en reflexion, som man gör sig, utan att därav våga draga någon slutsats.

[3]) Exempel äro väl överflödiga, då de moderna handböckerna (t. ex. Vising Die realen Tempora der Vergangenheit II, 40. Haas Neufranz. Syntax) bjuda sådana i riklig mängd; se även Koch M. S. XI, 51. — Mest motstånd mot den språkpsykologiska interpretationen göra anföringsverben; allra svårast, synes det mig, är *disait-il*, emedan man ju tycker, att *dire* (i motsats mot *parler)* på grund av sin betydelse är alldeles särskilt predisponerat för att vara punktuellt. Den vanligaste åsikten är måhända, att talet »ej ter sig som en sluten tidsenhet utan fastmera som en kombination av på varandra följande utsagomomenter» (Flensburg Studier över den fornindiska tempusläran, Lund 1888, sid. 44 — akcepterat av Vising l. c. II, 106). Däremot bedömer Ahlberg det starkt utpräglade promiscuebruket av aorist och imperfekt (ἔλεξε-ἔλεγε) hos Thukydides så, att imperf. är en kvarleva från en språkperiod, då imperf. var berättande tempus (»Några

Digitized by Google

för handlingens vara eller icke-vara (är konstativ), så låter oss den durativa aktionsarten mera leva oss, drömma oss in i vad som berättas, överraska det i dess vardande. Imperfektet är mera plastiskt, mera esocentriskt; det är, om jag får tala i musikaliskt bildspråk, ett arpeggio av aoristens fasta ackord [1]).

---

anmärkningar om imperf. och aoristens syntax hos Thukydides» i »Från Filologiska Föreningen i Lund» II, Lund 1902); det var alltså icke längre ett levande stilmedel. — I romanistiska framställningar saknar man i allmänhet en hänvisning till hur dessa verb förhålla sig i slaviska språk, där ju aspekt och aktionsart spela en så genomgripande roll. Finnas där företeelser, liknande dem i de romanska språken? Svaret torde bli, att även där anföringsverben uppträda i imperfektiv aspekt, där man enligt logiskt-apriorioska överväganden skulle vänta perfektiv, dock i olika utsträckning för olika verb. Som det dessutom är fråga om individuella stilvanor, ställer sig statistiken olika hos olika författare. Medan i Turgenjevs Asja anträffas övervägande impf. *otvêcál* 'svarade', finner jag vid genomseende av c:a 50 sidor i Potapenko Odín blott perf. *otvêtil*. För 'fortfor' har jag i de av mig undersökta texterna blott funnit impf. *prodolzál*. Blott perf. har jag träffat vid *zamêtil* 'observa-t-il', *podchvatíl* 'inföll', *pribávil* 'tillade', *perebíl* 'avbröt', *promólvil* 'sade', *nácal* 'började'. Flera av dessa verbs betydelse torde göra dem mindre lämpliga för imperf. 'Sade' heter normalt perf. *skazál*; dock finner man understundom impf. *govoríl*. Som 'sade' är anföringsverbet par excellence, äro några exempel på detta kanske av mera intresse:

Turgenjev Asja 27: (Asja:) »*nêt, ja nikogó ne chocú ljubit' krómê tebjá nêt, odnogó tebjá ja chocú ljubit' — i navsegdá*». — »*Pólno, Asja, uspokójsja*», *govoril Gágin*, »*ty znájes', ja tebê vêrju*» nej, jag vill icke älska någon utom dig, nej, dig ensam vill jag älska — och för alltid». — »Nog, Asja, lugna dig, sade (impf.) G., »du vet, jag tror dig».

Lermontov Gerój násego vrémeni 30: *on stal nastajivat'; oná zadrozála, zaplákala.* »*Ja tvoja plênnica*», *govoríla ona, tvojá rába, konécno, ty mozes menjà primúdit'* 'han började bli enträgen; hon började darra, brast i gråt. Jag är din fånge, sade (impf.) hon, din slavinna, naturligtvis, du kan tvinga mig'.

Ibid. 147: »*Ja otgádyvaju, k cemu vsë éto klónitsa*», *govoríla mnê Vêra, 'lúcse skazí mnê prósto tepér', cto ty jejë ljúbis'* 'jag gissar, vartåt allt detta lutar, sade Vera till mig, säg mig hellre nu rent ut, att du älskar henne'.

Intressant är också, att 'lovade' så ofta uppträder i imperf. aspekt:

Berneker Russisches Lesebuch 11 (Tolstój): [En bonde har hittat en ädelsten och vill överlämna den åt tsaren. Vid hovet avtvingar en av tsarens tjänare honom ett löfte att dela belöningen med sig] *muzík obêscál, slugá dolozíl carjú* 'bonden lovade (impf.) det, och tjänaren anmälde (perf.) honom för tsaren'.

Lermontov Geroj 63: »*mnê nádo schodít' k kommendántu*», *skazál on,* »*tak pozálujsta, jésli Pecórin pridjót, prislíte za mnoj*». *Ja obêscálsja. On pobêzál* o. s. v. »jag måste gå ned till kommendanten», sade han, »så om P. kommer, var så god och skicka efter mig». Jag lovade (impf.) det. Han skyndade bort (perf.) o. s. v.

Jfr fr. «*N'y passe donc jamais, petite Élise; car il t'arriverait malheur au bord de l'étang d'Agubeil*». *L'enfant promettait* (R. Bazin — Edström Lect. franç. II, 71).

[1]) Sedan detta skrevs, har jag lärt känna Jespersens avhandling "Tid og Tempus" (i Oversigt over det Kongel. Danske Vidensk. Selskabs Forhandlinger 1914, sid. 367 ff.); där finner man följande besläktade bild (sid. 404): »Denne tempusforskel er altså — kunde man vel sige uden at blive beskyldt for falsk åndrighed — i virkeligheden en tempo-forskel: imperfekt er lento, aorist er allegro eller måske snarere henholdsvis ritardando og accelerando».

Digitized by Google

Lindquist-Pollak, Deutsche Bücherei III. Lund 1917.

S. 138 *Feee* [fe:ə] rimmande med *bestehe* (i Uhlands Das neue Märchen): „ungewöhnliche Form = *Fee* [fe:], vielleicht unter Einfluss von *Feie*, einer Nebenform [1]) von *Fee*, entstanden".

Det är föga troligt, att det ovanliga *Feie* tjänat som förebild. Rimmet har framkallat en analogibildning efter andra fem. subst. på *-e*; fullt burskap har ju en sådan analogibildning vunnit i *Ehe* av mht. *ê*. Trots *wehe* av mht. *wê* tvekar man väl att här se en fonetisk utveckling — något slags zerdehnung. Jfr om denna fråga senast Paul Deutsche Grammatik I, 247.

Timm Kröger, Die alte Truhe, mit Anmerkungen herausg. von *N. O. Heinertz,* Lund 1916.

Sid. 70,31 *In drei — sage drei — Monaten zahle er selbstverständlich die ganze Summe zurück.*

Kommentaren övers. oriktigt *sage* med 'eller låt oss säga'. Betydelsen är naturligtvis 'om tre — säger tre — månader'; i bägge språken föreligger ellips av *jag,* jfr eng. *100 (I say one hundred) pounds.* I förbigående sagt torde för den moderna folkliga språkkänslan i dylika svenska uttryck *säger* uppfattas i analogi med *b-a-d säger bad* o. d.

Sid. 79,18: *dass er nicht wüsste.*

Komm.: „die Wortstellung ist auffallend." — Den oinvigde kan lätt missförstå detta uttryck och tro, att det är någon individuell avvikelse hos förf. Så är ju ej förhållandet; *dass ich nicht wüsste* brukar anföras i grammatikor och handböcker (så t. ex. gamla Calwagen, 9:de uppl. s. 150); från psykologisk synpunkt är det visserligen 'auffallend'. D. Wb. säger: „hat etwas Gesuchtes und Pedantisches".

Sid. 95,20: *die Vorstellung, als sei mit dem Schein seine Ehre und Freihet im Geldschrank.*

Man känner sig tacksam mot utg., som här för första gång, så vitt jag vet, i svensk grammatisk litteratur inregistrerar denna användning av *als ob.* Intressant är följande exempel: *ich möchte den Verf. des . . . geistvollen . . . und tief duchdachten Buches zunächst in Schutz nehmen, als ob er Byrnes auch geistvolle aber . . . im höchsten Masse phantastische Auffassung wiedergebe* (Winkler Anz. f. deutsches Altertum XXVII, 288); en sådan pregnans hade ej gärna varit möjlig vid *dass.* Utg:s uttalade åsikt, att det tilltagande bruket av presenstempus i hypotetiskt-komparativa satser med *als ob* sammanhänger med dessa indirekta anföringssatser med *als ob,* känner man sig böjd att underskriva, då man betänker, vilken kontaminatorisk växelverkan *dass*-satser och *als ob*-satser utövat på varandra, vilken också gett upphov till förbindelser som *mir war, ich sei ein Nichts* (Storm); jfr Paul, Prinzipien [4] 168.

[1]) Skillnaden i ljudgivning går som bekant tillbaka till fornfranska dialektförhållanden; i östfranska dialekter resulterade ett vlat. *a* i öppen stavelse (fata) i *ei.*

Digitized by Google

Då i syntaktiska frågor polygenetiska paralleller aldrig helt sakna intresse, så må hänvisas till det latinska *quasi* i liknande användning: *increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur* (Sueton. Tiber. 11); det ryska bruket av *búdto by* 'som om' täcker sig med det tyska; det är mycket vanligt: *chotjá nelzjá, konéčno, dúmať, búdto by vsê fákty drevneindíjskago jazyká predstavljájut bólêje drévnij vid sravnítel'no s sootvêtstvujuščimi javljéniami drúgich jazykóv* 'ehuru man naturligtvis icke får tro, att alla drag hos fornindiskan uppvisa en ålderdomligare prägel jämförda med motsvarande företeelser i andra språk (Porzezinski Vvedenie v jazykovêdenie[3] 33).

Andrejev Anfisa 6: *Fédja govorít, čto tebê sto lêt, bábuška — právda éto, skazí? I búdto pozadí tebja lezít takój dlínnyj, dlínnyj puť.* 'F. säger, att du är hundra år, mormor — är det sant, säg? Och att bakom dig ligger en sådan lång, lång väg'.

Rosegger, Der Höllbart. Mit Kommentar herausg. von Carl Collin und Heinz Hungerland. Lund 1916.

Sid. 65,27: *an die scchs Flaschen.*

Komm.: „*an,* Präposition zur Bezeichnung einer ungefährlichen Anzahl . . . Dasselbe Wort liegt vor im schwedischen Ausdruck: *en fjorton, femton stycken; en tio tolv kronor.*"

Påståendet är överraskande; jfr tyska *ein acht Tage.*

Keller, Das Fähnlein der Sieben Aufrechten, ed. Josef Reinius. Stockholm 1911.

Sid. 33,6: *Schickt sich das für eine Mutter, so zu handeln und mit Personen herumzulaufen, die dem Sohne verboten sind . . .?*" „*Was verbotene Personen? Kenne ich das gute Kind nicht von klein auf . . .?*" och likartat 44,22 och 47,18.

Gentemot utgivaren har Smith M. S. X, 110 ådagalagt, att *was* ej är adjektivattribut utan står „interjektionsartat, elliptiskt, utan syntaktiskt sammanhang med det följande substantivet." Man skulle alltså kunna tänka sig ett utropstecken efter *was*[1]).

Då jag mött sådana fall vid litteraturläsningen, har jag alltid haft denna uppfattning och betvivlar ej, att exempel på liknande kunde anföras från många språkområden. Två sådana har jag just till hands från ett mera obekant sådant: nygrekiska. I

[1]) Fogningen påminner om det fr. *Je veux le voir. — Qui le (lui)?* (t. ex. Storm Dial. franç. I, 109), där andra språk ha adjetiviskt pronomen: sv. *vilken han?* eng. *what him?* Jfr: Christiane *décachetant* [un télégramme]. »*Heureux pour vous tous, Rimbert*». *Qui Rimbert?* (Pierre Wolff Le lys, akt II sc. 2). Det karaktäristiska för det oss här intresserande uttryckssättet är nämligen, att det består av ett substantiviskt frågepronomen + ett (eventuellt indignerat) upprepande av interlokutörens ord.

Digitized by Google

Karabitsas' novell 'Η Πατρίδα (Fosterlandet) (avtryckt i Thumb Grammatik der neugriechischen Volkssprache) finner jag (sid. 101): Σώπα γιὰ ὄνομα Θεοῦ! Σώπα! ἐφώναξεν ἄγρια ὁ Πετρολέτσος...

Τί τσώπα, μωρέ, τί τσώπα! o. s. v. i tysk översättning „schweig, in Gottes Namen, schweig!" rief P. wild aus ... „Was schweig, mein Lieber, was schweig!" u. s. w.

Och några rader längre ner:

ἂς τσου νὰ μακελοκόβοντ' ἐκεῖ κάτου ...

Μὰ τ' ἀδέρφια μας ... ἡ πατρίδα ...

Τί πατρίδα! ποῦ σὲ εἶδ' ἐσένα ἡ πατρίδα, ποῦ τὴν ξέρεις;

„lass sie sich zerfleischen dort unten" ...

„Aber unsre Brüder ... das Vaterland" ...

„Was Vaterland! wie sah dich das Vaterland, wie kennst du es"?

Det är sant, att τί också är adjektiviskt frågepronomen (= eng. *what)*, men interpunkteringen ävensom parallellismen med det första fallet (τί + verbal form) torde hindra att uppfatta det så. Alltså ha vi här ett uttryckssätt fullständigt analogt med tyskans, och de belysa varandra ömsesidigt så, som av varandra fullständigt oberoende överensstämmelser kunna göra det.

II. Engelska texter.

Galsworthy, The Country House, ed. Edv. Borgström. Stockholm 1915.

Sid. 50,18: *Dear Margery,*

I want to see you and talk something over, so I'm running down on Sunday afternoon. There is a train of sorts. Any loft will do for me to sleep in o. s. v.

Komm. översätter 'något sorts tåg', varemot Carl Palmgren gör anmärkning (Ped. Tidskr. LI, 403); enligt hans uppfattning kan det blott betyda 'dålig, usel, oduglig' (NED *sort* sb² I, 4 b). Denna så lättförklarliga betydelseutveckling är dock blott ockasionell och skall väl då rätteligen ackompanjeras av en axelryckning el. dyl.; *of sorts* kommer till bet. 'dålig' på samma sätt som *anyhow* kommer att bet. 'slarvigt', *your* blir ett uttryck för ringakting (= lat. *iste*; beakta, att detta var bärare av andra-personsdeixis; ex. Caine The Christian, B. I, ch. 8: *The nurse gave her a contemptuous glance and answered — "I'm not one of your paying probationers, miss"*. Det är en kamrat, som säger detta till Glory, varför all bibetydelse av possessivitet är utesluten). Analoga faktorer ha gjort lat. *tantum* till 'blott', nht. *nur so* till 'duktigt, väldigt', eng. *I don't care that much* = lat. *non huius facio* till 'strunta i' [1]).

[1]) Liknande faktorer äro väl med i spelet vid den pejorativa betydelseutvecklingen av *person;* Galsworthy Justice 14: *It's a woman. — A lady? — No,*

Digitized by Google

I sammanhanget passar nu blott, synes det mig, 'det går (visst) något (slags) tåg'. Bet. 'något slags' rätt och slätt, utan baktankar [1]), förekommer också allmänt. Se här några ex.

Anstey Lyre and Lancet 117,3 Zachr.: Lady Rhoda. *I thought all along he seemed too good a sort for a poet.* — Archie. *It's all very well, but how about that skit he went up to write on us? He must*[2]) *be a poet of sorts* (= 'någon sorts skald', som också riktigt översättes i kommentaren).

Hewlett Open Country 163: *I never really settled down at Wanless till this time last year, but now I mean to sit tight up there. One has duties of sorts, you know.*

Sid. 93,19: *If he has a spark of chivalry in him he will be only too glad to see her free. I will never believe that any man could be such a soulless clod as to wish to keep her bound* (yttrar Gregory om Bellew, vars fru vill ha skilsmässa).

Kommentarens övers. 'själlös jordmask' är olämplig, då i *soulless clod* tydligen inte skall ligga det materialistiska, jordbundna utom fastmera tölpaktighet och oförståelse för vad som är *chivalry* i ty fall — jfr *clodhopper* och *clodpate!*

Sid. 138,29: *ha-ha* 'djupt dike (med låg häck), som begränsar trädgård eller park'.

Utg. vet ej betoningen; Muret-Sanders ger [hā'ha] och [hahā']. Namnet kommer av att man oförmodat råkar på den, men är väl lån från fr. *le haha.*

Sid. 43,21: *I should have liked to have got some men from town, but Horace will only have the country people. It is not fair to the girls.*

Komm.: "*fair* här 'bra'" — skall vara 'rättvist'.

A Selection of Short Tales by various authors ed. R. E. Zachrisson. Stockholm 1916.

Sid. 11,11: *the insult . . . that you've a-perpetrated this afternoon.*

Komm. talar först om *a-* i den progressiva formen *(I was a-wondering)* och fortsätter: „in some dialects *a* is also prefixed to the *past participle.*" Man får den uppfattningen, att *a-* skulle inkommit analogice från pres. part.

Det kan väl ej vara meningen; *a-* fortsätter i sydvästliga dialekter (här Dorsetshire) participprefixet *ge-;* jfr det i vulgärspråk mycket vanliga *if it 'adn't 'a been for* = but for (Vikar till Galsworthys Strife 48,17).

---

a person. — Jfr i tyskan Meyrink Der Golem 489: *eine rothaarige Jüdin, die schon von Jugend auf eine „Person" war.* — Jag har ej sett denna användning inregistrerad i någon ordbok. — Med *of sorts* jämför det några nyanser grövre fr. *espèce de.*

[1]) Det skulle då vara en viss nonchalans i uttrycket.

[2]) Kursiverat i originaltexten.

Digitized by Google

Anstey, Lyre and Lancet, ed. R. E. Zachrisson. Stockholm 1914.

Sid. 80,10: *the only porkmanteau with a white star was took up to the Verney Chamber, which Thomas unpacked it hisself.*

Likartat sid. 94,21: *the good advice you used to give me, as I've never forgot it.*

I sin karaktäristik av vulgärspråket säger utg. överst på sid. 197: „ett slags pleonastiskt *it* förekommer ibland i relativsatser."

Därmed är ej naturen hos dessa satser klargjord. Vi ha att göra med en typ av relativsatser, som utvecklat sig på de mest skilda håll: de ha ett oföränderligt inledningsord, och determinations- och relationselementen (genus, numerus, kasus) äro, för så vitt relativet logiskt skulle varit oblik kasus, helt förlagda till personliga pronomen. Jag avstår från avtryckandet av paralleller [1]); för engelskans vidkommande se Storm Englische Philologie[2] 801 f. — För övrigt är det väl inte så säkert, att vi ha en relativsats i det första ex., så långt skild som den är från sitt föregivna korrelat; *which* uppträder ju i vulgärspråk ofta som ren *cheville*, se Storm.

English Fiction by seven modern authors, med anmärkningar utgiven av *Ivar Larsson.* Stockholm 1916.

Sid. 107,18 *when I, too, had admired it* [the piece of leather], *he would speak again. „When do you wand dem"? And I would answer: „Oh! As soon as you conveniently can." And he would say: „To-morrow fordnighd"? Or if he were his elder brother: „I will ask my brudder!"* (Galsworthy, The Inn of Tranquillity, novellen „Quality"); likartat 107,26: *And as I moved to the door, I would hear the tip-tap of his bast slippers restoring him, up the stairs, to his dream of boots. But if it were some new kind of foot-gear that he had not yet made me, then indeed he would observe ceremony . . .*

Alltså pret. konj. i icke-irrealt (i dessa bägge ex. iterativt) fall. Jag finner ingenting om denna användning hos Krüger och Poutsma. Franz Shakespeare-Grammatik[2] § 173 varnar blott för att uppfatta det som indikativ i de belägg som förekomma hos

---

[1]) Keltiska (normalt); nygrekiska (d:o); albanska (d:o); romanska (t. ex. Schultz Gora Altprovenz. Elementarbuch § 199; Hrkal Revue de phil. franç. XXIV, 257 [pikardiskt patois]); E. A. Kock Die deutschen Relativpron. 64; The Engl. Rel. Pron. 76 ff.; O. Weise Germ.-Rom. Monatsschr. I, 738; Zeitschr. f. deutsche Mundarten 1917, sid. 65 ff. o. s. v. — Det är ingen principiell skillnad mellan dessa relativsatser och sådana (egentligen anakolutiskt byggda) huvudsatser, som börja med ett ord i synbar subjektsställning, sedermera återupptaget av ett pronomen: ty. *der Wassersturz, das Felsenriff durchbrausend, ihn schau ich an mit wachsendem Entzücken* (Goethe Faust II, 1); fr. *cette affaire, je n'y pense pas,* eng. *Bill Stumps his mark* (varom Jespersen Progress in Language § 248 ff.); arab. *Zaidun marida abû-hu* 'Zaids fader (Z. hans fader) är sjuk' likaväl som *ar-ragulu 'llaðî abû-hu 'anijjun* 'mannen, vars fader är rik', egentl. 'the man which his father is rich'.

Digitized by Google

Shakespeare. Däremot omnämnes det av Kruisinga Handbook of Present-Day English II, 68 som 'rare'.

Ehuru ej rustad med tillräckligt material eller i stånd att förklara saken, har jag dock velat fästa uppmärksamheten på den; jag finner i Galsworthys The Dark Flower följande fall.

If there were confusion in his heart which had been innocent of trouble, what must there have been in hers, that for so long had secretly desired the dawning of that confusion (24).

What did it matter if she were nice to that fellow in the brown coat? (35).

She did not think him man enough! Did she think that he could not climb what — her husband could? And if it were dangerous she ought not to be going, leaving him behind — that was simply cruel! (42) (rekta: *and if it is . . .*).

After that kiss — that crime, if it were one — in the dark she had not known what he had done (53)

she meant neither to eat nor drink; only to sleep, if she could. To-morrow, if there were any early train, she could be gone before she need see anyone (97).

Dessa fem *were* stå samtliga i style indirect libre men äro där transpositioner av pres. ind. i rekta.

Shakespeare Julius Cæsar III, 2, 82 f.

The noble Brutus
Hath told you Cæsar was ambitious;
If it were so, it was a grievous fault.

Och så ofta hos Shakespeare, t. ex. Richard II I, 3, 201; Mids. Dr. I, 1, 141. Two Gentl. IV, 1, 28. Richard III II, 1, 65 med flera, som man kan se efter hos Franz eller Alexander Schmidt. E. Browning The Lost Bower: *if it were a bird, it seemed most like Chaucer's.*

Were är språkets enda såsom sådan kännetecknade konjunktivform och användes regelrätt i en viss ytterligt vanlig typ av *if*-satser. Man frågar sig då: kännes detta *were* därför på något sätt karaktäristiskt för *if*-satser överhuvud, så att det överföres även till andra kategorier av dem? Således i viss mån en mekanisering av *if . . . were?*

Franskan hade ju ursprungligen två slags koncessivsatser, dels med indikativ, betecknande något faktiskt, dels med konjunktiv, betecknande något tänkt; genom en mekanisering av konjunktiven står nu överallt denna modus (se Örtenblad Studier i modern språkvetenskap I, 61). — Det något äventyrliga i dessa funderingar vill jag dock ej förneka, i synnerhet på grund av mitt ringa material [1]).

[1]) Går man på parellelljakt, skall man kanske ett ögonblick stanna inför det (senklass.) latinska bruket av imperf. konj. efter iterativt *si*: *si segnis in discendo essem, vapulabam* (S. August. Confess. I, 9); jfr t. ex. Tacitus Annales II, 57; IV, 6. För engelskan är härur dock ingen lärdom att hämta, ty detta *si* får sin modus från det nära nog likbetydande *cum* (iterativum, och detta åter från *cum* historicum).

Digitized by Google

III.

Ett kapitel för sig bildar många textutgivares behandling av citat, anspelningar och dyl. Här är läsaren ofta överlämnad åt utg:s godtycke; ibland får han upplysning, ibland ej. Nu händer det ofta, att ett textställe alldeles missförstås eller faller till marken, såvida det ej ses i sitt rätta sammanhang som citat, »bevingat ord». Jag hänvisar blott till *Hexeneinmaleins* (Ernst Asmus Sempers Jugendland 21, 28 Swenn.), varmed Korlén M. S. XI, 130 sysselsätter sig; den som ej känner det från »Hexenküche» i Goethes Faust (v. 2540 ff.), kan ej stilistiskt värdera det. I sådant framträder mycket bjärt skillnaden mellan så många av våra nyspråkliga kommentarer och de upplagor, i vilka man får stifta bekantskap med antikens litteraturverk. Vad skulle man t. ex. säga om en Horatiusutgivare, som, låt oss säga, till Sat. II, 3, 72 *malis ridentem alienis* helt lakoniskt fogar en översättning 'med ett sursött leende' el. dyl. — och så ingenting vidare, ingen hänvisning till den homeriska förebilden? Sådana utredningar äro textutgivarens filologiska plikt, vilken han så mycket mindre bör undandra sig, som han säkert kan påräkna stort intresse. Att han skulle spilla tid på att forska efter källorna till alla möjliga visor och versstumpar, som kunna förekomma i våra estetiskt ofta ej alltför värdefulla skoltexter, vill jag naturligtvis ej ha sagt. Men man kan begära, att den svenske läsaren skall få en aning om uttryckets stämningsvärde, de bitoner, som klinga för den bildade utlänningen, när han läser det. Till Hoffmans Heute mir, morgen dir 23, 23 anför Rodhe antika paralleller till *wie ein Blitz aus heiterem Himmel;* hör detta icke direkt till en textutgivares skyldigheter, eftersom uttrycket icke har några »litterära bitoner» och är rätt internationellt, så skall därmed ej sägas, att man icke tacksamligen tager emot vad han bjuder av sitt vetandes rika skatter. För övrigt behöver jag ej uppehålla mig vid någon delineation av vad som är oundgängligt; någon büchmannisering av kommentarförfattandet påyrkas i varje fall icke. — Hellre några exempel: de flesta skola vara ense om att såsom uraktlåtenhet stämpla följande fall.

Sudermann Frau Sorge 74,29 Alv. (Elsbeth talar om Heines Buch der Lieder) „*bloss von Liebe ist die Rede, von weiter gar nichts, nnd man fühlt, wie die Sehnsucht einen übermannt, wie man fliegen möchte nach dem Ganges, wo die Lotosblumen blühn und wo . . .*“ — Varför ej i kommentaren avtrycka det sköna Lyrisches Intermezzo 9 („Auf Flügeln des Gesanges . . .“)?

Berthold Lustige Gymnasialgeschichten 1,6 Ljunggr.: *aber ein altes Volkslied sagt auch: „Es fiel ein Reif in der Frühlingsnacht, er fiel auf die zarten Blaublümelein.*“ — Komm.: intet. Inlagd i Heines Tragödie II som rhenländsk folkvisa; om det verkligen är en sådan, tycks vara allt annat än säkert, se t. ex. Büchmann-Krieger Geflügelte Worte (Volksausg., 1914) s. 195.

Digitized by Google

ibid. 74,29: *innerlich sprach ich die Worte des Dichters nach:*
„O, dieser Mund ist viel zu stolz,
Er kann nur lachen und scherzen“ o. s. v.

Vilken skald? I kommentaren ingenting; annars ger utg. oftast ordentligt besked om inlagda poetiska citat (så till 63,25; 64,18).

Som synes, är detta en liten förfalskning — *in usum delphini?* — av Heine, Die Heimkehr 53 („Verriet mein blasses Angesicht . . .“); originalet har *küssen und scherzen.* Genom att anföra citatets källa hade utg. kunnat fullständigt rentvå sig själv och överantvarda författaren-normalisatorn åt det åtlöje han så väl förtjänat.

Freytag, Die Journalisten 15 Calw.: Bellmaus. *Wozu der Lärm?* — Goethe, Faust v. 1322. Likaledes Faust-citat är sid. 74 *es muss aber auch solche Käuze geben, wie wir sind* (v. 3483). Utg. brukar annars punktligt anföra citat.

Titeln på Buddes novell „Das Antlitz der Tat“ i „Blätter aus meinem Skizzenbuch“ (ed. Rodhe, Stockholm 1901) torde få sin förklaring genom Schillers Braut von Messina v. 2006 ff., som också skulle kunna sättas som motto på berättelsen:

„Ein andres Antlitz, eh' sie geschehen,
Ein andres zeigt die vollbrachte Tat.
Mutvoll blickt sie und kühn dir entgegen,
Wenn der Rache Gefühle den Busen bewegen,
Aber ist sie geschehn und begangen,
Blickt sie dich an mit erbleichenden Wangen.“

Ernst, Asmus Sempers Jugendland 18,25 Swenn.: *„Erbförster . . . Kuno, Kaspar* osv. äro tydligen namn från något dockspel; Kasper(l) stående figur i dockspelen (Kasperteater).“ — „Ein starkes Stück“, må man säga — eftersom det är ingenting mindre än Webers världsberömda opera „Der Freischütz“! Denna beaktas riktigt 16,21 och 20,9, där 'synes' är onödigt blygsamt och intet nämnes om rad 8 *Wolfsschlucht* (Freischütz II, 4). En redogörelse för innehållet i denna opera nödvändiggöres av sammanhanget.

Djursholm den 10 oktober 1917.

Claës Oldin.

Digitized by Google

"BÖJES SOM BEST. ART."

När våra tyska skolgrammatikor tala om böjningar av t. ex. de förenade possessiva pronomina eller *kein*, sker det oftast med frasen: „. . . böjas i pluralis som bestämda artikeln." I en nyutkommen lärobok formuleras regeln ännu mera pregnant: „I pluralis få de den bestämda artikelns ändelser (Nom. *-e*, Genit. *-er*, Dat. *-en*, Ackus. *-e*)."

Är nu detta också ett lämpligt sätt att uttrycka saken? Nybörjaren har lärt sig skilja mellan stam och ändelse och kommit underfund med att stammen är en stavelse i ordet, som alltid finnes kvar tämligen oförändrad, huru än ordets former för övrigt växla, och att ändelsen är en annan stavelse, som lägges till den förra. Nu får han höra talas om att i bestämda artikeln är *-e*, *-er*, *-en* o. s. v. ändelser. Vad är då stammen? Ibland *di-*, ibland *d-*? Vidare är han van vid att en ändelse i tyskan skall höras. Men „ändelsen" *-e* i *die* är stum! Det vore inte underligt, om piltens begrepp om stam och ändelse efter detta bleve en smula töckniga, åtminstone tills han lärt sig inse, att regeln i fråga blott är ett något tafatt försök att hjälpa honom tillrätta.

För min del brukar jag, innan jag går in på något slag av stark adjektivisk böjning, låta pojkarna lära sig böjningen av *dieser*. Då de säkert inlärt detta pronomens ändelser, ha de fått den starka adjektiviska deklinationen på köpet. När vi sedan komma in på t. ex. de förenade possessiva pronomina, säger jag dem, att dessa i pluralis böjas som *diese*, och visar överensstämmelsen mellan t. ex.:

dies-e Bücher och	*mein-e Bücher*
dies-er Bücher	*mein-er Bücher*
o. s. v.	o. s. v.

Härmed vinnes, att pojkarna slippa ifrån varje svårighet att konstatera, vad som i de jämförda orden är stam eller ändelse, och att även *örat* kan göra jämförelser mellan ändelserna i de bägge böjningsmönstren, vilket nog åtminstone för en del elever icke är utan sin betydelse. Detta kan icke uppnås genom jämförelser mellan

die Bücher och *meine Bücher*.

Det är klart, att den skada, som den här diskuterade regeln i sin nu vanliga formulering åstadkommer, är skäligen ringa. Kvar står emellertid, att den kan uttryckas bättre och åskådligare, och några verkliga skäl för att då bibehålla den gamla avfattningen torde väl icke förefinnas

Carl Bergener.

Digitized by Google

SOME ENGLISH PROVERBS.[1])

Full of wise saws and modern instances. — Shakespeare, As You Like It.

The proverbs of any people may be collectively regarded as evidence that that people has in some degree achieved a consolidated national life. Obviously something like a settled condition of society must be reached before these shafts of homely wisdom can be forged and become the possession of posterity: so that Shakespeare's unerring instinct was right once more when it led him to assign to the prosperous and comfortable justice, in the fifth scene of his "human comedy", that fondness for proverbial sayings which is to this day so characteristic a mark of the class.

Now England is admittedly a land of settled institutions. It is only to be expected, therefore, that many popular sayings, relating more particularly to the affairs of domestic and social life but also to other matters, will have been handed down from father to son and preserved by virtue of their concise and witty or picturesque form. It is always of interest to study the proverbs of another nation: to note what particular rules of conduct are selected for inculcation, what tendencies in the national character have given birth to and popularised this or that particular saying, and what is the imaginative form chosen for its preservation. The few specimens of the proverbs of England which it will be possible to give in a brief article may perhaps help in some cases to a fuller understanding of the national life and character: but at any rate Swedish readers will probably be interested in noting what proverbs are exactly the same in the two languages, which of them are the same in essence but different in form, and to which — and there are, I believe, not a few — there is nothing at all corresponding in Swedish or the other Scandinavian languages.

---

[1]) Those interested in the wider aspects of the subject may consult the following books: —

HAZLITT: English Proverbs and Proverbial Phrases (1869).

HISLOP: The proverbs of Scotland (Glasgow, 1862).

V. S. LEAN: Collectanea (5 vols. Bristol, 1902—4). The most complete collection of English proverbs.

W. W. SKEAT: Early English Proverbs (Oxford, 1910).

R. C. TRENCH: Proverbs and their Lessons (new ed. 1905, with notes and additions. Contains a bibliography).

BOHN's Handbook of Proverbs and Polyglot of Foreign Proverbs (both 1857).

G. STRAFFORELLO: La Sapienza del Mondo (3 vols. 1883).

QUITARD: Dictionnaire des Proverbes Français (Paris, 1842).

WANDER's Deutsches Sprichwörter-Lexikon (5 vols. Leipzig, 1863—80).

REINSBERG und DÜRINGSFELD: Die Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen (2 vols. Leipzig, 1872—5).

For collections of Scandinavian proverbs see *Nordisk Familjebok*, s. v. *ordspråk*. A full bibliography of the subject will be found in *Notes and Queries*, 1898, Series 9, Vol. 2.

Digitized by Google

The proverb is doubtless an institution as old as the human race itself. It remains to this day one of the most characteristic features of Eastern literature, while a moment's reflection will shew how wide-spread and tenacious of life sayings of this type proved to be throughout antiquity and the Middle Ages. The oracles, codes of laws, and inscriptions of antiquity, the aphorisms of the Schoolmen and such collections as that of Polydore Virgil, two great works of the Middle Ages, *Pantagruel* and *Don Quixote*, both of which are crammed with proverbial sayings, and the popular collections that soon begin to appear in every country — all bear witness to the universal prevalence of the short pithy sentence of the type that we now call proverbial. Lord Russell's famous definition of a proverb, "The wisdom of many and the wit of one", may not cover quite all the ground, but at least it brings out clearly the two-fold origin of many of these sayings, in popular observation, namely, pointed by the conscious effort of the literary craftsman.

In England the two great sources from which the stream of proverbs flowed were on the one hand the Latin translation of the Bible and Apocryphal books known as the Vulgate (and especially, of course, the canonical Book of Proverbs and the apocryphal Wisdom and Ecclesiasticus), and on the other the writers of classical antiquity and the early Christian fathers. In Anglo-Saxon there are very few native proverbs, though many translations from Latin proverbial sayings. As a writer on this period points out, our earliest authors were for the most part "more occupied in reproducing in English the wisdom of the Latins than in recording the deep but humorous philosophy of our own people". There can be no doubt, however, that homely sayings were common among the people, and that only the fact that English was for so long despised and regarded as the speech of churls and serfs prevented their appearance in a vernacular literature. In the Middle Ages many proverbs were coined or derived from already existing sources. Two very popular collections of English proverbs were put together between about 1275 and 1300. They are known as *The Proverbs of Alfred* and *The Proverbs of Hending*. Middle English poems like *The Owl and the Nightingale*, the *Cursor Mundi*, and the *Handlyng Synne* contain many proverbs: *Langland* too has a great many of them. But the great treasure-house of the earlier English proverbs is the work of *Chaucer*. In the case of Chaucer it is often difficult to tell whether he is quoting a common proverb of the time, either native English or borrowed from the Latin, or whether he is himself making up a proverb to suit his own needs, and then, in accordance with his love of humour and gentle satire, adducing some fictitious authority for it. In any case he has a real gift for selecting and employing his particular weapon. A few examples from Chaucer may be given in order to shew that some

Digitized by Google

of our commonest proverbs were in use at least as early as the 14th century: —

(1) *But sooth is seyd, 'a fool can noght be stille'*. (From the *Parlement of Foules*). Present-day English, "A fool's bolt is soon shot".

(2) *He hasteth wel that wysly can abide* (*Troilus and Cressida*). Latin "Festina lente". P. E. "More haste, less speed".

(3) *It is nought good a sleping hound to wake* (*Tr. and C.*). P. E. "Let sleeping dogs lie".

(4) *Ful oft in game a sooth I have heard seye* (*Cant. Tales*). P. E. "Many a true word is spoken in jest".

(5) *But I wot best wher wringeth me my sho* (*C. T.*). P. E. "Every man knows best where the shoe pinches him".

(6) *And lightly as it comth, so wol we spende* (*C. T.*). P. E. "Lightly come, lightly go" (of money, or sometimes of affection). And there are many others.

From the point of view of the subjects with which they deal our English proverbs may be divided into two broad classes, (1) *local* (those referring to a particular locality, event, and so on) and (2) *general* (those which are of wider application and are independent of time and place). From the stand-point of chronology they divide themselves up into *older proverbs*, those which are a genuine growth of the soil or by long use have penetrated into the humblest and most illiterate households, and *more modern proverbs*, often of literary origin, such as proverbial sayings from Shakespeare and other writers which have passed into the common speech of the educated, and in a few cases into that of the uneducated classes also. Next to Shakespeare, the English author who has contributed most of these "literary" proverbs to the language is probably Pope, whose witty epigrammatic couplets engrave themselves almost without effort upon the memory. Wordsworth is said to come third.

The classification according to contents is more suitable for the present purpose, and I proceed to give a few examples of the type of proverb that I have called "local". We may here distinguish 4 different classes, and no doubt others could be added: —

(1) Proverbs about the weather, the calendar, and natural phenomena in general.

(2) Proverbs expressing, or professing to express, some feature of the national character, and judgements of a similar kind on other nations.

(3) A large number of proverbs relating to different counties, districts, and places in England.

(4) Proverbs relating to the concerns and interests of domestic life.

In the first class — the proverbs about natural phenomena — the weather, the seasons, and the months of the year play a prominent part. Our English preoccupation with the weather as a

Digitized by Google

subject of conversation has itself become proverbial. Foreigners tell us that it is because we have such vile weather in England, or, as the Americans put it, "In England they get no real weather at all, only samples". So an English summer is said to consist of "three fine days and a thunder-storm". In England, it is said, "Summer begins on July 31st and ends on August Ist" .... and so on. Matters are not really quite so bad as that, but a remark may be made here that applies to many of the proverbs to be mentioned (especially to those expressing some general conception of the national character), namely, that when once an idea has become crystallised into a concise and attractive form, it is commonly repeated and perpetuated without much regard to the accuracy of the original statement. A few other proverbs dealing with the calendar, the days of the week, morning and evening, and the like may be of interest: —

(1) Sunday shaven, Sunday shorn,
Better hadst thou ne'er been born.

And also,

(2) Better hadst thou ne'er been born
Than on the Sabbath pare thy horn (i. e. cut your nails).

(3) Sunday wooing
Draws to ruin (Scottish).

(4) Fridays in the week
Are never aleek (= "alike". A Devonshire proverb).

(5) Evening red and morning grey
Help the traveller on his way:
Evening grey and morning red
Bring down rain upon his head.

(6) January white, February fill-dyke.

(7) If March comes in like a lion, it goes out like a lamb (and conversely).

(8) A pound of March dust is worth a king's ransom.

(9) Till May is out,
Ne'er cast a clout.

(10) A green Christmas makes a fat churchyard.

(11) One swallow does not make a summer (or, in the modern schoolboy's version, "One *swallow* does not make a *supper*").

(12) Marry in Lent,
And you'll live to repent.

(13) St. Swithin's day (July 15), if thou dost rain
For forty days it will remain:
St. Swithin's day, if thou be fair,
For forty days 'twill rain no mair (more).

(14) April showers
Bring May flowers.

So much for the first class of proverbs. Of the second class — proverbs professing to describe national characteristics — are such sayings as: —

Digitized by Google

(15) John Bull loves a lord.

(16) The devil, or an Englishman, will go anywhere. (The next two statements were originally made by Voltaire, but are often quoted in England: —)

(17) The English go mad once every seven years (at elections).

(18) The British nation is like its beer, froth at the top, and dregs at the bottom, with the good stuff in the middle.

(19) An Englishman is worth two (or "three", or "four") Frenchmen.

(20) The English care for only three things — business, politics, and religion.

Proverbs of class 3, about particular localities in England, will be of less interest here, and I will pass them over. Of class 4, relating to the concerns of domestic life, there are many examples.

(21) Make hay while the sun shines (this has also, of course, a general application).

(22) Early to bed and early to rise,
Makes a man happy, healthy, and wise. (The Americans substitute for the last line: —
Is no good at all if you don't *advertise*).

(23) Six hours' sleep for a man, seven for a woman, eight for a fool.

(24) Of magpies: —
One for sorrow,
Two for mirth,
Three for a wedding,
Four for a birth.

(25) Love me, love my dog.

(26) If you want to be cheated, buy a horse.

(27) Anything for a quiet life (to which may be added Mr. Punch's advice to those about to marry: "Don't").

(28) A good wife and a good cat are best at home.

(29) Needles and pins, needles and pins,
When a man marries his trouble begins.

(30) Good wine needs no bush — and so on.

So much for "local" proverbs. I now give a very few examples of the proverbs that are of a more general application. The turn of expression is often interesting, especially in cases like the first two, where the Swedish and the English proverbs express the same idea by means of a different metaphor.

(1) The early bird catches the worm ("Morgonstund" etc.).

(2) Don't count your chickens before they are hatched (there being no "bears" in England).

(3) A bird in the hand is worth *two* in the bush. (The value is set higher in Sweden. A modern version of this proverb parodies regretfully: "A hair on the head is worth two in the brush").

Digitized by Google

(4) People who live in glass houses should not throw stones.
(5) Familiarity breeds contempt.
(6) To buy a pig in a poke (i. e. "bag". A bargain about which one knows nothing).
(7) Better late than never. (A modern version adds, "but better never late").
(8) A friend in need is a friend indeed (the point of many proverbs is brought out by some such jingle as this. Cp. (25) below).
(9) As mad as a March hare.
(10) He that will not when he may,
When he will he shall have 'Nay'.
(11) He that sups with the devil must have a long spoon.
(12) Hunger is the best sauce.
(13) Strike while the iron is hot.
(14) The nearer the bone, the sweeter the meat.
(15) Let well alone.
(16) Fine feathers make fine birds.
(17) Nothing venture, nothing win.
(18) Faint heart never won fair lady.
(19) You cannot make a silk purse out of a sow's ear.
(20) Out of sight, out of mind.
(21) Absence makes the heart grow fonder (an exactly opposite idea. There are other similar groups of contraries, e. g.)
(22) Many hands make light work: and
(23) Too many cooks spoil the broth.
(24) A rolling stone gathers no moss. (It is curious to note that this proverb was formerly applied as an inducement to "roll". The moss symbolised the dust and rust of idleness: a rolling stone, i. e. an active person, keeps bright and clean. But the sense of the proverb has been completely inverted, and the moss now represents the stable accumulated virtues and possessions which are denied to the vagabond and the wanderer).
(25) What can't be cured must be endured.
(26) There's many a slip 'twixt the cup and the lip.
(27) What's bred in the bone comes out in the flesh.
(28) You might as well be hanged for a sheep as a lamb.
(29) A stitch in time saves nine.
(30) If wishes were horses, beggars would ride.
(31) Still waters run deep.

The above lists could be added to almost indefinitely by anyone with a gift for compilation and a taste for research. May I venture to hope that in a matter where the text is of so much more interest than the comment I have not altogether "darkened counsel by words without knowledge"?

F. J. Fielden.

Digitized by Google

LITTERATUR.

Detlev von Liliencron, Kriegsnovellen und Kriegsgedichte. Für den Schulgebrauch und den Selbstunterricht herausgegeben und mit Anmerkungen versehen. Stockholm 1917, A. V. Carlsons Bokförlagsaktiebolag. 128 S. Preis Kr. 1,50.

"Gegrüsst sei uns, du kühner Sänger, der nur zu lang in unsrem Kreis gefehlt" — möchte man diesem Büchlein zurufen, mit dem Liliencron zum erstenmal unsrer studierenden Jugend näher geführt wird. Eine solche Schulausgabe bedarf keiner ausführlichen Begründung. Der schwungvolle lyrische Realismus, die verklärte Schönheit, in der er uns den Krieg vorzuzaubern weiss, durchweht von so viel Frische und Schneidigkeit, von treuer Freundschaft und stolzer Vaterlandsliebe — all das sind Eigenschaften, die in hervorragendem Masse dazu angetan sind, den jugendlichen Leserkreis zu fesseln. Und Liliencrons Dichtung verdient es auch, in Schweden besser bekannt zu werden.

Von den "Kriegsnovellen" bietet die Auswahl "Eine Sommerschlacht", "Unter flatternden Fahnen", "Nächtlicher Angriff"; dann folgen neun kleine Gedichte, in denen sowohl *allegro guerriero* wie weichere, innigere Töne klingen ("Tod in Ähren"). Das Vorwort empfiehlt den Text besonders für die Ringe I und II bezw. Klasse 6, und der erläuternde Apparat ist dementsprechend eingerichtet. Bei den Eigentümlichkeiten der Sprache Liliencrons sowie der nicht unbedeutenden Anzahl technischer Ausdrücke, die der Inhalt mit sich bringt, werden Anmerkungen durchaus erwünscht erscheinen, auch denjenigen, die in den obersten Klassen unkommentierte Texte, also "richtige" deutsche Bücher bevorzugen. Die Ausgabe wurde von Lektor Dr. J. Swenning fertiggestellt, nachdem ein anderer Herausgeber sie unvollendet gelassen hatte. Die Anmerkungen sind sehr reichhaltig; wie es bei uns gewöhnlich der Fall ist, bestehen sie grösstenteils in Übersetzungen; vielleicht werden manche von ihnen überflüssig erscheinen. Gewisse Partien gleichen mehr einem Wörterverzeichnis. Da man ihnen aber fast nie vorwerfen kann, Schwierigkeiten stillschweigend zu übergehen, dürfte das Zuviel eigentlich nicht zu beanstanden sein. Das Buch wird sich vorzüglich zur kursorischen Lektüre eignen, und da werden die vielen Übersetzungen willkommen sein. Dankenswert ist die Ausgiebigkeit, mit der rein sachliche Fragen (geographische, geschichtliche u. s. f.) berücksichtigt wurden. Sehr zu rühmen ist es auch, dass die Aussprache so sorgfältig angegeben wird. Fehlt es doch den Schülern an Hilfsmitteln dafür, solange hierzulande keine Wörterbücher darüber Auskunft geben. Dadurch werden oft falsche Aussprachegewohnheiten, besonders bei Fremdwörten, durch das ganze Leben mitgeschleppt. Vielleicht wäre zu S. 17 *Chef* [ʃɛf,] 10 Betonung von *Hohenfried'eberger* nachzutragen.

Digitized by Google

Dagegen kann sich Ref. persönlich nicht damit befreunden, dass zu ganz normalen und allgemein bekannten Spracherscheinungen entsprechende Regeln der Schulgrammatik zitiert werden, z. B. 14 *in den Mond schaute* (Kasus), 22 *es waren die feindlichen Kugeln* (Numerus des Verbs), 18 *kommt geritten* u. s. w. auf jeder Seite. Wenn der Lernende den Paragraphen überhaupt nachschlägt, so kann das nur seine Tätigkeit mechanisieren. Ich dürfte übrigens mit dieser Ansicht nicht allein stehen; vgl. Söderbergh M. S. IV 163. Als Musterbeispiel dieser Methode lese man die verfängliche Frage zu 19 *in nicht zu weiter Entfernung* — "av vilket ord styres *weiter?*" — Zu 43 ist Nordgren 189 (nicht 188) zu lesen. Zu 10 *wie ein gebunden Tier,* 17 *ein emsig Biwakleben,* 60 *ein grässlich Bild* waren die Beobachtungen von Heinertz M. S. IX, 79 ff. zu berücksichtigen.

Scheinen mir also jene Grammatikhinweise nicht recht fördernd, so erwartet man andererseits vom Kommentar einen Ausbau der Grammatik bezw. Synonymik. Unter den in neuester Zeit erschienenen deutschen Schulausgaben habe ich hiebei besonders Heinertz' vortreffliche Anmerkungen zu Timm Krögers "Die alte Truhe" im Auge, wo diese Seite der adnotatio zu ihrem Recht kommt, siehe z. B. zu 58, 10; 62, 19; 88, 71 daselbst. Um ein Beispiel aus dem vorliegenden Text herauszugreifen, hätte zu 34 *unter schallendem Gelächter* dieser Gebrauch von *unter,* von dem die meisten Lehrbücher sich ausschweigen, klargelegt werden können. Es ist leicht dagegen einzuwenden, dass der Lehrer überall, wo es ihm angebracht scheint, nachzuhelfen hat; aber dann wären ja die meisten Anmerkungen überflüssig. Und überhaupt ist das gedruckte Wort eine gute Sache.

Dann gewisse stilistische Fragen. Für individuelle und kühne Wortbildungen und Wortfügungen, *non audita prius,* möchte man manchmal mehr als eine lakonische Übersetzung im Schwedische wünschen; sie müssten auch als solche kenntlich gemacht werden. Denn erstens belehrt das über deutschen Sprachgebrauch, und zweitens schärft es das Gefühl für stilistische Werte überhaupt. Parallellen aus der Muttersprache sind natürlich sehr erwünscht. Als hiehergehörige Fälle erwähne ich die Prägnanz bei *ihr schönes Gesicht hasst uns finster in die Augen* 36, zusammenzuhalten mit *da tröstet an unser Ohr das Vorwärts der Hörner* 56; substantivistische Kondensierung wie *glühende Siegeswunschaugen* 39, *Glockenbangen* 92; Oxymora wie *stillwütig* 18, das sich jedoch auf *stille Wut im Gesicht* 14 bezieht; 94 *zaubersam:* man kann im Unterricht vielleicht an *wundersam* in Heines Lorelei, wohl den meisten bekannt ("das hat eine wundersame, gewaltige Melodei") anknüpfen, wo *sam* ebenfalls den Stilwert des wenn nicht non prius so doch minus saepe auditum eoque dulcius verleiht; 88 steht *Mannessehne* metonymisch (wie richtig angegeben): wer die schönen alten Dichtungen liebt, dem kommt vielleicht das homerische ἶς in den Sinn — etwa Il. VII, 269 — dessen Urverwandtschaft mit *Sehne,* neben-

Digitized by Google

bei bemerkt, zwei angesehene Etymologen darzutun versucht haben; 18 das feine Ausklingen *Und stiller . . . still . . .* — gleichsam eine wunderbare Inversion von *still und stiller* — als ob zwei Akkorde miteinander Platz getauscht hätten! — Umgekehrt ist z. B. *ein Häufchen Elend* (oder *Unglück)* 23, das dem Anfänger leicht den Eindruck einer individuellen nonce-formation macht, ein durchaus geläufiger Ausdruck.

Im übrigen hat sich Ref. bei der Lektüre ein und das andere gedacht:

S. 11. Die Hymne beginnt *Heil dir im Siegerkranz!* — so, nicht *Sieges-*, wie der Komm. unrichtig angibt. Dieses ist eine in Schweden gewöhnliche Korruptel (freilich recht harmlos im Vergleich zu der früher lange Zeit am eignen Sprachgut verübten widerwärtigen Fälschung *Du gamla, du friska).*

S. 12. *"Zu Befell, Herr Leitnant!"* Nach dem Komm. "dialektisch". — Die Worte sind dem alten Sergeanten Cziczan in den Mund gelegt, und es kommen nicht viele Proben von seinem usus dicendi vor. Ref. hat jedoch den Eindruck, dass der Mann ein Pole ist; in Moser—Schönthans Krieg im Frieden spricht von Folgens polnischer Bursche so, z. B. II, 8 *ich habe ich serr gutes Quartier,* und auch sonst in der Literatur werden Polen so eingeführt. Wer sie hat deutsch sprechen hören, kann bestätigen, dass es richtig abgelauscht ist. Storm erwähnt es auch (Englische Philologie 14). Nun halte man dies mit dem recht polnisch anmutenden Namen des Mannes (Cziczan) zusammen, sowie mit dem ebenfalls fremdartig wirkenden *Kuraschi* 16; vgl. auch *Leitnant* und *ich freue mir* 12 (die beiden letzteren natürlich an und für sich nicht beweiskräftig).

S. 20. *Und jede Schonung hat aufgehört. Den Teufel auch, jetzt gilt's.* Der (vom ersten Herausgeber herrührende) Kommentar übersetzt 'å tusan heller' unter Hinweis auf die wohlbekannte Tatsache, dass als Negation auch der Name des Höllenfürsten dienen kann. "Auch dem Grammatiker", bemerkt irgendwo Adolf Tobler fein, "ist der Teufel der Geist, der, wenn nicht stets, doch öfters verneint". Vgl. Entsprechendes im Englischen: *the deuce a man in all Ruritania will doubt of it* (Anthony Hope The Prisoner of Zenda 27). Weil nun die Negation *d. T. a.* logisch auf *aufgehört* gehen müsste, will Swenning in seinen Nachträgen diesen negativen Sinn nicht gelten lassen, sondern übersetzt 'för fan!' Ich glaube jedoch, dass sich die erste Auffassung aufrechterhalten lässt, obwohl der Gebrauch von *d. T. a.* ein wenig auffällig ist. Es wird m. E. pros to semainomenon konstruiert, indem der vorhergehende Satz in der Gestalt von *jetzt gibt es keine S. mehr* oder so etwas vorschwebt; daran schliesst sich zwanglos *den Teufel auch.*

S. 29. *Wir lachen; aber, weiss es Gott, es ist keine Zeit zum Lachen.* — Die Wortstellung ist auffallend aber ganz gewöhnlich. Vgl. *weiss Gott, ich habe ihm nichts getan; weiss der Teufel,*

Digitized by Google

seit einiger Zeit fühle ich Schmerzen im Beine; wohl ein Rest uralter Wortstellung, s. Winkler Anz. f. d. Altert. XXVII, 298.

S. 31. *Kein schönrer Tod ist auf der Welt, als wer vom Feind erschlagen, auf grüner Heid im freien Feld darf nicht hörn gross Wehklagen. — Darf* wohl so viel als 'braucht; *wer* = 'wenn einer', wie ruhd. *(der uns zwei versuonde vil wol, des wær ich gemeit,* Kürenberg).

S. 33. *war dahin, dahin* macht den Eindruck eines Zitats, vielleicht aus einem Lied oder einer Opernarie.

S. 39. *Avancieren blasen!* — Curme Grammar 278 nennt unter den Verben, die den Infinitiv ohne *zu* nehmen, auch *blasen,* und zwar führt er gerade diese stelle aus Liliencron als Beispiel an. Meines Erachtens steht nun *avancieren!* als Kommandowort (Infinitiv in imperativischer Funktion) und *blasen* als eine Art Anführungsverb; *avancieren* 'quotation- object', das würde ein Terminus im Sinne Jespersens sein. Also gewissermassen zu interpungieren *"avancieren!" blasen.* Dann ist aber eine Infinitivrektion ebensowenig anzuerkennen wie in *man rief [:] abstimmen lassen* [!], *es wurde an[ge]treten kommandiert,* wobei die Interpunktion natürlich nur Sache der Druckerschwärze ist. Demgemäss wäre *blasen* aus dem betreffenden Paragraphen zu streichen.[1])

S. 41. *Es war eine Ratt' im Kellerloch:* er zitiert natürlich falsch. — *der fliegende Holländer* ist doch einem Deutschen am ehesten durch Richard Wagners Musikdrama bekannt.

S. 44. *Lefze* . . . Ich besinne mich gerade auf eine Stelle bei Liliencron, wo er das Wort ebenfalls von einem Pferd anwendet: *das Wasser, wenn sie* [die Pferde] *die Köpfe aus dem Eimer streckten, tröpfelte von den Lefzen aufs Pflaster* (Die vergessene Hortensie).

S. 45. schwed. *pintcher* mit *t* hat Ref. nicht gehört; es verdient nicht, verbreitet zu werden. Das Wort fehlt bei Lyttkens-Wulff Svensk Ordlista (1911). Kommt diese Aussprache vor, ist sie jedenfalls eine schöne Varietät der spelling-pronunciation!

S. 52. *eine Zähigkeit im Aufhalten und Aushalten.* — Dass *Aufhalten* einem verbalen *sich auf[recht] halten* entspricht, dürfte richtig sein. Wie gewöhnlich die imperativisch verwendeten Infinitive *(nicht umsehn!* S. 26, 78; vgl. Curme 253), so entbehren die substantivierten Infinitive das Reflexivpronomen: *er sieht zum Fürchten aus (:sich fürchten), im Umsehen;* vgl. bei der Wortbildung *Hingabe: sich hingeben.* Ähnliches lässt sich ja im Altfranzösischen beobachten: Yvain 3119 *des que la chose est alee il n'i a que del consirrer* 'bleibt nichts übrig als zu verzichten' (; *soi consirrer).* — Nun ist es wahr, dass auch Fälle vorkommen, wo das Reflexivum beibehalten wird: *ein immer tieferes Sichversenken in das Wort*

1) Dagegen vermisse ich bei Curme *gelten* ohne *zu,* was häufig auch in ganz moderner Sprache begegnet: *jetzt galt es klug sein* (C. F. Meyer Jürg Jenatsch 29); *aber nun galt es, den Kelch bis auf die Neige leeren* (Sudermann Der Katzensteg 196); *da gilt den Zusammenhang der Gedanken klar erfassen* (Cauer Grammatica militans 132).

Digitized by Google

Gottes, ein ruhiges Sichgehenlassen; extremere, moderner Hauptwörtersucht frönende Zusammenrückungen wie *dies beständige Sichplattaufdenbodenwerfen.* Aber diese letzteren haben, wenn ich mich nicht irre, keine festen Wurzeln in der Sprache, sie werden jeweils neu geschaffen: es sind eben hypostasierende Augenblicksbildungen. — Bei dem hier in Rede stehenden *Aufhalten* ist natürlich auch die Konzinnität gegenüber *Aushalten* von entscheidender Bedeutung.

S. 66. *Hund, verfluchter* . . . — Zur Stellung des Adjektiv vgl. Curme 140 und 602.

S. 72. *Platz da, und Ziethen aus dem Busch! — Ziethen* ist gewiss nicht "der Name eines Soldaten." Ref. schämt sich halt ein wenig, direkt aus Büchmann zu dozieren, aber es muss aus: "Friedrichs [II.] Reitergeneral Hans Joachim von Zieten (1699 bis 1786) erwarb sich den Namen *Zieten aus dem Busch* schon 1744 durch die dem Feinde sehr unbequeme und den bedrängten Waffengefährten höchst erfreuliche Plötzlichkeit seines Erscheinens."

S. 79. *Kantschu* eher aus dem Poln. als aus dem Russ.

S. 81. *die "mit aller Macht auf die Stadt vorzugehn" Befehle.* Man stimmt dem Herausg. gern bei, die Konstruktion ist "djärv, ja självsvåldig". Weiss man auch Fälle anzuführen wie *Los-von-Rom-Bewegung* u. dgl., so sind ja das quotation-adjuncts, die gegen das Liliencronsche lange nicht aufkommen. Es ist eine Vergewaltigung der Sprachgesetze, die so einzig dasteht, dass sie kaum noch einiges Interesse beanspruchen kann. Es erinnert an englische Sprachgewohnheiten: *a little man with a puffy say-nothing-to-me-or. — I'll- contradict-you sort of countenance* (Dickens Pickwick Papers).

S. 91. *der Herre Hauptmann. — Herre* sehr häufig archaisierend, z. B. *Mein Herre Tristan, euch zu sehen wünscht Isolde, meine Frau* (R. Wagner Tristan und Isolde I, 2 u. ö.); dann mit den von solchem Stilwert ausstrahlenden Nuancen (behäbig humorvoll, wie hier; ironisch u. s. w.). Auf französisch würde es wohl *messire* heissen.

S. 92. *Musike* natürlich zunächst eine poetische Lizenz, rhythmischen Bedürfnissen zuzuschreiben. Der Komm. vermutet, es sei eine Reminiszenz aus franz. *musique* (nicht *mousique!)* Vielleicht so zurechtzulegen: das auslautende- *e* wird in neueren franz. Lehnwörtern gesprochen: franz. *kura:ʒ:* d. *kuraʒə.* Das ruft bei Kenntnis des Französichen eine Proportion Null: *ə* hervor, die Analogiebildungen in beiden Richtungen möglich macht (?) [Ist *Flanke* aus franz. *flanc* so zu erklären?] Vgl. S. 72 *Carriere* im Reim mit *hinterher.*

S. 94. *stund* hat nicht sein *u* vom Plural bezogen: schon ahd. *stuont — stuontum.* Dagegen wird gewöhnlich angenommen, dass *stand* zu *stunden* nach dem Vorbild von *band—bunden* gebildet wurde.

Djursholm, den 4. März 1918. *Claës Oldin.*

LUND 1918, AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 4 (107) * LUND * April 1918

STUDENTEXAMEN V. T. 1918.

Första skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *engelska* eller *franska* för *real*-gymnasiet.

1. Ett barndomsminne.
2. »Kejsarens nya kläder».
3. Ludvig XVI.

Engelskt översättningsprov för realgymnasiet.

Thomas Arnolds namn skall alltid bibehålla en hedersplats i de engelska skolornas historia. Det var år 1828, som han valdes till rektor för den gamla berömda Rugby-skolan, och han innehade denna post i fjorton år till sin död. Före honom ansåg man, att skolornas huvuduppgift var att meddela kunskaper. Arnold lade stor vikt på grundliga kunskaper, men framhöll, att detta var endast en sida av uppfostran, och att den andra sidan, karaktärsbildningen, var alldeles lika viktig, ja ännu viktigare. Han bemödade sig att komma gossarna att inse och känna, att de voro ansvariga icke blott för sig själva, utan i viss mån också för sina kamrater och för hela skolans anseende. I avseende på detta ansvar vände han sig i första rummet till skolans högsta klasser. Arnold var en man full av kärlek och eld, kraft och manlighet. »Tom Brown's Schooldays» av Thomas Hughes ger oss en förträfflig skildring av livet i Rugby skola under Arnolds styrelse. Det är en bok, som i England haft ett stort och lyckligt inflytande.

Digitized by Google

Franskt översättningsprov för realgymnasiet.

Louise Labé, en av 1500-talets förnämsta franska författare, var dotter till en förmögen repslagare i Lyon. Hon fick en vårdad uppfostran och blev snart bekant för sin bildning och sin skönhet. Hon var hemma i grekiska, latin, italienska, spanska, musik, ridkonst och fäktning. Helt ung, gifte hon sig med en rik köpman, som idkade handel med tågvirke och var tjugu år äldre än hon. Hennes hem blev en mötesplats för den tidens författare. Den ryktbarhet, hennes talanger förskaffade henne, var så stor, att den gata, där hon bodde, fick namnet Belle-Cordière, vilket namn ännu finns kvar. Omkring 1550 lärde hon känna skalden Olivier de Magny. Då han ansåg sig försmådd av henne, hämnades han genom smädelser. En annan av hennes beundrare, som också ansåg sig illa behandlad, hämnades på samma sätt, och sålunda har hon hos eftervärlden fått ett oförtjänt rykte för lättsinne.

* * *

The name of Thomas Arnold (Thomas Arnold's name) will never cease to occupy [(will always continue to occupy) (will always hold, maintain)] an honourable place (a place of honour)[1] in the history of /the/ English schools.[2] It was in /the year/ 1828 that he was appointed (chosen)[3] head-master of the ancient and[4] famous school of Rugby [(the famous old Rugby School) (the famous old school of (at) Rugby)] and he filled (occupied, held) that (this) post (position, appointment[5]) for fourteen years until his death (until he died). Before him (his day) it was considered (thought) that the principal function (duty, task) of a school was to impart (communicate) knowledge. Arnold laid great stress (emphasis) upon sound knowledge, but insisted (maintained, affirmed) that this was only one side of education and that the other side, the formation of character, was quite as (was equally) important, or even more so. He endeavoured (strove) to make the boys (to get the boys to) understand and feel (realise) that they were responsible not for themselves alone (not only for themselves) but also, to a certain extent, (but to a certain extent also) for their companions (comrades, school-fellows) and for the reputation of the whole school. In the matter of this responsibility he made his appeal (turned) in the first place to the upper (higher) forms[6] of the school. Arnold was a man full of devotion and enthusiasm, of vigour and manly virtue. The "Tom Brown's Schooldays" of Thomas Hughes ("Tom Brown's Schooldays", by[7] Thomas Hughes,) gives us an excellent description (account) of school-life at Rugby (life at[8] Rugby /School/) under Arnold's rule (head-mastership). It is a book that has had a great influence for good in England.

Digitized by Google

Notes.

1. *The place of honour was reserved for me* (not *the honourable place*). — 2. An *English school-history* would be a history of England, written for schools. — 3. Cf. *elected to Parliament* etc. — 4. The conjunction is necessary if *old*, or its equivalent, precedes *famous*. — 5. Not with *occupied*. — 6. This, and not *classes*, is the word used in the larger English Boys' Schools. In elementary schools *standard* is the most usual term. — 7. Note the change of preposition when *the* is not used. — 8. *At* is used rather than *in* because the reference is general. Cf. "I met him *at* the theatre", and "I remembered it when I was *in* the theatre".

F. J. Fielden.

A Great Educator.

A Stockholm Rendering[1].

The name of Thomas Arnold (> Thomas Arnold's name)[2] will always maintain (retain, keep, hold) a place of honour in the history of English schools[3]. It was in 1828 that he was chosen (selected) /to be (as)/ (appointed)[4] Head Master (head master, headmaster, headmaster)[5] of the famous (renowned, celebrated)[6] old [old (ancient) and famous (renowned)] Rugby School (school at Rugby); and he held[7] (occupied) this post (position) for fourteen years until his death [until (till) he died] (till his death fourteen years later). Before (Till, Until, Down to) his time (Before him) it was (had been) considered (held) that the main (chief, principal) task (business, function) of schools was to impart (communicate) knowledge[8] (information). Arnold laid great weight on (attached great importance to) thorough (well-grounded) [a good groundwork (foundation) of] knowledge, but maintained (insisted) [laid stress upon (emphasized) the fact that] the other side, the formation of character[9], was quite as (was equally) important, in fact (nay), still more important. He strove (endeavoured, took great pains, made great efforts) to get (lead) the boys to (to make the boys) perceive (see) and feel[10] that they were responsible[11] not only (merely, solely) for themselves, but also for their schoolfellows and for the reputation [good (fair) name] of the whole (entire) school. With respect (regard) to [In respect (regard) of] this responsibility he appealed (applied) first of all (in the first place) to the highest (top) forms (classes)[12] in (of) the school. Arnold was a man full of (teeming with) love (affection) and fire (spirit), force (energy, power, strength, vigour) and manliness (virility)[13]. "Tom Brown's School Days (School-days)"[14], by Tom (Thomas) Hughes [*hju:z*], gives us an excellent (a capital, a first-rate, > a first-class F) description (picture) of life (the life) at Rugby School[15] under Arnold's sway (rule, administration, management, government)[16]. It (This) is a book which (that) has had (exercised, exerted) a great and happy (beneficent) influence in England [which in England has had etc. (which has had etc. in England, which has in England had) a great and happy (beneficent) influence].

Digitized by Google

Notes and Comments.

(1) This text may be made an occasion to refer to two classic works on Dr. Arnold — as he is commonly called in England in order to distinguish him from his son Thomas, the father of Mrs Humphry Ward — besides the story cited in the text itself, namely the standard "Life of Dr. Arnold" by Dean Stanley (commonly, but not undisputedly, held to be the original of Arthur in "Tom Brown's School Days") and the short and moving character-sketch in his son Matthew Arnold's poem "Rugby Chapel". This last is hardly too difficult for a Swedish "sixth form" boy to understand, and consequently appreciate: and it could scarcely fail — even *outside* England — to "exert a great and beneficent influence". — Amongst the more serious attempts to depict English school life in fiction since "Tom Brown" — apart from innumerable school-tales, meant mainly for boys themselves — may be mentioned Rudyard Kipling's "Stalky and Co", H. A. Vachell's "The Hill", E. McKenna's "Sonia", and Hugh Walpole's "Mr Perrin and Mr Trail" [a recent addition to "Nelson's Ninepenny Library"]. — By way of supplement to the above translation — before I see any scripts — attention may perhaps be called to the different meanings of *hold* and *maintain* in the different places where they occur in the text; to the fact that *knowledge* is seldom used in the plural in English (but I fancy I have noticed 'knowledges' in one of the knowledgeable works of Mrs Humphry Ward); and to the fact that Dr. Murray deprecated the complete unification of *head master* into *headmaster*. — The following notes are based on eight translations done by advanced pupils without dictionary or other aids in about three quarters of an hour. (2) *The name of Thomas Arnold* suggests both the personality and the name, while the other translations offered 'The name Thomas Arnold' and 'Thomas Arnold's name' both over-emphasize the mere name. (3) "The English school history" would mean a text-book of English history. (4) *chosen* is given precedence as the most general term: *elected* implies that several people, here probably the board of governors of the school, gave their votes or voices in Arnold's favour; *selected*, that there were several candidates, but not necessarily more than one chooser; *appointed*, that he was not merely chosen but formally given the post. (5) The holder of such a post in an English secondary boy school is almost always officially styled "head-master", not *director* [which is used of the person having general control of education in some area or some branch of education in a school or area] or *principal* [which is one of the terms used for the head of a higher place of education]. None of my scripts happened to use *rector* [used of such persons in some Scottish schools and at some English colleges] or *head teacher* [which is officially used of the head, male or female, of primary schools]. Half my class inserted an unnecessary article before the rendering of "rektor". (6) The favourite rendering, *celebrated*, seems too weak here, and some placed the adjective after *old*. So fas as I know, however, Rugby School was not even celebrated before Arnold's time — at least not to the same extent as Winchester and Eton. (7) The passive construction is by far the best here: of the usual personal alternatives *people* is to be preferred to *one* [for *we* did not live then] or *they* [which raises the question who]. (8) Not "to be giving (to bring, to inform, to accumulate) knowledges (pieces of knowledge)"; and 'teaching' [a favourite rendering] is usually held to cover wider ground than merely 'imparting knowledge' [which may include purely ephemeral cramming]. (9) "The formation of character" is the usual expression [it may be remembered that Primus received a Christmas present with that unalluring title]; and there is no advantage in substituting for this "the forming (breeding) of character (characters, the character)". (10) *tried* is far too weak, though not so weak as *attempted; have* is seldom used in this sense in present English when followed by an active infinitive, and *make* suggests un-Arnoldian methods of compulsion; and *know* does not imply the inner

Digitized by Google

realization of *feel.* (11) My class was evenly divided between *to* and *for* here; and I have received conflicting statements as to whether the Swedish can mean either; but the context seems to me to point unmistakeably to the dative of advantage, not to the dative of the indirect object. (12) Not "turned (directed) himself" and not "standards" [which is used in primary schools]. (13) As regards these four difficult nouns, the only one where differences prevail among my scripts was the third; and here we may safely exclude *craft* and *strongness.* (14) *Schooldays,* in one word, seems to be justified by the usual stress; but so far as I remember — I have had no time to consult works of reference — the title of the book is always written or printed with two words "School Days". Whether this be so or not, the text must, I suppose, be regarded as 'norm-giving' here. (15) Not "description from the life at (in) the school in (at) Rugby". (16) "under Arnold" is perhaps the most idiomatic rendering, as it neatly comprises both the senses of period and dominion; "during Arnold's government" would suggest time only [and is more particularly used of political administration], and "during Arnold's rule" would have the same limitation, and is also, to me at least, an unfamiliar expression. Not in any case, 'ruling' as that is applied especially to the decision of a chairman or some other semi-judicial authority on the interpretation of a rule or rules — e. g. on an appeal under "Rugby Union Rules".

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

The name of Thomas Arnold [1] will [2] always keep (hold) a place of honour in the history of English schools. It was in [3] 1828 that he was appointed [4] headmaster of (to the headmastership of) the famous old school at Rugby (famous old Rugby School), and he held this post for fourteen years, until his death. Before him (his time) it was considered (held) to be the chief (main) object of schools to impart instruction (knowledge). Arnold attached great importance to (set great store by) sound (solid) knowledge (learning), but maintained (insisted, emphasized, laid stress [5] on the fact) that it was only (but) one side (aspect) of education, and that the other side, the formation of character, was quite (just) as important, in fact (indeed), more important still (s. m. i.). He endeavoured (strove) to make the boys (get the boys to) realize (see, understand) and feel that they were responsible, not only for themselves, but also to some (a certain) extent (in some measure, in part) for their school-fellows and for the prestige (reputation, good name) of the whole school. With (In) regard to this responsibility he turned (appealed, addressed himself), in the first place, to the highest forms (classes) in the school. Arnold was a man full of love and enthusiasm (fire), power and vigour (virility, manliness). "Tom Brown's School Days," by Thomas Hughes, gives us (paints) an excellent (a capital) picture (description) of the life at Rugby /School/ under Arnold's management (rule, sway). It is a book that has had a great and wholesome (salutary, beneficial) influence [6] in England.

Digitized by Google

Notes.

1) The periphrastic genitive stresses the important words. — 2) A simple prediction; *shall* would express determination on the part of the writer. — 3) *the year* is superfluous, *the year of* incorrect before a numeral. — 4) or, *elected (chosen) headmaster.* — 5) or, *laid stress on its being only .... and on the other side .... being ...* — 6) or, *a great influence for good; a great and good influence* sounds weak.

G. E. Fuhrken.

Thème français.

Louise Labé, un des écrivains français les plus célèbres (distingués) du XVIème siècle, était /la/ fille d'un riche cordier de Lyon. Elle reçut une éducation soignée et fut (devint) vite connue par (pour) sa culture (son instruction) et sa beauté. Elle se connaissait (s'entendait) (était forte) en grec, latin, italien, espagnol, musique,équitation, escrime. Toute jeune elle épousa (se maria avec) un riche marchand qui s'adonnait au (s'occupait du) commerce des cordes et /qui/ avait vingt ans de plus qu'elle [1]. Sa maison (demeure) devint (fut) un lieu de rencontre (rendez-vous) des écrivains du temps. La renommée (célébrité) (réputation) que ses talents lui procurèrent (valurent, donnèrent) fut si grande que la rue ou (qu') elle habitait reçut le nom de Belle-Cordière, nom qui subsiste encore. Vers (Aux environs de) 1550, elle connut le (fit la connaissance du) poète Olivier de Magny. Comme il se vit repoussé (dédaigné) par elle, il se vengea par des diffamations (calomnies). Un autre de ses admirateurs, qui se vit aussi maltraité, se vengea de la même manière (façon), et ainsi elle reçut de la postérité une réputation imméritée de légèreté.

1. Ou: *était plus âgé qu'elle de vingt ans.*

A. Ganem.

Thème.

Louise Labé, un des écrivains (auteurs)[1] français les plus distingués (un des meilleurs écrivains français) du XVIe (16e) siècle, était /la/ fille d'un riche cordier de Lyon. Elle reçut (avait reçu) une éducation soignée et fut bientôt connue pour sa distinction d'esprit (son esprit cultivé, la culture de son esprit) et pour sa beauté. Elle savait le grec, le latin, l'italien, l'espagnol, /elle/ était musicienne, montait à cheval (faisait de l'équitation) et tirait (faisait) des armes (Elle était forte en grec, en latin, en italien, en espagnol, en musique, en équitation et en escrime)[2]. Toute jeune, elle se maria avec (elle épousa) un riche marchand qui faisait le commerce des (avait un commerce de) cordes et qui était de vingt ans plus âgé (avait vingt ans de plus) qu'elle. Sa maison devint un lieu de rendez-vous pour les écrivains (auteurs) du (de son) temps (de l'époque). La célébrité que lui valurent ses talents (qu'elle acquit

Digitized by Google

par ses talents, dont elle jouit grâce à ses talents) fut si grande (telle) que la rue où elle habitait reçut le nom de Belle-Cordière, nom qu'elle a encore (a gardé, qui lui est resté, qui existe encore). Vers (Aux environs de) 1550, elle fit la connaissance du poète Olivier de Magny. S'estimant (Se jugeant, Comme il s'estimait) dédaigné par elle, il se vengea par des calomnies. Un autre de ses admirateurs, estimant (qui estimait) lui aussi avoir été (qu'il avait été) mal reçu, se vengea de la même manière, et c'est ainsi qu' (ainsi) elle eut auprès de la postérité une réputation imméritée de légèreté.

Notes.

1) Quand on dit *écrivain*, on pense plutôt au style; quand on dit *auteur*, on considère plutôt les pensées exprimées; mais c'est une subtilité dont on ne tient pas compte dans la langue courante. — 2) *Etait forte en...* ne s'emploierait guère qu'en parlant d'élèves. Quant à *être versé dans...* c'est une expression impossible ici.

P. Méaly.

Louise Labé, un des écrivains (auteurs) les plus célèbres (fameux, renommés) [un des principaux écrivains (une des femmes auteurs les plus distinguées)] du seizième siècle, était la fille d'un riche cordier de Lyon. Elle reçut une instruction soignée et fut bientôt connue par (à cause de) son éducation et sa beauté (et ses connaissances littéraires et sa beauté lui valurent bientôt (lui acquirent bientôt une véritable réputation). Elle savait le grec, le latin, l'italien, l'espagnol, la musique, l'art de monter à cheval, l'escrime [Elle était experte dans la (en) musique, en équitation, en escrime (dans l'art de faire des armes)]. Toute jeune elle épousa (se maria avec) un riche négociant (marchand) qui exerçait le métier de cordier (se livrait au commerce des cordages) et qui avait vingt ans de plus qu'elle. Sa maison devint le centre (rendez-vous, lieu de réunion) des écrivains du temps (de l'époque) (des auteurs contemporains). La réputation (renommée) que lui valut ses talents était si étendue que la rue où elle habitait (demeurait) prit le nom de (fut nommée) Belle-Cordière, nom qui existe encore (lui est resté). Vers 1550, elle fit la connaissance du poète Olivier de Magny. Se croyant dédaigné [Comme il se crut dédaigné (méprisé)] par elle, il se vengea par des calomnies, (injures; paroles diffamatoires). Un autre de ses admirateurs qui, lui aussi, se crut (s'imagina) être traité injustement (mal traité), se vengea d'une manière analogue (de la même manière) et en conséquence, Louise Labé (par suite de cela L. L.) a eu chez la postérité une réputation non méritée (imméritée) de légèreté.

M. Ransson.

Digitized by Google

Andra skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *tyska* eller *franska* för *real*-gymnasiet samt på *tyska* eller *engelska* eller *franska* för *latin*-gymnasiet.

1. Vad har du fått pröva på av våra svårigheter under den fjärde krigsvintern?
2. Engelbrekt.
3. Om betydelsen av ordspråket *dire et faire sont deux.*

Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Kejsar Wilhelm I föddes tre år före slutet av det adertonde århundradet och dog den 9 mars 1888. Hans nittioåriga levnad erbjuder en sällsynt bild av ödets växlingar. Då han ännu var barn, genomgick Preussen den bittraste förnedringstid, landet någonsin haft att bära, och under trycket av Napoleons övermod fick även den kungliga familjen tåla stora förödmjukelser. På 1840-talet, då Berlinarna gjorde uppror mot hans broder konungen, var särskilt Wilhelm så hatad, att han måste lämna landet. Han begav sig då för några månader till London. Efter sin barnlöse broders död besteg Wilhelm tronen 1861. De följande tio åren innefatta händelser av utomordentlig vikt för hans land och för honom själv. Stödd på Bismarck och andra framstående män, utkämpade han segerrikt både de inre författningsstriderna och krigen mot Danmark och Österrike. Slutligen blev det Wilhelm beskärt att i Versailles utropas till tysk kejsare, medan hans motståndare Napoleon III, Napoleon den förstes brorson, satt som fånge på slottet Wilhelmshöhe. Över hans ålderdoms dagar spred ett tacksamt folks kärlek sin ljusa och varma glans.

Engelskt översättningsprov för latingymnasiet.

Henry Stanley befann sig hösten 1869 i Madrid som korrespondent till New-York Herald, den stora amerikanska tidningen, till vilken Gordon Bennett var ägare. En morgon fick Stanley ett telegram, som endast innehöll orden: »Kom till Paris i ett viktigt ärende — Gordon Bennett.» Med första tåg for Stanley till Paris, skyndade till Bennetts hotell och steg in. Bennett frågade: »Var tror Ni Livingstone är nu?» — »Det kan jag verkligen inte säga», blev svaret. — »Tror Ni, att han lever?» fortsatte Bennett. — »Kanske gör han det, kanske gör han det inte.» — »Jag tror, att han lever. Ni skall söka upp honom.» — »Vad befalls», utropade

Digitized by Google

S., »skall jag resa till Afrika?» — »Ja, jag vill, att Ni reser och söker upp honom. Kanske den gamle lider nöd; tag därför med Er allt vad som behövs, så att Ni kan hjälpa honom. Ni har full handlingsfrihet, — men tag reda på Livingstone.» Förvånad invände Stanley: »En sådan resa kostar pengar», men Bennett svarade: »De pengar Ni behöver stå till ert förfogande.» — »Gott», tänkte Stanley, »jag får göra mitt bästa, och Gud skall väl hjälpa mig.» Och så for han till Afrika. På detta sätt började Stanley den första av de upptäcktsresor, som skulle göra honom till en berömd man.

Franskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Stoltheten är ett av de mest utmärkande dragen i den spanska nationalkaraktären. Man behöver icke vistas länge i Spanien för att märka det. Även de lägsta samhällsklasserna äro genomträngda av denna egenskap, såsom följande exempel visar.

I alla spanska städer är tiggeriet ett omtyckt yrke och tiggarnas antal ofantligt. En dag gick en storväxt ung man, som tycktes njuta av en förträfflig hälsa, omkring och tiggde på Madrids gator. Han vände sig till en gammal herre, som såg länge på honom och inte kunde låta bli att säga: »Skäms Ni inte att gå och tigga! Ni borde arbeta! Ni ser ju ut som själva hälsan!» — »Min herre», svarade tiggaren stolt, »jag bad Er om pängar, men jag bad Er inte om råd.»

* *
*

Kaiser Wilhelm I. (der Erste) war (> wurde) drei Jahre vor /dem/ Ende (Schluss) des 18. Jahrhunderts geboren und starb am (den) 9. März 1888. Sein 90jähriges Leben bietet (gewährt) ein seltenes (aussergewöhnliches) Bild von den Wandlungen (Wechselfällen)[1] des Geschickes (Schicksals) /dar/. Als (Da) er noch /ein/ Kind war, machte Preussen eine (> die) Zeit der bittersten Erniedrigung durch (erlebte Pr. eine Z.), die es je/mals/ zu /er/tragen gehabt /hat/, und unter dem Drucke von Napoleons Übermut musste[2] auch die Königliche Familie grosse Demütigungen erdulden (hatte auch die K. F. gr. D. zu erdulden). In den vierziger Jahren des 19. Jahrhunderts, wo (als) die Berliner sich gegen seinen Bruder, den König, erhoben (empörten), war namentlich (besonders) Wilhelm so verhasst (gehasst), dass er das Land verlassen musste. Er begab sich da (/als/dann) auf einige[3] Monate (für einige Monate) nach London. Nach dem Tode seines kinderlosen Bruders bestieg Wilhelm /im Jahre/ 1861 den Thron. Die folgenden (nächsten) zehn Jahre umfassen Ereignisse von aussergewöhnlicher Bedeutung (von aussergewöhnlichem Gewicht) (von ausserordentlich grosser Bedeutung) für sein Vaterland (> Land) und /für/ ihn selbst (Die folg.

Digitized by Google

10 J. schliessen Ereignisse von . . . . . und ihn selbst in sich). Gestützt auf Bismarck und andere [4] hervorragende Männer (Sich auf B. und andere herv. Männer stützend) hat er sowohl die inneren Verfassungskämpfe (Verfassungsstreitigkeiten) [5] wie (als) auch die Kriege gegen (mit) Dänemark und Österreich siegreich ausgefochten (durchgekämpft) (Männer, focht er . . . . . aus.) Schliesslich war (> wurde) es Wilhelm beschert (war es . . . beschieden), in Vers. zum [6] deutschen Kaiser ausgerufen zu werden, während sein Gegner Napoleon III., der Neffe Napoleons I. (des Ersten), als Gefangener auf /dem/ Schloss Wilhelmshöhe sass. Über die Tage seines Alters [7] hat die Liebe eines dankbaren Volkes ihren hellen (lichten) und warmen Glanz /aus/gegossen (gebreitet, verbreitet) [Alters goss (breitete) die Liebe ihren . . . . Glanz].

Anmerkungen.

1) nicht: den Wechseln; der Singularis dagegen lässt sich hier benutzen, also *von dem Wechsel des* . . . 2) falsch: durfte. 3) falsch: einigen. 4) falsch: anderen; gewöhnlich: *andere hervorragende* (nach dem heutigen Sprachgebrauch), aber auch *andere hervorragenden Männer* ist nicht ganz zu verwerfen. 5) nicht: Streite. 6) der bestimmte Artikel darf nicht fehlen. 7) nicht: Altertum, das die *Vorzeit* bedeutet.

C. K.

Kaiser Wilhelm I. (der Erste) wurde drei Jahre vor dem[1] Ende des achtzehnten Jahrhunderts geboren und starb den (am) 9. März 1888. Sein neunzigjähriges Leben bietet[2] ein seltenes Bild der Wechselfälle[3] des Schicksals /dar/. Als er noch /ein/ Kind war, machte[4] Preussen die Zeit der schlimmsten (tiefsten, bittersten) (die Zeit schlimmster) Erniedrigung[5] durch, die das Land je/mals/ zu ertragen[6] gehabt hat, und unter dem Druck des Übermutes Napoleons[7] musste auch die königliche Familie grosse Demütigungen erdulden (dulden, ertragen,[8] erleiden, über sich ergehen lassen, hinnehmen, sich gefallen lassen) (hatte . . . zu erdulden). In den 1840-er (1840er) Jahren (In den vierziger Jahren des neunzehnten Jahrhunderts), als die Berliner sich gegen seinen Bruder, den König, empörten (erhoben),[9] war besonders (insbesondere) Wilhelm so gehasst (verhasst), dass er das Land verlassen musste. Er begab sich (ging) da auf[10] einige (ein paar) Monate nach London. Nach dem Tode seines kinderlosen Bruders bestieg Wilhelm 1861 den Thron. Die folgenden zehn Jahre umfassen (enthalten, schliessen in sich) Ereignisse (Begebenheiten) von ausserordentlicher Bedeutung (Wichtigkeit)[11] für sein Land und /für/ ihn selbst. Gestützt auf Bismarck und andere hervorragende (bedeutende) Männer[12] (Unterstützt von B. . . .) (Auf B. . . . gestützt), kämpfte er siegreich sowohl die inneren Verfassungskämpfe[13] als auch die Kriege gegen Dänemark und Österreich durch[14] (focht er . . . aus) [brachte er . . zu siegreichem Abschluss (Ende)]. Schliesslich war[15] es Wilhelm beschieden (vergönnt),[16] in Versailles zum deutschen Kaiser[17] aus-

Digitized by Google

gerufen zu werden, während sein Gegner Napoleon III., der Neffe Napoleons des Ersten, als Gefangener auf /dem/ Schloss Wilhelmshöhe sass, Über die Tage seines Alters breitete[18] die Liebe eines dankbaren Volk/e/s ihren hellen (lichten) und warmen Glanz.

Anmerkungen.

1) Weniger gut: *vor Ende.* — 2) Unmöglich: *erbietet.* — 3) Weniger gut: *von den Wechselfällen.* — 4) Nicht: *ging ... durch.* — 5) Nicht gut: *die schlimmste Erniedrigungszeit*, da das *ertragen* des folgenden Relativsatzes wohl besser auf *Erniedrigung*, nicht auf *Zeit* zu beziehen ist. — 6) Nicht: *tragen.* — 7) Weniger gut: *von Napoleons Übermut.* — 8) Nicht: *vertragen* od. *aushalten.* — 9) Nicht unmöglich, aber ungeschickt: *Aufruhr machten.* — 10) Nicht: *für.* — 11) Nicht gut: *Gewicht.* — 12) Dativ natürlich ausgeschlossen. — 13) Weniger gut: *Verfassungsstreitigkeiten.* — 14) Nicht: *kämpte ... aus.* — 15) Nicht: *wurde.* — 16) Nicht mehr recht üblich: *beschert.* — 17) Unmöglich: *zu deutschem Kaiser.* — 18) Dies besser als *verbreitete.*

Ernst A. Meyer.

a = gut; b = einigermassen gut; c = schlecht; d = falsch.

Kaiser Wilhelm der Erste[1] wurde[2] drei Jahre vor[3] Ende (Ausgang) des achtzehnten Jahrhunderts geboren[4] und starb am[5] 9. März 1888. Sein neunzigjähriges Leben bietet[6] ein seltenes Bild von Schicksalsfügungen *(besser:* ein Bild seltsamer Schicksalsfügungen).[7] Noch in seiner Kindheit (Als er noch /ein[8]/ Kind war,) machte Preussen die bitterste[9] Erniedrigungszeit[10] durch, die das Land jemals zu ertragen[11] gehabt /hat/[12], und unter dem Drucke von Napoleons Übermut[13] musste auch die königliche Familie grosse Demütigungen erdulden[14] (ertragen). In den vierziger Jahren, als[15] die Berliner sich gegen seinen königlichen Bruder (seinen Bruder, den König,)[16] empörten, war /ganz/ besonders Wilhelm so gehasst,[17] dass er das Land verlassen[18] musste. Er begab sich[19] darum (daher)[20] auf[21] einige Monate nach London. Nach dem Tode seines kinderlosen Bruders bestieg Wilhelm 1861 den Thron.[22] Die folgenden zehn Jahre umfassen Ereignisse[23] von ausserordentlicher Bedeutung[24] für sein Land und für ihn selbst (für sein Land und seine Person)[25] (schliessen — in sich *b).* Gestützt[26] auf Bismarck und andere hervorragende Männer, kämpte er sowohl die inneren Verfassungskämpfe als /auch/ die Kriege gegen Dänemark und Österreich siegreich aus. Schliesslich war[27] es Wilhelm beschieden (beschert *b),* in Versailles zum Deutschen Kaiser[28] ausgerufen zu werden, während sein Gegner Napoleon III., Napoleons des Ersten Neffe (der Neffe Napoleons des Ersten) als Gefangener[29] auf /dem *b/* (im *b)* Schloss Wilhelmshöhe sass. Über die Tage seines Greisenalters breitete[30] die Liebe eines dankbaren Volkes ihren klaren und warmen Glanz *[besser:* Auf die Tage seines Greisenalters goss (breitete) ein dankbares Volk den klaren und warmen Schimmer der Liebe].

Digitized by Google

Anmerkungen.

1) Kaiser Wilhelm I. — 2) *ist ... geboren und ... gestorben,* b. — 3) *vor dem Ende:* c. — 4) *kam — zur Welt, erblickte das Licht der Welt* a. — 5) *den 9. März* b. — 6) *bietet — dar* c. *gewährt* b. — 7) *Schwankungen* a, *Wandlungen* b, *Wechseln* c—d: *Wechselfällen* besser, aber auch c, *Variationen* c: ausschliesslich gute oder schlechte. — 8) *ein* c. — 9) *herbste* a. — 10) *Zeit der Erniedrigung (Entwürdigung)* a. — 11) *vertragen* d, *tragen* c. — 12) *hat* fällt besser fort, *habe* d, *hatte* c. — 13) *des Übermuts Napoleons* bc, *Drucke Napoleons Übermuts* d, *des Übermuts des Napoleon* c, *des Napoleons* d. — 14) *dulden, leiden* c, *vertragen* d, *sich gefallen lassen* b, obschon zu gemütlich. — 15) *da* bc, *wo* c. — 16) *der /der/ König war:* schwerfällig — 17) *verhasst* c: besser *dem Volke verhasst.* — 18) *räumen* c: er nahm kaum etwas mit. — 19) *ging* a. — 20) *dann* = sedan, *da* c. — 21) *für* b. — 22) Nicht: *den Thron 1861;* dann: *Thron im Jahre 1861.* — 23) *Begebenheiten:* zu schwach bei weltgeschichtlichen Ereignissen. — 24) *Wichtigkeit* bc. — 25) *die seinem Lande und ihm selbst von ausserord. Bed. waren* d. — 26) *Gestützt* besser zu Anfang des Satzes, *von Bismarck etc. unterstützt* b, *Mit Hilfe Bismarcks etc.* b. — 27) *wurde* d. — 28) Wilhelm war nur Deutscher Kaiser und nicht Kaiser von Deutschland. — 29) *gefangen* unmittelbar vor *sass,* also *gefangen sass* b. — 30) *warf* b, *verbreitete* c, *strömte ... aus:* Nicht das Volk strömte die Liebe aus, sondern die Liebe strömte vom Volke aus.

Benno Rosenbund.

In the autumn of 1869 Henry Stanley was living[1] (staying) in Madrid as correspondent of (for, to) the great (important) American newspaper, the[2] *New York Herald* (correspondent of the *New York Herald,* the great ...), owned by Gordon Bennett (of which G. B. was proprietor). One morning Stanley received a telegram containing (which contained) only[3] (nothing but) the (these) words: — "Come to Paris on urgent (important) business[4] — Gordon Bennett". Stanley took the first train to Paris (went to P. by the first train), hurried (hastened) to Bennett's hotel, and stepped (walked) in. Bennett asked /him/ (enquired): — "Where do you think Livingstone is now (Where's L. now, do you think)?" — "I have no idea[5] (I really can't say, can't tell you)," was the answer. — "Do you think he's alive (still living[6])?" continued Bennett. — "Perhaps /so/ (Perhaps he is), perhaps not (Maybe he is, maybe not)". — "I think he is. You must find him out". — "What (What's that)?" exclaimed Stanley, "am I to (must I) go to Africa?" — "Yes, I want you to go and find him out. Perhaps (It may be that) the old man is in want (distress), so[7] take with you all (everything) you need (everything necessary), so that you can (so as to be able to) help him. You have full liberty of action (I give you *carte blanche),* — but find out where Livingstone is (find L. out) (find out L.'s whereabouts)". Amazed, Stanley objected (S. objected in amazement): — "A journey like that[8] costs (will cost) money", but Bennett answered: — "What/ever/ money you need (The money you /will/ need) is at your disposal." — "Well", thought Stanley, "I must do my best, and no doubt God will (and God will surely)[9] help me". And so off he went[10] to Africa. Thus it was that (In this

Digitized by Google

manner, way, fashion) Stanley entered upon (began) the first of those explorations (journeys of exploration) that were to make him a famous man.

Notes.

1. *happened to be* suggests a chance or casual visit; *found himself* implies: suddenly, or before he realised it. 2. The article may also be included in the title; but it must never be omitted except when the name of a paper is added at the end of a quotation. 3. Whenever possible place this word immediately before or after the word it modifies. 4. *errand* is generally used for some less important commission in the immediate locality, e. g. *Will you run an errand for me?* 5. *That I really can't tell you* would be said if the speaker had already given an answer to one question. It would mark a contrast. 6. *living*, alone, would be used only in the actual presence of a person whose life was in danger. 7. Much more common than *therefore*, in conversation. 8. Cf. *I have never in my life had such a journey.* 9. *Surely* implies something obvious or to be expected, e. g. *Surely you know that?* It = *certainly* only in the English of U. S. A. 10. The inversion gives a direct and vivid effect.

F. J. Fielden.

The Journalist Explorer.

A Stockholm Rendering.

Henry Stanley was (happened to be) in (at) Madrid in the autumn of 1869 (in autumn, 1869,) (In the autumn of 1869 Henry Stanley was etc. in Madrid) as correspondent to (as the correspondent of) the *New York Herald*, the great American paper (newspaper)/,/ of which Gordon Bennett was the proprietor (owner) [whose proprietor etc. (the proprietor of which) was Gordon Bennett]. One morning Stanley received (got) a telegram, which [telegram that (which)] only contained (contained only) the words, "Come to Paris, urgent [on an important (urgent, pressing) matter (business)] — Gordon Bennett". Stanley took (went by, travelled by) the first (next) train to [left (started) by the first (next) train for] Paris, hastened (hurried) to Bennett's hotel and walked (went, stepped) in (entered). Bennett asked /him/ (enquired /of him/), "Where do you think (suppose, believe, imagine, fancy) /that/ Livingstone is now (L. to be now)?" — "Can't say, I'm sure [/That/ I really cannot (I am quite unable to) say (tell you)]", was the answer (reply) [answered (replied) Stanley, Stanley replied (answered)]. — "Do you believe (think, suppose) he's (that he is) /still/ alive [is still living, still (yet A) lives]?" continued Bennett (Bennett went on). "Perhaps (Maybe, Possibly) he is; perhaps (maybe, possibly) he isn't (is not, aint F) [Perhaps; and perhaps not]". — "I believe (think) he is [is still alive (living), still lives]. You shall (must, are to) go and find him [seek (hunt, search) him out]". — "What's that (What do you say, I beg your pardon)", exclaimed (cried, ejaculated, cried, shouted, screamed, shrieked, roared) Stanley [Stanley ex-

Digitized by Google

claimed etc. (cried out, called out)], "am (have) I to (shall I, must I) go off (travel, journey) to Africa?" — "Yes, I want (wish, desire) you to go and hunt him out (etc.) Perhaps (Possibly, It may be that) the old man (fellow F, chap F) is in need (want, distress) [is suffering (suffers) want, is enduring (endures) great distress]: so (therefore) take /with you/ all that is required (needed, > wanted, necessary), so that you can (will be able to) help (aid, assist, succour) him. You have (I give you) a free hand (carte blanche) [You have complete (full) liberty of action] — only (but) find (get hold of, rout out) Livingstone". — Completely (Quite) taken aback [taken by surprise, astonished, amazed, astounded, dumbfounded, carried off his feet by (with) surprise] (In his amazement etc.) Stanley objected (raised the objection), [Stanley objected in /his/ surprise (amazement, astonishment)], "But such a journey (a journey like that) costs (takes) a lot (a great deal) of money"; but Bennett answered (replied, rejoined, returned), "The money you /will/ require (need) is [The funds .... are] at your disposal (command)". — "Good (Capital, Excellent, A 1 F, Fine F)", thought (pondered, reflected) Stanley (Stanley thought to himself), "I must (shall have to) do my best (my level best F), and God will surely help (aid) me [will help me I suppose (sure Am., I guess Am., I reckon Am., I calculate Am.)]". And then (And so, And accordingly, And thus) he set off (started, left) for [went (travelled, journeyed, set off) to] Africa. In this (> that) way Stanley began (commenced, started on) [Thus did Stanley begin (commence)] the first of the journeys of exploration (discovery) [Thus did Stanley first start (In this way Stanley started for the first time) on his travels,] which were /destined (fated)/ to make him a famous (well-known, celebrated, renowned) man.

Notes and Comments.

(1) In rendering this piece — which strikes me as much more difficult, as well as longer, than the Wednesday text — I have given precedence to short natural expressions in the dialogue and telegram, and relegated stiffer and more verbose turns to a secondary place; and I have given particular attention to the points which, I surmise, are most likely to be stumbling-blocks — e. g. the rendering of *fara*, *resa*, and *tro*, and of *skall* and the present tenses. In Stanley's last 'speech' the slightly archaic 'surely' assumes a touch of real devoutness on the part of the speaker, while the so-called Americanisms have a more homely or familiar air. There is a similar, but not identical, text in some collection of *översättningsövningar till engelska;* I fancy it is in Lindgren's collection. (2) The following be hasty notes — brief by special request — contain the commonest faulty expressions culled rapidly from fifteen quick renderings by fairly advanced pupils. The numbers in brackets denote frequency. "In the autumn [no 'of' (8)] 1869 Henry Stanley lived in Madrid as a (9) correspondent for (4) [no article (8)] New-York Herald the great american (3) newspaper whose owner Gordon Bennett was. One morning he recieved (2) a code which only [the most natural but technically 'incorrect' position (10)] contained those words: "Go (2) to Paris in (10) an important errand (7) [matter, case, affair] Gordon Bennett". With (5) the first train [adverbial at beginning (6)] Stanley went to Paris, hastened to

Digitized by Google

the boardinghouse of Bennett and entered the room. B. asked: "Where do you mean Livingstone lives (to be) now?" — "It is true (Really, Surely) I can't say (tell you) *it* (8)," was the answer. — "Do you think, he is in life (3)?" went on B. — "Perhaps does he so, perhaps doesn't he it". — "I think, that he is it. You shall [doubtless defensible (9)] seek him up". — "What are you saying (What's the matter, What do you want)?" cried Stanley out, "Shall I (6) travel to Africa?" — "Yes, I want that (2) [wish that (3)] you go (5) and search him (3). Perhaps suffers the old from poverty [is getting on ill, suffers need (in need), is in embarrassment (bad circumstances, low conditions): for that reason you shall (3) bring (4) with you all what (4) is needed (all things needy) for /your/ helping him (3). Do what you will [*archaic* (2)] (You are quite free in your dealing (to deal) — but do hit on (take care of) Livingstone". — Stanley remarked astonished (5) [Astonished Stanley objected (2)], "Such a trip (2) [voyage, travel) is costing much (2) money (is expensive)", but B. answered, "The money you want (2) are (4) [stand (2)] to (4) your disposal". — "Well", thought Stanley within him, "I have to do (2) my best [I will do (3) my best of it], and God shall [patronizing or authoritative in present use, but liturgically justifiable (2)] help me". And so (5) [= consequently, if unstressed] Stanley went to [suggests a short trip (10)] Africa. By this way Stanley started the first of his excursions [travels, journeys of discoveries, exploring (developing, discovering) journeys], that should (2) [would] do (2) him to (2) a famous (reputated) man.

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

In the autumn of 1869 Henry Stanley was (happened to be) in Madrid, as correspondent for [1] the New York Herald, the great American paper, of which Gordon Bennett was the proprietor. One morning Stanley received a telegram (wire) which only contained the words, "Come to Paris on an important matter [2] — Gordon Bennett." Stanley took the first train to Paris, hurried (hastened) to Bennett's hotel, and went in. Bennett asked, "Where do you think Livingstone is now?" "I really can't say," was the answer. "Do you think he is alive?" continued Bennett. "Perhaps he is, and perhaps he isn't. (Perhaps; perhaps not.)" "I think he is, You shall find him." "I beg your pardon, (What did you say,)" exclaimed S., "am I to go to Africa?" "Yes, I want you to go and look for him. Perhaps the old fellow is in distress [3]; so take all that is necessary with you, to be able to help him. I give you a free hand (give you carte blanche) — but find Livingstone." In surprise Stanley objected, "A journey like that costs money;" but Bennett answered, "The money you /may/ require (need) is at your disposal (command)." "Good, (Very good,)" thought Stanley, "I must do my best, and may God help me." And so he went to Africa. In this way Stanley began the first of the (those) exploring expeditions which were to make him a famous man.

Notes.

[1]) *To* is also in common use. [2]) *on important business* equally good, but note omission of article [3]) *in trouble* is not nearly so suitable.

G. E. Fuhrken.

Digitized by Google

Thème français.

La fierté (L'orgueil) est /l'/un des traits les plus marquants (caractéristiques, distinctifs) du caractère national espagnol. On n'a pas besoin (Il n'est pas nécessaire) de séjourner (demeurer, rester, résider) longtemps en Espagne pour le remarquer (s'en apercevoir). Même les classes les plus basses[1] de la société sont empreintes (pénétrées) de cette qualité, comme (ainsi que) le montre l'exemple suivant.

Dans toutes les villes espagnoles (d'Espagne) la mendicité est une profession (un métier) très en faveur (courue, recherchée) (couru, recherché) et le nombre des mendiants est énorme. Un jour un jeune homme de haute taille, qui semblait (paraissait) jouir d'une excellente santé, errait (déambulait) par les rues de Madrid, en mendiant[2]. Il s'adressa à (se tourna vers) un vieux monsieur, qui le regarda (considéra) longuement (longtemps) et ne put s'empêcher de dire: «N'avez-vous pas honte de (d'aller) mendier! Vous devriez travailler! Vous paraissez être la santé même.» — «Monsieur, répondit fièrement le mendiant, je vous ai demandé de l'argent, mais je ne vous ai demandé aucun conseil (pas demandé de conseil/s/).»

1. Ou: *les classes inférieures* (moins bien: *les classes les plus inférieures).*
2. Moins bien: *errait et mendiait dans (par) les rues de Madrid.*

A. Ganem.

Thème.

La fierté est un des traits les plus frappants (marquants) du caractère /national/ espagnol. On n'a pas besoin (Il n'est pas nécessaire) de faire un séjour [séjourner (rester) longtemps] en Espagne pour le remarquer (s'en apercevoir). Même les classes les plus inférieures de la société font preuve de cette qualité (Cette qualité appartient même aux . . . .), ainsi que le montre (prouve) l'exemple suivant.

Dans toutes les villes d'Espagne, la mendicité est un metier recherché (fort gôuté, un des métiers préférés) et le nombre des mendiants est immense [les mendiants y sont fort (très) nombreux]. Un jour un homme jeune [1] et de haute taille, qui paraissait (paraissant) jouir d'une excellente santé (plein de santé), mendiait [se promenait en mendiant (en demandant l'aumône)] dans les rues de Madrid. Il s'adressa à un vieux monsieur qui le regarda longuement et ne put s'empêcher (se retenir) de lui dire: «Est-ce que vous n'avez (N'avez-vous) pas honte de mendier! Vous devriez travailler. Vous avez l'air de (Vous paraissez) la santé en personne!» — «Monsieur, /lui/ répondit fièrement (avec fierté) le mendiant, je vous ai demandé (vous demande) de l'argent et non pas des conseils (mais je ne vous ai pas demandé de conseils) (C'est de l'argent que je vous ai demandé et non pas des conseils).»

Digitized by Google

Notes.

1) *Un jeune homme* a au plus 25 ans; mais *un homme jeune* peut avoir 30 ou 35 ans et même 40.

P. Méaly.

La fierté (L'orgueil) est l'un (un) des traits les plus caractéristiques (une des marques les plus distinctives) du caractère national espagnol. On n'a pas besoin de (Il n'est pas nécessaire de) résider, (vivre, habiter, demeurer, séjourner) longtemps en Espagne pour remarquer (s'apercevoir de, observer) ce fait. Même les classes inférieures sont pétries d'orgueil (de ce défaut) comme l'atteste (le montre, le prouve, en témoigne) l'exemple suivant (Cette qualité a pénétré jusque dans les classes les plus basses ainsi qu'en témoigne . . .). Dans toutes les villes espagnoles (d'Espagne), la mendicité est un métier très goûté (très aimé) (une profession fort appréciée) et le nombre des mendiants est énorme (considérable) (légion). Un jour, un jeune homme de haute taille (à la stature élevée) qui paraissait (semblait) jouir d'une santé excellente (robuste), se promenait et mendiait (allait mendiant) dans les rues de Madrid. Il s'adressa à un vieux monsieur qui le regarda (fixa) longuement et ne put s'empêcher (se retenir) de lui dire: N'avez-vous pas honte (N'êtes-vous pas honteux) d'aller mendier ainsi (de mendier)? Vous devriez travailler. Vous avez l'air de la santé personnifiée! — Monsieur, répondit (rétorqua, répliqua) le mendiant avec hauteur (fièrement) (avec un air hautain), je vous ai demandé de l'argent, mais je ne vous ai pas consulté [demandé (réclamé) de conseil (d'avis)].

M. Ransson.

Mistakes in the Arnold Text.

I should be very much obliged if correcting teachers would give themselves the trouble to collect and send me statistics concerning the frequency of the following renderings in this text (always stating the total number of scripts handled, and, if possible, distinguishing between successful and unsuccessful candidates): *Thomas Arnold's name* — **shall** [always keep] (or, still better, all deviations from the normal 'will') — the *English school history* — *the history of* **the** *English schools* — *the year of 1828* — [chosen (elected etc.)] **a** or **the** *principal* [or other words than headmaster] — **one (they)** *[considered]* — *old celebrated* etc. [word-order] — **the** [education] *teaching* [or other deviations from "impart (communicate) information (knowledge)"] — omission of the definite article before "formation of character" (or its equivalent) — **equal** *important* — to *have* [the boys see] — *that the boys* **would** see —

Digitized by Google

[see and] **know to** *themselves* — *turned him***self** [or other reflexive forms] — renderings other than 'manliness' — article or not before 'life of (at)' — **the** *Rugby School* — during [Arnold's government, rule etc.] — *had* [for 'has had'] — other renderings than 'happy' or 'beneficent'.

It would not give teachers much extra trouble, and would save me a good deal in working up the material into a report, if any teachers who may supply me with these data would write down these queries *in a column* on the left-hand side of a sheet of ruled foolscap and, as they turn over the scripts, put a cross opposite the rendering cited for each time that rendering occurs — possibly divided into two groups. The columns would thus be: — Rendering . . .

Successful Candidates. Unsuccessful Candidates. Remarks.

Johannesgatan 20IV. Stockholm.
C. S. Fearenside.

INSÄNDA BÖCKER.

1. **Hazlitt.** *Selected Essays*, edited by G. SAMPSON. 205×140 mm. pp. viii+251. Boards, 3/6 net. (Cambridge, 1917: University Press).

Thirteen essays, occupying 150 pages, while the explanatory notes take 100 pages. The introduction is really introductory and the notes appear to be helpful. Hazlitt was not represented in the editor's previous selection of eight *Nineteenth Century Essays* (same publisher, 2/-net).

Home University Library. 170×105 mm. pp. 256. Price raised to 1/3 net. (London: Williams & Norgate): —

2. **Brewster W. T.** *The Writing of English* (no. 13).

3. **Pearsall-Smith, L.** *The English Language* (no. 45).

Prof. Brewster's little book on the theory of English composition hardly comes up to the level of Mr Smith's illuminating sketch of the history of the language; but both fulfil the primary aims of this excellent series in providing a sound and suggestive introduction to the detailed study of the subject treated. Other volumes useful to the student and teacher of English are nos. 27, 43 (general history of English literature), 52 (American literature), nos. 2, 64, 70, 87, 89, 95, 103 (special periods or masters of English literature).

4. **Shakespeare.** *Anthony and Cleopatra* ["Granta Shakespeare"], edited by J. H. LOBBAN. 155×100 mm. pp. XXIX+216. Frontispiece [the bridge over the Avon at Stratford]. 1/3 net. (Cambridge, 1917: University Press).

Soundness, brevity, and neatness are the dominant features of the "Granta Shakespeare". *C. S. F.*

LUND 1918, AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 5 (107) * LUND * Maj 1918

REALSKOLESTILAR V. T. 1918.

Tyskt översättningsprov.

En ung tysk löjtnant hade befallt, att rekryterna alltid skulle börja arbetet kl. 6 på morgonen. Detta behagade icke kejsaren, som tvivlade på att den unge officeren kunde stiga upp så tidigt varje dag. Därför infann han sig en morgon på slaget sex i skolsalen. Löjtnanten var icke där, och kejsaren började själv förhöra soldaterna. När omkring en kvart hade gått, kom löjtnanten. Kejsaren besvarade lugnt hans hälsning och lämnade salen utan att säga ett enda ord till honom. Helt förskräckt, fruktade han att genast bliva avskedad; men hur glad blev han icke, då han ett par dagar därefter fick ett dyrbart väckarur med posten! Det var icke svårt att gissa, vem som var den onämnde givaren!

Tyskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar, vilka lämpligen uppskrivas på svarta tavlan: *Fuhrgeschäft* = åkeri, hyrkuskverk; *Fuhrwerksbesitzer* = åkeriägare.

Ein reicher Ausländer, der sich eine Zeitlang in London aufhielt, kam eines Tages zu dem Besitzer eines Fuhrgeschäfts und wollte das beste Pferd und den besten Wagen für einen ganzen Tag mieten. Da der Fuhrwerksbesitzer ihn nicht kannte, wollte er ihm den Wagen nicht ohne weiteres anvertrauen.

Der fremde Herr wollte aber seine Ausfahrt nicht aufgeben und erbot sich daher, ihm Pferd und Wagen abzukaufen und bar zu bezahlen, unter der Bedingung jedoch, dass nach der Rückkehr der Fuhrwerksbesitzer seinerseits sie zum gleichen Preise zurückkaufen sollte. Gegen diesen Vorschlag hatte der Besitzer nichts einzuwenden.

Der Fremde bezahlte und fuhr davon.

Am Abend brachte er Pferd und Wagen zurück, bekam sein

Digitized by Google

Geld zurückbezahlt, wie es verabredet war, und wandte sich zum Gehen, als der Fuhrwerksbesitzer ihn zurückhielt.

»Sie haben vergessen, die Miete für das Gefährt zu bezahlen.»

»Mein bester Herr», antwortete der andere kalt, »ich bin Ihnen nichts schuldig. Ich bin den ganzen Tag mit meinem eigenen Pferd und meinem eigenen Wagen ausgefahren.»

Damit ging er und überliess den verblüfften Fuhrwerksbesitzer seinen düsteren Betrachtungen.

Ein junger deutscher Leutnant[1] hatte befohlen, dass die Rekruten immer ihre (die) Arbeit um 6 Uhr morgens (immer ihre Arbeit des Morgens um 6 Uhr) beginnen sollten. Dem Kaiser, der daran zweifelte, dass (ob) der junge Offizier täglich (jeden Tag) so früh aufstehen könne,[2] gefiel dies nicht [Dies missfiel dem Kaiser, der daran zweifelte (der es bezweifelte), dass der O. so früh aufstehen könne]. Deshalb (Daher) stellte er sich eines Morgens Punkt 6 /Uhr/ im Instruktionszimmer[3] ein (Daher fand er sich im I. ein). Der Leutnant war /noch/ nicht da, und der Kaiser fing selbst an die Soldaten zu verhören. Als etwa (ungefähr) eine Viertelstunde vergangen (gegangen, verstrichen) war, kam der Leutnant. Der Kaiser beantwortete (erwiderte) ruhig seinen Gruss[4] und verliess das Zimmer, ohne ihm *ein* (ein einziges) Wort (ohne ein einziges Wort zu ihm) zu sagen. Ganz entsetzt (ausser sich vor Schrecken) [nicht gut: ganz erschreckt (erschrocken)] /be/fürchtete dieser,[5] sofort (auf der Stelle) seinen Abschied (seine Entlassung) zu erhalten [dieser, dass er sofort s. Absch. erhalten werde (würde)] [er, dass er verabschiedet (entlassen) werden würde]; aber wie froh wurde (war) er /nicht/, als er einige (ein paar) Tage später (nachher) einen kostbaren Wecker mit der (durch die) Post erhielt. Es lässt sich leicht erraten (Es ist nicht schwer zu erraten), wer der ungenannte Geber (Spender) gewesen ist (Geber war).

Anmerkungen.

1) Man würde eigentlich hier eher *Offizier* als *Leutnant* erwarten, da der Dienst der Rekruten in erster Hand vom Hauptmann festgesetzt wird. Die Erzählung macht auf einen Deutschen den Eindruck, dass entweder der Verfasser die deutschen Militärverhältnisse nicht kennt, oder dass dieselbe ursprünglich vom *Alten Fritz* gehandelt hat, an dessen Stelle hier der *Kaiser* gesetzt würde; denn der Anfang des Dienstes um 6 Uhr morgens ist selbst im Winter nichts Ungewöhnliches, so dass sich also der Kaiser nicht darüber hätte zu wundern brauchen. 2) nicht: konnte. 3) In einer deutschen Kaserne gibt es keinen Schul- oder Unterrichtssaal. Der feststehende Ausdruck für den theoretischen Unterricht, den die Soldaten in militärischen Dingen u. dgl. haben, heisst *Instruktion*. *Schule* wird nur von milit. Anstalten wie *Kadettenschulen*, *Unteroffizierschulen*, *Schiessschulen* usw. benutzt, wo auch andere Gegenstände, und nicht nur militärische unterrichtet werden, wo also z. B. sprachlicher Unterricht stattfindet. In einer Kaserne findet die Instruktion gewöhnlich in der Mannschaftsstube statt. 4) nicht: seine Begrüssung. 5) nicht *er*; mit *er* wäre der Kaiser gemeint.

C. K.

Digitized by Google

Ein junger deutscher Leutnant hatte befohlen (den Befehl gegeben), dass die Rekruten stets die (mit der) Arbeit um 6 Uhr morgens (des Morgens) [morgens (des Morgens) /früh/ (am Morgen) um 6 Uhr] beginnen (anfangen) sollten. Dies behagte (gefiel) nicht dem Kaiser, der daran zweifelte (seine Zweifel daran hatte) (es bezweifelte), dass der junge Offizier so früh jeden Tag aufsteh/e/n könnte. Daher (Deshalb) fand er sich (Er fand sich daher) eines Morgens[1] Punkt (Schlag) (genau um) sechs /Uhr/ im Schulsaal/e/ ein. Der Leutnant war nicht da, und der Kaiser begann selbst (fing selbst an) die Soldaten zu überhören[2] (den Soldaten ihre Aufgaben zu überhören) (fing selbst die S. zu überhören an). Als etwa (ungefähr) eine Viertelstunde (eine V. etwa) vergangen[3] (verstrichen, verflossen) war, (Nach /Verlauf/ etwa einer Viertelstunde) kam der Leutnant. Der Kaiser erwiderte[4] ruhig seinen Gruss und verliess den (ging aus dem) Saal, ohne /auch nur/ ein einziges Wort zu ihm zu sagen (äussern) (ohne ein einziges Wort an ihn zu richten). Ganz erschrocken, fürchtete er sofort (sogleich) verabschiedet (entlassen) zu werden (den Abschied zu erhalten); wie froh aber (jedoch) (aber wie froh) war (wurde) er nicht (wie gross aber war nicht seine Freude), als er ein paar (einige) Tage danach (darauf, später) eine kostbare Weckeruhr (einen k-n Wecker) mit der Post /zugesandt/ (in einem Postpaket zugesandt) erhielt.[5] Es war nicht schwer zu (Es liess sich unschwer) /er/raten, wer der ungenannte[6] Geber war!

Anmerkungen.

1) Familiär umgangssprachlich auch: *einen Morgen.* — 2) Nach *Sanders-Wülfing*, Handwörterbuch der deutschen Sprache, in diesem Sinne auch üblich: *verhören* (das mir nur in den Ausdrücken: *den Verklagten, einen Zeugen verhören* vertraut ist). — 3) Nicht: *gegangen.* — 4) Nicht üblich: *einen Gruss beantworten.* — 5) Nicht falsch, aber schriftsprachlich nicht beliebt: *bekam.* — 6) Nicht: *unerwähnte.*

Ernst A. Meyer.

a = gut, b = einigermassen gut, c = weniger gut, d = zu verwerfen, e = falsch.

Ein junger deutscher Leutnant [1] hatte befohlen, dass die Rekruten stets (immer) um 6 Uhr morgens (allmorgendlich, alle Morgen, jeden Morgen um 6 Uhr) zur Arbeit antreten sollten [dass die R . . . mit der Arbeit (ihre Arbeit) . . . beginnen (anfangen) sollten]. Das (Dies) [2] gefiel dem Kaiser /aber/ nicht, da er /es/ bezweifelte [der (welcher) bezweifelte] (welcher zweifelte), [3] dass der junge Offizier jeden Tag (alle Tage) so früh (zeitig) (zu so früher Stunde) aufstehen könnte (könne *b*, konnte *c*). Eines Morgens fand sich der Kaiser darum um Punkt (pünktlich um) 6 Uhr (Schlag 6 Uhr) [4] im Schulzimmer [5] ein (Darum fand er sich . . .). Nach Verlauf von ungefähr einer Viertelstunde [Als ungefähr (etwa) eine V. verflossen (vergangen) war], erschien (kam) der Leutnant. Der Kaiser beantwortete ruhig seinen Gruss und verliess [6] das Zimmer, ohne /auch

Digitized by Google

nur/ ein einziges Wort zu ihm zu sprechen (sagen) (ohne /ihm/ /auch nur/ ein einz. W. zu sagen). Aufs höchste (Ganz *b*) erschrocken,[7] fürchtete er, auf der Stelle (sofort) verabschiedet (entlassen) (seines Dienstes entledigt) zu werden (sofort seinen Abschied zu bekommen); wie froh aber war er,[8] einige Tage später (danach, darauf) [nach einigen (ein paar) Tagen] mit der Post (durch die Post) eine kostbare Weck/er/uhr (einen kostbaren Wecker) zu erhalten (bekommen) (als er einige T. später . . . Weck/er/uhr erhielt (bekam)! Es war nicht schwer zu erraten,[9] wer der ungenannte Geber war.

Anmerkungen.

1) Lieutenant. 2) Es *e.* 3) /daran *c*/ zweifelte. 4) auf den Schlag 6 *d:* gewöhnlich ohne bestimmte Zeitangabe, also so viel wie *auf die Minute*, etwas besser *mit dem Schlage.* 5) Schulsaal *d:* der Saal ist in der Regel nur die Aula. 6) räumte *d* = mit Sack und Pack. 7) erschreckt *d.* 8) wie froh war er aber. 9) raten *c.*

Benno Rosenbund.

Engelskt översättningsprov.

En ung man måste tillbringa natten i en by i norra England. Då han ej kände någon av byns invånare, gick han till det enda värdshuset på platsen och frågade, om han kunde få ett rum där. Värden svarade, att han ej brukade hyra ut rum; men som han hade ett rum till överlopps, kunde främlingen få det. På kvällen ställde denne sina stövlar utanför dörren. Nästa morgon fann han, att de ej blivit borstade. Han blev mycket förargad, ropade på värden och sade till honom: »Man har inte ens rört mina stövlar!» Värden smålog och svarade: »Åh, Ni hade kunnat lägga Er börs därute, och ingen skulle ha rört den. Vi äro alla hederliga människor, ser Ni.»

Engelskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar, vilka lämpligen uppskrivas på svarta tavlan: *service* = gudstjänst; *sentence* = mening; *sing-song* = sjungande; *sermon* = predikan; *whine* = gnälla; *verger* = kyrkvaktare.

On one occasion, when service was being held in a country church in England, there was a dog present, which had followed its master to church without being noticed until it was too late for it to be sent back home.

The clergyman who was conducting the service had the bad habit of raising his voice and speaking very loud when he got a little way into his sermon and of bringing out his sentences in a sing-song tone. Now dogs, as everyone knows, don't like music at all and feel very unhappy whenever anything of the kind falls

Digitized by Google

upon their ears. So as soon as the clergyman had got well started upon his sermon and was already, as usual, speaking very loud in a sing-song voice, what did the dog do but show his dislike of the sound by beginning to whine and to howl.

That was af course very disagreable to the preacher; in order to put a stop to it, so that he might continue his sermon in peace, he told the verger, who was sitting near, to take the dog out of the church.

The verger, who was rather an original sort of man, got up from his seat to carry out the order but took the liberty of saying in a loud whisper: "All right, Sir, I will take him out; but it was you yourself, you know, that began it."

An unsophisticated Hamlet.[1]

A Stockholm Rendering.

A young man (fellow) [A youth] had /once/ (was /once/ obliged, was /once/ compelled, was /once/ forced) [2] to spend (pass) the night in a village [3] (hamlet) in the north (North) of (in North, in northern) England.[4] As he did not know (was not acquainted with) [Not knowing, Not being acquainted with] any [5] of the inhabitants (natives, > denizens) of the village,[6] he went to the only inn (tavern, public house) [7] in the place and asked (enquired) if (whether) he could (might) have [8] a room (> an apartment) there. The landlord (innkeeper, host)[9] replied (answered) that he did not /usually (generally)/ let [10] [he was not in the habit (did not make a practice) of letting] rooms, but that, as he had a room to spare (vacant, unoccupied) (a spare room)[11] the stranger (foreigner D) might (could) have it. At night (In the evening) he put[12] (placed, deposited) his boots outside[13] the door. Next (The next, The following) morning he found (discovered) that they had not been cleaned (brushed). He was very much annoyed (vexed) [very angry], called (shouted out) for [14] the landlord (host) and said to him: "They haven't (have not) even (so much as) touched [15] (laid a finger to) my boots". The landlord [The (Mine A) host] smiled and answered (replied) [The landlord etc. answered smiling (smilingly)]: "Oh, you might have[16] put your purse out there, and nobody (no one) would[17] have touched it. We are all honest folk (people) [18], you see".

Notes.

(1) The following notes are based on nine actual scripts (mostly pretty good) kindly shown to me by a correcting teacher. The numbers in square brackets indicate frequency. The chief difficulties seem to have been presented by *någon, enda, kunna, få, utanför, ropade på,* and the complicated last sentence but one. Most of these points are indexed in *Samtliga Realskolestilar* and briefly dealt with in Mr Helldorff's little book on *Svårigheter i de engelska Realskolestilarna.*

Digitized by Google

(2) *Must* is perhaps defensible as expressing *what the youth felt at the time;* but this is a subtlety which is not appropriate here and is probably beyond the scope of candidates at this stage. To me, however, it seems less inconceivable than *will have to* [1].

(3) It is interesting to note that the popular renderings were "*in* a village" [6] in the first sentence and "*at* the place" [6] in the second sentence; but though both prepositions are doubtless possible, I imagine most Englishmen would naturally use *at* in the first passage, where the village is a mere point in space, and *in* in the second passage, where the village is an area within which lies the hostelry.

(4) *in the north England* [3 ½] will not do at all, *in north England* [4 ½] is possible, but improbable; while *in North England* [1], which was used by the weakest candidate, is quite analogous to the common semi-compounds, 'North Britain', 'North Wales', 'North Germany', but it does not happen to be usual. I have noticed the same abstention from "the north (west etc.) of England" in translations of S. A. 352 — that invaluable geographical text! — and in numerous reproduction exercises.

(5) Not *anyone*, in one word [5] and, still less, *someone* [2]. There is no need felt in English to use a distinctly singular form; but if one wishes to use one, it would be a single one of the inhabitants or "a single native of the village".

(6) The popular rendering was "the village's inhabitants" [6]; but this is objectionable both as being cacophonous and as half-personifying the village. I recently ran across a happy (felicitous) use of the 'possessive' in a similar-*looking* passage in Gissing's *New Grub Street*, ch. ii: "Each was well educated, up to the age of seventeen, at the *town's* grammar school".

(7) As we already know that it was in the country, we used not go out of our way to call it *a country-inn* [3]: *single* [5] was more popular than *only* [3], but the former is more like to occur in a more distinctly negative and exclusive context.

(8) The combination *could get* [4] proved slightly more popular than *might have* [3], while *could have* and *might get* received one vote each. We may exclude *get* on the ground that it would suggest "procure for himself anywhere (somewhere) in the village" rather than 'be given' without effort on the seeker's part [cf. *få kyckling* in S. R. 10, 12]; and this applies still more distinctly to the following sentence. The *might* v. *could* question is more difficult: doubtless the stranger 'ought to' have said *might* [properly expressing possibility], but he had been stranger had he said aught but '*could*' [properly expressing power].

(9) *Host* [4] proved more popular than *innkeeper* [5] or *landlord* [2]. Possibly this was because "it stood first in the dictionary" [and I have heard that some teachers give their pupils that somewhat primitive rule]; but, as a matter of fact, it goes very well with the quaint rural simplicity of this story — as I have indicated at length in dealing with a similar yarn in Dr. Rodhe's *Engelska Hemstilar* I.

(10) *did not use to* [7] might be defended on stylistic grounds as suggesting old-fashioned rusticity; but it rather suggests that if the speech had been given in *oratio recta* the writers would have written "I do not use to" — which is contrary to modern usage. On the other hand, as the host was here making an exception to his regular custom, it is quite in order to say here "did not usually (generally) let" — which last word is far commoner in ordinary English than *hire out* [6].

(11) *Not* "a room more than /was/ needed."

(12) Possibly one 'ought' not to write 'he' [4] here, as that 'ought' to refer to the subject of the preceding sentence; but nevertheless probably most people would do so, and the context makes the meaning clear enough. In any case the ambiguity would be avoided by using, somewhat clumsily, *the latter* [1], rather than by using *this* [2] or *this one* [1] — both impossible — or *this man* [1] — contemptuous.

(13) Oddly enough it is the weaker candidates that use the correct

Digitized by Google

outside [4] while the better candidates use *in front of* [3] or *before* [2], both of which might equally well refer to the interior of the room.

(14) *called out* [6] makes the following "and said to him" superfluous *called* [3] = 'summoned'; *called for* = summoned by calling or shouting.

(15) *moved* [1] must be rejected as not bearing the double meaning required.

(16) *could have* [2] would not do here [contrast sub 8]; *had could* [1] is impossible, and, even if possible,. it would presumably express the same irrelevant meaning as "had (would have) been able (allowed) to [3]".

(17) *none should* [2] may be good archaic English, but in normal modern English it would (or should) signify "no people ought to have touched it". — There appears to be nothing to warrant the emphatic *that*.

(18) *men* [6] would seem to exclude the presence (or the honesty) of *women*.

C. S. Fearenside.

A young man had to spend (pass) the night in a village in the north of England. Not knowing (Since he did not know) any of the inhabitants of (anyone who lived in) the village, he went to the only public-house (inn) in the place (on the spot) and asked if he could (might) have a room there. The landlord[1] answered that he did not usually let (was not accustomed to let)[2] rooms; but as (since) he had a room to spare (an extra room) the stranger could have it. In the evening (At night) the visitor (traveller) put (placed) his boots outside the door. Next morning he found that they had not been cleaned (brushed). He was /very/ much annoyed (put out) (He grew very angry), and calling the landlord said to him: »My boots have not even been (been even) touched». The landlord answered with a smile (smiled and answered): »Oh, you might have put (placed, laid) your outside, and nobody (no one) would have touched it. We are all honest[3] folk, you see».

Notes.

1. The archaic term *mine host* is still used, but as a rule somewhat facetiously. 2. *was not accustomed to letting* would mean: was not used to letting, felt awkward at the job. 3. Cf. *a man of honour; honourable dealings.*

F. J. Fielden.

A Resort on the East Coast.

Lowestoft,
20/th/ June (June 20/th/), 1914.

Dear (My dear) Henry (Harry),

A fortnight ago (since) we reached (arrived at, got to, came to) this delightful (glorious, splendid, magnificent, jolly F) place, the most easterly (the easternmost) town in (of) England, where we are to (shall) spend (pass) the whole (entire) [all the] summer

Digitized by Google

[We reached etc. . . . . ago, and we are to spend the whole summer here]. We are staying /on a visit/ with [We are on a visit to (visiting)] a relation (relative) of mine, who keeps (runs **F**) a little boarding-house. Although (Though) the season proper (the actual season) hasn't (has not) yet begun (commenced) [the season hasn't properly begun (commenced) yet], every room is occupied (taken, let, full). In the room next to (adjoining) ours (our own) there is (> lives) a country gentlemen (landowner, landed proprietor), who has a great (large, big) estate (property) in Cumberland (in the county of Cumberland), not far from the Scottish (Scots, Scotch) border (marches **A**). He is a fine (dignified, stately) old gentleman, who (and he) is very fond of (likes) his (a) glass of port (port-wine) after /his/ dinner. He always gets (grows, becomes) a little (bit) talkative then (after that), and never wastes (misses) [does not waste (miss) an opportunity] (lets no opportunity slip) of running down (disparaging) his Scotch (Scottish, Scots) neighbours.

To/-/morrow we thought of making an expedition (excursion, trip) [running out] to Blunderstone /in order/ to see the church and the parsonage (rectory, vicarage), which is much visited by Dickensians (admirers of Dickens). You /will/ probably (surely) remember [You /will/ remember, of course (I daresay, I suppose, I fancy, I imagine)], his (Dickens's, Dickens') words in "David Copperfield" *(David Copperfield)* about (concerning) the churchyard at Blunderstone, its shady trees, and the sheep that (which) graze (crop, feed) [grazing, cropping, feeding] round (around) about the old tomb-stones (gravestones, tombstones, gravestones).

Yours ever (affectionately), [Your affectionate]
Robert (Bob, Bobby).

Note.

I have ventured to add a full translation with variants of this text, set for the "English line" at Gothenburg and Uppsala, partly because the piece presents one or two interesting points as regards word-order, vocabulary etc. and partly in order to mention that the passages referring to Blunderstone — N. B. not "Blundeston", as in the text given for candidates, though I suppose that spelling fairly represents the probable pronunciation [blʌndəstən] — will be found in the two opening chapters of *David Copperfield*. When one does not know whether the parish-priest bears the title *rector*, *vicar*, *incumbent* or *perpetual curate*, it is safest to call his official residence "the parsonage". It may be observed that I have put the form 'Scotch' in the Englishman's mouth; that form is often regarded as offensive by Scotsmen themselves: perhaps they might retort by branding the 'landowner' as a "landlord".

C. S. Fearenside.

Digitized by Google

LITTERATUR.

Das edle Blut und andere Erzählungen, mit Anmerkungen von Emil Rodhe. Unter Mitwirkung von E. A. Meyer. Lund, Gleerupska universitetsbokhandeln, 1917. Pris 1: 75.

Det är alltid med spänt intresse och stora förhoppningar, som man öppnar en ny textedition av Rodhe, och man blir i regel icke besviken på sina förväntningar. Den bok, vars titel läsas här ovan, utgör icke något undantag från regeln. Med hänsyn till urvalet har jag visserligen hört en och annan röst höjas mot lämpligheten av införandet i våra skolor av titelnovellen, men för min egen del är jag så långt ifrån att dela denna uppfattning, att jag själv för ett par år sedan satte mig i förbindelse med förlaget i och för eventuellt förvärv av utgivningsrätten till den; jag var emellertid redan förekommen. På novellens område står som bekant Wildenbuch högst, när han rör sig inom barnens värld, och bland hans barnpsykologiska skildringar intar enligt min mening Das edle Blut ett av de främsta rummeo. Den kan knappast undgå att verka väckande och uppfostrande på de barn, i vilkas händer den sättes. Bland de andra novellerna i Rodhes samling torde den sista (Publius av Hans Hoffmann) vara ett synnerligen värdefullt tillskott till vår skollitteratur. Den kommer visserligen att för en stor del av våra realister erbjuda åtskilliga svårigheter på grund av den för dem främmande idévärld, som på sina ställen upprullas där ur klassiciteten och den klassiska filologien, men å andra sidan erbjuder den värdefulla möjligheter till att ge lärjungarna en inblick i tyska förhållanden, ej minst på skolväsendets område, samtidigt som den tack vare författarens välkända humor kommer att skänka dem nöje vid själva läsningen. Om de övriga tre bidragen till samlingen (av Marg. v. Bülow, Sudermann och Liliencron) är varken gott eller ont att förmäla. De äro tämligen intetsägande alster av sina respektive författares pennor.

Kommentaren ger i överensstämmelse med den praxis, som Rodhe tillämpat i sina senaste editioner, ytterst få direkta översättningar. När ett ord eller uttryck förklaras, sker det i regel genom synonymer eller genom en definition av ordets resp. uttryckets valör, varur så lärjungarna själva få leta fram betydelsen. Jag kan för min del ej riktigt gilla detta förfaringssätt. Enligt min uppfattning är det en textkommentators såväl som överhuvudtaget en språklärares skyldighet att i sin mån söka bibringa lärjungarna en god och vårdad svenska, och en god hjälp härvidlag måste det vara att vid sådana fall, där det finnes möjlighet att befara en dålig översättning, ge dem den riktiga och välvårdade, i stil med det förfaringssätt, som tillämpas t. ex. av Zachrisson i hans engelska editioner och som jag själv följt i min upplaga av Krügers Die alte Truhe. Däremot torde sådana fakta från historiens, kulturhistoriens

Digitized by Google

och de sociala förhållandenas områden, som kunna ge stoff till talövningar, lämpligen avfattas på det ifrågavarande språket. Men frånsett denna principiella anmärkning erbjuder, som man kunde vänta, Rodhes kommentar ytterst få tillfällen till kritik.

Då jag emellertid redan kommit in på principiella spörsmål, skulle jag vilja åt textutgivare i allmänhet rekommendera ett noggrannare aktgivande på småord och småuttryck, om jag får använda en sådan term. I vår edition av Lessings Minna von Barnhelm ha prof. Kock och undertecknad (sid. 107) uttryckligen framhållit nödvändigheten härav, och den framgår även vid läsningen av Rodhes arbete. Här ett par exempel, som ej behandlats i kommentaren. Sid. 16,5 *Da war's.* Ordagrant kan uttrycket naturligtvis icke återgivas, men det är ej så lätt att finna dess lämpliga motsvarighet i svenskan. Närmast torde det väl översättas med "nu var det sagt", "nu hade han kommit i gång". — Sid. 26,25 *Einer von den Kadetten doch nicht etwa gar?* motsvarar väl bäst ett svenskt "Det kunde väl omöjligen vara en av kadetterna? — Nur so (sid. 27,16) i: . . . *dass ihm die Glieder am Leibe nur so geflogen waren* fordrar också kommentering, så mycket mera som ordböcker och hjälpredor lämna oss fullständigt i sticket. Paul är den ende, hos vilken jag funnit uttrycket omnämnt, men utan andra kommentarer än att han finner det "bemerkenswert". Emellertid möter man det ännu en gång i Wildenbruchs novell (sid. 39,7): *da wurde dem langen Lümmel das Fell versohlt, dass es nur so rauchte,* och här kommenteras det av Rodhe = *tüchtig, gründlich.* Denna betydelse passar dock ej in på det första citatet, varför jag för båda ställena föreslår en annan översättning, nämligen *ordentlich.* — Sid. 41,10 *wie eine wilde Katze, nicht anders.* Översättningen "precis som en vildkatt" torde ej vara överflödig. — Sid. 94,14 *denn da lag es* = "denn das war es eben".

Sid. 24,2 förekommer följande passus: [*er*] *knipste mit den Fingern auf ihre Röcke, ob Staub herauskäme.* Såvitt jag vet, förekommer ej i svensk grammatisk litteratur någon utredning eller ens något omnämnande av den tyska egenheten att framför en indirekt frågesats utelämna ett *um zu sehen, um zu hören* ell. dyl. Här hade tillfälle funnits. — Sid. 24,10 *Rapport* kommenteras med *Meldung beim Vorgesetzten.* Detta ger ej något klart begrepp om vad som åsyftas. Meningen är, att den bestraffade skall om söndagen på bestämda tider anmäla sin närvaro hos den tjänstgörande officeren. Först därigenom blir förlusten av söndagspermissionen klar. — Sid. 26,28 *ein faules Geheimnis.* Ett typiskt exempel på avigsidan i Rodhes ovannämnda kommenteringssätt. Jag trotsar vem som helst att ur de anförda paralleluttrycken få fram en acceptabel översättning. Det dröjde länge, innan jag på helt andra vägar fann som lämplig översättning "skandalös". — Ett liknande fall är (sid. 84,12) "*Gewucher* zu "wuchern" = üppig wachsen ("frodas")." En passande översättning vore "rikedom, överflöd". — Sid. 85,28 *Zu Häupten "wahrscheinlich"* bildat i analogi med *zu Füssen.* Utg.

Digitized by Google

kunde gärna ha strukit "wahrscheinlich". Efter Osthoffs utredning i Indogermanische Forschungen XX lär väl ingen längre fasthålla vid åsikten om en gammal germansk instrum. sing. på *-mi*. — Sid. 94,16. *"auf* (Sommerfrische), auch: *in"*. Med den senare prep. måste det dock heta *in die Sommerfrische*, d. v. s. artikeln utsättas.

Angivandet av uttalsbeteckning resp. betoning vid *pusten* (s. 84,28) och *Lichterfelde* (s. 17,1) hade varit på sin plats. — Korrekturläsningen är oklanderlig. Av brister härvidlag har jag blott funnit *sie* i st. f. *Sie* sid. 102,7 och 9.

N. Otto Heinertz.

Brief Report on the Arnold Text at (in) the Higher Certificate Examination.

My request (in the April number of *Moderna Språk)* for statistics on certain points has brought me in five sets of replies, which — together with my own results, representing many different schools, of course — are briefly summarized in the appended table: —

		I 6(0)	II 7(0)	III 7(0)	IV 9(3)	V 25(2)	School %	College %
1.	Thomas Arnold's name..	3	3	4	4(1)	16	55.5	62.5
2.	*shall* [always keep]		1		1(1)	4(1)	11.1	
3.	*the* English school history		1				1.8	25
4.	*the* English schools	3	4	4	7(2)	(1)	35.2	25
5.	the year *of* 1828					(1)	1.8	25
6.	*a* [headmaster]		2		3	1	11.1	12.5
7.	*the* [headmaster]			2		2	7.4	37.5
8.	principal, warden, director	1	1			1	5.5	25
9.	one (they) considered etc.	4	1	3	7(3)	7	40.7	37.5
10.	old celebrated etc.....	2		1		8	20.3	25
11.	*the* education		2			3	9.2	
12.	teaching etc.....		1				?	75
13.	No art. before 'formation'		1	1	(1)	2	7.4	
14.	equal important		2			3	9.2	
15.	have the boys (to) see ..		2				3.7	
16.	that the boys *would* see .		1				1.8	
17.	*to* themselves.....							37.5
18.	turned (directed) himself .							25
19.	Not 'manliness'.....	2	4	4	6	4	37	12.5
20.	*the* Rugby School	1		2	(2)	3	14.8	12.5
21.	*during* Arnold's rule etc.	3	1	4	3(1)	7(1)	33.3	25
22.	Transl. other than 'happy'	2	5	7	4(2)	18	66.6	37.5

Some explanations and cautions are necessary with regard to the above table. The figures inserted in round brackets (parentheses) refer to unsuccessful candidates; but I am not quite certain whether,

Digitized by Google

in Col. IV, the total numbers given are inclusive or exclusive of these candidates, and whether the large numbers in Col. V. are quite exhaustive. In certain cases — e. g. as regarding headings 6—8, where two or three different things were lumped together in my hasty list — there *may* be mistakes. My own calculations as to percentages have also been done in a tearing hurry and may be erroneous: in any case the larger numbers are probably more reliable than the smaller ones. Despite defects, however, I hope the statistics will be found useful as far as they go, and I am much indebted to the various examining teachers who have answered my appeal. I do not give their names or their schools for fear that that might be unwelcome or considered improper in any way.

I add a few notes on some of the entries, following the numbers prefixed in the table and embodying some of my contributors' remarks, and with occasional references to the three independent English translations [here called 'FFF'] and perhaps to a fourth independent translation to which I have had access ["All four"]. As regards two of the standing difficulties — *skall* (2) and *man* (9) — I have found it useful to work through the contexted examples indexed in *Samtliga Realskolestilar.*

1. *Thomas Arnold's name,* which has a distinct preponderance in the scripts, is omitted or discountenanced by All Four. My attempt to explain the matter to my class led one of my best pupils to amend (?) to "Thomas Arnold and his name".

3. *shall* appears pleasingly seldom. No II reports explicitly that 6/7 wrote *will.* One of my own pupils wrote 'has to'. The passage might be compared with the *skall* in the Stanley text, where, much to my surprise, I find that my translation is printed, "you shall (must, are to)," whereas my real preference was, and is, "are to (must, shall)." See FFF.

3—4. Both here and later in the piece where the word *school* occurs, there seems to be a widely felt difficulty about the use of an article or not before the noun; and one of my correspondents offers the explanation that "the grammar teaches the boys that this word takes the definite article only when it denotes *the building.*" If that be so, the grammar needs correction, as 'the school' could equally well mean *the institution.* In the present passage the insertion of the article, given as an alternative in FL but ignored in FG and FS, would imply an irrelevant direct comparison with some other schools that were before the mind — e. g. the Scottish or the Church schools etc. In the next sentence but one, "the task of the school" would probably mean Rugby School, while "the task of school", or the less probable "school's chief object", would suggest a contrast between 'school' and 'life', or 'school' and 'college', or the like. Of the other variants in the present passage "the history of English school" is impossible [the substitution of *schooling* would give a sense, but not an appropriate sense]; while "in English school history", though absent from FFF, is quite

Digitized by Google

good, and is free from the objection urged by FL and FS against "the English school history". Compare "Ur engelska geografien" in S. A. 352, 5.

12. Though "impart information" does not stand out much in FFF, I fancy that it might fairly claim to first rank among normal and natural renderings. Compare Primus' disapproval of Ballantyne as "getting too informative", and the following quotation from a typical notice of Sampson's edition of *Hazlitt's Select Essays* in a recent number of *Modern Language Teaching:* "Notes can do little or nothing to enlighten ignorance of the actual pictures referred to [by Hazlitt] and inevitably degenerate into information mongering."

13. The omission of an article before a noun defined by a following genitive is certainly more common here and in similar cases than is suggested by the probably incomplete statistics provided in reply to my enquiry 13. Thus one of my correspondents writes: "A common mistake in my class was 'in history of English schools', though I am quite unable to find any reason for it." Among other variants found here, 'character-forming' seems to me more probable than 'character-education', and 'the formation of the character' seems distinctly better than either 'the formation of a character' or 'the formation of characters' [which would rather suggest eccentrics]. As regards the verb in this sentence, my informant II notes that 6/7 of his scripts had 'held (put) forth', citing Wenström-Harlock; but the article there on *framhålla* is weak and this translation cannot stand here. Dr. Arnold may have 'put forth' his theory on the subject for discussion, and 'held forth' — or, as the modern schoolboy would say, "jawed" — on the subject a good deal; and he may have 'upheld' his view against gainsayers; but, speaking absolutely, what he did was to 'maintain' or 'insist' [see FFF] that "instruction was only one side of teaching, as that of education".

18. This is left blank because "turned (directed) himself" do not appear to occur at all in the actual scripts; and "addressed himself", which *is* recorded among the "other reflexive forms" asked, is quite in order. Cf. the reflexive forms indexed in the second edition of S. R.

19. 'Manliness' still appears to me the inevitable word here, but I did not feel drawn to a recent description in my *Milestones* class of a butler as 'a manly servant.' I gather from my material that "stoutness of heart" was the favourite choice among the renderings given in the dictionary; but that and 'doughtiness' [which 'eke' reeks of Wardour Street, 'I trow'] both seem to me less comprehensive than 'manliness'. The former especially would refer to the special quality which Matthew Arnold ascribed to his father in his poem *Rugby Chapel.*

22. Of the numerous renderings offered in the scripts (as also in FFF), we may safely reject 'lucky', 'felicitous', 'propitious'

Digitized by Google

and my own 'beneficent' [which should have been 'beneficial'] as less 'felicitous' [a word used especially of turns of phrase] than 'happy' or 'fortunate'. As regards the tense in the same sentence, one candidate who originally wrote 'has had' deliberately corrected it to 'had' in his fair copy, and defended the change on the ground that the influence of the book belonged to the past: apparently he shared the dislike of Primus to "any of the old books".

C. S. Fearenside.

VÅRENS TYSKA STUDENTSTIL OCH AUERBACHS ORDBOK.

Vårterminens tyska studentstil skulle utan tvivel kunnat bli en god värdemätare på abiturienternas kunskaper i tyska, om ej Auerbachs lexikon varit dem i handom. Till denna slutsats har jag kommit genom att i ordboken slå efter alla ord och uttryck i stilen. Skörden har ej blivit klen, men jag anför dock blott sådant, som uppenbarligen kan ha hjälpt den okunnige och late över svårigheter, på vilkas innötande otroligt mycken tid nedlägges under de tyska timmarna.

Det finns 7 starka verb, som måste böjas. Alla de passande formerna kunna tagas mer eller mindre färdiga.

Inom parentes sätter jag stilens uttryck.

Under »födas» står ist — geboren (war — geboren)
» »dö» » erstarb (starb)
» »erbjuda» » das Leben bietet (Sein — Leben bietet)
» »begiva» » es begab sich (Er begab sich)
» »stiga» » stieg (bestieg)

Stilens »satt» finns ej, men abgesessen, aufgesessen under »sitta» visa, att det är ett starkt verb; likaledes står under »ropa» ett »riefen» med samma effekt. Ingen dålig hjälp för den, som skall kunna de starka verben!

Adjektiv-böjning efter »ein» är kvistig. Under »bild» finns ein ähnliches Bild (ein seltenes Bild).

Ordningstalet och dess beteckning efter regenters namn påträffas under »först». Gustav I. (der Erste). (Wilhelm I. Napoleon III.).

Alla kasus av »er» står under »han».

Reglerna för poss. pron. sein och ihr finns under »sin».

Prepositionernas kasus ger lexikonet utmärkta upplysningar om:

Under »tryck» unter dem Druck der Verhältnisse (unter dem Druck des Übermutes).
» »tal» In den sechziger, siebziger, achtziger Jahren das 19. Jahrhunderts (In den vierziger Jahren des 19. Jahrhunderts).

Digitized by Google

Unter »mot» gegen das Licht (gegen seinen Bruder).
» »för» auf ein Jahr (auf einige Monate).
» » für das Vaterland (für sein Vaterland).
» »stödja» sich auf den Stock stützen och den Kopf in die Hand gestützt (Gestützt auf B. und andere . . . Männer).
» »sprida» bildl. Licht über etw. (ack.) verbreiten. (Über die Tage . . . breitete . . . die Liebe . . . Glanz.)

Då dessutom, som av ovanstående exempel delvis framgått, alla tidsuttrycken kunnat tagas färdiga ur lexikonet, ha vederbörande ej behövt blotta eventuell okunnighet på detta viktiga område heller.

Stilen var god som stil betraktad, Auerbachs ordbok är utmärkt, men att pröva abiturienternas förmåga att skriva tyska på en sådan stil med hjälp av det lexikonet, det verkar överraskande.

Örebro.

Oscar Åhre.

INSÄNDA TIDSKRIFTER.

Modern Language Teaching: the Organ of the Modern Language Association. Eight Parts yearly. 6d-net each. Year XIII, nos. 6—8. (London: A. & C. Black).

October 1917 [no. 6]. C. H. Herford, "Annie Adamson" [a scholarly memoir of a pioneer in modern language teaching]; A. Terracher, "Les Professeurs étrangers dans les Universités"; various papers on the study and teaching of Russian.

Nov.—Dec. 1917 [nos. 7—8]. A double-number (1 s. net) especially strong on the phonetic side. E. R. Edwards, "Some Notes on the Phonetics, Structure, and Characteristics of the Japanese Language"; A. D. Wilde, "New Essay on Digraphs" [by the author of "Sounds and Signs", briefly mentioned in the March 1914 number of *Moderna Språk];* E. Nicholson, "French U and W" [historical development]; M. Montgomery, "The Place of German in the School Curriculum" [the author, sometime English lector in Germany, differs from Mr Hall Caine in *The Observer,* 3 March 1918, in advocating the continued teaching of German]; W. Perrett, "Some Questions of Phonetic Theory"; W. S. M., "Report on the Teaching of French" [a summary of a London County Council Report].

The Pioneer of Simplified Spelling, which has been brilliantly edited by Prof. Ripman for five years, has come to an end, owing to the cost of production, with the fourth number of the sixth volume, which, unlike its predecessors, is printed in "the bad old spelling." Foreign teachers of English who would like to help by far the strongest movement that has yet been made for rationalizing English spelling and thus do something to save the

Digitized by Google

time which is now, educationally speaking, wasted on teaching English spelling, would do well to communicate with the Simplified Spelling Society, 44 Great Russell St., London, W. C. 1. May its epitaph be not R. I. P., but *Resurgam!*

The School World. Year XX (1918). Monthly, 6d. net. (London: Macmillan).

The January February and March numbers [Nos. 229—231. contain Prof. C. W. Valentine's "Inquiry into the Value of the Study of Latin and Greek" [in all three numbers] and reviews of "Two Reports on the Teaching of French" [Jan. and Feb.]. The January number also contains the usual admirable list of "The More Notable School Books" of the preceding year. Under "English" there occur, apart from school texts, four books: Tucker-Wallace, *English Grammar, Descriptive and Historical* (Camb. Press, 3/-), H. E. Palmer, *First Course of English Phonetics* (Heffer, 2/6 net; E. Lamborn, *The Rudiments of Criticism* (Oxford Press, 2/6 net); D. Jones, *An English Pronouncing Dictionary on Strictly Phonetic Principles* (Dent, 6/- net). *C. S. F.*

Modern Language Notes, Vol. XXXIII (1918). Number 1—2.

Mondo: Revuo Internacia par *Ido.* Yaro VII, n:o 2—3.

Vor Ungdom, 1918, Marts.

INSÄNDA BÖCKER.

5. **Wordsworth.** *Selections,* edited by A. HAMILTON THOMPSON. 200×125 mm. pp. xi+203. 2/6 net. (Cambridge, 1917: University Press).

This is third of a series of "The English Romantic Poets", the previous volumes being devoted to Byron and Keats. The choice both of texts and of explanatory matter are worthy of the author of the most workmanlike medium-sized non-elementary manual of the History of English Literature. *C. S. F.*

LUND 1918, A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 6 (108) * LUND * September 1918

ELEMENTARUNDERVISNINGEN I LJUDLÄRA.

I min broschyr »Om uttalsundervisningen» (Mod. Språks bibliotek I, 1907) har jag sökt framlägga skälen till min åsikt, att uttalsundervisningen i skolorna bör läggas på fonetisk grund och att man härvid bör utgå från modersmålet. Med andra ord: den grundläggande fonetiska undervisningen bör i sina mest elementära delar hälst vara undangjord före de främmande språkens inträdande på schemat.

En sådan anordning kan lätt genomföras i sådana privata skolor, där i likhet med läsordningen i t. ex. Djursholms Samskola undervisningen i främmande språk först inträder i andra klassen. Undervisningen i ljudlära förlägges då lämpligast till en modersmålstimme i veckan under vårterminen i första klass. Denna termin är bäst ej endast därför att den är fyra veckor längre än höstterminen, vilken knappast skulle räcka till för ändamålet, utan också därför att lärjungarna genom en nyss föregående elementär undervisning i fysiologi och anatomi ha färska kunskaper om de organ, som beröras vid uttalsundervisningen.

Ett önskemål för uttalsundervisningen är alltså, enligt min mening, att det första främmande språket icke inträder i första klassen — vilket även ur andra synpunkter vore att föredraga, varom mera en annan gång. Önskar någon emellertid i skolor av den vanliga typen göra ett försök med den här rekommenderade metoden, så finns ingen annan utväg än att anslå ett antal veckor av tysk-, resp. engelsktimmarna i första klassen till en inventering av modersmålets ljudförråd.

I min motivering för en sammanhängande systematisk uttalsundervisning har jag bl. a. framhållit, att fonetiska detaljanvisningar angående talorganens inställning i många fall torde bli tämligen verkningslösa, när de lämnas åt dem, som icke genom föregående övning tränat sina talorgan, eller när de över huvud icke kunna anknytas till förut kända förhållanden, icke kunna inlämmas i ett

Digitized by Google

sammanhang. Ändamålet med denna uppsats är nu att framlägga de konsonant- och vokaltabeller, som enligt min mening böra anses tillräckliga vid uttalsundervisningen i våra skolor, och att till dem anknyta en kortare orientering.

Tabellerna ha upprättats i samarbete med *Lyttkens* och *Wulff*, till vilkas »Metodiska ljudövningar» (Gleerup, Lund, 2 uppl. 1912) hänvisas rörande sättet för övningars bedrivande och för den mera utförliga ljudbeskrivningen. Jag anser det onödigt att här i detalj motivera de förenklingar och avvikelser i förhållande till »Metodiska ljudövningars» tabeller, som företagits i de här framlagda, särskilt beträffande konsonanttabellen.

Uppställningen från vänster till höger följer i bägge tabellerna organens och ljudens läge hos läraren eller lärjungen, som vid tavlan demonstrerar tabellerna eller planscher över organen; härutinnan avviker endast ω-serien på vokaltabellen, för vilken Lyttkens och Wulff genom sin anordning vunnit en praktisk anslutning till de övriga serierna, med avseende på rundningens gradvisa avtagande från vänster till höger = y-serien, tungans sänkning = båda de föregående serierna. Uppdelningen av frikativorna i ljud med bred och ljud med smal luftström har skett i anslutning till Jespersens formulering i »spalte» = Lyttkens & Wulff: konvex, och »rille» = Lyttkens & Wulff: konkav. Genom de klingande ljudens hänvisning till den ruta, som för struphuvudets artikulationer ligger parallellt med tremulanterna, vinnes vid sidan av ɔ- och h-ljudens uppställning en praktisk jämförelse av struphuvudets artikulationsgrader med munhålans klusiler, frikativor och tremulanter.

För konsonanttabellen med dess strängt systematiska och beskrivande anordning har icke ansetts nödigt att angiva nyckelord, vilket däremot torde vara praktiskt för vokaltabellens vidkommande. Serieuppställningen av den senare tager lika mycket hänsyn till ljudens klanglikhet som till affinitet i bildningssätt. Särskilt bör emellertid märkas, att ljuden i biserierna icke sammanhållas av en i samma grad som för huvudserierna gemensam och stegvis nyanserad karaktäristik.

För de valda tecknen hänvisas till L. & W.—Sgh:s föregående artiklar i Mod. Språk, särskilt: »Till frågan om det fonetiska alfabetet. En sammanfattning och översikt», (Mod. Språk 1918, s. 33). I avvaktan på ett för alla skolor och läroböcker enhetligt teckensystem är det lämpligt, att eleverna vid tabellernas begagnande få införa i resp. rutor de i varje särskild skola använda tecknen.

Vid den grundläggande undervisningen i ljudlära bör under demonstration av lämpligt bildmaterial och ständiga övningar tabellerna uppbyggas genetiskt. Dessförinnan lämnas en kort (!) framställning av andningen. Det viktigaste härvid synes mig vara framhållandet, att inandningen göres snabb och ljudlös samt förlägges till naturlig paus i talet, att ljudbildning således aldrig får ske under inandning. Jag vidrör särskilt andningen, för att ingen må

Digitized by Google

avskräckas genom föreställningen om nödvändigheten att börja med långa andningsövningar.

Det torde vara tjänligast att först skrida till konsonanttabellens konstruerande, enär denna i långt högre grad än vokaltabellen är ägnad att göra lärjungen förtrogen med de olika tal*organen,* artikulations*lägena* och artikulations*graderna.* Följer man då, efter en framställning av andningen, luftströmmens väg uppåt, så möter först luftens olika behandling genom stämbandens inställningar, varvid till en början blott medtages vad som behöves för ljudens uppdelning i klingande och klanglösa. Turen kommer därefter till de båda luftvägarna, genom näshålan eller munhålan, allt efter gomseglets olika inställningar, och därav följande indelning i näsöppna och munöppna ljud. Efter en redogörelse för dessa allmänna artikulationer är det otvivelaktigt lämpligast att vid framställningen av luftens behandling i munhålan börja med de för ögat uppfattbara inställningarna, alltså labialerna, och att för varje öppningsgrad fortskrida framifrån och bakåt. Sedan på detta sätt hela konsonanttabellen uppbyggts, ledes man på naturligt sätt över till en framställning av vokalerna, vilkas ställning såsom företrädande en ny öppningsgrad i förhållande till de redan genomgångna framhäves genom ordningsföljden klusiler (spärr), frikativor (förträngning), lateraler (spärr och öppen artikulation i förening), tremulanter (intermittent spärr och öppen artikulation), vokaler (helt öppen väg för luftströmmen).

Vid vokaltabellens uppbyggande synes det i anslutning till det föregående vara naturligast att utgå från det minst öppna ljudet *i* och sedan fortskrida med huvudserierna på sätt de olika stegen antyda. Först sedan de övriga ljuden genomgåtts, upptagas vokalerna i goss*e*, *u*t och *u*pp till analys. Deras lämpliga placering torde då vara ganska lätt att finna och motivera.

Tabellerna upptaga, som synes, endast svenska ljud. Vid en första inventering av modersmålets ljudförråd kan man saklöst förbigå de utländska benämningarna *klusiler, bilabialer,* etc. Dessa kunna måhända visa sig praktiskt tjänliga, när man skrider till ett ifyllande av de främmande språkens ljud, i mån som de inträda i undervisningen och till det omfång, som för varje särskilt språks vidkommande angives i noter till tabellerna. Det förutsättes en gång för alla, vid tabellarisk uppställning, att ej alla avvikelser och skiftningar kunna få plats på tabellen. I princip gäller, att intet ljud i det främmande språket helt sammanfaller med modersmålets. Självklart är därför, att den muntliga undervisningen måste sysselsätta sig med mycket, som icke uppförts i tabellerna. Här införes endast sådant, som kan schematiskt anslutas till det redan inlärda, med användande av de kända kategorierna. Även med denna inskränkning torde de slutliga tabellerna efter de främmande språkens upptagande förete en för elementarundervisningen ganska tillfredsställande nyansering.

Digitized by Google

Det torde vara givet, att man på denna väg med de främmande ljudens organiska och åskådliga anknytning till redan analyserade svenska ljud vinner en långt säkrare ljudbehärskning än under vanliga förhållanden och att först genom en sådan ankytning fonetiska utläggningar få något verkligt värde.

Till slut må emellertid framhållas, att den elementära undervisningen i modersmålets ljudlära icke får inskränka sig till en framställning av de svenska ljuden, utan också måste i någon mån beröra stavelserna och ganska grundligt göra lärjungen förtrogen med våra grundläggande accentförhållanden. Detta är egentligen den tacksammaste delen av uppgiften, enär den lättast fångar småttingarnas intresse. Att en utredning av svenskans egenheter i detta stycke är högeligen av nöden, det skall vitsordas av envar, som vill göra sig mödan att utforska kunskapernas beskaffenhet i denna punkt på våra skolors alla stadier. Av okunnigheten på detta område kommer det sig, att man, även efter decennier av en förbättrad uttalsundervisning, på somliga håll icke ens hunnit frigöra sig från ovanan att på de främmande språken överföra vår svenska tvåtrycksaccent med tillhörande melodi.

Att *satsmelodiens* förvärvande utgör det viktigaste villkoret för ett fullgott uttal av de främmande språken, är ett välkänt faktum, men hör icke till området för denna uppsats, som huvudsakligast avsett den grundläggande elementarundervisningen i ljudlära som en nödvändig förberedelse till en fonetisk framställning av främmande språkljud.

Herman Söderbergh.

Digitized by Google

Vokaltabell för elementarundervisningen i ljudlära.

Av *L. & W.—Sgh.*

	1		2		3		4		5	
	Lång	Kort	Lång	Kort	Lång	Kort	Lång	Kort	Lång	Kort
i-serien.....	is	till	ek	hem	väg	vägg	värd	ärr		all
Orundade fram- och mellantungvokaler	*i·*	*i*	*e·*	*e*	*ɛ·* (*ä·*)	*ɛ* (*ä*)	*æ·*	*æ*		*a*
Första biserien...						gosse *ə*				
y-serien.....	yr	nyss	ök			öm	örn	dörr		
Rundade fram- och mellantungvokaler	*y·*	*y*	*ø·*			*ö*	*œ·*	*œ*		
Andra biserien...	ut *u·*					upp *u*				
ω-serien.....	os	ost	ås			oss				
Rundade baktung-vokaler	*ω·*	*ω*	*o·* (*å·*)			*ɔ*			al *v·*	
	1		2		3		4		5	

Tabellen upptager endast svenska ljud. I mån som de främmande språken inträda, ifyllas av lärjungarna själva:

1) För *tyskan:* långt och kort a-ljud i 5:te stegets nedre halva av i-serien; en pil med riktning nedåt ↓ bör här angiva, att klangen i det tyska a-ljudet är mindre ljus än i det svenska korta *a* och således i någon mån pekar åt *v·*-hållet; kort i-ljud i t. ex. *bitte*, *ɪ*, i första biserien första steg; långt och kort y-ljud, *ʏ*, i övre halvan av andra biserien första steg, varmed angives dess avvikelse från det "utrundade" sv. y-ljudet och dess släktskap med sv. *ʉ*; det långa och korta "allmänt europeiska" u-ljudet, *u*, i andra biserien, steg 2, mellan sv. *ʉ* och *u*, varigenom angives dess närmande till dessa ljud i klang, och dess skillnad från de eljest närsläktade *ω* och *o*.

2) För *engelskan:* kort i-ljud i t. ex. *pity*, *ɪ*, se ovan; likaledes i första biserien vokalen i *turn*, *œ·*, i steg 4, varmed angives dess likhet med såväl sv. *æ·* som sv. *œ·*; i samma serie vokalen i *up*, *ʌ*, steg 5, varmed angives dess likhet i klang och bildning med de ljusa a-ljuden; i andra biserien, steg 2, "det allmänt europeiska" *u*, se ovan; i ω-serien, steg 4, långt och kort *ɔ*, vilket i klang ligger mellan sv. *ɔ* och sv. *ɒ*; i samma serie, steg 5 övre halvan, långt a-ljud, *v·*; en pil med riktning uppåt ↑ bör här angiva, att klangen i det engelska *v·*-ljudet är mindre låg än i det svenska och således i någon mån pekar åt *a*-hållet.

3) För *franskan:* långt a-ljud i 5:te stegets övre halva av i-serien; långt och kort y-ljud, se ovan för tyskan; "allmänt europeiskt" *u*, se ovan; vokalen i *fort*, *dot*, *ǫ*, i andra biserien steg 4, varmed angives detta ljuds klanglikhet med både œ- och ɔ-ljuden; i steg 5 övre halvan av ω-serien långt a-ljud, *v·*, se ovan för engelskan; de fyra nasalvokalerna *æ̃*, *œ̃*, *ɔ̃*, *ɒ̃*.

Digitized by Google

Digitized by Google

FRANSKANS IMPARFAIT, PASSÉ SIMPLE OCH PASSÉ COMPOSÉ.[1])

I svenskan motsvaras dessa franskans trenne av endast två tempus, imperfektum och perfektum, som ha det gemensamt att genom dem det med verbet utsagda angives såsom förflutet, men detta från olika synpunkter. Då jag använder imperfektum, liksom flyttar jag mig över till ett förflutet tillfälle och framhåller något såsom då närvarande, och imperfektum blir sålunda det förflutnas presensform. Med användning av perfektum däremot håller jag mig kvar på den närvarande tidpunkten och anger verbalformens innehåll såsom förflutet i förhållande till denna. Men det nu förflutna har alltid vid något tillfälle varit aktuellt, och ehuru jag genom perfektum starkt framhåller något såsom nu förflutet, kan jag även ha i tanken den tidpunkten. I t. ex. satsen: »Jag har sagt honom det flera gånger, senast i går» kan jag utan språkfel utbyta »har sagt» mot »sadè».

Denna dubbla syn på tidsförhållandet gör sig i franskans Passé composé starkare gällande än som är fallet med det svenska perfektum, ty det har i sin användning flyttats närmare språkets båda tempusformer för presens i det förflutna, Imparfait och Passé simple, vilka redan de åstadkomma en »embarras de richesse», som man utnyttjat för att karakterisera det med dem angivna såsom till tiden skarpare eller mindre skarpt begränsat. Åt Imparfait gav man uppgiften att ange det fortgående och åt Passé simple den att ange sådant som har ett på något sätt begränsat tidsförlopp. Men i de konkreta fallen kan det stundom bli svårt att göra skarp skillnad mellan dessa användningsriktningar, vilket medförde att inom ett vidsträckt område de båda tempusformerna blevo med varandra konkurrerande. Och i den konkurrensen har Imparfait visat sig vara den kraftigare verbalformen som fått övertaget över Passé simple. Men även från annat håll har detta tempus råkat i trångmål, nämligen från Passé composé, som genom vidgad användning trängt in på dettas ursprungliga område. I båda fallen har det sålunda fått maka åt sig, och detta ehuru i ett stort antal verb denna tempusform var eller gjorde intryck av att vara stambetonad, varföre dessa former benämdes »starka perfekta»; t. ex. Eut, Put, etc. — Följden blev, att klämt på två sidor Passé simple, i talspråket, försvagades till »un temps invalide» med tynande livskraft.

Det kan alltså här vara på sin plats att söka utreda, varföre Passé simple visat sig äga så svag motståndskraft mot intrång från sina konkurrenter. Detta har tydligen sin utgångspunkt i den i det franska språket allt starkare framträdande analytiska riktningen till

[1] I den senaste officiella nomenklaturen ha benämningarna Passé défini och Passé indéfini utbytts mot de ovannämnda.

Digitized by Google

sådana uttrycksmedel, varigenom själva begreppselementet klart skiljes från vad som behöves för att inpassa det i tankegången. Inom konjugationssystemet gör den sig gällande genom kravet på tydliga ändelser, eller där detta ej kan åstadkommas, ersätter man dessa med särskilda hjälpverb. Genom sina tonstarka ändelser har Imparfait allt ifrån början tillfredsställt detta krav, och latinets Perfectum absolutum har man ersatt med Passé composé, medan dess Perfectum historicum kontinuerades av Passé simple. Men i detta senare har man trognare än i andra från latinet fortsatta tempusformer låtit de normala ljudskridningarna verka oförvanskade av regulariserande inflytelser. Man har sålunda vid detta tempus förhållit sig mera lojalt än annars mot de s. k. ljudlagarna, men just i följd därav har i ett stort antal mycket använda verb denna tempusform fått en säregen, mindre vanlig formning jämförd med den mest använda typen, stammen svagt, ändelserna starkt betonade. För den allmänna språkkänslan te de sig därföre som avvikelser från det korrekta schemat, varföre man också inordnat dem i kategorien oregelbundna verb. Men oregelbundna former äro obekväma att inlära och svåra att fasthålla i minnet, vilket lätt väcker en tendens att trots den i språkvanorna inneboende konservatismen göra sig oberoende av dem genom att i ständigt stegrad grad minska deras användning. — I de regelbundna konjugationerna ha Passé simple-formerna visserligen betonade ändelser, men av dem sammanfalla flera med andra tempusformers, andra åter avvika starkt från den vanliga typen och förefalla därigenom egendomliga. Man jämföre t. ex. ändelserna -âmes, -âtes med deras förhärskande motsvarigheter -ons -ez. Och Passé simple har sålunda icke ens i dem det starkt konserverande stöd, som det skulle behöva för att kunna säkert hålla stånd mot den i det allmänna språkbruket ständigt verkande böjelsen för lättnader även inom formlärans område.

En sådan tendens framträder starkast hos dem som befinna sig på en låg bildningsnivå, ty deras behov av uttrycksmedel för tanken är jämförelsevis ringa, och de finna sig bekvämast tillrätta med ett begränsat antal sådana, varföre hos dem ständigt verkar en omedveten tendens att ur språkarvet från en äldre generation ränsa bort vad som på deras språkinstinkt verkar som lyx.

Följderna av denna sinnesriktning äro även i vårt eget språk talrika. En sådan är den, att verbens pluralformer numera förefalla oss som onödig formrikedom, varföre vi t. ex. hällre säga »vi tog» än »vi togo». Tanken förlorar därigenom ingen grad av tydlighet, och även i skriftspråket börjar det bliva modernt. [1]) Då nu vid

[1]) Ur egen erfarenhet kan jag anföra ett exempel på huru det går till, då ord antikveras och försvinna ur språkbruket. — Utan att jag själv hade en aning därom, ersätter jag alltid i mitt talspråk negativen »ej» och »icke» med »inte». Jag märkte det först, då jag under ett samtal med en kollega fick min uppmärksamhet fästad därpå, att »ej» och »icke» äro på god väg att fullständigt få rymma fältet till förmån för det nu så moderna »inte». Sedan dess har jag tydligen hos mig iakttagit en böjelse att också använda det i mitt skriftspråk, ehuru jag medvetet reagerar mot

Digitized by Google

någon tidpunkt i det franska språkets historia man på många håll började känna Passé simple som både egendomligt och umbärligt, så vande man sig så småningom av med att använda det. Från det lägre talspråket smittar en sådan tendens över till det högre och kan sedan tränga vidare in i skriftspråket. Men i det fullt litterära språket motverkas detta av behovet att ha till sitt förfogande språkets alla hjälpmedel till att exakt och elegant utforma sina tankar. För att kunna precisera, variera och nyansera vad man vill meddela, behöver man i mängd någorlunda likvärdiga talesätt, ord och böjningsformer. Det är ur detta intresse som Passé simple förblir nära nog oumbärligt för den litterära stilen, ty man har vant sig att däri inlägga en starkt preciserande betydelse, dess talrika korta böjningsformer verka varierande och genom smakfull användning av detta tempus vid sidan av de därmed nästan synonyma Imparfait och Passé composé kan man öka stileffekten. Det är därföre mycket sannolikt, att även om man i talspråket alldeles upphört att använda det, så avstår man dock i det litterära aldrig ifrån ett så förträffligt stilmedel som detta tempus faktiskt är, ty det är elegantare än det tungrodda och enformiga Imparfait [1]), och Passé composé kan ofta verka alltför analytiskt.

Av den anledningen att detta bortdöende av Passé simple ur talspråket icke i nämnvärd grad inverkat på det litterära, kan man förstå varföre detta blivit så föga uppmärksammat av franska språkmän. För såvitt jag har mig bekant är det den beträffande alla moderna språktendenser särskilt skarpsynte och erfarne Léon Clédat, professor i Lyon, som först och fullständigast utrett huru därmed förhåller sig. Han kom in på denna fråga därigenom att han i strid mot akademiska auktoriteter ansåg sig kunna logiskt försvara den redan allmänt kända tendensen att i bisatser efter ett tempus præteritum föredraga Présent du subjonctif framför Imparfait av samma modus, en tempusform som han med undantag av 3:dje pers. sing. anser vara absolut obruklig i talspråket, och som man även undviker i skrift. Likasom det finnes defektiva verb, så kan även ett tempus vara defektivt så tillvida som man av detsamma endast använder vissa personformer, och detta är just fallet med Imparfait du subjonctif. [2])

De båda till formen besläktade Imparf. du subj. och Passé simple karakteriserar han på ett ställe som »deux invalides», varmed han då betonar att även Passé simple ej längre hör till de

---

att låta det smyga sig in även där. — På liknande sätt kunna bildade fransmän vara fullkomligt omedvetna om att de aldrig i sitt talspråk använda Passé simple; de tycka sig endast sakna anledning därtill, varemot de i skrift därav göra rikt bruk i full överensstämmelse med de traditionella litterära språkvanorna.

[1]) Det är isynnerhet 1:sta och 2:dra pers. plur. som kunna väcka lust att undvika detta tempus; t. ex. Nous ne les punissions que rarement et, quand nous le faisions, nous choisissions de préférence, etc.

[2]) Revue de philologie française XXIV. p. 308 (1910). Denna av Clédat grundade tidskrift är hans speciella organ, och han har i den infört många synnerligen läsvärda artiklar i franska språkfrågor.

Digitized by Google

livskraftiga tempusformerna. I sin Grammaire raisonnée § 22 hade han redan förut, 1894, framhållit detta och i samband därmed anställt en syntaktisk jämförelse mellan detta tempus och Passé composé. Jag anför fullständigt denna paragraf: »A côté du passé simple, qu'elles ont hérité du latin, les langues romanes ont créé le passé composé ou périphrastique: *je donnai, j'ai donné.* Les dénominations de *passé défini* et *passé indéfini* ne sont pas heureuses, car elles expriment fort mal la différence des deux temps.»

"Au fond, ils ont le même sens; mais comme toujours dans les cas pareils, les grammairiens ont profité de la double forme pour établir des nuances de signification. C'est d'ailleurs une tendance de la langue de ne pas laisser deux mots ou deux formes rigoureusement synonymes; mais il faut éviter de l'exagérer par des subtilités d'interprétation."

"Le passé composé tend à remplacer l'autre, sauf dans le langage des personnes du Midi, qui subissent l'influence des patois méridionaux où le passé simple s'est mieux conservé."

"En français, le passé composé peut s'employer dans tous les sens. Au contraire, on ne peut employer le passé simple quand le temps de l'action n'est pas indiqué ou quand l'action est présentée comme s'étant faite dans un temps qui n'est pas complètement écoulé (cette année, cette semaine, etc.). C'est que, dans ces deux hypothèses, on conçoit bien mieux l'emploi d'un temps qui, comme le passé composé, exprime moins le passé considéré en lui-même, que l'antériorité vague de l'action relativement au moment présent."

"Le passé simple est surtout utile, à cause de sa brièveté, dans les récits prolongés des histoires et des romans. Mais on ne l'emploie pas quand on raconte rapidement un fait récent, et c'est ce qui fait que les premières et secondes personnes de ce temps tombent en désuétude».

Den här ovan nämnda användningen av Passé composé, då man i rask samtalsstil berättar något, som man själv nyss upplevat, belyses av C.-M. Robert sid. 328 i hans Grammaire française (Gröningen 1909) med följande lyckligt valda citat: "Je vais vous expliquer; je suis parti de chez moi au grand galop, tant j'avais hâte d'arriver ici . . . et cependant, à cent pas de la grille, je me suis arrêté; j'ai fait tourner mon cheval, et pendant une grande heure, je me suis promené au pas dans les environs . . . trois fois je suis revenu à cette grille, et trois fois je m'en suis éloigné. La quatrième fois, enfin, j'ai fait comme les poltrons qui se décident à être braves. Je me suis jeté tête baissée . . . et me voici." (Meilhac, Froufrou).

P. A. Geijer.

Digitized by Google

SATSBILDNING OCH ORDFÖLJD.

En någorlunda rikt utbildad sats förutsätter icke nödvändigt en fullt medveten tankeverksamhet, ty en sådan framgår ju ofta ur en komplex av omedelbara förnimmelser, som jag aktualiserar var för sig och ordnar i satsform för att därav göra ett meddelande. För egen del kan jag vara fullkomligt tillfredsställd med det outredda totalintrycket, även om jag en stund bortåt låter min uppmärksamhet vila därpå, och jag analyserar det först då jag meddelar min interlokutör vad jag iakttagit. Satsbildningen är sålunda en av analys föregången syntes. Men denna analys innebär en serie av olika själsakter, som har till riktpunkt att i den för interlokutören bäst passande formen meddela honom min iakttagelse, och det är alltså med hänsyn till honom som jag formar satsen.

Om jag till exempel en vacker vårmorgon är ute och går med en kamrat och under vägen råkar att fästa blicken på en på något avstånd belägen röd stuga, som belyst av solen har skog till bakgrund, så kan jag därav få ett så angenämt intryck, att det väcker lust att få min kamrat att dela det. I så raskt tempo, så ögonblickligt och även undermedvetet följa då på varandra de för meddelandet nödvändiga själsakterna, att jag omöjligt kan iakttaga deras inbördes ordning. Men en sådan finnes dock och kan väl knappast vara annan än följande. Till en början aktualiserar jag successive de erforderliga orden och, då så behöves, utväljer jag de rätta böjningsformerna. Med hjälp av accentueringen grupperar jag de närmast samhöriga orden i språktakter, och jag framsäger dem i den ordningsföljd vari de dyka upp i mitt medvetande, som ledes av hänsynen till min åhörare. Efter ett intresseväckande interjektionsartat uttryck är det i detta fallet platsen för det iakttagna, som i första rummet bör angivas för att dit rikta hans uppmärksamhet. Men denna lokativa bestämning utgör en del av predikatet och motiverar således, att satsen fortsättes med vad som återstår därav, varefter den avslutas med den språktakt, som utgör subjektsdelen. Den av mig gjorda iakttagelseu bör sålunda klädd i ord vid detta tillfälle få ungefär följande lydelse: »Men se, där borta i skogsbrynet lyser så vänligt en liten treflig rödmålad stuga.» — Inom språktakterna är ordföljden bunden av den i språket usuella, varemot dessa kunna med en viss frihet ordnas med hänsyn till interlokutören och situationen. Också är den här ovan iakttagna ordningen dem emellan icke den logiska. ty enligt den bör man reservera främsta platsen åt subjektsdelen, som är förnimmelsens utgångspunkt, varefter jag till denna fogar predikatsdelen, som innehåller vad jag om den förstnämnda nu vill meddela. Med logisk ordföljd får alltså den ovannämnda satsen denna lydelse: »Men se, en liten treflig rödmålad stuga lyser så vänligt därborta i skogsbrynet». Det är för att hastigare leda interlokutören in i min egen

Digitized by Google

tankegång, som jag modifierat den logiskt korrekta ordföljden. Och att den logiska ordföljden är sådan kan belysas av följande exempel: »Fadern straffade sonen eftertryckligt», ty därmed besvaras följande fyra eventuella frågor, som icke rimligtvis kunna framställas i annan ordningsföljd än denna: Vem talar du om? Svar: fadern. Vad gjorde fadern? Svar: straffade. Vem straffade han? Svar: sonen. Hur straffade han honom? Svar: eftertryckligt.

Det är denna logiska ordföljd som särskilt strängt iakttages i franskan, varföre också Paul Deschanel i »Paroles Françaises» ansett sig berättigad att om detta språk uttala följande fördelaktiga omdöme: »C'est la plus logique et la plus claire, parce qu'on y parle dans l'ordre même où l'on pense: sujet, verbe, régime se suivent toujours et se commandent.»

Men även en fransman kan föranledas att i sin tankegång lämna första platsen åt en annan satsdel än den, som det för honom faller sig naturligast att använda till subjektsord, vilket ju bör logiskt taget sammanfalla med tankens utgångspunkt. Denna satsdel får sålunda från den synpunkten det för begreppet subjekt karakteriserande, varföre också en sådan ofta benämnes det logiska eller psykologiska subjektet till skillnad från det i satsen grammatiska. Detta senare förblir dock för språkkänslan det verkliga subjektet, ty det bestämmer fortfarande satsbyggnaden. Då i ett samtal jag till exempel säger: Ja, böckerna skall jag skicka till dig imorgon», så är visserligen »böckerna» den satsdel, om vilken jag uttalar mitt löfte, men »jag» är dock det ord, som regerar verbet. Av denna anledning har också Wundt, såsom förvillande, ogillat termen logiskt subjekt, som faktiskt kan tillämpas på vilken satsdel som hälst, och ersatt denna med »dominerande föreställning».

En sådan framflyttning av annan satsdel än subjektet är naturligtvis mycket vanlig även i franskan och lockar även där till inversion för att därigenom sätta den i bättre förbindelse med den övriga predikatsdelen. Men av ovilja mot att störas i den förhärskande ordföljdsvanan bragtes man att använda flera olika förfaringssätt, och detta till och med i frågesatser. Av de ur denna tendens framgångna satsformerna meddelas här en kortfattad översikt i följande exempelserie.

Påstående satser: Huvudordet isolerat framför subjektet: Demain, je l'expédierai. — Inledningsfras: C'est ce colis que j'expédierai demain. — Répétition: Ce colis, je l'expédierai demain. — Verbet reflexivt: Cela se fait, i st. f. On fait cela. Anföringssatsen inledd med »que»: Va-t'en, que je te dis.

Frågesatser: Tonfallet ensamt: Et madame n'est pas rentrée? — Inledningsfras: Est-ce ta mère qui te l'a dit? Est-ce que vous le connaissez? — Frågedelen avslutar satsen: Tu as quel âge? — Inskjutet »que»: Quoi que vous voulez qu'on fasse? Comment que tu t'appelles? — Interrogativsuffixet »ti»: C'est-ti possible?

Genom dessa och väl än flera procedurer bliva i franskan av-

Digitized by Google

vikelserna från den raka ordföljden allt färre och färre, så att slutligen de som hålla sig kvar i språkbruket verka som arkaismer.

Även i svenskan röjer sig en tendens att vidga användningen av rak ordföljd; t. ex. »På inga villkor man får trampa på gräsmattorna». (Anslag i en trädgård). — »Och du har sagt det?» en fråga med annan nyans än »Har du sagt det?»

»Parce qu'on y parle dans l'ordre même où l'on pense», sade Deschanel. Men att låta tanken bestämma ordföljden kan icke utgöra ett för franskan egendomligt särmärke, ty den riktlinjen följa väl alla språk. Man kan för övrigt knappast undvika att låta satsbildningens krav rubba tankeföljden; tanke och språk äro tvillingfödda och bero av varandra. Något för franskan särskilt karakteriserande är i viss mån den däri starkare än annars framträdande tendensen att låta varje satsdel bilda ett helt för sig, som man ej får stycka sönder för att anbringa delar därav på skilda ställen i perioden.

I franskan kan det således icke komma ifråga att göra en preposition till en postposition genom att avsluta satsen med denna långt skild från sitt substantiv, vilket ju är så synnerligen vanligt i svenskan. Man jämföre t. ex. »Den mannen litar jag inte på» med »Je ne me fie point à cet homme-là.»

En sådan särflyttning är en följd av den i svenskan och än mer i tyskan rådande böjelsen att omsluta ett större eller mindre stycke av perioden med några av predikatets viktigaste delar, som i tankegången höra så nära samman, att de borde bilda en språktakt. I t. ex. »vid denna sorgepost brast den eljest starka mannen, som var så van att behärska sina känslor, ut i häftig gråt» är »brast ut i gråt» huvudsatsens predikat, som följaktligen bör starkt betonas, men för att kvarhålla känningen av sambandet mellan dettas genom det långa avbrottet skilda delar, måste jag med särskilt starkt eftertryck uttala ordet »brast». Med fransk ordföljd skulle satsdelarna ordnats sålunda: Vid denna sorgepost, den eljest starke mannen, som var så van . . ., brast ut i häftig gråt.

Av de genom en sådan isolering klart begränsade satsdelarna kunna några med en viss frihet inskjutas på den för periodens harmoniska utformning bäst passande platsen. Man skulle därföre från den synpunkten kunna jämföra en smakfullt hopkommen, på olika tankeelement någorlunda rik fransk period vid ett »opus musivum» en mosaik, vars fint nyanserade stycken man lägger samman till ett avslutat helt, som verkar harmoniskt, i den mån dessa stycken äro skickligt anbragta och omedelbart väcka den med dem avsedda totalförnimmelsen. Den av mosaikens färgnyanser framkallade effekten motsvaras i perioden av varierade tonfall.

Följande citat ur ett av Gaston Paris, ledamot av Franska Akademien, om »Les parlers de France» hållet föredrag kan tjäna

Digitized by Google

som exempel på en om en smakfull mosaik erinrande längre fransk period. [1]) »Mais plus loin, dans toutes les directions, nous trouvons, soit déjà entamé, soit encore intact, le langage populaire tel qu'il se parle depuis quinze siècles, avec des évolutions à la fois d'une prodigieuse variété et d'une surprenante harmonie, qui, si nous allons du nord au midi et de l'est à l'ouest, ne nous présentent jamais de contrastes heurtés et d'interruptions violentes, et nous font passer, sans secousse comme sans arrêt, du verbe éclatant et sonore de la Provence et de la Gascogne au langage doux et presque chuchoté des îles normandes, au parler violemment contracté du pays wallon».

I denna för de franska stilvanorna påfallande långa period märker man icke mindre än fyra genom kommateringen antydda, parentetiskt anbragta satsdelar, som man genom påskyndat tempo och jämn indifferenston skiljer från dess omgivning, vilket bidrager att ge perioden den med hänsyn till dess längd välbehövliga sammanhållande nyanseringen; i skrift ersättes detta med interpunktionen. — För såvitt jag kan bedöma det, äro några av dessa satsdelar icke av sammanhanget absolut bundna vid just den plats de intaga.

För att klarare framhålla den ledande huvudtanken brukar man ju även i andra språk parentetiskt undanskjuta mindre viktiga satsdelar, men i den franska skriftstilen synes mig denna procedur mera metodiskt genomförd än i något annat språk.

På den franska satsbyggnaden inverka även dels bruket att först efter huvudordet anbringa dess bestämningar, — attributivt använda substantiv med eller utan preposition, särskiljande adjektiv, adverbial etc. — dels den i jämförelse med de germanska språken mycket begränsade friheten att bilda ordsammansättningar, ty därigenom minskas språkets foglighet, så att det knappast medger att i perioden sammanföra ett flertal sådana komplement, vilket däremot går tämligen lätt för sig i de germanska språken, där perioden kan bilda en fläta, som utan olägenhet kan få en betydande längd. Jämförd med dessa språk har franskan en karaktär av motspänstighet och även i viss mån sprödhet, varigevom det blir svårhanterligare äu fallet är med dem. Också medge fransmännen själva att för en stilfull behandling deras språk kräver mycken övning, men, tillägga de, har någon kommit därhän, så kan han också avvinna det en säkerhet i rörelsen och en elegans, som erinra om en ridhäst jämförd med en draghäst. — Men en draghäst rår bättre med tunga lass, och den egenskapen är ju värd erkännande även den.

Genom långvarig och noggrann tukt har den gamla goda franska skriftstilen vunnit en måttfullhet i periodens dimensioner och ett iakttagande av goda proportioner satsdelarna emellan, som ge ett klart och angenämt intryck. För denna franska stil är det

[1]) Gaston Paris, Mélanges linguistiques, p. 440. Paris 1907.

Digitized by Google

karakteriserande, att den är så att säga »sober», ty man undviker i den all ordrikedom, som man tycker endast vidga perioden, utan att man därigenom ökar dess verkan [1]) Också passar den bäst för vanliga meddelanden, för berättelser och utredningar av teoretisk art, som ej nödvändigt kräva en mycket komplicerad satsfogning. För långa, utförligt skildrande beskrivningar lämpar den sig däremot mindre, ty då man vill bringa pennan att ersätta penseln, behöver man en rikedom på ordnyanser, som vida överstiger det för andra stilarter fullt tillräckliga. Detta inverkar även på språkbehandlingen i övrigt, och från sober blir stilen så att säga yppig. Det är denna deskriptiva stil, som i romaner och skriftprodukter av liknande art nu en tid bortåt undanträngt den gamla, som man börjat finna tunn och mager.

Men hur långt man än hinner i sin strävan att måla med pennan, kan man dock aldrig med den framkalla den sammanfattade totalbild, som man får av att betrakta en tafla eller till exempel av en biograf. Och man tröttnar på att i författarens ledband föras från den ena detaljen till den andra i skildringen, som man skulle önska någon frihet att få fylla ut med tillhjälp av egen fantasi. Det anses också att den deskriptiva stilen redan haft sin tid, så att man börjar pröva på andra stilarter, i vilka man vill inlägga nyhetens behag, och som bättre harmoniera med den nu moderna smakriktningen. Dessa nya stilarter divergera även de från den, åt vilken »le grand siècle», Voltaire och Rousseau gåvo dess formning, ty till denna känna sig vår tids franska språkkonstnärer icke färdiga att återvända; också torde den ej lämna dem full frihet att åt sitt språk ge den av dem önskade individuella prägeln.

Men den traditionella periodbildningen röner även intrång från en annan sida, och det är från dem, som vilja i skrift framlägga resultaten av djupt anlagda filosofiska meditationer. Deras själsverksamhet rör sig ofta med talrika, så nära sammanhängande tankedelar, att de måste hopflätas i en enda period av vida större dimensioner än den för franskan vanliga. För att i en sådan klart och redigt utveckla tankeföljden fordras därföre i franskan större språkvälde, än som är tillräckligt till exempel för en tysk filosof vars språk redan är bättre upparbetat i den riktningen och därjämte av naturlig läggning lättare medger en mycket invecklad periodbyggnad. Också har jag hört uppgivas, att flera nutida franska filosofer i sin stil alls icke äro frigjorda från den tyngd och dunkelhet, som fransmännen gärna tillvita de tyska filosofiska skriftställarna; vare sig nu att detta beror därpå att det franska språket ännu liksom stegrar sig mot denna ovana behandling, eller därpå att man på dem kan tillämpa Tegnérs sentens »det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta».

Det är ju den ovannämnda traditionella stilarten, som vi svenskar böra tillämpa på våra försök att skriva franska. Och många

[1]) Den franska termen är »réduire la pensée à sa plus simple expression»; fyllig tankebild och ordrikedom äro skilda saker.

Digitized by Google

anse, att man blir intimast förtrogen med detta, liksom med andra främmande språk, genom att tillägna sig det på i möjligaste mån samma sätt som man inhämtat sitt eget modersmål. I den metoden skulle således ingå uppsatsskrivning på franska, men icke övning i att översätta till detta språk, emedan man därigenom utsättes för en grumlande inflytelse från det egna. Men likasom en svensk vinner ökat välde över sitt eget skriftspråk genom att till svenska översätta franska texter, så bör han få en säkrare insikt i det franska språkets struktur genom att söka på god franska återgiva svenska texter. Från inflytelse av de svenska stilvanorna kan han i alla fall aldrig fullt frigöra sig, men genom sådana översättningsövningar tvingas han att göra sig reda för, vari den franska stilsmaken divergerar från den svenska, ävensom hur pass fullständigt det är möjligt att på god franska troget återge den svenska textens lydelse. I det förra hänseendet finner han, att den franska stilen har vissa företräden, som man utan större svårighet kan tillgodogöra sig i den svenska, ty såsom redan nämnt har den förra stilen underkastats en mera noggrann tukt, än vi äro vana vid, och hans första åtgärd blir då att, när sådant är indicerat, så att säga hyfsa den svenska texten i den franska smakriktningen. Sådant är jämförelsevis lätt, men när det sedan gäller att pröva, i vilken grad han rår med en ordagrann översättning av en tämligen invecklad svensk period, så skall han finna, att detta stundom erbjuder nästan oövervinneliga svårigheter, även om den svenska perioden icke är illa hopkommen; svårigheten ligger nämligen däri att de i densamma inlagda tankeelementen äro så talrika, att den franska satsbyggnaden knappast medgiver att de inrymmas i en och samma period, vartill kommer att de äro sammanflätade på ett sätt som franskan icke är nog böjlig att medgiva.

För att undkomma besväret med att hos någon annan svensk skriftställare leta fram en lång och invecklad period, som kunde tjäna till underlag för en jämförelse mellan svenskans och franskans olika grad av medgörlighet beträffande periodbildning, vill jag använda denna, som just nu flyter fram ur min penna, och som jag ger en mindre vanlig längd, i syfte att i den inrymma med varandra fast sammanhängande satselement i så stort antal, att man knappast kan översätta den till god franska utan att underkasta den fraseologiska förenklingar och en grundlig omredaktion genom att från varandra lösgöra vissa satsdelar, som på annat sätt grupperade fördelas på två eller flera skilda perioder, varigenom man visserligen kan riktigt återgiva hela dess innehåll, men blott på ett sätt som ger ett modifierat totalintryck.

Här följer nu mitt försök att stilriktigt till franska översätta denna period: — En me proposant de mettre en évidence à quel degré différent le français et le suédois se prêtent à former des

Digitized by Google

périodes longues et complexes, je n'ai pas voulu me mettre en peine pour en trouver une dans les écrits d'un autre écrivain suédois. A cet effet, je préfère la période même qui en ce moment coule de ma plume, et à laquelle je donne des proportions considérables pour y insérer un grand nombre d'éléments différents, étroitement liés. Il s'ensuit que pour la traduire en bon français, il faut y faire des simplifications phraséologiques et la soumettre à une rédaction nouvelle en en détachant certaines parties qu'on groupe autrement en les répartissant entre deux périodes ou même entre plusieurs. Par ce procédé, on parvient à rendre en français le contenu entier de cette période suédoise, mais tout de même l'effet d'ensemble en sera modifié.

Huruvida jag verkligen lyckats att ge den ovan anförda svenska perioden en god och naturlig fransk lydelse, det må andra avgöra; säkert är att en infödd fransman hade gjort det bättre. Men jag har därvid bemödat mig om att tillämpa franskans fordringar på sober stil och måttfulla perioder. I det förra hänseendet har jag sökt att finna den enklaste franska motsvarigheten mot svenska ordasätt, som visserligen icke äro för vårt språk idiomatiska, men som man icke utan tyngande vidlyftighet kan ordagrannt översätta till franska. I det senare har jag i den svenska periodens ordningsföljd återgivit dess fyra huvudsatsdelar i lika många franska perioder och genom några inledningsord framhållit det nära sambandet dem emellan. Detta är dock mera indicerat i andra språk än i franskan, där asyndetisk periodföljd är mycket vanlig.

Man märker lätt, att i denna lilla uppsats icke framläggas några nya resultat i de frågor, som däri förekomma; och mellan vissa delar av den är även sammanhanget ganska löst. Men jag har skrivit den med syfte att i minnet återkalla huvuddragen av vad jag har i behåll från studier i ämnet och från egna iakttagelser och erfarenheter, som jag gjort genom en under decennier fortgående undervisning på det område, inom vilket uppsatsen är hållen. Jag har även tänkt mig att genom den väcka läsarens intresse för att på egen hand vinna en klar och konkret uppfattning av förloppet, då en själsakt utformas till meddelande, och huruledes, i sats- och periodbildning, skilda språk såväl genom olikartad byggnad som genom inverkan från skriftställarna ledas in på i någon mån skilda banor.

P. A. Geijer.

Digitized by Google

LITTERATUR.

Heyse-Storm-Keller, Drei Novellen. Mit Verfasserbiographien und Anmerkungen herausgegeben von Karl Kärre. Uppsala, F. C. Askerbergs Bokförlagsaktiebolag. Pris häft. 1: 90, inb. i klotband 2: 50.

Tre representativa författare, vilkas alster säkerligen alltid skola ha god marknad inom vår skollitteratur. Så mycket mera torde detta vara fallet, när man betänker, huru jämförelsevis föga representerade de äro bland våra skoltexter. Såvitt jag i en hast kan erinra mig, finnas av Heyse L'arrabbiata, Der verlorene Sohn och Der Weinhüter von Meran, av Storm Pole Poppenspäler och Im Saal samt av Keller Das Fähnlein der sieben Aufrechten och Kleider machen Leute. I docent Kärres samling tillkomma nu av Heyse Das Mädchen von Treppi, av Storm Psyche och av Keller en novell ur Das Sinngedicht: Die arme Baronin.

Den sistnämnda är den svagaste av de tre, ja den är överhuvudtaget enligt min mening ett av Kellers svagaste arbeten med klumpigt motiv och osannolika episoder. Heyses novell är ett gott prov på såväl hans förtjänster som hans fel. Till de förra höra hans klara, koncisa, välformade stil och hans målande situationsskildringar, till de senare hans pseudo-psykologi (t. ex. motiveringen av omslaget i Filippos känslor) och hans stereotypa kvinnokaraktärisering. Kvinnogestalter, som både klösa och smeka, känner man igen från åtskilliga av hans noveller. Det är blott miljön, som är förändrad. Bäst är otvivelaktigt Storms arbete. Den fint poetiska, oftast vemodiga stämning, som genomandas Storms hela produktion och varom utg. talar sid. 156, finner ett eklatant uttryck i den här reproducerade novellen, där för övrigt hela uppränningen i hög grad motiverar detta drag hos författaren. Det är en absolut vinst för vår skollitteratur, att denna novell tillförts densamma, och den kan i händerna på den rätte läraren ge lärjungarna stor behållning i estetiskt hänseende.

För den här föreliggande skolupplagan tycks utg. vad beträffar de två sista novellerna enligt förordet ha haft en dansk edition av Kaper att stödja sig på. Rec. har ej haft tillfälle att jämföra de båda editionerna med varandra, i alla händelser torde väl den svenska utgivaren vilja själv svara för den svenska bokens såväl förtjänster som fel. Som hans största förtjänst räknar jag de klara och orienterande redogörelserna för respektive författares liv och verk. De äro enligt min mening de bästa, som i detta hänseende lämnats i någon svensk skoledition, och förtjäna att tagas till mönster av kommande textutgivare.

Vida mindre tillfredsställande äro de rent språkliga anmärkningarna. Jag vet ingenting, som bättre karaktäriserar editionen härvidlag än anmärkningen till s. 41: "*Chiaruccia, cc* wie *tʃ* ausgesprochen". Om utg. anser uttalet av *cci* [ej *cc*] behöva ett om-

Digitized by Google

nämnande, kan han väl icke förutsätta, att uttalet av ital. *chi* är bekant för svenska elever. Denna halvhet, om jag så får uttrycka mig, genomgår på det hela taget de språkliga anmärkningarna. Bristande konsekvens, felaktigheter och förbigående under tystnad av saker, som borde upptagits till omnämnande, äro de mest iögonenfallande bristerna hos arbetet.

Starkast framträda dessa vid den första novellen, där utg. ej haft den danska upplagan till stöd. Vi ha redan omnämnt noten om *Chiaruccia*. Man frågar sig ovillkorligen, varför utg. ej ansett uttalsbeteckning nödvändig vid t. ex. *Eccellenza* och *Baccio* (sid. 9), *Signore* (sid. 7), *Fenice* (sid. 10). Betoning borde ha utsatts vid *Florenz* (sid. 15), *Magie* (sid. 33), *Dämon* (sid. 39), vokallängd vid *Hätscheln* (sid. 13). Det ålderdomliga skrivsättet har bibehållits i novellen, vadan man möter former som *Process, Zeugniss, Cigarre. Crusifix* (sid. 25) är väl tryckfel. *Maledeit* saknas hos Hoppe och hade förtjänat omnämnande såväl med hänsyn till översättning som betoning.

Följande ställen hade enligt recensentens mening bort förklaras, då de, som jag själv praktiskt erfarit, bereda lärjungarna svårigheter. *Es war erst gegen die Mitte des Octobers* (sid. 5), *die Herde, über denen die grossen Kessel wankten* ('dinglade', ibid.), *wie vom Blitz gestreift* (sid. 8; ej detsamma som *getroffen:* den som träffas av blixten, flyger ej upp); *denken* med *ack.* i stället för *an* i *man hat so viel Wichtigeres zu denken* (sid. 12; jfr. Paul); *um Euch* = um Euretwillen (sid. 15); *nun, ich werde mir auch keine Schande machen* ('ej behöva skämmas', sid. 20); *deiner törichten alten Liebe ihren Willen* ('till viljes') *zu tun* (ibid.); *Wenn wir uns etwa umhalsten, morgen, und du machtest ein Schauspiel* (sid. 22: ordföljd och betydelse: 'ställa till en scen'); *eine verlorene kleine Fichte* (sid. 25; *verloren* = 'ensam, enslig', jfr. eng. *forlorn); es einem abgewinnen* (sid. 29: 'vinna övertag över ngn'); *sie sind alle in die Berge* (ibid.); *etwas sei in diesem Gesicht seit sieben Jahren stehen geblieben* (sid. 32; *stehen bleiben* här = *im Wachsen zurückbleiben* 'stanna i växten'), *versenkt* (sid. 33; ungefär = 'kuperad'); *heimholen* (sid. 36: 'hemföra' om en brud; Hoppe ger blott betydelsen 'hämta hem'); *rückte ihm den Kissen* (sid. 49 = rückte zurecht); *noch* (= auch nicht, sid. 50, rad 12 nedifr.); *was soll ich noch leben* (sid. 52, jfr. Paul s. v. *leben).* — Historien om sibyllan, som kastade sina böcker i elden (sid. 36), torde ha behövt ett förklarande omnämnande. — Trots utg:s kategoriska påstående i anm. till sid. 36: "*Trotzkopf* bezieht sich auf das Mädchen (also nicht = mit meinem Trotzkopf)", anser jag bestämt, att det syftar på Filippo. *Mit dem Kopf durchwollen* motsvaras i svenskan av 'köra huvudet i väggen', och *mit dem Trotzkopf gerade durchwollen* är blott en dubbel förstärkning av det svenska uttrycket (ung. = 'köra det envisa huvudet rakt i väggen'). — Sid. 14, rad 6 ff. nedifrån: *Wäre deine Mutter nicht gekommen, ich stände wohl noch da; du hättest denn inzwischen aufgemacht* har antagligen missförstått av utg., då jag annars ej kan

Digitized by Google

förklara, att ingen som helst kommentar givits[1]). Fallet erbjuder ett exempel på vad tyska filologer kalla en negativ-exzipierender Satz eller enbart Exceptio, d. v. s. en konjunktionslös konditionalsatz, ursprungligen utbildad med negationen *en (ne)* och med eller utan *danne, denne* (t. ex. mhgt. *den lîp will ich verliesen, sie en werde mîn wîp,* Nibel.); på ett något senare stadium försvinner negationen, men fortfarande är insättandet av *danne, denne* fakultativt (t. ex. *sie diuhten sich ze nichte, sie schüefen starc gerihte* = 'sie würden sich vernichtet dünken, wenn sie nicht starkes Gericht schüfen', Walt.). Även i nyhögty. förekommer konstruktionen, särskilt i klassisk och förklassisk tid, men fordrar här alltid *denn,* så t. ex. den Goetheska versionen av ett bekant bibelspråk: *Herr, ich lasse dich nicht, du segnest mich denn* = 'om du icke välsignar mig'. Vanligast är numera konstruktionen i det stereotypa *es sei (wäre) denn, dass . . . Du hättest denn inzwischen aufgemacht* betyder följaktligen: 'om du icke hade öppnat under tiden'.

Förhållandevis färre äro de anmärkningar, som kunna göras mot de båda sista novellerna, vare sig detta beror på texternas egen beskaffenhet eller på den danska originalupplagan. Bland saker, som bort kommenteras, noterar jag: genus i *meinen Zichorie* (sid. 60; på grund av ellips av *-kaffee); Aktenstaub* 'dammet från luntorna' (sid. 66; saknas i lex.); den numera som oriktig betraktade ordställningen *mir es* (sid. 67); *je nach ein paar Schlägen* (sid. 68); *leise in sich zusammenzucken* (sid. 84; saknas i lex.); *ins hellere Licht stehen* (sid. 107; sydtysk konstruktion: *stehen* = 'ställa sig'; på denna betydelse beror den särskilt i talspråket ytterst vanliga sydtyska konstruktionen med *sein* vid detta verb, liksom den vid *sitzen* beror på betydelsen 'sätta sig'); *eine etwas gesalzene und zugleich kummergewohnte Frau* (l sid. 107; Heyne citerar i Deutsches Wörterbuch just detta exempel och översätter det med 'von geistiger Schärfe und Herbigkeit'; i svenskan skulle kanske 'kärv' kunna någorlunda gå an); *dies mysteriöse Bündel Unglück* (sid. 107; kan knappast återges ordagrant); *nach Verhältnis der fortwährend angekommenen Gäste* (sid. 136; måste i svenskan återges medelst en hel sats med 'allt eftersom . . .'); *gestreifte Kleider* (sid. 137; månne alla lärjungar känna till, att fängelsedräkten är randig?); *geleitet* (sid. 140; härledes av lärjungarna av *leiten,* ej av *geleiten.*

Vad de förefintliga anmärkningarna angår, är formuleringen av regeln om *Floss* (sid. 57) tvetydig. Man får lätt det intrycket, att även *Böte* och *Bröte* skulle ha en eventuell maskulin biform att tacka för sitt omljud. Vilka äro för övrigt "noch einige Pluralformen"? Såvitt jag vet, äro blott två möjliga: *Chor* och *Rohr,* det senare med ett numera absolut föråldrat omljud på grund av fem. *die Röhre.* — *Vorland* (sid. 57) betyder ej 'strandfördämning' (en sådan heter *Deich)* utan "niedriges Gelände an einem Gewässer, das dem höher

[1]) Jag betvivlar starkt, att interpunktionen är riktig. Man väntar snarare komma än semikolon framför *du.*

Digitized by Google

gelegenen festen Ufer (das z. B. durch Felsen oder durch einen Deich gebildet wird) vorgelagert ist", såsom Paul citerar. — *Service* (sid. 62) har klingande [z] i anljud. — *Relief* (sid. 76) uttalas re·lĭɛ'f. — *Ausgeherock* (sid. 120) "'besserer Rock' (Gegensatz: Hausrock)" ger ofullständig föreställning om plagget. Det är detsamma som *Gehrock,* d. v. s. bonjour.

Bland åtskilliga korrekturfel antecknar jag: *Beide* (sid. 15; eller är det ett residuum från gamla tidens skrivsätt?); felaktig avstavning av *-ng-* (sidd. 17 och 51); ett *nicht* saknas sid. 26 sista raden. — Till sist vill jag blott uttrycka den önskan, att boken vid en eventuell ny upplaga förses med radbeteckning.

N. Otto Heinertz.

Barry Pain, Eliza. Utgiven med anmärkningar av Elias Grip. Andra upplagan. P. A. Nordstedt. 1909. **Eliza's Husband** Samma utgivare och förlag. 1910.

Då Barry Pain's "Eliza" och "Eliza's Husband", så vitt jag vet, hittills ej fått något omnämnande i M. S., tar jag mig friheten att, om ock något post festum, göra några påpekningar beträffande kommentaren m. m. Mina allmänna invändningar mot däri till uttryck kommande principer äro följande. De i kommentaren givna översättningsförslagen kunna ibland visserligen vara i och för sig alldeles riktiga; dock passa de ej så bra i textsammanhanget. Uttalsbeteckning saknas nästan fullständigt. Vid friare översättning borde angivandet av grundbetydelsen vara självskrivet.

Eliza.

Texten: S. 2.4. *I should call myself many-sided, and in many respects unlike ordinary men.* Modalt l. temporalt *should?* Se Krüger § 2847 jämförd med § 2848! — 10.3. > *salt-cellars.* — 14.18—19. *between the two* we do not have many callers. Krüger 3617 a (»det ena med det andra gör, att» . . .). — 15.17. *a fearful* long way. — 17.17. *orchestrome* finnes ej i något för mig tillgängligt lexikon. Uttal! — 19.33. *Thanks, so much.* Jfr. M. S. 1917, h. 6—7, s. 146. — 20.7. *go to show.* — 24.16. *snob.* Jfr. *dandy.* — 28.3. > *walnuts.* — 27. *There's no explanations possible.* — 55.27. > *I have.* — 6.17. och särskilt 75.15. *Go it* = »gå på i ullstrumporna» l. dyl. — 10.23. *Anything . . . welcome to* = ej missunna. — 11.10. *I didn't have to say anything.* Murray: "colloquial, recent and American." Poutsma I, s. 88. Sweet, §§ 2189—91. Krüger, §§ 2772 o. 2805—6. — 17.14. *I don't think much of.* Think = *esteem.* — 25. *"Deserving Inebriates,* ironiskt: förtjänstfulla drinkare." Ironiskt mot vem? »Förtjänstfulla» (!!) skall givetvis vara: »som äro värda hjälp» l. dyl. — 18.4. *coon* (U. S.) = sly fellow; 'fellow'. Adj. *dandy* = neat, smart, decorated. — 19.2. *with a scornful kind of amused expression.* »Föraktlig» > föraktfull.

Digitized by Google

»Lustig» är missvisande. »Road» är naturligtvis, vad som menas. — 17ff. *"He says it won't work"*. — *"Doesn't matter, does it? I mean to say, as long as it will play, you know."* "Work" blir en ordlek i den yngre damens mun — motsats till "play": 1. = do its appointed work = fungera riktigt. 2. = be engaged in bodily or mental work. — 32.10. *through the cultivation of the sort of thing that I cultivate.* Här är i grunden fråga om principerna för livsföringen, ej i första hand om arbetet på övertid, som är blott en yttring och tillämpning av dessa principer. — 33.11. *I had now reached my point.* Det andra översättningsförslaget passar bäst. — 29. Det första förslaget bäst. — 35.20. *to blast* = blow up (rocks etc.) with explosives; wither, shrivel, blight (plant, animal, limb, prosperity, character; esp., with subj. *"God"* understood, in curses, whence *blasted,* damnable). Ej *dial.* utan *evfem.* — 36.10. *The day off* (sc. work) = "fridagen". — Ej = »utflykt på en dag». — 38.16. *lor!, vulg.,* ej »fam». — 39.24. *there was tea which was tea and tea which was an insult* = ... och te, som var en förolämpning mot gästen (då det ju tyder på att man ej anser sig behöva ta det så noga med honom). — 46.28. *I took the suggestion* = jag begagnade mig av det uppslag, hon gav. — 54.3. *it had transpired.* Grundbet.! Obs. Ofta = dunsta ut (samma metafor!). — 57.24. *training the shoot and shooting the train.* Den av utg. lämnade förklaringen lyder så: "training the shoot = utföra skjutövningar; ordleken med *train* skulle kunna efterliknas med en sådan fras som: att öva upp skytten eller skjuta upp övningen." Enligt undert.:s uppfattning är betydelsen denna: vb *train* = cause (plant) to grow in required shape (often: up, over wall etc.); sb. *shoot* = young branch or sucker; vb. *shoot. (Racing).* To dash past a competitor. Ex. C. managed ... to shoot F. by a head. (NED.) — 60.26. *it came out a delicate pale gray.* Påpeka: *it* är verkl. subj., *a ... gray* subj. pred.-fylln. Eljes anledn. till allvarligt missförstånd. — 29. *howl the house down* ung. = skrika, så att huset *ramlade.* — 63.16. *honeycomb the gentility of the district.* »Den goda tonen» syftar väl snarare på kvarterets rent moraliska habitus, medan det här är fråga om dess hittillsvarande fullständiga homogenitet som överklassvillakvarter, vilken nu är bragt i fara. — 23. *residential* > *[rezi-].* — 66.30. *one thing goes (to the dogs) after another* ung. = »den ena drömmen grusas efter den andra».

Eliza's Husband.

Anmärkningarna: I. 13—14. *though in a more or less semi-professional position socially.* Profession = vocation, calling, esp. one that involves some branch of learning or science. Uttrycket illustrerar den lille obildade bokhållarens sociala fåfänga. Den givna översättningen felaktig. — 6.23. *they are not up to my standard.* Ung. = de uppfylla ej mina krav på (bildat) umgänge l. svara ej mot min bildningsgrad. — 6. *buffoonery* = narraktighet. — 14. *if*

Digitized by Google

the Virginia creeper was creeping. Denna växt kryper ej utan växer uppåt stöd. Någon oöversättlig ordlek kan undert. därför ej spåra här. — 20. *come out from under that hat.* Gorles låtsar ju, att föremålet för hans kvickheter är en blyg flicka, som söker dölja sina rodnande kinder under en bredskyggig hatt. — 8.10. *perambulator* här = barnvagn. — 12. *a strong line* = kraftåtgärd. — 11.1. *mark down* = note and remember spot to which grouse etc. has retired. Ung. = ta korn på. — 19.24. *to knock about* är nog här liksom r. 27. trans. = treat roughly. — 22.19. *rather kicked* = förargad. — 23.13. *shy* = kastbana. — 26. *ribbons* = »reins» är nog ej att beteckna som familjärt utan som litterärt, som ett försök att tala fint och bildat. Det förekommer redan 1813 i Sporting Mag. och 1840 i Ingol. Leg. — 25.8. *shut up* = håll *käften!* — 28.16. *jujube ['dʒuudʒub, 'dʒuudʒuub]* — 34.7. *emporium* (vulg.) = shop. — 30. *short.* Jfr: kort om huvudet. — 35.31. *Cromer,* liten stad och badort på norra kusten av Norfolk. — 37.9. *channel* = kanal, väg = anskaffningsmetod o. dyl. Läraren förstår nog, att utg. ej *menar,* att "channels" betyder "butiker". Men hur många lärjungar förstå det? — 39.21. *you go setting yourself up* = *du* blir »hög» du. — 28. *case* = 1. fall. 2. låda. — 40.4. *to tack up* = nubba fast. — 23. *does not represent* etc. Möjligast ordagrann översättning att föredraga. — 41.19. *we were slack* = trade, business was slack. — 51.12. *to wag* colloq., ej slang. Jfr: "to wag one's tongue" i »Hamlet». — 60.24. *jumble sale.* Obs. *billiga* saker! — 63.14. Jfr: "sila mygg och svälja kameler.» — 66.7. *my tea is cut* = jag får ej dricka te i fred. — 68.16. *to entertain* här ung. = mottaga välvilligt. — 71.9. *a holy terror.* »Tyrann» lämpligare än »buse». — 73.1. *that the fat would then be in the fire* = there would be an explosion = svärmodern skulle bli ond. — 74.10. *bust-up* (colloq.) = explosion, outbreak. — 77.28. *"Rats"* = Nonsense! Incredible!

Texten. 3.12. *titled* (families) = having title of nobility. Jfr. Lindgren & Wenströms ordbok. — 4.1. *the* utgår. — 13.26. > *self-sacrificing.* — 23.15. > *they.* — 43.5. > *severe-ly.* — 7. was > *has.* — 45.7. Avstavning av *method*?! Shocking! — 73.21. *I* fattas. — 75.14. > *perform-ance.* — 83.11. *She's done* (= cleaned) *patent leather* (sc. boots) *of mine.*

Sigurd Segerström.

Political Speeches *by Famous British Statesmen.* Selected and annotated by *P. J. Edler* and *J. Holmberg.* Lund. C. W. K. Gleerup. 1918. Pris 2: 50.

Den volym politiska tal av ryktbara brittiska statsmän, vars titel läses här ovan, torde egentligen rekommendera sig själv. Åtminstone har anmälaren ofta känt behovet av att ha tillgång till någon liten lätthanterlig volym, som innehölle framstående prov på engelsk politisk vältalighet. Det är ju uppenbart, att det i vår politiskt och socialt vakna tid, då man ej kan öppna en tidning utan att mötas av artiklar och diskussioner rörande dylika för stat

Digitized by Google

eller samhälle vitala frågor, ej kan sägas vara ur vägen, att våra lärjungar även i någon mån invigas i den terminologi och i den idésfär, som här berörts. Enligt undertecknads mening höra dessa ämnen i eminent grad till »realia», till en real kunskap om ett folks liv, seder, åskådning och samhällsskick. Här i fråga varande bok överspänner en tidrymd av cirka 70 år av Englands politiskt och socialt så livaktiga 1800-tal, den för oss även några år in på 1900-talet, och däri behandlas i tal av MACAULAY, Sir Robert Peel, Gladstone, Chamberlain och Lloyd-George frågor, som varit eller äro av »fundamental betydelse för landets offentliga liv.»

Korrekturläsningen är absolut mönstergill. Däremot synes mig avstavningen på några ställen vara något oengelsk, näml. i fråga om avskiljandet av böjningsändelser (12.6, 33.17, 36.25, 42.5, 44.21, 55.9, 64.28, 73.12 o. 13). Obs. 25.2. of fice >*office*. Anmärkningarna, fotade på samma principer som i lektor Zachrissons senare editioner, äro i allo korrekta, koncisa och väl avfattade. Tillägga skulle jag vilja: 56.22. *The late* (Prime Minister of Australia) = dead or resigned. Här det senare, ty Mr. Deakin talade i egenskap av Commonwealth Premier för Colonial Preference på the Imperial Conference i London 1907. — 72.3. *that* är en typisk talspråksupprepning — »omtuggande» — av konjunktionen på föregående rad. — 79.30. *other*. Tryckfel för *others*? Jfr Krüger § 2018, Franz § 357, Foelsing-Koch § 128, Wendt ss. 237 ff. o. Jespersen 17.75, som förklara dylik självst. plural numer omöjlig. — 90.3. > *ministerial*. — I anm. t. 34.18 avstava: *enter-ing;* till 37.25: olika *mot,* annan *än*. S. 101.8: »*störst fördel*» måste väl vara att beteckna som en danism (scanism). — Anm. t. 61.15: *piece of,* 'prov på'. Lärj. bör här tillhållas att väl observera anföringstecknet.

Boken tillönskas all framgång. Det är den värd!

Sigurd Segerström.

Scandinavian Classics. Volume II. **Poems** by **Tegnér.** *The Children of the Lord's Supper,* Translated by *Henry Wadsworth Longfellow,* and *Frithiof's Saga,* Translated by *Rev. W. Lewery Blackley.* With an *Introduction* by *Paul Robert Lieder,* A. M., Harvard University. New York. The American-Scandinavian Foundation. 1915.

"This series of *Scandinavian Classics* is published by The American-Scandinavian Foundation in the belief that greater familiarity with the chief literary monuments of the North will help Americans to a better understanding of Scandinavians, and thus serve to stimulate their sympathetic cooperation to good ends".

Vi se således, att syftet med den serie, vars titel läses här ovan, är det vackraste tänkbara och något, varåt vi skulle ha alla skäl att glädja oss. Skada blott, att den amerikanske forskare, som åtagit sig att introducera vår store skald hos den amerikanska publiken, dokumenterar sig som djupt okunnig i det ämne, han

Digitized by Google

behandlar. Den förvånade frågan framställer sig osökt: Finnes då ej i hela Förenta Staterna möjlighet att uppspåra en svensk, bildad nog att samarbeta med honom i ett så viktigt värv och därmed förebygga så befängda misstag? Augustana-Synoden hade säkert kunnat — on application — ge nödig handräckning.

Introduktionen är byggd på Boyesens och Brandes' arbeten om Tegnér, men förf. behärskar tydligen ofullständigt danskan. Därav ha några mindre betydande och därför enbart roande misstag blivit följden. Ex.: "Branting gave him a position in *the counting-house*" (< kontoret?). — "In 1812 he was appointed professor of Greek at Lund and pastor of Stäfvie and Lackalänge, two neighboring *towns*". — Följande tillägg till ovanstående är ju ej med verkliga förhållandena fullt överensstämmande: "This was not a strange combination of offices, for it was not unusual in Sweden to give a professor ecclesiastical preferment if he could discharge the attended duties without absenting himself from the university." Prebendepastoratens natur och uppgift äro tydligen, såsom tämligen naturligt är, fullständigt främmande för förf.

Betänkligare äro emellertid de misstag, som möta läsaren i den rent litteraturhistoriska framställningen. Att säga, att Tegnér skrev »Krigssången för skånska lantvärnet», "inspired by the loss of Finland", är ju att i viss mån antecipera händelserna. Dikten skrevs i nov. 1808. »Dess patos är ett hänsynslöst negerande av den omgivande verkligheten. Nederlaget hotade, därför målar den triumfen. — — — Tegnérs idealism . . . är det kraftfulla, spänstiga jagets reaktion mot yttervärlden.» (Böök). Påståendet kunde bättre gälla för »Svea». — Tegnér blev medlem av Svenska Akademien 1818. — »Fritiofs saga» påbörjades möjligen redan 1819, och romanserna författades ej i den ordning, vari de ingå i diktverket. (Se Schück & Warburg III, 264 ff.) — »Axel» betecknas som "a *patriotic* poem based on the events in the Russian war" (tydligen menas även här 1808—9 års krig!!), medan dikten alldeles avgjort är att beteckna som "a love poem." — Tiden efter 1825 avfärdas synnerligen summariskt. Efter Brandes alluderas på förhållandet till en lundensisk dam, vars man emellertid här bär titeln "Town Councillor" (< "Konsistorialraad"). Uppgiften, att Tegnèr efter återkomsten från sinnessjukanstalten i Schleswig "displayed his old courage and vigor", är en sanning med mycken modifikation. — Närmast för kuriositetens skull citeras följande praktblomma om Götiska Förbundet: "an organisation of zealous young men of letters, who took patriotic pride in the study of Old Norse literature and culture, in opposition to those writers, *the "Phosporists", who looked to France for inspiration*(!!). Tegnér soon became head of the club.» Det sista är sant så tillvida, som han *jämte Geijer* var förbundets förnämsta kraft. — Förf:s. förmodan, att »Fritiofs frieri» och »Fritiofs lycka» gå tillbaka till tiden på Rämen, torde knappast vara riktig. Se Karl Stjernkrantz, »Esaias Tegnér», Lund, 1907, s. 118 ff. — Påståendet, att Tegnér i In-

Digitized by Google

trädestalet i Svenska Akademien hävdar, "that the object of poetry is to present, not ideas, but images", synes mig synnerligen orättvist. Sanningen är väl, att Tegnérs tal avser att utgöra ett försvar för den oxenstiernska diktens *form,* och därmed indirekt för hans egen dikts.

Longfellow tillbragte sommaren 1835 i Sverige för språk- och litteraturstudier. Efter återkomsten till Amerika publicerade han i "The North American Review" för juli 1837 en studie över "Fritiofs saga», vilken enligt Mr. Lieder är bl. a. märklig såsom varande det första offentliga omnämnandet i nordamerikansk litteratur av skandinavisk diktning. Longfellow sände tydligen sin uppsats till Tegnér, ty denne skrev den 10 juli 1841 från Bokedal till Longfellow ett brev, som i engelsk översättning återges av Mr. Lieder efter Samuel Longfellow's "Life of Henry Wadsworth Longfellow, I, 394 ff. Då jag ej har mig bekant, huruvida detta brev finnes i svenska samlingar, tar jag mig friheten att här nedan återgiva några utdrag därur. Tegnér nämner, att han tre år förut erhållit Longfellow's uppsats, och fortsätter: "Professional duties, the Riksdag, recently adjourned, and above all a severe nervous illness, have prevented my expressing my thanks as I ought for all this. Without exactly setting the highest value on public opinion, either in or out of my own country, and taking the Horatian *malignum spernere vulgus* for my motto, I rejoice, of course, to find my poems reproduced in so admirable a manner, and particularly for a nation which I value. It has always been my conviction that English is of all languages the one which is best adapted to translation from the Swedish; for the English love, as we do, to concentrate expression, either thought or figure, within the briefest possible space; to flash a short but sharp sword: whereas the German prefers long, dragging sentences, and likes to encase his weapons in a scabbard of hogskin. English, on the other hand, is a collection of laconisms, and the so much misunderstood Pope — jfr Tegnérs brev till Brinkman, dat. Östrabo d. 25 Febr. 1843! —, with his keenly sharpened antitheses, has always appeared to me the true representative of the genius of the English language". Härefter kommer en kritik av förut utkomna engelska översättningar av »Fritiofs saga», vilka alla förklaras stå tillbaka för Longfellow's. "But above all I place the Herr Professor's both as regards understanding of the original and versification. The only fault I have to find with the translation is that it is not complete;" han uppmanar därpå L. att fullfölja översättandet, så att T. måtte ha tillfredsställelsen att se »Fritiof» väl översatt till åtminstone ett språk. Följande vinter skall T. påbörja utgivandet av sina samlade skrifter på vers och prosa. Han lovar att sända ett exemplar till L., så snart det lämnar pressen. "My edition of *Frithiof* accompanies this letter.

With high regard and affection,
The Herr Professor's humble servant,
Esaias Tegnér.»

Digitized by Google

Väsentligt bättre och mera vederhäftig blir framställningen, när den når fram till Longfellow's förhållande till den Tegnérska dikten. Särskilt förtjänar påpekandet av »Nattvardsbarnens» sannolika inflytande på »Evangeline» all uppmärksamhet. Longfellow var ju en utpräglad eklektiker (Poes beskyllning mot honom för plagiat!), och det ligger därför intet osannolikt i påståendet, att ett och annat i »Nattvardsbarnen» skulle gå igen i »Evangeline». Dock fäster sig den amerikanske forskaren huvudsakligen vid rent yttre situationer, händelse- och dekorationsmoment. Viktigare synes mig vara, att »Nattvardsbarnen» dels under översättandet så att säga lämnade materialet till den rent versifikatoriska förövningen till »Evangeline» — den senare representerar väl också rent versifikatoriskt ett framsteg —, dels däri sedan avsatte mycket av sitt allmänna stämnings- och tankeinnehåll samt till och med vissa mer eller mindre ordagranna tankeuttryck. Longfellow's beroende av Tegnérs diktning vore troligen intet oävet ämne för specialundersökning! Father Felician's i »Evangeline» karaktär och kärleksförkunnelse synas mig odisputabelt vara nära besläktade med prästens i »Nattvardsbarnen.». Såsom exempel på hart när verbala reminiscenser torde följande kunna tjäna:

Evangeline: Ye who believe in affection that hopes, and endures,
and is patient.

Nattvardsbarnen: . . . men kärlek hos mänskan
är en evärldelig suck, han längtar och tål och fördrager.

— — — —

Evangeline: Then came the evening service. — — —
Fervent and deep was the voice of the priest, and the people responded
Not with their lips alone, but their hearts; and the Ave Maria
Sang they, and fell on their knees, and their souls, with devotion translated,
Rose on the ardour of prayer, like Elijah ascending to heaven.
The Children of the Lord's Supper:
(Hark! then roll forth at once the mighty tones from the organ,
Hover like voices from God, aloft like invisible spirits.)
Like as Elias in heaven, when he cast off from him his mantle,
Even so cast off the soul its garments of earth; and with one voice
Chimed in the congregation, and sang an anthem immortal
— — —; the song on its powerful pinions
Took every living soul, and lifted it gently to heaven,
And every face did shine like the Holy One's face upon Tabor.

Digitized by Google

Och är ej detta äkta Tegnérskt bildspråk:

— — — the home of Acadian farmers, —
Men whose lives glided on like rivers that water the woodlands,
Darkened by shadows of earth, but reflecting an image of heaven?
— — —
Hearty and hale was he, *an oak that is covered with snowflakes;*
White as the snow were his locks, and his cheeks as brown as the oak-leaves.
Silently one by one, in the infinite meadows of heaven,
Blossomed the lovely stars, *the forget-me-nots of the angels.*
— — —
Over her head the stars, *the thoughts of God in the heavens,* shone.
— — —

Ett par andra möjliga paralleller, som dock äro av för allmän art för att i och för sig utgöra några bevisgrunder för påverkan från Tegnér. äro följande: Gabriel och Evangeline uppfostras tillsammans av Father Felician liksom Fritiof och Ingeborg av Hilding, och Evangelines sökande »över land och rike» efter Gabriel kommer en att tänka på Marias sökande efter Axel; likaså mötas de älskande både i »Axel» och i »Evangeline» först i den enas dödsögonblick.

Intressant är att i detta sammanhang taga del av ett Mr. Lieder's citat från Edmund Gosse's Essay on Runeberg i »Northern Studies»:

»Between Tegnér and Runeberg the natural link is wanting. This link properly consists, it appears to me, in Longfellow, who is an anomaly in American literature, but who has the full character of a Swedish poet, and who, had he been born in Sweden, would have completed exactly enough the chain of style that ought to unite the idealism of Tegnér to the realism of Runeberg. The poem of *Evangeline* has really no place in Anglo-Saxon poetry; in Swedish it would accurately express a stage in the progress of literature which is now unfilled.»

Den vanligen gällande, särskilt från tyskt håll hävdade uppfattningen, att »Evangeline's» förebilder äro Voss' »Luise» och Goethe's »Hermann und Dorothea», synes i alla händelser kunna lämpligen tagas under förnyad prövning. Det ingående sysslande med ett diktverk, som en god översättning därav förutsätter, kan nog ej undgå att mer eller mindre medvetet och mer eller mindre vidsträckt påverka en diktare, särskilt då en sådan litteraturens seismograf som Longfellow.

I volymen återfinnes även det »Foreword» av Longfellow till "The Children of the Lord's Supper", varpå Mr. Lieder huvudsakligen byggt sin utredning av Tegnérs inverkan på Longfellow. Den sistnämndes teckning av svensk natur, svenskt folkliv och svenska seder har ju, som bekant, strängt taget karaktären av en ren idyll, och då hans uppfattning om Sverige med rätt eller orätt utformade sig så, är det ju ej otänkbart, att vid konceptionen av den första klas-

Digitized by Google

siska amerikanska hexameteridyllen svenska natur- och folklivsintryck och svenska litterära reminiscenser kommo att däri utgöra en integrerande del.

Inom parentes sagt måtte Longfellow's kännedom om vårt land under det sju månader långa studieuppehållet här ha delvis förmedlats av skämtsamt anlagda interlokutörer. Åtminstone får man det intrycket av följande för en norrländning något överraskande passus om »midnattssolen»:

From his swallow's nest in the belfry he (the watchman, nattväktaren) can see the sun all night long; and farther north the priest stands at his door in the warm midnight, and *lights his pipe with a common burning-glass.* (!!!)

Longfellow karaktäriserar själv hexametern i engelsk dikt på följande sätt: »that inexorable hexameter, in which, it must be confessed, the motions of the English Muse are not unlike those of a prisoner dancing to the music of his chains.» Det må vara, att detta är rätt mycket överdrivet, men någon sanning ligger däri. Longfellow's hexametrar i »The Children of the Lord's Supper» äro ock obestridligen något tunga, men detta synes mig här mera bero på att han för att ge möjligast ordagranna översättning måst hopa daktyler så, att dessa relativt sällan omväxla med trokéer, och i mindre grad på språkets olämplighet för versformen. Versen flyter ju mycket lättare i »Evangeline», där diktaren fått fritt följa sin egen språk- och rytmkänslas krav. Översättningen är förvånande ordagrann och i stort sett korrekt. Några oriktigheter torde dock observeras: (Sido- och radhänvisningarna gälla föreliggande volym.) 14.13. fountain > *hillock* (så, riktigt, i Cassel's ed.). — 17.7. the diffident maidens (»de sediga tärnor»). »Timid» vore väl riktigare men går ej i versen. — 22.3. *child beloved.* »Älskade barn» är pluralis. — 25.8. »var fullkommen för Gud, fullkommen är kärleken ensam». Detta *var* har av L. uppfattats, förbluffande nog, som en impf., motsatt *är,* medan det är *imperativ!* Och dock har han, trots sitt ofullkomliga behärskande av svenskan, ändock lyckats att åt raden ge ett slags mening: »Perfect was before God, and perfect is Love, and Love only.» — 26.8. »Kärlek hos Gud är de skapades väl, men kärlek hos mänskan är en oändelig suck, han längtar och tål och *fördrager:* återges med: — — — He longs, and endures, and *stands waiting.* Men riktigt i ovan anförda citat ur »Evangeline». — 26.12. *beneath* ?? *Därunder.* Temporalt l. rumsadv. ?? Jag bekänner min oförmåga att förstå de »djupsinniga» bilderna om Hoppet men lutar för min del åt att uppfatta »därunder» temporalt. — 31.15. in like wise > *howe'er* (»likväl»). — Ytterligare några småsaker skulle kunna påpekas, som synas mig röja, att Longfellow ej fullt behärskade vårt språk, även om hans insikter däri voro förvånande goda, när man betänker den korta tid, han använde på dess inlärande. Men dessa inadvertenser äro rent periferiska, och det synes mig därför onödigt att uppta utrymme därmed.

Digitized by Google

Blackley's översättning av »*Fritiofs saga*», daterad 1857, är en ståtlig bragd. Han lyckades förena trohet mot originalet med poetisk skönhet. Särskilt äro, som naturligt är, de orimmade romanserna lyckade. Bland de rimmade vill jag framhäva »Balder's Bale-fire» såsom rent av briljant i sin schwungfulla livlighet och fart. Den minst lyckade är nog »The Reconciliation», där det starkt abstrakta, filosoferande innehållet nog i lika hög grad som versmåttet försvårat en estetiskt tilltalande översättning, och som därför avgjort synes mig stå tillbaka för originalet. »Frithiof and Ingeborg» innehåller även en del triviala bilder, men härvidlag har redan originalet mycket på sitt samvete.

Följande mindre vällyckade parafraser torde observeras:

I. S. 44. — — The first ripe ear of golden corn,
Faithful and glad, to her were borne.
[— — det första ax, vars guld blev moget,
dem bjöd han henne *glatt och troget.]*

45. Then thought he: Freya's golden hair,
Like a ripe corn-field, waves in air;
But Ingborg's tresses seem to hold
Lily and rose in net of gold.

Originalets mening återgåves väl riktigare med »And».

48. »Unequal lots forbid the Norne» [»ej lika falla ödets lotter»]. Ngn plural »Norne» finnes varken i dikten i övrigt eller i NED, ej heller någon antydan om kollektiv användning, vilken väl skulle avgjort strida mot myternas uppfattning av nornorna. Då »Norne» rimmar med »born», återstår väl endast den förklaringen, att »forbid» är tryckfel för »forbids»: the Norne [= Urdr, den förnämsta av nornorna, eller metonymiskt delen för det hela?] forbids unequal lots (being thrown together).

III. 60. Ullaröker > *Ulleråker.* — VII. 84, strof 4: went > *wend?* Rim: »friend». [»Rida»: »sida».]

VIII. 94. And rude would tear *the flow'r-crowned cup of life*
From out the sanctuary of my heart.
[= och vill med fräcka händer gripa i
mitt hjärtas helgedom, *mitt väsens blomkalk?]*

Avsiktligt utbytande av bilder eller missuppfattning av betydelsen av »kalk»?

101. Hast thou not been *the day-dream* of my heart?
[= Var icke du mitt hjärtas *morgondröm?]*

Inbegreppet av en ung flickas första, renaste och vackraste känsla, detta ogripbara och osägbara av en tidig vårmorgons dagg-glans, som ligger i »morgondröm», går förlorat i »day-dream». Ordet är väl för övrigt oöversättligt.

III. 138. And wretched Frithiof turns aside,
Through morning's hours he *mourneth.*
[= sorgsen drager Fritiof bort,
gråter i morgonstunden.]

Digitized by Google

Det är skada, att rimmet (»burneth») nödvändiggjort ett skaldens intention ej fullt motsvarande ord, ty det är av vikt att starkt markera, att »templets brand var aldrig Fritiofs tanka», och därför har diktaren behövt en mans *tårar,* ej en mer eller mindre lam sorg.

XIV. 141. Rimnöd:
No trouble to thee
Is monarch's *grieving,*
Or king's *deceiving.*
[= du vet ej av
kung, som förtrycker
med härskarnycker . . .]

XVI. 152. They are happy from home who *have* never *departed,*
Ne'er banished afar from their ancestors' graves!
[= Lycklig är den, som hans land ej förskjutit,
ingen förjagat från fädernas grav!]
»Being» måste underförstås vid *banished.*

XXIV. 187. — — Round about
Stood not, as once, a *willow-pale* . . .
[= skidgård] ?? = wooden fence.

189. — — it is life's wild carouse,
Where o'er the beaker's brim *oblivious Haeger* soars,
And when the drinker awakes, he blushes for his deed.
[= »glömskans häger» !! Bilden är hämtad från »Havamal», strof 13, som i Gödeckes översättning lyder:

Yrans häger hotar
ovan upprymt lag,
han söver männens sans; etc.

Ljungstedt har liksom Tegnér, »glömskans häger». Isländska texten har: »óminnes hegre.» — »Oblivion's Heron?»]
All vigor is of earth, from corpse of Ymer sprung;
Forth from its veins the stormy waste of water flows,
And all its sinews are of brazen metal forged.
[= All styrka är från jorden, ifrån Ymers kropp;
de vilda vattnen äro ådrorna däri,
och hennes senor äro smidda utav malm.]

Vad man här skall besvara, är icke frågan, *varifrån* vattnens vilda svall kommer, utan frågan: Vilka äro jordens styrkekällor? Svar: *ådrorna* (= de vilda vattnen) och *senorna* (= malmen). Den engelska översättningen förrycker i viss mån tankegången.

195. No man, believe me, youth, of his deserts is proud;
'Tis but his better fortune; and the best of all
Is after all a gift of Heaven.
[= Av sin förtjänst, o yngling, blir ej mänskan stolt
men endast av sin lycka; ty det bästa är
dock gode Gudars gåva.]

Digitized by Google

Översättaren har alldeles missuppfattat eller feltolkat detta ställe: han vill ju tydligen säga, att mänskan ej blir stolt av sin förtjänst, emedan det blott är lyckligare livsförhållanden, som medföra, att den kommer just henne till del, och emedan för övrigt det bästa dock ytterst är himlens gåva. Men skalden vill väl tvärtom säga, att människan blir stolt och högmodas blott över vad hon *är,* över de gåvor, hon fått *till skänks,* rent personliga gåvor eller bördsföreträden — ett svenskt nationallyte, som Sundbärg påtalar i »Det svenska folklynnet», och som är tillräckligt främmande för en engelsman, för att ett dylikt djupsinnigt uttalande av Tegnér ej ens skall kunna förstås av en sådan.

Innan vi lämna denna del av ämnet, torde det ej vara olämpligt att meddela ett par översättningsprov. Vi minnas Ingeborgs sista monolog i »Avskedet» (»Hur glad, hur trotsig, hur förhoppningsfull:»]:

How proud, how valiant, and how strong in hope!
The point he setteth of his trusty sword
At Norna's breast, and crieth — "Thou must yield."
Ah! my poor Frithiof, Norna never yields;
She goes her way, and laughs at Angurvadel.
How little knowest thou my sullen brother!
Thine open valiant soul can never fathom
The gloomy depths of his; nor tell the hate
That burneth fiercely in his envious breast.
His sister's hand to thee he'll never give.
Far sooner will he risk his crown, his life,
And offer me to hoary Odin, or
To agéd Ring, with whom he now contends.
Where'er I look, I see no hope for me;
Yet am I glad, it liveth in thine heart.
So I will keep my sorrow for myself;
And, oh! may all the good gods follow thee!
Thine arm-ring here shall help me well to tell
The dreary months off, in consuming care;
Two, four, and six, — then mayest thou return,
But never find again thine Ingeborg.

Och Fritiof—Tegnérs ofta citerade utbrott mot kvinnokönet i »Fritiofs återkomst» (»O kvinna, kvinna!» nu Fritiof sade etc.).

»O woman, woman», Frithiof said,
»The earliest thought that Loke had
Was to frame a lie, and he sent it forth
In woman's form to man on earth.
With false blue eye, and with faithless tear,
Deceiving ever, yet ever dear;
With rosy cheeks, and with bosom fair,
Thy faith like spring-ice, thy truth like air,

Digitized by Google

Thine heart but echoing with deceit,
And treachery set in thy lips so sweet.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

»Fritiof går i landsflykt», slutstrofen (Min kärlek gäckad, min gård är bränd» etc.):

With fondness spurned,
With honor stained,
With dwelling burned,
And banishment:
From land I part
O'er ocean's swell —
Ah! joy of heart,
Farewell, farewell!

Eller hör Björns praktiska erotik i de kända:

Klagan och suck för en kvinnas skull!
Jorden, tyvärr! är av kvinnor full,
miste du en, stå dig tusen åter.

What! sorrow and sigh for a false woman's love!
In sooth! upon earth there are women enough!
For the one thou hast lost thou a thousand may'st find.

Eller »Fritiof på sin faders hög» (»Det går en frestare igenom livet»):

Ay, a betrayer stalks through life, untiring,
The gloomy Nidhögg from the gloomy waste,
He shuns the Asa-light, the proud aspiring,
Written on flashing sword and dauntless crest.
He maketh us to yield to his desiring,
Dark fiend, he revels in rage unrepressed,
And when a temple flames, delightingly
Clappeth his coal-black hands in furious glee.

Som av ovan anförda utdrag framgår, har översättaren lyckats väl med sin svåra uppgift. Men oförnekligt är, att den glans och klang, vi finna hos den Tegnérska versen, i någon mån saknas. Detta beror naturligtvis dels på engelskans genomgående mindre klangfullhet och dess fattigdom på fylliga, klangsköna ändelser, dels och icke minst på att översättaren måst för att kunna ge möjligast trogna översättning nästan genomgående slopa kvinnliga versslut och ersätta dem med manliga, varigenom versen fått något abrupt och tvärhugget enformigt över sig. Vad versmåtten beträffar, har han sökt att för varje romans bevara originalets versmått, »using only occasionally, and under the pressure of necessity, that greater liberty which the constitution of English verse, like that of English government, most wisely allows". Detta har varit orsaken till att han i »The Reconciliation» skrupulöst behållit den orimmade sextaktiga jamben trots dess uppenbara oförenlighet i engelsk vers med strävan efter språkskönhet.

Digitized by Google

Här nedan följa några versschemata över mera anmärkningsvärda avvikelser (avvikelser enbart på grund av manligt rim nämnas ej):

Romans n:r II. Orig.
Eng.

IV. Orig.

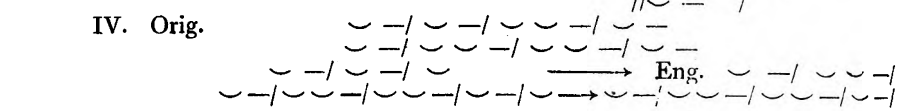

V. Orig.

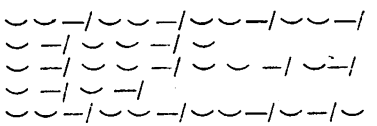

Eng.

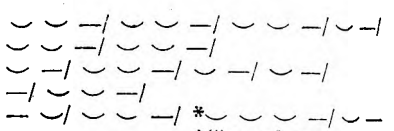

*("vocal murmur")

Åtskilliga varianter förekomma.

Även i andra schemata förekomma sporadiskt dylika friare former.

XIII. Orig. [1])

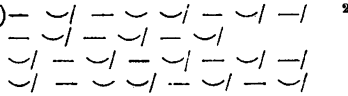

[2])

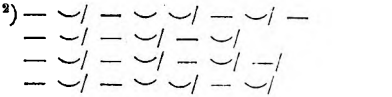

Eng. [1])

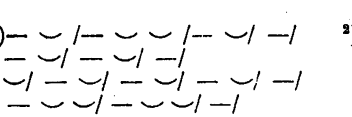

[2])

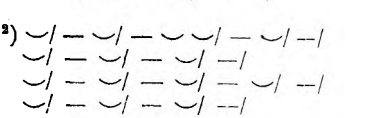

I XV. har originalets cesur efter andra takten i udda versrader ej iakttagits. I XVI förekomma rätt talrika upptakter. Originalets enstaviga tjärde takt med paus i XVII är ersatt med jamb utom i strof I.3. I XX sporadiskt upptakter. Märk: »Skinfaxe» uttalas med »even stress» eller snarare med huvudton på andra stavelsen!

Till texten finnas bifogade: Alphabetical Glossary and Notes, explanatory of names and terms occurring in the Frithiof-Saga. Dessa äro hämtade från Mr. I. A. Blackwell's översättning (1847) av Mallet's "Northern Antiquities" (= Paul-Henri Mallet, författaren till "Introduction à l'Histoire de Dannemarc", 1755, och "Monumens de la Mythologie et de la Poésie des Celtes et particulièrement des anciens Scandinaves pour servir de supplément et de preuve à l'Introduction à l'Histoire de Dannemarc", 1764. Se närmare Blank, »Den nordiska renässansen», och Gunnar Castrén, »Norden i den franska litteraturen».) Anmärkningarna äro, så vitt jag vågar döma, korrekta. Dock förefaller, det som om definitionen av "Yarl" (jarl) behöver förtydligas: One holding kingly power: *(sc.:* as the king's representative). Även på detta sätt blir den ej uttömmande men dock något riktigare.

Sigurd Segerström.

Lund 1918, A.-B. Skånska Centraltryckeriet

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 7 (109) * LUND * November 1918

STUDENTEXAMEN H. T. 1918.

Måndagens skrivningar.

Uppgifter för uppsats på *engelska* eller *franska* för *real*-gymnasiet.

1. Georg Washington.
2. Beskrivning av en skolbyggnad.
3. Sagan om askungen.

Engelskt översättningsprov för realgymnasiet.

Som barn vistades Walter Scott under flera år på landet hos nära släktingar till sin far. Anledningen till hans förflyttning från Edinburg var, att han vid aderton månaders ålder fick en svår sjukdom i högra benet. Man hoppades, att den skulle kunna botas genom att han fick tillfälle att dagligen vara utomhus i den friska lantluften. Detta hopp blev ej heller sviket. Walter blev med tiden en god fotgängare och ryttare. En karakteristisk händelse vittnar om oräddheten i hans barnsliga sinne. När vädret var vackert, brukade man ofta bära ut honom och lägga ned honom mellan klipporna, kring vilka fåren betade under uppsikt av en gammal fåraherde, som var en av den lilla gossens allra bästa vänner. En dag, då Walter hade kommit att lämnas ensam där en stund, utbröt ett åskväder. Orolig skyndade hans tant dit. Hon fann honom liggande på rygg, klappande händerna och ropande »vackert *(bonny)*! vackert!» för var blixt.

Digitized by Google

Franskt översättningsprov för realgymnasiet.

En berömd kemist berättade en gång följande anekdot. Polisen hade lagt beslag på ett parti vin, som man trodde vara förfalskat. Man vände sig till mig och frågade mig om min åsikt. Efter en sorgfällig analys av vinet fann jag, att polisen hade rätt, och vinhandlaren blev bötfälld. Utom sig av vrede kom han till mig och påstod, att jag ruinerat honom. »Min vän», svarade jag, »Ni är mig fullkomligt obekant; man har lämnat mig viner att analysera, och jag har helt enkelt sagt, vad jag funnit genom undersökningen.» »Jaså», utropade mannen, »var då så god och säg mig, vad som fattas mitt vin.» »Jo», utbrast jag förargad, »det fattas vinsyra» *(acide tartrique)*. Verkan av detta svar var i sanning överraskande. Ty vinhandlarens uppsyn blev alldeles strålande, och han avlägsnade sig hastigt, i det han sade: »Tack, min herre, Ni har gjort mig en tjänst, för vilken jag hela mitt liv kommer att vara er tacksam.»

The infancy of Sir Walter Scott.

A Stockholm Rendering.

As a child (bairn **Sc.**)[1] Walter Scott [Walter Scott in his infancy (childhood)] spent (passed) [stayed (lived, > stopped) /for/] several years in the country with (under the care of) near (close)[2] relations (relatives, kinsmen) of his father's [of (to) his father] (some of his father's people). The reason why he was moved (of his removal)[3] from Edinburgh was, that at the age of eighteen months [one (a) year and a half][4] he got (contracted) a bad (serious) disease[5] in his right leg. It was hoped [They (His people, His parents) hoped] that it could (might) be cured (> healed **A**) [that it would (might) be possible (that they might be able) to cure him (put him right)] if he were given (by giving him) the opportunity (chance) of being (staying) out of doors every day (daily) [of daily being (staying) out of doors] in the fresh (pure) air of the country (country air).[6] Nor (Neither)[7] was this hope disappointed (This hope was not disappointed either). In process (/the/ course) of time [As he grew up] Walter became[8] a good walker and rider (horseman) (pedestrian and equestrian). A characteristic (typical) incident (episode, event)[9] bears witness (testifies) to [supplies (furnishes) evidence of][10] the fearlessness (intrepidity) of his disposition (temperament, temper, mind) as a child (of his childish mind etc.) [the pluck **F** of the bairn (kid) **F**]. When (Whenever) the weather was fine (fair)[11] [it (> there) was fine (fair) weather], they often used to (they would often)[12] carry (take, bear) him out and lay him down [deposit (put) him] between the rocks, round (about, among) which the sheep grazed (fed, cropped) [were

Digitized by Google

grazing[13] (cropping, feeding, at pasture)] under the superintendence (care, oversight) of an old (ancient) shepherd (herd **A**), who was one of the little lad's (boy's) very best (bestest **RK**) friends [one of the very best friends of (to) the little lad (the little lad had)]. One day, when Walter had happened (chanced) to be left alone there for a moment (while, time, bit **F**), a thunderstorm[14] broke (burst) out. His aunt hastened (hurried, hasted **A**) to the spot (place)[15] in great anxiety (alarm) [Much alarmed (disturbed) his aunt hastened etc. to the spot]. She found him lying on his back and (back,) clapping his hands and ejaculating (exclaiming, crying out) "Bonny! Bonny!" every time it lightened (there came a flash of lightning) [at (> to, > for) every (each) flash of lightning].[16]

Notes and Comments.

These hasty notes are based on thirteen translations done in about 40—50 minutes without any aid by fairly advanced undergraduates. The chief difficulties appeared to be felt in the matter of vocabulary and word-order. The story — one of the most charming of the many good stories about one of the most loveable of British writers — is probably to be found in Lockhart's standard *Life of Scott;* but it can also be found in Andrew Lang's admirable biographical sketch of Sir Walter's life prefixed to the various school-editions of Scott's works reprinted in Messrs Longmans' series *English Literature for Secondary Schools* — a sketch which I have often read to my pupils and which I can warmly recommend to Swedish teachers.

(1) The purely temporal *When /he was/ a child* seems so me preferable to the more popular rendering *As a child*, with its slight suggestion of the meaning 'in the capacity of a child'.

(2) Both 'near' and 'close' — especially, perhaps, the latter — have an unfortunate suggestion of 'stingy', 'mean', but they are certainly better than 'intimate' — which goes better with 'friends' than with 'relations'.

(3) Not 'The reason (cause) to his movement (removement).'

(4) The favourite word-order 'he at the age of 18 months' unduly stresses the pronoun; and the almost equally popular omission of the preposition — *that eigtheen months old he* — is fit for a chronological table rather than for continuous prose.

(5) Neither 'illness' or 'sickness' will serve here: and the only other rendering among my scripts 'ill' is still more out of place.

(6) Not *One hoped that he soon should be well again by his being in the crisp rustic airs* — to group together the typical mistakes in a sentence which does not obtain a single wholly satisfactory rendering amongst my unlucky Thirteen.

(7) The position of 'Neither (Nor)' and 'either' is to be observed. Only one of my thirteen got this right; some substituted 'too' or 'also' — which would be more appropriate in a positive sentence as 'This hope was realized too'; most of them omitted it altogether.

(8) Not *Walter was with the time a clever footsportsman;* and 'by and by' [='after a (rather than 'with') time'] goes better with 'was' than with 'became'. Here, however, we seem to be concerned rather with the gradual process than with the resultant state.

(9) The 'incident' was not unfortunate enough in results to be called an 'accident' and was scarcely important enough to be raised to the level of an 'event'.

(10) As usual 'bears witness to' and 'gives evidence of' are mixed

Digitized by Google

together in various impossible or improbable combinations or are replaced by ingenious inventions.

(11) The only probable adjectives [in Southern English] are 'fine' and 'fair' [the latter being more technical]: they mean merely 'not raining', while the favourite adjectives 'charming', 'beautiful' or 'pretty' [very unusual of weather] are too positive. I think I have dealt with this point in my keys to the English Translation Exercises of Dr. Rodhe and Dr. Hammarberg.

(12) The word-order *They often would* would rather lead to a stressing of the verb and to suggest that the relations insisted in carrying the *bairn oot agen his will.*

(13) My class were equally divided (as one omitted the word altogether) between progressive and indefinite forms; and it seems to me that either is equally good — the former expressing 'at the time', the latter habit, and not vice-versa, as I am not unfrequently assured by my pupils.

(14) The word 'tempest' is comparatively rare and poetical; and the word 'thunderstorm' is too completely unified to need a hyphen.

(15) *Anxious (Uneasy, > Unquiet) the aunt hastened* — the almost invariabe word-order — seems to me to belong to a higher style than is called for by this piece. For that very reason they go not ill with the Biblical *hasted.* Besides the translations given might be mentioned the expression of the two thoughts in two sentences. *The aunt became anxious and [Being (Becoming) anxious, the aunt] hurried to the spot* [hardly 'there' cf. S. A. § 96,6]. *Having been anxious,* on the other hand, implies a past state of mind and so fails to account for the auntly haste.

(16) 'Lightning' (which was commonly misspelt) would most probably be prefixed by 'at'; but I have inserted 'to' or 'for' as they make sense, though somewhat forced sense: 'to' would be the ordinary dative of the indirect object while 'for' would be dativus commodi. I did not give the invaluable Scots adjective; my class gave 'beautiful' [7], '/very/ fine' [3], 'nice', 'pretty', 'splendid'. I fancy none of these are likely to have come from an English child of that age (in either sense); and none of them are so 'bonny' as *Bonny!*

C. S. Fearenside.

As (When) a child Walter Scott (Walter Scott when a child) lived for several years in the country with (at the house of) some near relatives (relations) of his father (some of his father's near relations). The reason for his leaving Edinburgh (The cause of his removal from E) was that at the age of eighteen months (when he was eighteen months old) he was attacked[1] by a serious affection[2] (disease) of the right leg. It was hoped that this might be cured if he could be (had a chance of being) out of doors every day in the fresh country air. Nor was this hope (were these hopes) deceived[3] (in vain), for in time Walter became a good walker and rider. A characteristic incident[4] bears witness (testifies) to the fearlessness of his young nature (to his fearlessness as a boy). When the weather was fine he often used to be carried out and laid (they often used to carry him out and lay him) among[5] the rocks around which the sheep were grazing [(were feeding) (grazed) (used to graze, feed)][6] under the eye [(care) (in charge)] of an old shepherd, who was one of the little boy's very best friends[7]. One day when, as it happened, Walter had been left alone[8] there for a time, a thunderstorm came on.[9] His aunt[10] in alarm hastened to the spot.

Digitized by Google

She found the boy lying on his back, clapping his hands and calling out [(crying) (crying out)] „Bonny![11] bonny!" at every flash /of lightning/ (every lightning-flash).

Notes.

1) Cp. *He received a severe blow.* 2) *throat-affection, affection of the throat, heart-disease, liver complaint, sleeping sickness, home-sickness.* 3) More familiarly: *And this hope was not deceived either.* 4) *event* too strong; *incident* combines the ideas of *story* and *occurrence.* 5) *between* used only of *two* things or groups of things. 6) The tense used will depend upon the shade of meaning required: *were grazing* from the point of view of Walter on any one particular occasion. 7) Familiarly *chums.* 8) English *had come to* = had become, had grown into etc. 9) cp. *A serious epidemic* (or *Serious disturbances) broke out.* 10) No exact English equivalent of *tant* as distinguished from *moster.* „Auntie" (and „Uncle") are often used in this sense, but not invariably. 11) Scottish. An English child would probably have said, "Boo'ful! boo'ful!" ("Beautiful! beautiful!").

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

As a child Walter Scott lived (stayed) for several (many) years in the country with kinsmen (near relatives, near relations) of his father's. The cause (reason) of his removal from Edinburgh was that he was attacked at the age of eighteen months (when he was 18 months old) by a malady (a severe illness, a disease, an affection) in the right leg. They hoped, by giving him an opportunity (a chance) of being out of doors every day in the fresh country air, that this might be cured. Nor did the hope prove delusive (deceptive, false). In time Walter became a good pedestrian and a good (clever) horseman (rider). A characteristic incident bears witness to the fearlessness (intrepidity) of his infantile mind: When the weather was fine, they would often carry him out and lay him down among the rocks, round which the sheep grazed (browsed) under the care (charge, watch) of an old shepherd who was one of the litte boy's (fellow's) very best friends. One day, when by chance Walter had been left alone there for a while, a thunderstorm came on. His aunt, in alarm, came hurrying up (along). She found him lying on his back, clapping his hands and shouting, "Bonny, bonny!" at every flash.

G. E. Fuhrken.

Un chimiste célèbre (renommé, fameux, bien connu) raconta (racontait) un jour (une fois) l'anecdote (l'histoire) suivante (le récit suivant). La police avait fait saisir (confisqué, mis sous séquestre) une certaine quantité de (un lot de) vin qu'on croyait (supposait, s'imaginait) être frelaté (falsifié). On s'adressa à moi en me de-

Digitized by Google

mandant mon opinion (avis, idée). Après une analyse scrupuleuse du (Après avoir scrupuleusement, consciencieusement, très exactement, très soigneusement examiné, analysé le) vin, je trouvai (reconnus, décidai) que la police avait raison (était dans son droit) et le marchand de vin fut condamné à l'amende (dut payer une amende). Furieux (Hors de lui, Très en colère), il vint me trouver (il se rendit chez moi) et prétendit (affirma, soutint) que je le ruinais (l'avais ruiné) (j'étais cause de sa ruine). «Mon ami» («Mon cher»), répondis-je (lui dis-je) «vous m'êtes absolument (complètement, totalement, entièrement) inconnu (vous êtes pour moi tout à fait inconnu); on m'a donné (remis, livré, confié) du vin à analyser, et j'ai tout simplement dit ce que j'ai trouvé à l'examen (découvert dans mon analyse, par mes recherches). — «En vérité (Vraiment, Ah vraiment, Eh bien)», s'écria l'homme (le marchand, le négociant en vins) «ayez alors la bonté de (l'obligeance de) (Veuillez alors) me dire ce qui manque à mon vin». «Oui», m'écriai-je irrité (très fâché, en colère) «il y manque de l'acide tartrique». L'effet de cette réponse fut véritablement surprenant (étrange, inattendu, étonnant). Car la figure (la mine, la physionomie, le visage) du marchand de vin s'illumina (son visage devint rayonnant, l'air du march. de vin devint radieux) et il s'éloigna rapidement (à la hâte, très vite, promptement, brusquement, précipitamment, en toute hâte), en me disant: «Merci, monsieur, vous m'avez rendu un service dont je vous serai reconnaissant toute ma vie (pour lequel je vous devrai de la reconnaissance aussi longtemps que je vivrai)».

M. Ransson.

Onsdagens skrivningar.

Uppgifter för uppsats på *tyska* eller *franska* för *real*-gymnasiet samt på *tyska* eller *engelska* eller *franska* för *latin*-gymnasiet.

1. Fredrik den store.
2. Jul i Sverige.
3. Något om flygkonstens hjältar och martyrer.

Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Från en stad i norra Tyskland berättas följande historia. Den katolska församlingen i staden hade av en sin medlem fått en vacker tomt till att bygga en kyrka på. Först då kyrkan redan var färdig, kom man att tänka på, att den råkat bliva belägen just i den stadsdel, där huvudgatorna benämnts efter de stora reformatorerna, vilket var så mycket förargligare, som Luther- och Calvingatorna ledde rakt fram till kyrkans portar.

Digitized by Google

Församlingens pastor vände sig till magistraten med anhållan om att gatunamnen av hänsyn till de katolska kyrkobesökarnas känslor måtte ändras. Denna hans begäran avslogs. Detta väckte djup förstämning, men genom pastorns fyndighet skulle denna snart skingras. På invigningsdagen begagnade pastorn tillfället att inför den inbjudna protestantiska magistraten yttra några ord om det avslag han fått. »Detta syntes oss i första ögonblicket hårt», sade han, »men vi kommo snart på bättre tankar, och vi kunna i närvarande stund ej nog beundra den ärade magistratens visa beslut, som tydligen endast velat utsäga, vad vi alla känna: *att alla vägar bära till Rom!*»

Engelskt översättningsprov för latingymnasiet.

En ung engelsk löjtnant, som deltog i Krimkriget, råkade i rysk fångenskap och fördes till fästningen Sebastopol. En dag anlände ett brev till honom från hans syster hemma i England, i vilket hon bland annat bad honom, att han skulle skicka henne en av general Mensjikovs knappar; hon hoppades nämligen säkert, att hennes bror skulle taga den ryske överbefälhavaren till fånga. Naturligtvis öppnades alla brev till fångarna, innan de tillställdes dessa, och brevet kom därför i den ryske generalens händer. När han läste denna egendomliga begäran, for ett leende över hans barska drag; han tog en kniv, skar av en av sina uniformsknappar och lade in den i ett kuvert tillika med en biljett av följande lydelse och undertecknad med hans namn.

»Min fröken! Tyvärr har Er bror ännu ej kommit i tillfälle att uppfylla Eder önskan att taga mig tillfånga; tvärtom befinner han sig själv som krigsfånge i ryska lägret. Men Er önskan att äga en av mina knappar efterkommer jag gärna och sänder härmed en sådan, då Er bror svårligen blir i tillfälle att göra det.»

Franskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Fru de Talleyrand var ej lika kvick som hennes man. En dag sade denne till henne: »Du får vid middagen i afton till granne en berömd man, herr Denon. Han har gjort vidsträckta resor, som han beskrivit i en bok. Tala med honom om dem. Men gå först in i mitt bibliotek och bed att få herr Denons verk.» Fru de Talleyrand gick till biblioteket, men hon hade glömt herr Denons namn. Hon visste blott, att det slutade på *on*, och hon bad därför bibliotekarien att giva henne en reseskildring av en berömd man, vars namn slutade på *on*. Bibliotekarien lämnade henne en präktig upplaga av Robinson. Fru de Talleyrand fördjupade sig i läsning av boken, blev förtjust i den och utropade:

Digitized by Google

»Jag skall således ha denne märkvärdige man till bordsgranne! Vad jag är glad att redan känna hans historia!» Knappt hade middagen börjat, förrän fru de Talleyrand säger till herr Denon: »Vilken glädje Ni måtte hava erfarit på Er ö, då Ni träffade Fredag!»

Aus (> Von) einer Stadt in Norddeutschland [1] erzählt man folgende Geschichte [Nordd. wird folg. G. erzählt (berichtet)]. Die katholische Gemeinde /in/ der Stadt hatte von einem ihrer Mitglieder (von einem von ihren Mitgliedern) einen schönen Platz (Bauplatz) (ein schönes Grundstück) zum Bau einer Kirche erhalten [hatte von einem i. M. ein schönes Grundstück erhalten, um darauf (auf ihm) eine Kirche zu erbauen (errichten)]. Erst als die Kirche bereits (schon) fertig war, kam man auf den Gedanken (dachte man daran), dass sie gerade in dem Stadtteil zu liegen kam, [2] in dem (welchem) (wo) die Hauptstrasse nach den grossen Reformatoren benannt waren, [3] was um so verdriesslicher (ärgerlicher) war, als die Luther- und die Calvinstrasse [4] direkt auf die Tore der Kirche (nach den Toren der K.) führten (auf die T. der K. gingen).

Der Gemeindepfarrer [5] (Der Geistliche) (Der Gemeindepastor) wandte sich an den Magistrat mit dem Ansuchen (Gesuch), die Strassennamen aus Rücksicht auf die Gefühle der katholischen Kirchenbesucher zu ändern (abzuändern) [, dass die Strassenn. aus R. auf die .... geändert werden möchten (geändert würden [6])]. Dieses sein Ansuchen wurde abgeschlagen (zurückgewiesen). Dies erregte (/er/weckte) tiefe Verstimmung (grossen Ärger), die (der) aber durch die Klugheit [7] des Pfarrers bald verscheucht (zerstreut) wurde [, aber durch die Kl. des Pf. wurde dieselbe (derselbe) bald zerstreut]. Am Einweihungstage benutzte nämlich der Geistliche (Pastor) die Gelegenheit, [8] vor dem eingeladenen protestantischen Magistrat einige Worte über die abschlägige Antwort, die (über den abschlägigen Bescheid, den) er erhalten hatte zu äussern (sagen). „Im ersten Augenblick erschien sie uns hart", sagte er, „aber wir kamen bald auf bessere Gedanken, und können jetzt (nun) (in diesem Augenblick) den weisen Beschluss des geehrten (verehrten) Magistrats nicht genug bewundern, der offenbar nur aussprechen wollte (nur hat aussprechen wollen), was wir alle wissen (kennen) [9]: dass alle Wege nach Rom führen!"

Anmerkungen.

1) Nicht *im nördlichen Deutschland*, wohl aber *im Norden Deutschlands*, wenn dies auch nicht zu empfehlen ist. — 2) Auch: *zu liegen käme.* — 3) Hier besser kein Konjunktiv, weil es sich um eine Tatsache handelt (die Strasse hiessen wirklich so). — 4) Nicht *die Luther- und Calvinstrassen*. Es muss vielmehr heissen *die Luther- und die Calvinstrasse* (der Artikel muss wiederholt werden), weil *die Luther- und Calvinstrasse* nur ein und dieselbe Strasse mit zwei Namen bedeuten würde. — 5) Was den Gebrauch

Digitized by Google

von Pfarrer bezw. Pastor angeht, so lässt sich darüber keine Regel aufstellen, der Gebrauch ist nämlich in verschiedenen Provinzen verschieden; in manchen Provinzen ist Pastor der katholische Geistliche, in andern der protestantische; selbst der an manchen Orten bestehende Gebrauch, den Geistlichen des daselbst bestehenden Majoritätsbekenntnisses Pastor und den des Minoritätsbekenntnisses Pfarrer zu nennen ist nicht einheitlich in Deutschland, da an andern Orten wieder der gegenteilige Gebrauch herrscht. — 6) Auch: *geändert werden sollten*; — 7) Dies ist der einzige passende Ausdruck. — 8) Auch: *benutzte die Gelegenheit, um vor* etc. — 9) Nicht: *fühlen (empfinden)*.

C. K.

Aus[1] einer Stadt im nördlichen Deutschland (in Norddeutschland, im Norden Deutschlands) wird folgende Begebenheit (Geschichte) berichtet (erzählt man /sich/ folgende Geschichte). Die katholische Gemeinde /in/ der Stadt hatte von einem ihrer[2] Mitglieder einen schönen (hübschen) Bauplatz zum Bau einer /neuen/ Kirche geschenkt bekommen (zum Geschenk erhalten) [Bauplatz geschenkt bekommen, um die neue[3] (neu zu errichtende) Kirche dahin[4] zu bauen] (damit die neue Kirche da errichtet würde). Erst nach Vollendung der Kirche [Erst als[5] die Kirche bereits (schon) fertig war (fertig dastand),] entdeckte (bemerkte)[6] man, dass sie gerade[7] in dem[8] Stadtteil zu liegen gekommen war, wo die Hauptstrassen nach den grossen Reformatoren benannt /worden/ waren, was um so ärgerlicher (unangenehmer) war, als die Luther- und Calvinstrasse[9] gerades (geraden) Weges (geradeaus, in gerader Richtung) zu den Schwellen (Eingängen, Türen, Toren) der Kirche führten.

Der Pastor der Gemeinde wandte (wendete) sich an den Magistrat mit der Bitte (dem Ersuchen), mit (aus) Rücksicht auf die Gefühle der katholischen Kirchenbesucher (Kirchgänger) die Strassennamen zu ändern [mit der Bitte (und bat), dass man . . . ändern möchte (sollte)]. Diese seine Bitte wurde abgeschlagen (abschlägig beschieden). Dies erregte (verursachte) tiefe Verstimmung, aber dank der (durch die) Gewandtheit [dank dem (durch den) Mutterwitz] des Pastors sollte sich diese bald (diese sich bald) legen [sollte diese bald paralysiert (abgelenkt, verscheucht[10] werden)] [aber die Gew. des P. sollte diese bald verscheuchen (ablenken)]. Bei der Einweihung (Am Einweihungstage, am Tage der Einweihung) ergriff (benutzte) der Pastor die Gelegenheit, vor dem /ein/geladenen (erschienenen, versammelten) protestantischen Magistrat einige Worte zu äussern über[11] (unter Hinweis auf) den erhaltenen abschlägigen Bescheid (bezüglich des — Bescheids) (Worte über den abschlägigen Bescheid zu äussern[12], den er erhalten hatte) (Bescheid, den er erhalten hatte, zu äussern). „Dieser/, der Bescheid,/ /er/schien uns im ersten Augenblick hart,"[13] sagte er, „aber bald änderten wir unsere Ansicht [kamen wir auf bessere (andere) Gedanken, fassten wir alles (die Sache) anders auf], und wir können zur Stunde (in diesem Augenblick[14]) den weisen Beschluss des /hochwohl/löblichen (verehrlichen)[15] Magistrats nicht genug bewundern (nicht hoch genug

Digitized by Google

einschätzen), /den Beschluss, /der offenbar (natürlich)[16] nichts and/e/res besagen[17] wollte als (offenbar nur besagen wollte), was wir alle wissen (fühlen)[18]: /nämlich, und zwar/ dass alle Wege nach Rom führen."

1) *Von:* unrichtig. — 2) *von einem ihrem:* falsch. — 3) *um eine Kirche zu bauen:* nicht richtig; das würde heissen, dass der Geber durch das Geschenk die Gemeinde zum Bau einer neuen Kirche veranlassen wollte, was indessen nicht gemeint ist, da der Bau einer solchen bereits beschlossene Sache war; dies kommt am besten zum Ausdruck durch den bestimmten Artikel *die*, ergänzt durch *neu*. — 4) *darauf, dort, da:* weniger gut, doch angängig. — 5) *da:* obschon nicht unbedingt falsch, dürfte es auf *Unwissenheit* des Übersetzers hinzuführen sein. — 6) *kam man auf den Gedanken:* zu verwerfen; man kommt auf den Gedanken, etwas zu tun und nicht, dass etwas geschehen ist. — 7) *zufällig* statt *gerade:* das war doch kein Zufall. — 8) fälschlich auch zuweilen *in den*, verleitet durch *kommen*. — 9) *die Luther- und Calvinstrassen:* plur. ungebräuchlich. — 10) *verjagt:* schlecht. — 11) *von dem:* schlecht. — 12) *auszusprechen, herauszusprechen* schlecht, allenfalls *sagen*. — 13) *hartherzig:* nicht gut. — 14) auch *heute*. — 15) *geehrten:* hier weniger am Platze. — 16) *deutlich, zusehens:* falsch. — 17) *heraussagen:* schlecht. — 18) *kennen:* schlecht.

Benno Rosenbund.

Aus[1] einer norddeutschen Stadt[2] wird folgende Geschichte erzählt[3]. Die katholische Gemeinde der Stadt[4] hatte von einem ihrer Mitglieder[5] ein schönes Grundstück[6] geschenkt bekommen, um darauf eine Kirche zu bauen[7]. Erst als[8] die Kirche schon fertig war, merkte man[9], dass sie zufällig gerade in dem[10] Stadtteil zu liegen[11] gekommen war, in dem[12] die Hauptstrassen nach den grossen Reformatoren benannt waren, was um so ärgerlicher war[13], als[14] sowohl die Luther- als auch die Calvinstrasse[15] gerade auf die Tore der Kirche zu führten.

Der Pfarrer[16] der Gemeinde wandte sich an den Magistrat mit dem Ansuchen[17], die Strassennamen aus[18] Rücksicht auf die Gefühle der katholischen Kirchenbesucher ändern zu lassen[19]. Sein[20] Verlangen wurde abgelehnt[21]. Dies weckte tiefe Verstimmung; durch die Findigkeit des Pfarrers sollte dieselbe[22] jedoch bald zerstreut werden. Am Einweihungstage benutzte der Pfarrer die Gelegenheit, in Gegenwart des eingeladenen protestantischen Magistrats einige Worte über die ihm zuteil gewordene[23] Abweisung zu äussern. „Im ersten Augenblicke erschien sie[24] uns hart," sagte er, „aber wir kamen bald auf bessere Gedanken und können jetzt den weisen Beschluss des löblichen[25] Magistrats[26] nicht genug bewundern, der offenbar[27] nur aussprechen[28] wollte,[29] was wir alle empfinden: nämlich dass[30] alle Wege nach Rom führen."

Anmerkungen.

1) Auch *von;* dann aber mehr gleich „om". — 2) Auch *Stadt in Norddeutschland* oder *im nördlichen Deutschland*. — 3) Auch *erzählt man* oder *erzählt man sich*. — 4) Nicht *in der Stadt*. — 5) *Mitglieder* besser als *Glieder;* dieses häufiger in Zusammensetzungen, z. B. *Gemeindeglieder*. —

Digitized by Google

6) Auch *Bauplatz* oder *Baustelle;* bei Benutzung eines dieser Wörter empfiehlt es sich, um Wiederholung zu vermeiden, statt *bauen* lieber *errichten* zu wählen. — 7) Auch *zum Bau einer Kirche.* — 8) Nicht *da.* — 9) Besser als *dachte man daran.* — 10) Hier ist der Dativ wohl vorzuziehen, weil 1. an die vorhandene und dauernde Lage der bereits erbauten Kirche gedacht ist, nicht aber an das Hinsetzen derselben an einen Ort, und 2. weil sich die Ortsbestimmung in unmittelbarer Nähe von *liegen* befindet, welches den Dativ verlangt, und nicht von *kommen*, zu dem der Akkusativ gehören würde. Vergl. übrigens: Matthias, Sprachleben und Sprachschäden pg. 149, Fussnote 1 und Andresen, Sprachgebrauch und Sprachrichtigkeit pg. 298. — 11) Oder *stehen.* — 12) Auch *wo.* — 13) Recht gut könnte man hier auch *ärgerlich sein musste* setzen. — 14) Nur so! — 15) So wohl am besten; aber auch *die Luther- und die Calvinstrasse;* ohne Artikelwiederholung unklar; müsste dann eigentlich so verstanden werden, als trüge die eine Strasse beide Namen. Der Plural *-strassen* wäre falsch. *Die Luther- und Calvinstrassen* würde bedeuten, dass sowohl *Lutherstrassen* als auch *Calvinstrassen* vorhanden wären. — 16) Nicht gern *Pastor*, welches im allgemeinen von evangelischen und nur in einigen wenigen Gegenden von katholischen Geistlichen gebraucht wird. — 17) Auch *Ersuchen.* — 18) *Mit Rücksicht* weniger gut! — 19) *Er möge (möchte) doch .... ändern lassen* oder gar *dass er ... lassen möchte* wäre schwerfällig. — 20) *Dieses sein* wörtlich und auch richtig. Stilistisch ist jedoch einfaches *sein* empfehlenswerter, umsomehr als der folgende Satz wieder mit *Dies* beginnt. — 21) Auch *abgewiesen.* — 22) *Dieselbe* besser als *diese.* — 23) So besser als der schwerfälligere Relativsatz: *die Abweisung, die ihm zuteil geworden war.* — 24) Hier ist *sie* am Platze. Durch *diese* in der angeführten direkten Rede auf *Abweisung* in dem laufenden erzählenden Text Bezug zu nehmen, würde die stilistische Logik verletzen. — 25) *Geehrt* ist natürlich auch richtig; das bei *Magistrat* übliche ehrende Attribut ist jedoch *löblich.* — 26) Die Stellung *des löblichen Magistrats weisen Beschluss* würde wegen der gehobenen Rede recht gut passen. — 27) Ja nicht *deutlich;* dies würde „tydligt" bedeuten. — 28) Ja nicht *aussagen;* der Gegensatz von *bei sich behalten* ist *aussprechen.* — 29) oder *hatte aussprechen wollen.* — 30) Das Sprachgefühl verlangt den Zusatz von *nämlich.*

E. Th. Walter.

The General's Buttons.

A Stockholm Rendering.

A young English (British) lieutenant /,/ who took (was taking) part[1] in the Crimean War[2] happened (chanced) to be taken prisoner (> captive) by (fell into the hands of) the Russians and was conveyed (taken,[3] conducted) to the fortress of Sebastopol. One day a letter reached him [arrived (came) for him][4] from his sister at home in England, in which amongst other things (inter alia) she asked (begged) him (on which she asked him amongst other things)[5] to send [she begged (asked) that he would send] her one of General Mentchikoff's buttons: /the fact was, that/ she firmly[6] hoped [she had a sure and certain (firm, sure, certain) hope] that her brother would take the Russian commander-in-chief prisoner [would capture (make a prisoner of) the Russian commander-in-chief]. All letters to the prisoners /of war/ were opened, of course [Naturally

Digitized by Google

(Of course) all letters to the prisoners /of war/ were opened] before they were (before being) given (delivered, handed over) to them, and so (consequently, accordingly) the letter came (fell) into[7] the hands of the Russian general (the Russian general's hands). When he read (was reading) this peculiar (strange, extraordinary, odd, quaint) request (desire), a smile passed (came, flickered) over (crossed) his rugged (severe, harsh, rough) features (countenance); he took a knife, cut off one of the buttons of (from) his uniform (> his uniform-buttons) and put it into (in) an envelope together with a note (letter) to the following effect (of the following purport, in the following terms, which ran as follows), and signed with his name.

"Madam (Dear madam),[8]

"Unfortunately (Unhappily) [I am sorry (I regret) to say that] "your brother has not yet had an opportunity[9] of fulfilling (satis-"fying) [come into (been in) a position to fulfil (satisfy)] your wish "that he should take me prisoner (that I should be taken prisoner): "on the contrary, he is now a prisoner himself (he himself is now "a prisoner of war) in the Russian camp. But I gladly comply "[I have much (great) pleasure in complying][10] with your wish to "possess (have) one of my buttons, and I herewith send you one "(send you one herewith) [I enclose one], as your brother will "hardly (scarcely) be in a position to do so".

Notes and Comments.

These notes (brief, by request) deal only with a few points that occur in a couple of translations done hurriedly for me by pupils of "student" age. (1) The relative sentence may be equally well regarded as restrictive or as co-ordinate and may have its verb in the aorist or in the imperfect form — the aorist going better perhaps with the uncomma'd restrictive sentence. — (2) "Crimean War" is the invariable name in English, for which perhaps "War of Folly" would be a better name than that given it in one of my scripts "War of Crime". — (3) The story hardly carries the reader to Sebastopol and therefore "brought" seems less probable in ordinary English than "taken". — (4) 'came *to* him' is more probable than 'arrived *for* him'. — (5) Not 'she amongst others', and preferably not 'she amongst other things'. — (6) Neither 'surely' nor 'to be sure' express the certitude of the sister's hope. — (7) Not 'came in the hands' — though 'put it *in* the letter' is quite possible a little lower down. — (8) "Dear Miss" would not be used if the writer had the excellent knowledge of English commonly attributed to educated Russians. — (9) Not 'occasion', which commonly implies an opportunity realized. — (10) Not 'to agree you' — unless we wish subtly to suggest that the Russian was more at home in the language of his other chief assailant from the West of Europe.

C. S. Fearenside.

A young English lieutenant,[1] who took part[2] in the Crimean War, was made prisoner by the Russians and taken (fell into the hands of the Russians and was taken) to the fortress of Sebastopol. One day a letter reached him from his sister at home in England, in which, among other things, she asked him to send her one of

Digitized by Google

General Mensjikov's buttons; for[3] she quite (fully) expected that her brother would take the Russian commander-in-chief prisoner. Naturally all letters for (addressed to) the prisoners were opened [All letters for the prisoners were naturally (were of course) opened] before being delivered to them, and the letter therefore came into the hands (possession) of the Russian general. When he read this curious request a smile passed over his stern[4] features; he took a knife, cut off one of the buttons of his uniform,[5] and put it into (placed it in) an envelope, together with a note couched in the following terms and signed with his /own/ name.

"Dear Madam.[6] Unfortunately your brother has not yet had a chance (an opportunity) of fulfilling (has not yet been able to fulfil) your desire by taking me prisoner (that he should take me prisoner)[7]: on the other hand (indeed; in fact) he is himself (he himself happens to be) a prisoner of war in the Russian camp. But I gladly accede to your desire (comply with your request) to have one of my buttons and /I/ am enclosing (I enclose) one of them, since your brother is hardly in a position to do so".

Notes:

1) Pronounce [leftənənt]. — 2) i. e. actively. Cp. *He shared in the misfortunes of the family.* — 3) Translates *nämligen.* — 4) i. e. severe, accustomed to command; *harsh* implies "cruel", "irritable" etc. — 5) Note that a comma is required in English before the *last* noun of a series, e. g. *He was blessed with money, friends, and leisure.* — 6) "Miss" (without the proper noun) used in addressing waitresses, shop-girls etc.; otherwise contemptuous. — 7) Closer to the Swedish, but rather heavy.

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

A young English lieutenant (subaltern), who took part (served, was serving) in the Crimean War, fell into the hands of the Russians and was taken (conducted) to the fortress of Sevastopol [was captured (made prisoner, taken prisoner) by the Russians and taken . . .]. One day a letter reached (arrived for) him from his sister at home in England, in which, inter alia (among other things), she asked (begged) him to send her one of General Menschikoff's buttons, for she firmly (confidently) hoped (she entertained a confident hope) that her brother would take the Russian commander-in-chief prisoner (made . . . /a/ prisoner). Of course all letters for (to, addressed to, meant for) /the/ prisoners were opened (censored) before being (they were) handed (delivered) to them (put into their hands), and the letter therefore [and so (thus) the letter] fell (got) into the hands of the Russian general. When he read this curious (odd, extraordinary) request, a smile passed over (curled) his stern features; he took a knife, cut off one of the buttons of his uniform, and put (laid, placed, enclosed) it in an envelope together (along)

Digitized by Google

with a note worded as follows and signed [that (which) read (ran) as follows and was signed] with his /own/ name:

Madam, Your brother has unfortunately not yet had (been given, got, been afforded) an opportunity (a chance) to fulfil (carry out, execute) (of fulfilling, etc.) your wish (desire) that he should take me prisoner (capture me); on the contrary, he happens to be a prisoner /of war/ himself in the Russian camp. But I willingly comply with (accede to, yield to) your desire to possess (have, get) one of my buttons, and I herewith send you one, as (since, seeing that) your brother will hardly (scarcely, with difficulty) get (find, be afforded) an opportunity (a chance) of doing so [will scarcely, etc. be in a position (be able, be enabled) to do so] (as your brother cannot very well do so).

G. E. Fuhrken.

Madame de Talleyrand n'était pas aussi spirituelle, (n'avait pas autant d'esprit) que son mari. Un jour celui-ci (ce dernier) lui dit: «Tu auras ce soir à diner comme voisin (Ton voisin de table au diner ce soir sera) un homme célèbre (fameux, renommé, illustre), Monsieur Denon. Il a fait de grands (longs) voyages qu'il a décrits (racontés) dans un livre (ouvrage). Parle-lui de son livre (Causes-en avec lui). Mais va d'abord dans ma bibliothèque et demande [prie qu'on te donne (remette)] l'oeuvre (l'ouvrage) de Monsieur Denon». Madame Talleyrand se rendit (alla) à la bibliothèque, mais elle avait oublié le nom de Monsieur Denon [le nom Mr D. lui avait échappé (était sorti de sa mémoire)]. Elle savait seulement qu'il se terminait (finissait) par *on* et elle pria en conséquence (donc) le (demanda au) bibliothécaire de lui donner (remettre) un récit (une description) de voyage d'un homme célèbre dont le nom finissait par *on*. Le bibliothécaire lui remit une magnifique (superbe, belle, riche) édition de Robinson. Madame de Talleyrand s'absorba (se plongea) dans la lecture du livre, en fut enchantée (charmeé, ravie, remplie d'enthousiasme) et s'écria: «Je vais donc avoir cet homme remarquable comme voisin de table! (Cet homme extraordinaire va donc être mon cavalier!) Comme je suis contente (charmée, ravie) de connaître déjà (d'être déjà au courant de) son histoire (sa vie)»! A peine le diner avait-il commencé (On venait à peine de se mettre à table) que Madame de Talleyrand disait (dit) à Monsieur Denon: «Quel plaisir vous avez dû ressentir (éprouver, avoir) sur (dans) votre île en rencontrant (quand vous avez rencontré) (rencontrâtes) Vendredi»!

M. Ransson.

Digitized by Google

REALSKOLESTILAR H. T. 1918.

Tyskt översättningsprov.

I maj 1189 bröt kejsar Fredrik Barbarossa i spetsen för en glänsande här upp från Regensburg för att återerövra Jerusalem. Redan följande år fann han emellertid sin död i en liten flod i Mindre Asien. Underrättelsen härom väckte allmän sorg i hela Tyskland. Men enligt en sägen är den mäktige kejsaren icke död; han sover endast i Kyffhäuserberget (*der Kyffhäuser*) i Thüringen, där korpar hålla vakt över honom. Ur sin slummer skall han en gång uppvakna för att i en tid av stor nöd och fara rädda sitt land. Om korparna icke längre kretsa omkring berget, är uppvaknandets stund (*die Stunde des Erwachens*) kommen för honom, och han skall då än en gång träda i spetsen för sitt folk och med vishet och kraft återställa Tysklands storhet.

Tyskt reproduktionsprov.

Friedrich der Grosse, der selbst kinderlos war, liebte es doch, die königlichen Prinzen um sich zu sehen. Eines Tages, als er in seinem Zimmer arbeitete, spielte der älteste dieser Prinzen, der künftige Thronfolger, Ball bei ihm. Der Ball fiel auf den Tisch des Königs, der aber nichts sagte, sondern ihn nahm und dem Kinde zuwarf. Der Knabe spielte also weiter, und der Ball fiel zum zweitenmal auf den Tisch des Königs. Friedrich sah schweigend den Prinzen scharf an, und dieser versprach, dass es nicht noch einmal geschehen sollte. Dennoch fiel der Ball zum drittenmal auf das Papier, auf dem der König schrieb. Friedrich nahm den Ball und steckte ihn in die Tasche. Der kleine Prinz bittet ihm zu verzeihen und ihm den Ball wiederzugeben. Der König tut, als höre er ihn nicht. Noch einmal bittet der Prinz, aber wiederum vergeblich. Da, des Bittens müde, tritt der Kleine an den König heran und sagt in energischem Ton: »Ich frage nun Ew. Majestät, wollen Sie mir meinen Ball wiedergeben oder nicht?» Der König lachte, zog den Ball aus der Tasche und sagte »Recht so, mein Junge, du wirst dir Schlesien nicht wegnehmen lassen.»

Engelskt översättningsprov.

En ung engelska gick en dag in i en manufakturhandel (*draper's shop*) och köpte ett dussin knappar. Hon skulle just betala dem, då köpmannen frågade, om han finge visa henne några vackra parasoller. Damen sade, att hon ej behövde någon, men

Digitized by Google

köpmannen tog upp en parasoll från disken och höll upp den emot dagern, i det han yttrade: »Gå ej, min fröken, förrän Ni har sett på det här sidenet! Tror Ni, det är någon i hela staden, som har en så vacker parasoll?» — »Ja», svarade damen lugnt, »det har jag. Parasollen är min. Jag lade den på disken för ett par minuter sedan, när jag kom in.»

Engelskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar. vilka lämpligen uppskrivas på svarta tavlan: *civil war* = inbördeskrig; *Frederick*, stadsnamn; *flutter* = fladdra; *aloft* = högt; *shower* = skur.

In 1862, while the Civil War was going on in the United States, the Southern army in marching towards Washington arrived at the town of Frederick in Maryland, where they were to make a short halt.

The sympathies of the townspeople were on the side of the Northern army, and Union flags had been flying from many of the buildings when the troups first came in sight. As the news spread, however, that it was enemy troops that were approaching, the flags disappeared one after another. With one exception though, for as the soldiers entered the town there still fluttered in the breeze one Union flag from the top-story window of a tall house.

The general in command, on observing the flag, ordered the men near him to fire and bring it down. Hardly had the order been given when a shower of bullets hit the window, breaking the glass to pieces and making holes in the wall all round. The flag itself was torn away from its staff and was about to drop to the ground, when an elderly lady, stretching her head far out of the window, grasped hold of the torn flag and, waving it aloft, cried out: »Shoot, if you will, at this old gray head of mine, but spare and respect the flag of your country.»

The general, on hearing her words, blushed for shame at the deed he had done and, turning to his men, ordered them on no account to fire again but to continue their march and leave the flag to fly at the old lady's window.

Im[1] Mai 1189 brach Kaiser Friedrich Barbarossa an der Spitze eines glänzenden Heeres von Regensburg auf, um Jerusalem zurückzuerobern[2]. Aber (Jedoch, Indessen) schon (bereits) im folgenden Jahre fand er seinen Tod in einem kleinen Fluss[3] Kleinasiens (> in Kleinasien), Die Nachricht (Kunde) hiervon erregte (/er/weckte) allgemeine Trauer in ganz Deutschland. Nach einer Sage jedoch (Aber einer Sage gemäss) ist der mächtige Kaiser nicht tot, er schläft nur (bloss) im Kyffhäuser in Thüringen, wo Raben über ihm[4] Wache

Digitized by Google

halten. Aus seinem Schlaf (Schlummer) wird er einst (dereinst)[5] erwachen, um in einer Zeit von grosser Not und Gefahr sein Vaterland (> sein Land) zu /er/retten. Wenn die Raben nicht mehr um den Berg kreisen (fliegen), /dann/ ist für ihn die Stunde des Erwachens gekommen, und er wird noch ein Mal an die Spitze seines Volkes treten (Mal sich an die Spitze seines Volkes stellen) und mit Weisheit und Kraft die Grösse Deutschlands wiederherstellen (wiederaufrichten, wiedererrichten).

---

1) Nicht *in* Mai; nicht falsch dagegen ist: „Mai 1189". — 2) Auch: *wiederzuerobern (wiederzugewinnen).* — 3) Nicht: *in einem Flüsschen*, denn in einem solchen ertrinkt man nicht. — 4) Auch *über ihn W. halten* ist nicht falsch, wenn auch nicht gut. — 5) Nicht: *wird er einmal.*

C. K.

Im Mai /des Jahres/ 1189 brach Kaiser Friedrich Barbarossa (Rotbart) an der Spitze eines glänzenden Heeres von Regensburg auf, um Jerusalem wiederzuerobern. Schon (Bereits) im /darauf/ folgenden Jahre[1] [im Jahre darauf (danach)] aber (indessen) fand er [fand er aber (indessen, jedoch)] [Doch (Aber) schon . . . fand er] seinen Tod in einem kleinen Fluss (einem Flüsschen) in Kleinasien. Die Nachricht (Kunde) hiervon erweckte[2] (erregte) allgemeine Trauer in ganz Deutschland.[3] Aber einer Sage nach (gemäss) [Nach (Laut) einer Sage aber] ist [Nach einer Sage ist aber (jedoch)] der mächtige (gewaltige) Kaiser (Nach einer Sage ist d. m. Kaiser aber) nicht tot (gestorben); er schläft nur im Kyffhäuser in Thüringen, wo Raben über ihn[4] Wache (Wache über ihn) halten (über ihn wachen). Aus seinem Schlummer (Schlaf/e/) wird[5] er einmal (einst, einstmals, einstens) erwachen[6], um in einer Zeit grosser Not und Gefahr sein Land zu retten. Wenn die Raben nicht mehr den Berg umkreisen [um den Berg kreisen (fliegen, herumfliegen)], ist die Stunde des Erwachens für ihn gekommen, und er wird dann[7] (dann wird er) noch einmal (nochmals) an die Spitze seines Volkes treten und mit Weisheit und Kraft die Grösse Deutschlands wiederherstellen.

Anmerkungen.

1) In der (niederen) Umgangssprache auch *das folgende Jahr* möglich, welche Ausdrucksweise schriftsprachlich aber entschieden gemieden wird. — 2) Nicht: *weckte;* siehe *Nyckel till Tyska hemstilar II*, S. 54, Anm. 10. — 3) Weniger gut: *im ganzen Deutschland.* — 4) Der Dativ *über ihm* nicht völlig unmöglich, aber so gut wie veraltet. — 5) *soll* nicht recht angebracht. — 6) *aufwachen* allzu unpoetisch. — 7) Nicht unmöglich *da*, *dann* aber vorzuziehen: siehe *Nyckel till Tyska hemstilar I*, S. 12, Anm. 7.

Ernst A. Meyer.

Digitized by Google

Im Mai /des Jahres/ 1189 brach Kaiser[1] Friedrich Barbarossa (Rotbart) an der Spitze eines glänzenden Heeres von Regensburg auf, um Jerusalem wieder(zurück-)zuerobern. Schon im[2] /darauf-/ folgenden Jahre[3] (im Jahre darauf) fand er indessen[4] (aber) in einem kleinen Flusse Kleinasiens (in Kleinasien) den[5] Tod. Die Kunde (Nachricht) /hiervon/[6] erregte in ganz Deutschland[7] allgemeine Trauer[8] (rief in . . . hervor). Aber der Sage nach (gemäss) [nach (gemäss) der Sage] ist der mächtige Kaiser /gar/ nicht tot (gestorben); er schläft nur in dem (im) Kyffhäuser in Thüringen,[9] wo Raben über ihn[10] wachen (Wache halten)[11]. Aus /diesem/ seinem Schlafe (Schlummer) wird er /der-/einst (einmal) erwachen (aufwachen), um in[12] einer Zeit grosser Not und Gefahr[13] sein Land zu /er-/retten. Wenn die Raben nicht mehr (länger)[14] den Berg umkreisen (um den Berg kreisen), /dann/ ist die Stunde des Erwachens für ihn (für ihn die St. d. E.) gekommen (herangenaht), und dann wird er (er wird dann)[16] wieder (noch einmal) an die[17] Spitze seines Volkes treten und mit Weisheit und Kraft Deutschlands Grösse (die Grösse Deutschlands[18] wiederherstellen.

---

1) *der* Kaiser: Art. schwerfällig, ja überflüssig, höchstens bei weniger bekannten Persönlichkeiten angebracht. — 2) *am* falsch. — 3) *folgendes Jahr* weniger gut, ja schlecht. — 4) *inzwischen* falsch = under tiden. — 5) *seinen* schlecht (schwedisch). — 6) *über dies, über dieses* falsch. — 7) *im ganzen Deutschland* weniger gut. — 8) besser als *allgemeine Trauer in g. D.* — 9) *Thüringens* schlecht, nur angängig zum Unterschied von einem irgendwo anders gelegenen Kyffhäuser. — 10) *über ihm* nicht gut, veraltet. — 11) *Wache haben* = auf Wache kommandiert. — 12) *bei* falsch, besser *zur Zeit.* — 13) *der grossen N. und G.*: schwerfällig, ebenso *von grosser N.* — 14) *später* falsch. — 15) *ihm* wohl nicht falsch, doch ungeschickt. — 16) *da* schlecht. — 17) *der* selbstverst. total falsch. — 18) *von Deutschland* nur im ursprünglichen Sinne (Flächeninhalt).

Benno Rosenbund.

Im Mai 1189[1] brach Kaiser Friedrich Barbarossa an der Spitze eines glänzenden Heeres[2] von Regensburg auf, um Jerusalem wiederzuerobern. Schon im folgenden Jahre[3] fand er indessen[4] in einem Flüsschen[5] Kleinasiens seinen Tod[6]. Die Nachricht hiervon[7] weckte in ganz Deutschland allgemeine Trauer[8]. Einer Sage nach ist jedoch der mächtige Kaiser nicht tot[9]; er schläft nur im Kyffhäuser in Thüringen, wo Raben über ihn[10] Wache halten[11]. Aus seinem Schlummer wird er einst[12] erwachen, um in einer Zeit grosser Not und Gefahr sein Land zu retten[13]. Wenn die Raben nicht länger[14] um den Berg kreisen, ist die Stunde des Erwachens für ihn gekommen, und er wird dann[15] noch einmal an die Spitze seines Volkes treten und mit Weisheit und Kraft Deutschlands Grösse wiederherstellen.

Anmerkungen.

1) Oder *des Jahres 1189.* — 2) Ein präpositionaler Ausdruck statt des Genitivs wäre falsch. — 3) Oder *im Jahre darauf (danach).* — 4) Oder *jedoch;* falsch wäre *inzwischen, unterdessen* u. ä. — 5) Da *klein* in *Kleinasien* nicht zu vermeiden ist, muss man, um der Wiederholung von *klein*

Digitized by Google

aus dem Wege zu gehen, hier das auf alle Fälle wohl angebrachte Diminutiv *Flüsschen* statt *kleiner Fluss* setzen. — 6) Die Stellung *fand er indessen seinen Tod in einem Flüsschen* ist weniger gut. — 7) Auch *davon*. — 8) Nicht *Sorge*, welches bedeutet: Unruhe, hervorgebracht durch vorhandenes oder befürchtetes Übel, das man entfernt wissen möchte. — 9) Auch *gestorben*. — 10) *über* mit dem Dativ bei *wachen* etc. veraltet. — 11) Oder *die Wache halten*; auch das ältere *Wacht* wäre nicht unangebracht. — 12) Auch *dereinst, einstens, einstmals*, oder *eines Tages;* aber nicht *einmal*. — 13) Auch *erretten*. — 14) Oder *mehr*. — 15) Nicht *da*.

E. Th. Walter.

A pushing salesman.[1]

A Stockholm Version.

A young Englishwoman (English lady, English girl) had one day (One day a young Englishwoman had) gone into[2] a draper's shop (had gone into a draper's shop one day) /in order/ to buy (get, purchase) [for the purpose of buying etc.] a dozen buttons[3]. When she was /just/ going /about/ to pay (on the point of paying) for[4] them, the shopman (clerk **Am.**, shopkeeper, shop-assistant)[5] asked (enquired, inquired) if (whether) he might [might /not/ be permitted (allowed) to] show [she would permit (allow) him to show][6] her some fine (beautiful, lovely) parasols (sunshades)[7]. The lady said that she did not require (need) one (any) [> had no need of (use for) one][8], but the shopman picked (took) up a parasol (sunshade) from the counter and held it up against the light (daylight), saying[9] /as he did so/, "Don't go [I beg you not to go (leave)], madam (miss)[10], until (> before)[11] you have looked [had (taken) a look (glance)] at this silk! Do you suppose (think, imagine, believe) that there is [> there to be) anybody in the whole (entire) (in the whole of the) town who (that) has such a beautiful (fine, lovely) [so beautiful (fine, lovely) a] parasol (sunshade)?"' — "Yes /, I do/", answered (replied) the lady quietly (calmly, tranquilly)[12], "I have /one/[13]". The sunshade (parasol), is mine (belongs to me) [This (It) is my sunshade]. I laid (put) it /down/ [placed (deposited it) on the counter a minute or two [couple of (some,a few) minutes] since (ago), when I came in (entered) [when I came in a minute or two since]".

Notes and Comments.

(1) The prominence of 'buttons' in this piece and in the Higher Certificate text for to day suggests that this number might be called *Pages studded with Buttons*. The appended notes are based on nine translations made by a class of schoolgirls of about the same age as ordinary candidates for the Junior Certificate Examination, without the help of a dictionary. Despite their sex, none knew the word 'draper' and all called the draper or draper's assistant a 'merchant': whence one might infer that none had had the pleasure of reading Mr H. G. Wells's shopkeeper books, *Kipps, Mr Polly*, or *The Wheels of Chance* or the scarcely less meritorious *Combined Maze* of Niep May Sinclair.

Digitized by Google

(2) As in the similar text given at the second Realskolexamen eleven years ago [S. R. 82] the favourite rendering here and in the last sentence was 'entered' [6], which is not 'wrong', but is quite needlessly stiff. — (3) Not 'a dozen of buttons' [8]. — (4). The essential 'for' is usually omitted [8]. — [5] 'Merchant' — the universal word in these scripts — is almost entirely restricted the wholesale dealers in England, except when qualified by the article dealt in, e. g. 'Button-merchant', 'Corn-merchant' and so on. Of the words given in the text, 'shopman', is equally applicable whether he was the owner of the shop ('shopkeeper') or an employee (shop-assistant); while 'salesman' is excluded as suggesting (though not implying) capacity, and 'counter-jumper' as implying contempt (as by Mr Chester Coote). — (6) Not in any case, 'if he had the allowance' [which corresponds to a quite different sense of 'allow'], while the favourite renderings *if he was (were) allowed (permitted)* express rather a general enquiry as to permissibility than a special request for permission from this particular customer. — (7) 'umbrellas' [6] are meant for protection against *rain* rather than against *sun:* as the text suggests, the tradesman might perhaps prefer the finer 'trade' word 'parasol', while the lady might prefer the simpler term 'sun-shade'. [But here I speak as a babe]. — (8) Not 'she had no use *of*' here or anywhere else; 'she needn't any' arises from a confusion with the construction of 'need' as an auxiliary verb; while 'any one' would mean a person, and 'any' would mean several. — (9) Not 'in saying', which is probably due to French influence. — (10) The shopkeeper would probably say 'madam', but if his customer were very young or belonged to his own class he might say 'miss'; he would hardly say 'my lady' [7] unless he knew her to be 'a lady of title'. — (11) 'until' is more probable than 'before' [9], as the inspection of the sunshades is regarded as the crowning glory of the visit. — (12) As there was no reason for agitation 'quietly' is more probable than the more popular 'calmly'. — (13) Not 'I have it' or 'I have that'. — It is more idiomatic not to express the object in English, but rather to stress the subject.

C. S. Fearenside.

A young English lady[1] once (one day) entered (went into) a draper's shop and bought a dozen buttons. She was just about to (just going to) pay for them when the shopman (assistant, shop-assistant) asked if he might shew her some beautiful (fine, lovely[2]) sun-shades (parasols[3]). The lady said /that/ she did not need one, but the shopman took /up/ (picked up) a sun-shade from the counter and held it /up/ towards (held it up to) the light, saying, "Don't go away (You mustn't go away), miss, without looking at this silk! Do you think that in all the town (in the whole town) there is anyone who has (that anybody in all the town has) such a lovely sun-shade?" — "Yes", answered the lady calmly (quietly), "I[4] have. The sun-shade is mine. I laid it on the counter a couple of (a few) minutes ago (since), as (when) I came in."

Notes.

1) *Englishwoman* emphasizes the nationality. — 2) *pretty* not quite so strong. — 3) Less common now than formerly. — 4) Emphasized.

F. J. Fielden.

Digitized by Google

Aus[1] einer Stadt in Norddeutschland (Norddeutschlands)[2] wird /die/ folgende (nachstehende) Geschichte erzählt (erzählt man die f. G.). Die katholische Gemeinde /in/ der Stadt hatte von einem ihrer Mitglieder (Angehörigen) einen schönen Bauplatz (eine schöne Baustelle) erhalten[3], um eine Kirche darauf (da, dort) zu bauen (errichten) (einen schönen Bauplatz zum Bau einer Kirche erhalten). Erst als die Kirche schon (bereits) fertig /gestellt/ war, dachte man daran (fiel es den Leuten ein), dass sie zufällig/erweise/ gerade[4] in dem Stadtteil (Stadtviertel) belegen war (zufälligerweise ihre Lage gerade in dem Stadtteil erhalten hatte), wo die Hauptstrassen nach den grossen Reformatoren benannt worden waren, was (welcher Umstand) um so ärgerlicher (verdriesslicher) war, als (da, weil) die Luther- und /die/ Calvinstrasse[5] gerade/wegs/[6] (geradeswegs) zu den Pforten (Türen)[7] der Kirche /hin/führten [auf die Pforten d. K. hinführten (zu führten)].

Der Pfarrer (Pastor) der Gemeinde wandte sich an den Magistrat[8] mit der Bitte (dem Ersuchen)[9] (mit d. B. an den M.), dass die Strassennamen aus Rücksicht auf (gegen) die Gefühle (Empfindungen)[10] der katholischen Kirchenbesucher geändert werden möchten[11] (Bitte, die Strassennamen . . . zu ändern). Diese seine Bitte (Dieses sein Ersuchen) wurde abgeschlagen (abschlägig beschieden). Das erweckte[12] (erregte) tiefe Verstimmung[13] (tiefen Verdruss), aber durch die Geschicklichkeit (Gewandtheit) des Pastors [durch die G. d. P. aber (jedoch)] sollte diese [durch d. G. d. P. sollte diese aber (jedoch)] bald zerstreut werden. Am Einweihungstage (Tage der Einweihung) benutzte der Pastor die Gelegenheit (nahm der Pastor die Gelegenheit wahr), vor dem eingeladenen protestantischen Magistrat einige Worte über den abschlägigen Bescheid, den er erhalten hatte (der ihm geworden war), zu äussern. „Dies /er/schien uns (Es erschien uns dies) im ersten Augenblick hart", sagte er, „aber (doch) wir kamen [wir kamen aber (jedoch, indessen)] bald (bald aber kamen wir) auf bessere Gedanken (aber wir sind bald auf andere Gedanken gekommen), und gegenwärtig (in dieser Stunde) können wir nicht genug den weisen Beschluss des geehrten (verehrten) Magistrats bewundern, der offenbar[13] nur hat aussprechen[15] (ausdrücken) (zum Ausdruck bringen) wollen, was wir alle fühlen: dass alle Wege nach Rom führen!"

Anmerkungen.

1) Weniger gut: *von.* — 2) Ungeschickt: *im nördlichen Deutschland* oder *des nördlichen Deutschlands.* — 3) *bekommen* nicht in den Stil der Erzählung passend (nur mehr der mündlichen Umgangssprache angehörig). — 4) *just* mehr und mehr veraltend. — 5) Nicht Plural: *die Luther- und Calvinstrassen*, was besagen würde, dass es mehrere Luther- und mehrere Calvinstrassen gegeben hätte. — 6) Auch: *geradewegs* (trotzdem diese Form in den meisten Wörterbüchern nicht verzeichnet ist). — 7) Nicht: *Toren.* — 8) Nicht: *wandte sich zu dem M.*; vgl. *Nyckel till Tyska hemstilar I*, S. 2, Anm. 1. — 9) *Gesuch* = schriftliches Ersuchen, Bittschrift. — 10) Kanzleistil: *in Berücksichtigung der Gefühle.* — 11) Weniger gut: *sollten.* — 12) Nicht: *weckte;* vgl. *Nyckel till Tyska hemstilar II*, S. 54, Anm. 10. — 13) Nicht: *Verstimmtheit.* — 14) Nicht gut: *deutlich.* — 15) Nicht: *aussagen.*

Ernst A. Meyer.

Digitized by Google

Thème.

Un célèbre chimiste (Un chimiste célèbre) raconta un jour (une fois) l'anecdote suivante.

La police avait saisi une partie (une certaine quantité) de vin (vins) qu'on croyait /être/ falsifiée. On s'adressa à moi et on me demanda mon avis. Après une analyse du vin faite avec soin, je constatai que la police avait raison et le marchand de vin fut condamné à une amende. Hors de lui de colère, il vint chez moi [me trouver (voir)] et prétentit que je l'avais ruiné. «Mon ami, répondis-je, vous m'êtes tout à fait (complètement, totalement) inconnu; on m'a donné des vins à analyser et j'ai tout simplement dit (dit purement et simplement) ce que j'ai constaté en faisant (par) l'analyse.» — «Ah! s'écria l'homme (le personnage), dites-moi donc, s'il vous plaît (je vous prie), /qu'est-/ ce qui manque à mon vin!» — «Mais certainement (Mais oui), m'écriai-je (répliquai-je) furieux, il manque de l'acide tartrique.» L'effet de cette réponse fut vraiment surprenant. Car l'expression /de figure/ (la physionomie) du marchand de vins devint absolument (toute) rayonnante et il s'éloigna rapidement en disant: «Merci, Monsieur, vous m'avez rendu un service dont je vous serai reconnaissant toute ma vie.»

P. Méaly.

Thème.

Madame de Talleyrand n'était pas aussi spirituelle (intelligente) que son mari. Un jour celui-ci lui dit: «Tu auras (Vous aurez) ce soir au dîner comme voisin /de table/ un homme célèbre, Monsieur Denon. Il a fait de longs voyages qu'il a racontés (décrits) dans un livre. Parles-en avec lui. Mais va d'abord dans ma bibliothèque et demande l'ouvrage de M. Denon.» M:me de Talleyrand alla dans la bibliothèque, mais alle avait oublié le nom de M. Denon. Elle savait seulement qu'il (que cela) finissait (se terminait) en (par) *on*, et elle demanda (;aussi demanda-t-elle) au bibliothécaire de lui donner un récit de voyage d'un homme célèbre dont le nom finissait en *on*. Le bibliothécaire lui remit (donna) une magnifique (superbe) édition de Robinson. M:me de Talleyrand se plongea dans la lecture du livre, en fut ravie (enchantée) et s'écria: «J'aurai donc cet homme remarquable (extraordinaire) comme voisin de table. Que (Comme je suis contente (heureuse) de connaître déjà son histoire!» à peine le dîner avait (était)-il commencé que M:me de Talleyrand dit A M. Denon: «Quelle joie vous avez dû éprouver dans votre île quand vous avez rencontré Vendredi!»

P. Méaly.

Digitized by Google

LITTERATUR.

Otto Bremer, *Deutsche Lautlehre,* Quelle & Meyer, Leipzig 1918, 100 S. 3 M. 55 Pf.

Bremers Lautlehre darf von unseren Lehrern und Studierenden der deutschen Sprache nicht übersehen werden. In übersichtlicher Darstellung wird hier der nord-, mittel- und süddeutsche Lautstand des heutigen Hochdeutsch in seinen wesentlichen Zügen geboten und von geschichtlichem Standpunkte aus erörtert. Zugleich wird, was Verf. im Vorwort ganz besonders betont, eine strenge Scheidung von Buchstabe und Laut durchgeführt.

Der Verf. ist nicht nur ein hervorragender Phonetiker und Kenner der deutschen Mundarten, sondern auch ein vorzüglicher Pädagoge. Es gelingt ihm vielfach, durch moderne Analogien die geschichtlichen Verhältnisse kurz und bündig klarzulegen. So weist er z. B., um den im Indogermanischen infolge Unbetontheit stattgehabten Vokalschwund zu veranschaulichen, darauf hin, dass *fressen* aus *ver-essen* und *glauben* aus *ge-lauben* entstanden sind. Warum erscheint der Personenname *Naumann* auch in der Gestalt von *Neumann* und *Niemann?* Warum heisst es *Osnabrück* aber *Innsbruck?* usw.

Auch die übrigen germanischen Sprachen werden in angemessener Weise zum Vergleich herangezogen. Der Verf. macht z. B. (S. 19) die Bemerkung: "Wären in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts die e-losen süddeutschen Sprachformen durchgedrungen, so würde unsere Schriftsprache die Einsilbigkeit und Flexionslosigkeit des Englischen erreicht haben".

Ein arger Übelstand ist aber der gänzliche Mangel an Nachweisen über die einschlägige Litteratur. Ab und zu werden nämlich Behauptungen gemacht, für deren Stichhaltigkeit der urteilsfähige Leser doch gern eine nähere Begründung haben möchte. Woher wissen wir z. B., dass die Aussprache des *l* mit dunkler *o*-artiger Klangfarbe (wie im Englischen) die ältere sei und dass man dieses *l* unverändert seit *indogermanischer* Urzeit gesprochen habe (S. 51)? Oder dass der feste Stimmeinsatz (Knacklaut) seit *urgermanischer* Zeit bestehe?

Das gerollte Zahnfleisch- *r* behauptet sich nach Bremer (S. 48) nur mit Mühe im Kunstvortrag. Meyer (Deutsche Gespräche S. 23) sagt hingegen: "Das Zungenspitzen- *r* ist indessen noch weit verbreitet und wird in gepflegterer Aussprache entschieden bevorzugt. "Und bei Paul (Deutsche Gramm. I, § 225) heisst es: "Das Zungen-*r* herrscht im Süden, das Zäpfchen- *r* im Norden."

Bisweilen scheint Verf. eine Aussprache zu billigen, die doch wohl nur in der etwas nachlässigen Umgangssprache zulässig ist, z. B. wenn er (S. 91) ganz allgemein erwähnt, dass *s* nach und vor dem *sch*-Laut nicht gesprochen wird in *du wünschst, am frischsten,*

Digitized by Google

Nusschale usw., oder (S. 78) dass *t* in Formen wie *am schlechtsten*, *Gaststube* (gespr. *Gaschtube*), *feststehen* (gespr. *feschtehen*) ebenfalls nicht gesprochen wird.

Die Lektüre des interessanten Buches wird dem nicht-Deutschen einigermassen dadurch verleidet, dass Bremer statt der hergebrachten phonetischen Terminologie sich einer sehr schwerfälligen deutschen Nomenklatur bedient. Bezeichnungen wie Bläh-laute mit folgendem plötzlichen Übergangs-Lösungsgeräusch für die Media (b, d, g) oder die stimmlosen plötzlichen Geräuschlaute für die Tenues (p, t, k) sind ja wahre Ungeheuer!

In der von demselben Verlage herausgegebenen „Deutschkundlichen Bücherei" ist gleichzeitig eine zum Gebrauche der höheren Lehranstalten abgekürzte Ausgabe erschienen.

Edv. Strömberg.

LUND 1918, A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XII. 8, 9 (110) * LUND * December 1918

REALIA I VÅRA TEXTEDITIONER.

Min värderade medredaktör av denna tidskrift yttrade en gång för åtskilliga år sedan, att det svåraste och mest maktpåliggande arbete inom skollitteraturen, som han kunde tänka sig, vore en textedition. Det är möjligt, att yttrandet icke föll ordagrant så, som jag nu återgivit det, och alltför många år ha kanske gått för att ens dess upphovsman skulle kunna exakt draga sig det till minnes, men dess kontenta var sådan, som jag här refererat det, och rektor Söderbergh har sedan i annat sammanhang i denna tidskrift (1916, s. 142) sagt detsamma, ehuru möjligen ej fullt så pointerat. Även med risk att av en och annan bli påmint om det gamla ordspråket, att den skall inte kasta sten, som sitter i glashus, vågar jag påstå, att om de verkliga svårigheter, som äro förbundna med en textedition för skolbruk, som skall ge lärjungarna (och gärna för mig även läraren) mera hjälp och mera vetande än vad en god ordbok kan ge, en edition alltså, som skänker mer behållning än vad en okommenterad text på det främmande språket kan lämna, vederbörligen besinnats av en del textutgivare, skulle vi ej i vår bokmarknad ha haft så gott förråd på moderna texter för skolbruk, som nu är fallet.

Det är ingalunda min avsikt att här ge mig in på att uttala några principer om hur enligt min mening en textedition bör vara beskaffad. Hur jag önskar en sådan, torde redan vara bekant för åtskilliga av denna tidskrifts läsare, och jag vill härvidlag uttryckligen betona, att jag ingalunda hör till dem, som anse sin uppfattning som den enda saliggörande. Mycket kommer självfallet an på den undervisande läraren, och en text, vars kommentar föga eller alls icke passar in på den ene lärarens undervisningssätt, kan i händerna på en annan ge gott resultat. Och det är ju ändå efter frukten, som trädet skall dömas. Jag ämnar här, som redan framgår av överskriften, blott ta sikte på en speciell sak i våra texteditioner, men en sak, beträffande vilken jag tror, att alla skola vara eniga

Digitized by Google

med mig — på vad jag kallar realia. Med realia menar jag här i vidsträckt betydelse allt, som icke direkt hör till ordförråd och grammatik. Nomina sunt odiosa, och jag skall heller icke nämna några, men hur många texteditioner ha vi icke, där kommentaren inskränker sig till att ge den svenska översättningen av några (ibland som det kan förefalla nästan på slump utplockade) uttryck på det främmande språket utan att lämna ens en antydan om de sociala, kulturella, geografiska eller historiska förhållanden, till vilkas omnämnande texten eventuellt kunde ge anledning. Någon har sagt, att filologien är en hjälpvetenskap för andra vetenskapsgrenar. Det ligger säkerligen en god portion överdrift i detta yttrande liksom i så många andra omdömen om språkvetenskapen, som fällts särskilt av representanter för de 'exakta' vetenskapsgrenarna, men ett är säkert: vid språkundervisningen få vi ej inskränka oss till det rent språkliga. Vi böra gripa tillfället, när helst det kommer, att göra undervisningen så allmänbildande som möjligt för eleverna. Ingen lärjunge bör få gå ifrån en uppgift med en obesvarad fråga på läpparna eller ens i sitt huvud. Och här är det kommentatorns plikt att ha förutsett dylika frågor och i anmärkningarna ha givit svaret på dem, sak samma vilket område de beröra. Så borde för att ta ett exempel herrar Björkelund och Danielsson i sin Metodiska Nybörjarbok i engelska på tal om Whispering Gallery i Saint Paul's Cathedral (sid. 60) ha med några ord omnämnt den fysikaliska förutsättningen (ellipsens brännpunkter) till den egendomliga företeelsen, att ett ord, som viskas på ena sidan av galleriet, kan tydligt höras så och så många fot borta på andra sidan. Man invänder kanske, att just detta exempel överstiger de lärjungars nivå, för vilka den ifrågavarande textboken är avsedd, men härtill vill jag blott genmäla, att denna anmärkning vore lika mycket ett giv akt! för läraren, en fingervisning att med några streck på tavlan och några förklarande ord förtydliga fenomenet för eleverna. Och låt oss komma överens om att om också blott en bråkdel av klassen ifråga lade upplysningen på minnet, hade den ändå haft sitt värde.

Ur Zachrissons edition av Shakespeare Stories vill jag från ett annat område framdraga ett fall, som dock kanske ligger litet längre bort från vad jag anser som självklara realanmärkningar. Till förklaring av det faktum, att Hamlet kan (sid. 66) låta en skådespelartrupp uppträda inför Claudius och hovet och så att säga rekapitulera mordet på Hamlets fader, hade en summarisk redogörelse för den s. k. *commedia dell'arte* varit på sin plats, där skådespelarna blott fingo själva uppränningen till intrigen sig meddelad men själva måste improvisera dialogen. Först genom en sådan redogörelse blir förhållandet klart för våra vid moderna föreställningar om författare, manuskript och scenrepetitioner bundna elever, samtidigt som de få en för de flesta av dem säkerligen ny upplysning om teaterförhållanden under medeltiden.

Digitized by Google

Ur Svartengrens alltför knapphändigt kommenterade[1]) (och mycket illa korrekturlästa) Gissing-Hardy Reader kan jag framdraga ett typiskt exempel på vad textutgivare kunna förbigå. En förklaring av ifrågavarande ställe hade varit så mycket nödvändigare, som jag blott genom att rådfråga speciallexika, som säkerligen icke finnas tillgängliga för huvudmassan av våra lärare, lyckats komma till klarhet i saken. Arbeterskorna i fabriken, där konstgjorda blommor tillverkas, arbeta i grupper om tre, nämligen „a learner, an improver, and a hand" (s. 36). Det enda av dessa ord, som förklaras i kommentaren, är *hand = a skilled worker.* Men hur har utg. tänkt sig översättningen av *improver?* Den enda översättning hos Wennström—Lindgren, som tillnärmelsevis skulle passa in, är *förbättrare* (av det trans. *improve),* men det är självklart, att denna betydelse ej träffar det rätta här. Ordet måste vara bildat av det intrans. verbet, men vilken är dess verkliga realbetydelse? Murrays New English Dictionary ger bl. a. en översättning, som skulle kunna stämma med hänsyn till det intr. verbet: „A person who works at a trade under an employer for the purpose of improving his or her knowledge or skill and accepts the opportunity of such improvement wholly or in part instead of wages", men även denna betydelse är säkerligen ej den rätta. Volontärer förekomma på kontor, vid lantbruk o. d. men näppeligen bland Whiteheads fattiga 'pastepots'. Någon betydelse på det intrans. *improve,* som skulle stämma till det därav bildade substantivet, ger Murray ej heller, men en sådan finnes i Wrights English Dialect Dictionary: *improve = to learn one's trade as an apprentice.* Detta är just vad man vill inlägga i substantivet på det här ifrågavarande stället, och en motsvarande betydelse av substantivet självt ger Barrère, Dictionary of Slang, Jargon, and Cant: *Improvers* (trade) = *young men learning a business, and who enter into employment chiefly with a view to qualify themselves for work.* Den betydelse vi här få är helt enkelt 'lärling', och med denna stämmer dels det av Barrère citerade exemplet ur en apotekareannons: „In this establishment no juniors or improvers are kept and the medicines are prepared by the proprietor himself, and by a thorough competent assistant", dels ett citat ur Simmons, Dict. of Trade

[1]) I sin anmälan av Svartengrens edition i M. S. 1917 har adjunkt Segerström (sid. 135) påpekat den »ofullständiga behandling», som vulgärspråkets grammatik och fraseologi fått. Ehuru det ej faller inom denna lilla uppsats' område, kan jag ej underlåta att ytterligare understryka detta förhållande genom att påpeka, att t. ex. det vulgära utbytet av *that* (pron. och konj.) mot *as* i satser som *the milk as the boy spilt on the stairs* (40,20) och *I knew as it wouldn't last long* (41,11) ej alls behandlats i kommentaren. — I *An' I get that low sittin' 'ere* (41,24) är en anmärkning om utbytandet av *so* mot *that* antydd genom spärrning av det sistnämnda ordet, men i kommentaren saknas varje omnämnande av fallet. Har en hänvisning till (det dock ej fullt analoga) 27,8 fallit bort? — Överhuvud hade en kortfattad behandling av vulgärspråkets utmärkande drag (i likhet med Zachrissons edition av Lyre and Lancet s. 194 ff.) varit på sin plats.

Digitized by Google

(hos Murray): *Improver, a learner.* Ett på kvinnoyrken överfört specialfall är det, när i Standard Dict. *improver* översättes med *an apprentice in the dressmaking or millinery business.* Med tillämpning av det härmed vunna resultatet på sammanhanget i Svartengrens edition få vi dels två olika slag av lärlingar, nybörjare (learners; jfr. sid. 37,22: a girl just beginning to learn the work) och mera försigkomna (improvers), dels de fullärda arbeterskorna (hands). Efter hur lång tid *a learner* blir *an improver* med ty åtföljande höjning av lönen, skulle man säkerligen genom en direkt förfrågan hos någon på området sakkunnig engelsman kunnat få veta. Så långt sträcka sig dock ej mina anspråk på en textkommentator.

Det skulle vara lätt att ur våra texteditioner ytterligare framdraga mängder av exempel, där utgivarna negligerat realiasynpunkterna. Jag skall här emellertid blott erinra om de anmärkningar, jag en gång gjorde i detta hänseende emot Alvings upplaga av Kleists Michael Kohlhaas (M. S. 1915, sid. 14, där jag just lovade återkomma till den bristfälliga behandlingen av realia i våra editioner, ett löfte, som jag först efter nära fyra års förlopp kommit i tillfälle att uppfylla) ävensom de bristfälligheter, jag härvidlag i ett föregående nummer av denna tidskrift påpekade i Kärres edition av Drei Novellen (Sibyllan och fängdräkten.) [1])

En bok, som är sällsynt rik på mestadels tyvärr obegagnade tillfällen till upplysningar om realia på skilda områden är den annars utmärkta editionen av Roseggers Höllbart. Delvis beror denna rikedom på realia på den omständigheten, att boken kan historiskt och geografiskt begränsas med avseende på handlingens tid och ort. Sålunda spelar början under bondekrigets dagar, alltså 1525, medan sluthandlingen försiggår under turkarnas anfall på Wien 1529. Ett påpekande av dessa förhållanden och deras (särskilt bondekrigets) historiska innebörd hade säkerligen givit lärjungarna ett plus till vad de nu få. För mängden av geografiska namn skulle en (om än summarisk) karta över det berörda området ha varit av nytta. Därigenom skulle eleverna ha sluppit förvånas över att Höllbart efter att ha följt en flod (Enns), som flyter åt öster, genom en liten sväng på sin vandring kommer till en annan (Mürz), som flyter åt väster. Och framför allt skulle utgivarna säkerligen

[1]) Lika viktigt som det är att öka lärjungarnas allmänbildning genom realförklaringar, närhelst tillfälle erbjuder sig, är det naturligtvis att undvika felaktigheter i upplysningarna. Ett exempel på en dylik lapsus erbjuder Behm, när han i anm. till sin Engelska läsebok[2] sid. 165 översätter *Easter Islander* med 'inföding från de östra öarna'. Här borde dock redan formen *Easter* ha varit en varning för förväxling med *eastern.* Självfallet är den riktiga betydelsen 'en inföding från Påskön'. — Behms kommentar är eljest rik på riktiga realupplysningar. I anm. till sid. 26 går han t. o. m. så långt, att han upplyser lärjungarna om etymologien till ordet *lord.* Härom är ju ingenting att säga, men man undrar bara, varför han i anm. om *lady* (sid. 32) ej ger motsvarande etymologi. Konsekvensen hade väl dock fordrat det ena såväl som det andra.

Digitized by Google

ha undvikit en sådan lapsus som i anmärkningen till sid. 16,9, där Zell, som av mötande antages vara 'pilgrimen' Höllbarts mål, säges ligga i Pinzgau. Om Höllbart, kommande från Mittersill och vid Grimming vandrande mot öster, skulle tänkas vara på väg mot Zell i Pinzgau, vore det ungefär detsamma, som om en vandrare med Malmö som utgångsort vid Hälsingborg på väg norrut antoges vara på väg till Lund. Med ifrågavarande Zell avses utan allt tvivel det nuvarande Mariazell i norra Steiermark, alldeles invid gränsen till Niederösterreich, än i denna dag Österrikes mest besökta vallfartsort med i genomsnitt bortåt 200,000 pilgrimer årligen. — Sid. 37 omnämnes, huruledes Höllbart kommer till en hydda, där en gammal fiskargumma just håller på att klippa av sig håret, för att icke hennes husbonde skall kunna draga henne i håret, när hon enligt hans mening levererar för litet fisk. De avklippta testarna begraver hon under en torva, „denn in der Nähe wohnt eine Hexe, die hat über jeden Gewalt, von dem sie ein Haar weiss zu kriegen". Denna uppfattning om häxors och trollpackors makt är som bekant vida spridd även hos vilda folkslag (kanske Laurids Bruns intressanta roman *Van Zantens lykkelige tid* är känd för en och annan av mina läsare), men mindre allmänt bekant torde nog vara, att den lever kvar, om än oförstådd, hos åtskilliga av våra egna landsmän. Intressant var det emellertid för mig att se det förstående leende, som lyste upp på mina elevers ansikten, när jag påpekade för dem, att i alldeles samma skrock bottnar seden bland vår allmoge att bränna upp avskurna naglar och dyl. — Sid. 42 skildras, huru husfadern i det hus uppe på östsluttningen av Hochschwab, till vilket Höllbart kommit, sitter och flätar ihop gröna grangrenar. På Höllbarts fråga, vad som skall bli därav, får han till svar: "Das wird die Truhen". *Truhe* översättes i kommentaren med *kista,* och det är ju riktigt, att det i vår tid skulle motsvara en likkista, men i själva verket var det något helt annat. Vi få betänka, att vi här befinna oss i en tid, då man ännu icke (åtminstone icke bland de lägre ständen) hade börjat förvara liken länge över jord. Den avlidne begrovs i regel dagen efter sin död, och under den mellanliggande natten hölls likvaka över honom för att hålla borta onda andar (en sådan likvaka hålles även över den döde gubben i Roseggers bok). Så snabbt kunde därför ej förruttnelse inträda, och därför hade man ännu ej tillgripit den hermetiskt slutna kistan för den dödes jordande. Man svepte helt enkelt liket i ett lakan och lade det »på bår», där det alltså låg med blottat ansikte, och så sänktes det i jorden, där det möjligen övertäcktes med grenar, innan graven skottades igen (se t. ex. Troels Lund, Dagligt liv i Norden XIV, s. 140 ff.). I Tyskland har det i vissa trakter varit sed att i stället för bår använda ett slags låg, avlång korg av flätade grenar, och en sådan är det tal om här. Intresserade, som önska avbildningar av sådana likkorgar, hänvisar jag till Moriz Heyne, Das altdeutsche Handwerk, där sidd.

Digitized by Google

24 och 25 tvenne avbildningar av dylika korgar finnas. Särskilt på den senare bilden framträder korgflätningen tydligt. [1])

Till slut vill jag även besvara ett par frågetecken med hänsyn till realia i två av Rodhes editioner. Det första finnes i *Tales and Sketches II,* där utg. i anmärkningen angående »*red Venetian gold*» sid. 3,7 säger sig vara "unable to give the source of this quotation", D. v. s. även jag är ur stånd att angiva källan till »citatet», om det överhuvudtaget verkligen är ett sådant, men däremot kan jag ge förklaringen på dess innebörd. Denna förklaring finnes i själva verket ett par rader längre ned i texten (3,14), där det omnämnes, att "Umiltà was like a Titian picture". Jag ber blott att ytterligare få citera Knackfuss i hans monografi över Tizian sid. 47, där han med anledning av dennes Flora i Uffiziergalleriet yttrar: "Prachtvolles Haar von jener rötlich schimmernden Goldfarbe, die die Venezianerinnen jener Zeit durch künstliche Mittel hervorzubringen wussten und die wir bei fast allen weiblichen Figuren Tizians finden, umrahmt die feinen Linien von Gesicht und Hals".

Det andra frågetecknet gäller Rodhes edition av *Blätter aus meinem Skizzenbuch,* novellen Die Erzählung eines Irrenhäuslers s. 36,1, där det heter, att de båda personerna "schlangen weiter, wie chinesische Verbrecher bei der Reisprobe". Anmärkningen härtill lyder: "Reisprobe, es ist dem Herausgeber nicht bekannt, worauf sich dies bezieht". Vi ha här att göra med en som det tyckes vitt utbredd variant av ett slags gudsdom och därtill en gudsdom av det sympatiska slaget, det som jag skulle vilja kalla det psykologiska. Medan vid de vanligaste slagen av gudsdomar (eldprovet, vattenprovet) det avgörande låg i provets påverkan på kroppen (om den blev bränd eller om den sjönk), varvid säkerligen i många fall bedrägeri spelade in (vid Isoldes prov framhåller Gottfried von Strassburg betecknande nog, att hon före provets undergående skänkte stora gåvor till kyrkan; kontrollen över gudsdomarna låg vanligen i prästernas händer), gällde det vid den gudsdom, som hos tyskarna kallades 'die Probe des geweihten Bissens', att tugga och svälja ett stycke förut invigt bröd eller ost. Då som bekant salivavsöndringen är beroende av psykiska förhållanden, hände det, att den lätt avstannade hos den om sin skuld medvetne brottslingen, när han underkastades provet, vilket å sin sida hade till följd, att han blott tuggade på utan förmåga att kunna svälja. Hos de gamla germanerna var detta slags gudsdom brukligt hos angelsachsarna, friserna och även hos frankerna (ehuru det ej omnämnes i dessas

[1]) Jag erinrar även om prof. Noreens etymologiska sammanställande av fornisl. *serkr,* sv. *särk* med tyskans *Sarg* [fornhögty. *sar(u)h*]. Tertium comparationis i betydelseutvecklingen är tvivelsutan »det flätade, det vävda». — Av intresse för en och annan torde det kanske vara att få del av prof. Meringers förklaring (Indogerm. Forsch. XVIII, 269) av Tacitus' Germania 12: *Proditores et transfugas arboribus suspendunt, ignavos et imbelles et corpore infames cœno ac palude, iniecta insuper crate, mergunt.* »Ich denke mir, es gab Zeiten, wo die Germanen ihre Toten in Körben bestatteten. Dem Feigling erging es anders. Er wurde lebend in den Sumpf geworfen und sein Totenkorb wurde über ihn gestülpt.»

Digitized by Google

gamla lagar), och den förekommer än i dag hos hinduer och kineser, blott med den skillnaden, att provet där måste vara vida svårare med det torra riset än med brödet resp. osten hos våra gamla stamförvanter.

N. Otto Heinertz.

NÅGRA CITAT OCH ANSPELNINGAR I TYSKA SKOLTEXTER.

I denna tidskrift (1918, ss. 51 f.) har *Claës Oldin* med rätta framhållit, huru önskvärt det är att en textutgivare omtalar, varifrån citaten uti texten stamma, och förklarar de anspelningar (på »bevingade ord» m. m.) som förekomma där. I det följande fogas några tillägg till *Oldins* exempelsamling. Vissa av de citat jag behandlar — t. ex. bibelspråken — kan varje lärare med lätthet finna; men även om sådana citat böra lärjungarna få upplysning i textkommentaren. Möjligen kunna mina anmärkningar bli till någon liten nytta för eventuella nya upplagor av de texter, som föranlett dem.

1.

Jag börjar med några supplement till *C. A. Ljunggrens* rikhaltiga kommentar i hans upplaga av *Bertholds* Lustige Gymnasialgeschichten [1]).

S. 10 (liksom t. ex. s. 63) talas det om en skolgosse, som har öknamnet eller tillnamnet „Bruder Tuck". Säkerligen hade utgivaren bort nämna, att detta namn stammar från *Walter Scotts* roman Ivanhoe, där det bäres av Robin Hoods muntre vapenbroder „The Clerk of Copmanhurst". Ivanhoe hör till de böcker, som bruka intressera skolpojkarna. Så mycket mera skäl, att läraren gör den tyska texten intressantare genom att påpeka *Bruder Tucks* genesis.

S. 10. Bland de skämtnamn på skolpojkar, som uppräknas, förekommer även *Schwarzer Kasper*. I kommentaren hade man

[1]) *Oldin* har tagit reda på två citat i denna bok, vilkas härkomst ej förklarats i kommentaren. Beträffande det ena av dem (cit. s. 74) — några verser ur nr 53 i *Heines* Die Heimkehr — menar han, efter vad det vill synas, att *Berthold* genom att sätta in *lachen* i st. f. (det opassande!) *küssen* avsiktligt skulle förfalskat detsamma. Det är naturligtvis möjligt, att denna åsikt är riktig; dock synes det mig vida sannolikare, att avvikelsen från källskriften beror på ett rent minnesfel, sammanhängande därmed att *lachen* i fråga om betydelsen närmare än *küssen* ansluter sig till det följande *scherzen*. Jämför att *Berthold*, såsom framgår av andra citat i hans citatrika bok, även annars på grund av minnesfel gjort sig skyldig till små oriktigheter. I den andra av de citerade Heineverserna står *er* i st. f. originalets *und* liksom i den fjärde versen textens *sterbe* — på grund av *spräche* i den föregående versen — utbytts mot *stürbe*. Jfr vidare att i ett av utgivaren förklarat citat ur *Schiller*, Der Kampf mit dem Drachen (s. 63) *nach* i *nach der steilen Höhe* ersatts av *zu*.

Digitized by Google

väntat den upplysningen, att namnet egentligen åsyftar en av de tre konungarna från Österlandet (de tre vise männen) i de tyska folkskådespel, som firades vid trettondedagstiden *(Sternsingerspiele)*. Som bekant — bl. a. från många tavlor — har folkfantasien föreställt sig, att en av de tre vise männen var svart. I en gammal dikt säger en av dem: „ich bin der schwarz Kasper aus mohrenland", se *Grimm* Deutsches Wörterbuch K: 259; jfr *Weigand* Deutsches Wörterbuch 1: 1001. — Sedermera namn på djävulen. Se cit. arbeten.

S. 15. „Es ist für jeden Menschen gut gelitten zu haben. Wie sagt doch das Sprüchlein? ‚Es ist einem Manne ein köstlich Ding, dass er sein Joch trage in der Jugend'." Det citerade bibelstället står att läsa i Die Klaglieder Jeremiä 3: 27: „Es ist ein köstliches Ding einem Manne, dass er das Joch in seiner Jugend trage".

S. 23. „Es ging ein Mann im Syrerland.
Führt' ein Kamel am Halfterband,
Das Tier mit grimmigen Gebärden,
Urplötzlich anfing, scheu zu werden."

Verserna utgöra början av en av *Rückerts* parabler, se *Rückert.* Gesammelte Gedichte[5] (1840) 1: 51 (1822). Förekommer säkerligen i tyska läseböcker för skolan.

S. 30. „Der Schimmel hatte seine Schuldigkeit getan, der Schimmel konnte gehen". Innebär en anspelning på en bekant replik i *Schillers* Verschwörung des Fiesco (1783) 3: 4: „Der Mohr hat seine Arbeit getan; der Mohr kann gehen." Man brukar vanligen citera detta ställe felaktigt, så till vida som *Arbeit* — liksom i anspelningen hos *Berthold* — utbytes mot *Schuldigkeit,* se *Büchmann* Geflügelte Worte[20] 208.

S. 31. „‚Wartet bis Weihnachten!' tröstete die Mama. — Bis dahin ist es noch so lange!' zankten die vier. —, Geduld und, Schmalzbrot stärkt die Rippen', lautete der Bescheid der Mutter." Uti kommentaren borde det ha anmärkts, att modrens sista utsaga är ett citat. Hon anför påtagligen ett ordspråk[1]). I fullt överensstämmande form upptages detta icke i de ordspråkssamlingar jag rådfrågat, men en närstående motsvarighet från lågtyskt språkområde (Lippe) finnes hos *Eckart* Niederdeutsche Sprichwörter 142: „Geduld un'n Schmaltbodder dat schmêrt de Riwwen", som hos *Wander* Deutsches Sprichwörter-Lexikon 1: 1404 översättes med: „Geduld und Schmalzbutterbrot schmiert die Rippen" (där *Schmalzbutterbrot* bör jämföras med *Schmalzbrot* hos *Berthold* och måhända stammar från en av Wander känd högtysk variant till ordspråket från Lippe). — Jfr även: „Geduld und ein Schmalzbrot steuert Eifer und Hunger." Arnsberg i Westfalen, se *Wander* cit. arb. 5: 1309.[2])

[1]) Det till betydelsen närmast motsvarande svenska ordspråket är väl: »tålig man trivs».

[2]) Från Preussen kännes följande ordspråk, där tålamod och havregröt — jämte förnuft — sägas vara nyttiga till allt:

„Geduld, Vernunft und Hafergrütz', Die sind zu allen Dingen nütz'." *Frischbier* Preussische Sprichwörter 2: 58.

Digitized by Google

S. 61. „Es ist nur die Erfüllung des Spruches: ‚Geben ist seliger als nehmen!'". Det hade ej skadat, om kommentaren påpekat, att detta citat — visserligen välbekant — är hämtat från Apostelgeschichte 20: 35, där *Luthers* text emellertid har „geben ist seliger *denn* nehmen".

S. 76 citeras *Goethes* „Kennst du das Land, wo die Zitronen blühn?" Att dikten ifråga heter Mignon och förekommer i Wilhelm Meisters Lehrjahre, torde ej vara bekant för alla lärjungarna och hade därför bort nämnas i anmärkningarna.

S. 78. „Ich lachte wie ein Verrückter und deklamierte mit hohler Stimme:

‚Fahr hin, lammherzige Gelassenheit!
Zum Himmel fliehe, leidende Geduld!'"

Skämtsam användning av en av Maria Stuarts repliker i *Schillers* sorgespel. Se *Güntters* och *Witkowskis* uppl. av Schiller 7: 83.

S. 81. „Und Papa Goethe hat mit seinem Ausspruch zehnfach recht, wenn er sagt: ‚Was man in der Jugend wünscht, das hat man im Alter die Fülle'". Att Goethe yttrat detta med speciell tillämpning på sig själv, framgår därav, att han satt denna utsaga som motto till andra delen av Aus meinem Leben. *Berthold* har tillagt *das* framför *hat.*

2.

Till den synnerligen förtjänstfulla kommentaren i Lindqvist-Pollaks Auswahl aus den Schriften Marie von Ebner-Eschenbachs må fogas tre citatförklaringar.

Den radikale av de båda friherrarna von Gemperlein, *Ludvig,* som i Göttingen förvärvat sig en högre bildning, säger till sin broder, den konservative *Friedrich* (cit. uppl. 23): „Dein Gedankenkreis hat nicht mehr Umfang als der eines Perlhuhns. Ein fester Punkt ist da, um den drehst du dich herum wie jenes Tier auf dürrer Heide — —." *Friedrich* blev upprörd över broderns zoologiska jämförelser, men observerade icke — att döma av hans svar — att brodern citerat *Goethe.* Djuret på den torra heden stammar nämligen från Faust. Mefistopheles säger (se Jubiläums-Ausgabe 13: 73):

„ein Kerl, der spekuliert,
Ist wie ein Tier, auf dürrer Heide
Von einem bösen Geist im Kreis herum geführt,
Und rings umher liegt schöne grüne Weide."

Lärjungen måste få upplysning om detta ställe i Faust, om han skall rätt kunna förstå baron Ludvigs ovan anförda yttrande.

S. 39 säges det om Frau von Siebert: „Sie . . war aber im Grunde den ‚feindlichen Brüdern' [friherrarna von Gemperlein] sehr gewogen." Citationstecknen kring *feindlichen Brüdern* borde ha för-

Digitized by Google

anlett den anmärkningen, att författarinnan här anspelat på *Schillers* „Die Braut von Messina oder die feindlichen Brüder".

S. 44 säger Frau von Siebert: „Ja, was heisst denn das, mein lieber Ludvig? Ich frage Sie schon dreimal, ob Sie Ihre Wolle endlich verkauft haben, und kriege keine Antwort. Was ist denn überhaupt mit euch beiden? .. Der eine [Ludvig] sitzt da wie Amadis auf dem Armutsfelsen." I kommentaren heter det om *Amadis auf dem Armutsfelsen:* „Anspielung auf den Helden der am Ende des 16. Jahrhunderts in Frankreich und Deutschland so verbreiteten Artusromane." Det är väl föga troligt, att *Ebner-Eschenbach* låtit en av sina personer tala om Amadis på armodsklippan — den gamla riddareromanen torde nu ej läsas — så framt ej Cervantes i Don Quixote mer än en gång erinrat om Amadis botgöring på ifrågavarande lokalitet. Jfr: »Amadis .. slog sig ned på Armodsklippan, jag vet ej om för åtta år eller åtta månader, ty jag har icke riktigt reda på räkningen; nog af han vistades där och gjorde bot för jag vet ej hvilket missnöje, som fröken Oriana visat honom". *Lidforss* Don Quijote 1: 113 (1905). Jfr även Därs. 1: 216, 231. Meningen är att Ludvig sitter tyst och sluten som en botgörare.

3.

I *J. Swennings* skoluppl. av Otto Ernsts *(Otto Ernst Schmidts)* Asmus Sempers Jugendland förekomma s. 97 två citat, vilkas härkomst utgivaren (se s. 173) ej har känt.

Det första lyder:

„An Alexis send' ich dich,
Er wird, Rose, dich nun pflegen.
Leuchte freundlich ihm entgegen,
Dass ihm ist, als säh' er mich!"

Författaren är *C. A. Tiedge* (1752—1841). Dikten, som skrevs 1812, har titeln *Die Sendung,* med undertiteln *Ida.* Upptages t. ex. i Deutsche National-Litteratur 135. 2: 380.

I *Ernsts* text förekommer en oriktighet: *Leuchte* har i vers 3 kommit att ersätta det ursprungliga — och bättre — *Lächle.*

Det andra citatet har följande lydelse:

„Ob ich dich liebe, frage die Sterne,
Denen ich oft meine Leiden vertraut.
Ob ich dich liebe, frage die Rose,
Die ich dir sende, von Tränen betaut."

Det är taget ur en dikt vid namn *Irene,* som är författad av *Karl Herloszsohn* (1804—1849) och ingår i dennes Buch der Liebe (1842). Upptages hos *Böhme* Volksthümliche Lieder der Deutschen im 18. und 19. Jahrhundert 299.

Hos *Ernst* är *Leiden* i vers 2 fel för *Klagen.*

Digitized by Google

Författarna till de båda sist behandlade citaten har jag funnit i *Max Schneiders* nyttiga bok: „Von wem ist das doch?!" (1907). Även *Hoffmann von Fallersleben* Unsere volksthümlichen Lieder ger besked om varifrån de stamma.

S. 136 i samma edition citeras två versrader, om vilka ingen upplysning lämnas i kommentaren:

„Laue Lüfte fühl' ich wehen,
Goldner Frühling taut herab."

De utgöra begynnelsen till en *Wanderlied,* författad c. 1830 av *Agnes Franz* (f. 1794 † 1843). Se *Böhme* cit. arb. 383 f., där hela dikten anföres.

Liksom de två närmast förut omnämnda sångerna hör denna vandringssång till de dikter som, fastän de härröra från mindre betydande skalder, likväl levat på folkets läppar (väl särskilt vid mitten av förra århundradet.)

4.

En lärjunge i andra ringen vid Lunds allm. läroverk har fäst min uppmärksamhet på följande.

I *Hebbels* berättelse Eine Nacht im Jägerhause — jämte andra berättelser utgiven av Emil Rodhe — heter det, se den svenska skoluppl. s. 13 (Poppes edition av Hebbel 7: 181): "Deutlich vernahm man die fromme Gellertsche Strophe:

Wach' auf, mein Herz, und singe
Dem Schöpfer aller Dinge,
Dem Geber aller Güter,
Dem treuen Menschenhüter!"

I kommentaren nämnes ingenting om att Hebbel här gjort sig skyldig till en oriktig ursprungsbeteckning. Strofen i fråga är ej av Gellert utan av Paul Gerhardt (se t. ex. Gesangbuch der evangelischen Brüdergemeinde nr 1035). Har översatts till svenskan (se nr 429 i 1819 års psalmbok).

Lund i dec. 1918.

Theodor Hjelmqvist.

NÅGRA ANMÄRKNINGAR OM BRUKET AV TEL.

I Moderna Språk 1918, s. 16, ger doktor BIRGER PALM ett par exempel på användning av tel i betydelsen "comme", "pareil à" och uttalar, fast med tvekan, den förmodan, att detta kunde vara ett sydligt drag. Fenomenet är emellertid långt ifrån ovanligt i

Digitized by Google

den modernaste litteraturen och har för övrigt påpekats flera gånger: av STENHAGEN (Några iakttagelser angående språkbruket i modern franska i Redogörelse för allm. läroverken i Norrköping o. s. v., 1899, s. 12), som ger ett par exempel ur en roman, av PLATTNER (Ausführliche Grammatik der französischen Sprache, 1905, III, 2, s. 179), som har belägg ur tidningar och några obskyra författare, av NYROP (Kongruens i fransk, 1917, s. 39) och framför allt av SANDFELD JENSEN (Bisetningerne i moderne Fransk, 1909, s. 237 f.), vilka lämna ytterligare en hel rad exempel från framstående författare ända från ZOLA. SANDFELD JENSEN försöker också förklara uppkomsten av denna konstruktion. Jag skall här nedan framdraga ännu en del exempel och samtidigt framställa min uppfattning av fenomenet, vilken torde jämföras med SANDFELD JENSENS.

Akademiens ordbok (och med den LITTRÉ), säger i sin artikel om tel: "Il s'emploie quelquefois en poésie, au lieu de la conjonction Ainsi, pour indiquer une comparaison" och ger ett så ärevördigt exempel som ur BOILEAUS Le Lutrin, chant V:

> L'ivoire trop hâté deux fois rompt sur sa tête,
> Et deux fois de sa main le buis tombe en morceaux:
> Tel Hercule filant rompait tous les fuseaux.

BOREL (Grammaire française, 18e éd., 1888, s. 215) påpekar också denna användning. Tel är här att fatta som subjektivt predikativ. I fullständiga satser torde denna användning vara att finna, om icke blott i poesi, så åtminstone huvudsakligen i högre stil: man kan studera de exempel, som finnas hos SANDFELD JENSEN.

Här äro ännu några exempel, hämtade ur VERHAEREN, Choix de poèmes:

s. 21: Et tels s'useront-ils en de vieux monastères,
Au fond du cloître ainsi que des marbres austères.
s. 17: Et tels les moines blancs traversent les champs noirs, etc.
Cf. vidare VERLAINE, Oeuvres posthumes I, s. 100.

I följande rader ur JULES RENARDS Le Vigneron dans sa vigne (s. 30) är väl konstruktionen använd i parodiskt syfte. Det är tal om en svinslakt, och det säges: Les cris espacés du cochon s'éteignent. Le dernier gémissement rauque pousse dehors le dernier sang. Telle une source saute sur un caillou.

Om nu predikatet i den med den tel inledda satsen underförstås och antingen får tagas ur föregående sats eller tänkas vara en form av verbet "être", "paraître" e. d.,[1]) får man följande typ. Citatet är ur ROCHEBLAVE, Agrippa d'Aubigné, s. 65: Une grandeur élégante, assortie à une puissante simplicité, fait de lui un évocateur plus encore qu'un peintre. Tel ce début d'un sonnet

[1]) Jfr användningen av tel i en fullständig sats: Pourtant certains bardes de la vie moderne, à l'exemple du grand Verhaeren, se sont laissé imprégner plus ou moins de symbolisme, etc. Tels sont, par exemple, Fernand Gregh, Henri Barbusse, etc. (FLORIAN-PARMENTIER, Histoire contemporaine des lettres françaises, s. 475).

Digitized by Google

sur le château de Taley aussi imposant que l'objet lui-même l'est encore aujourd'hui. — Ännu ett exempel: Le sien (le rose, la couleur rose, du peintre) n'est ni léger, ni ingénu; il est trouble, couleur de sang lavé d'eau, de taffetas d'Angleterre, à moins qu'il ne tourne au lie de vin; tel celui qui s'étend sur les manches du Christ (HUYSMANS, La Cathédrale, s. 178). — Des écrivains considérables, tel d'Ablancourt, étaient partisans de la simplification. (BRUNOT, Histoire de la langue française, IV, 1, s. 94). Tel är här fortfarande lika med ainsi eller par exemple.

Eftersom jämförelseledet alltid, logiskt sett, står i underordningsförhållande till det jämförda ledet, är det icke så märkvärdigt, att tel blir synonymt med tel que, ainsi que, comme. I vanligt språkbruk förekommer detta emellertid huvudsakligen i förkortade satser.[1]) Exempel: On l'excitait de loin, puis il disparaissait, tel un rat dans un trou (BENJAMIN, Gaspard, s. 38). — Il se mit à travailler avec passion, tel un homme affamé qui s'assied à table (ib., s. 229). — M. Libois a tourné les talons trop vite, tel un visiteur indélicat qui emporte un objet chipé (FRAPIÉ, La Maternelle, s. 171). — Les autres rient; leur rire tinte, tel le son de bizarres instruments de musique exotique, et montre les dents (BARBUSSE, Le feu, s. 48). — Il est pareil au pauvre cyclope, qui rôdait sur les antiques rivages de Sicile, bafoué et dompté par la force lumineuse d'une enfant, tel un jouet monstrueux, au commencement des âges (ib., s. 88). — A ce moment de la conversation, quelqu'un fait sur les pavés du seuil une série de faux-pas sonores, tel un cheval qui piafferait — et blasphémerait (ib., s. 189). — La lividité de la nue blêmit et plombe les sacs de terre aux plans vaguement luisants et tombés, tel un long entassement de viscères et d'entrailles géantes mises à nu sur le monde (ib., s. 243). — On se remet en marche, et les simples soldats que nous sommes passent en revue les riches boutiques qui font cercle sur la place: les magasins de nouveautés, les papeteries, les pharmacies et, tel un uniforme constellé de général, la vitrine du bijoutier (ib., s. 320). — Un aéroplane ne sera vraiment dirigeable, au sens exact du mot, que le jour où, tel un chauffeur d'automobile, le pilote pourra à son gré modérer, accélérer ou arrêter sa vitesse (ACKER, L'oiseau vainqueur, s. 118). —

> Minuit sonne, et réveille au fond du parc antique
> Un air mélancolique, un sourd, lent et doux air
> De chasse: tel, doux, lent, sourd et mélancolique
> L'air de chasse de Tannhauser.
>
> (VERLAINE, Choix de poésies, s. 25).

Ett exempel på dubbel användning av tel med betydelse av ainsi que — ainsi ge följande rader:

[1]) Comme och ainsi que äro dock även i arbeten, som uppvisa många exempel på tel, oändligt mycket vanligare än detta senare. Se t. ex. VERHAEREN.

Digitized by Google

Tel un ruban qu'on mit autour de fleurs écloses
Tient encore le bouquet alors qu'il est fané,
Tel l'humble anneau d'argent que vous m'avez donné
Garde en son cercle étroit nos promesses encloses
(ROSEMONDE GÉRARD, L'anneau d'argent).
Jfr PLATTNER, a. a., III, 2, s. 178.

Att tel fortfarande omedvetet kännes som subjektivt predikativ, framgår av det förhållandet, att det nästan alltid böjes efter subjektet i den förkortade satsen. SANDFELD JENSEN och NYROP förklara visserligen, att det även kan rätta sig efter det föregående substantivet, men i det enda exempel NYROP ger på en sådan böjning — S. J. har intet — beror nog denna på den speciella verbalkonstruktionen i huvudsatsen: [Il avait] la poitrine telle un ours (MIRBEAU, Journal d'une femme de chambre, s. 136). S. J. och N. säga även, att det kan förbli oböjt, men de ha intet belägg härpå — det sista av S. JENSENS exempel (s. 238) kan tydligen icke tagas som bevis. För egen del har jag ej heller funnit tel oböjt framför ett feminint ord eller en pluralisform. Men det kan nog hända, att det förekommer, och det är alldeles säkert, att det i framtiden skall förekomma. Nu några exempel på böjd form: - - - voilà donc pourquoi ses poches de tablier se gonflent, telles des mamelles supplémentaires (FRAPIÉ, a. a., s. 57). — J'aurais éprouvé un bonheur immense à pouvoir aller jacasser partout, telle une gamine malicieuse (ib., s. 58). — - - où il y a une file de voitures et de chevaux, telle une halte de bohémiens (BARBUSSE, a. a., s. 108). — Les autres, les plus nombreuses, tâchent de suppléer par l'ingéniosité à l'insuffisance du budget: telle votre amie Lucie Despeyroux (celle dont le frère est un si joli saint-cyrien) — et vous-même (PRÉVOST, Lettres à Françoise, s. 33). — Il y a de cette littérature des exemples célèbres: tels les récitat de Mme de Genlis, les proverbes de Mme de Maintenon, les romans de ce Berquin, patron de votre école (ib., s. 203). — Jfr ib., s. 233. — Mais hélas! pendant huit jours, telle la chimère devant le poète, vous vous évanouissiez, etc. (D'HERVILLY, La soupière). —

Hommes divins et clairs, tels des monuments d'or,
D'où les événements sortent armés et forts.
(VERHAEREN, Choix de poèmes, s. 63).

Se ytterligare ib., s. 94, 169, 183; VERLAINE, Œuvres posthumes, I, s. 70, 76, 108, 165. Jfr även VERLAINE, s. 87, 137, 321. I följande stycke ur ROCHEBLAVE, a. a., s. 102, ser man tel omväxla med comme: Les beautés se heurtent jusqu'à se gêner et s'étouffer. Et elles sont de tout ordre. Tantôt séraphiques, telle la blanche Piété - - -; tantôt pittoresques, et d'une belle truculence, telle cette fille de la Discorde, la Formalité, qui "difforme

Digitized by Google

tout" ---; tantôt graves, saisissantes, de simplicité tragique, commences vers sur les noces vermeilles de la Saint Barthélemy.

Att tel trots sin böjning har fullständig karaktär av konjunktion, framgår av följande exempel, lånat från NYROP, där det åtföljts av ett adverbial: Mais la maman, tel en un quatrième acte de mélodrame, arrive au milieu de la fête (Journal amusant, 1900), samt av flera av mina citat, där tel-frasen står först.

Att tel que användes vid sidan av tel, kan man se exempel på hos S. J. och PALM. Se här några exempel: Bonaparte ne fut point, tel qu'un envahisseur barbare, arrêté aux approches de Rome par le discours d'un apôtre ou les incantations d'une vierge (MASSON, Sur Napoléon, s. 157). — Mais alors, quelle merveille que cette arachnide géante dont le corps, ciselé tel qu'un bijou et glacé d'or, a sans doute tissé la toile en feu des trois roses! (HUYSMANS, La Cathédrale, s. 167). — ... mais cette mystique romane nous suggère aussi l'idée d'une foi solide, d'une patience virile, d'une piété robuste, telle que ses murs (ib., s. 169.).

Göteborg i oktober 1918.

Gunnar Biller.

ÄR "LE STYLE INDIRECT LIBRE" ETT INDIREKT FRAMSTÄLLNINGSSÄTT?

I sin intressanta och tankeväckande avhandling Studien über Bericht und indirekte Rede im modernen Deutsch utgår författaren, Elis Herdin, på sid. 1 från ett citat ur Behaghel Der Gebrauch der Zeitformen etc. 167: "giebt es noch eine ganz andere eigentümliche Art, von dem, was ein anderer gesagt hat, Mitteilungen zu machen; sie besteht darin, dass man nicht die Rede selber wiederholt, sondern in selbständigem Bericht die Tatsachen wiedergiebt, die der andre zum Gegenstand seiner Äusserungen gemacht hat." Med "andere Art" menar Behaghel: något annat än den vanliga oratio recta eller obliqua. Såsom exempel på denna "selbständiger Bericht" anför Herdin bl. a. på sid. 11 Wildenbruch, Schwesterseele 304: "Dieser Gedanke ging mit ihr zu Bett, und als sie schlief, hatte sie einen Traum sonderbarer Art: Sie befand sich in einem rabenschwarzen, finsteren Gelass, zu dem sie auf einer langen Treppe hinuntergestiegen war. Plötzlich ging ein grelles Licht ... auf..."

På sid. 44 påstår Herdin, att dessa indikativiska satser, som ursprungligen utgjort "die selbständigen urteile des erzählers (schriftstellers)", så småningom genom flitig användning utvecklat sig till den för den moderna berättelsen typiska framställningsform, "zu der der erzähler ... greift, wenn er das nachsinnen seiner personen ausdrücken will." För våra dagars språkkänsla äro, säger författaren, "die fraglichen indikativischen sätze gewöhnlich... keine selbständigen urteile des erzählers, sondern bewusste ausdrücke

Digitized by Google

von gedanken der personen der erzählung". Ex. Wildenbruch 204 (Herdin 43): "Nun hatte sie die Zügel in Händen, und nun würde sie die Sachen lenken zum guten und richtigen Ziele; ja, ja." — Härmed är Herdin otvivelaktigt framme vid vad som senare har kallats "le style indirect libre". Själv kallar han det helt enkelt oratio obliqua, sid. 33 och 46.

Vad menar då Behaghel med uttrycket "selbständiger Bericht", som Herdin tagit till utgångspunkt? Behaghel kallar det "eine eigentümliche Art", vilket visar, att det icke kan vara frågan om ett vanligt omtalande eller konstaterande av »författarens» egen erfarenhet. Hans exempel ur den moderna litteraturen — om också icke alldeles oklanderliga, såsom Herdin s. 3 påvisat — ådagalägga med tillräcklig tydlighet, att det är en främmande röst, som talar genom »författarens» ord. Det står därför alldeles klart för mig, att Behaghels "selbständiger Bericht" just är "le style indirect libre". Herdin har alltså på grund av den dunkla innebörden av benämningen "selbständiger Bericht" kommit att taga till utgångspunkt (sid. 1) för sin undersökning samma fenomen, till vilket han når fram på sid. 46, d. v. s. "le style indirect libre". Herdins av mig återgivna citat ur Wildenbruch 304 och 204 tillåta läsaren att själv bilda sig ett omdöme.

Den nyssnämnda, på senare tider livligt uppmärksammade företeelsen lider, kan man säga, av ett överflöd på namn. Utom "le style indirect libre" (Bally) och "oratio obliqua" (Herdin) har jag funnit "Imperfekt der Rede" (E. Lerch i Germ.-Rom. Monatsschrift VI, 470), "verschleierte Rede", "independent form of indirect discourse" (Curme 248) och senast "cogitatio obliqua" (Oldin, M. S. XII, 42.)

Är detta framställningssätt verkligen "indirekt", såsom de flesta namnen angiva? Är det en "obliqua"? Benämningarna "indirekt" och "obliqua" avse ju blott formen men beteckna ingalunda, att det meddelade är en annans yttrande eller tanke. Vad tyskan vidkommer, betecknar ju "indirekt", att det framställda till formen står i beroende av ett (utsatt eller underförstått) styrande ord. De långa, flersatsiga indirekta anföringarna behöva ju visserligen icke ha bisatsens form, de kunna sträcka sig över hela sidor och bestå av många konjunktiviska huvudsatser, men över alla de till samma anföring hörande konjunktiviska huvud- och bisatserna vilar anföringsordets makt. Denna makt är icke osynlig, den visar sig i förskjutning av modus, vissa pronomen och adverb. Med "le style indirect libre" förhåller det sig annorlunda. Intet anföringsord kastar här sin skugga över det meddelade[1]), utan »författaren»

[1]) Någon gång förekommer i detta framställningssätt ett inskjutet "meinte er", "sagte er", el. dyl. Dessa uttryck äro emellertid icke anföringsord i vanlig mening. De styra icke utan äro blott upplysande meddelanden, lämnade av författaren i avsikt att framhålla, att det sagda verkligen är ett återgivande av en annans yttrande eller tanke. Ex. "... die Höflichkeit ... — die konnte, meinte er, selbst die grösste Willenskraft einem Herzen nicht abgewinnen, das von Hass ... erfüllt war." (Spielhagen, citat ur Herdin 117).

Digitized by Google

talar med sina egna ord ur en annans själ. Han framställer med sina egna ord andras yttranden eller tankar. Han talar i någon annans ställe, och framställningen är från »författarens» synpunkt direkt. Jag skulle vilja kalla det ifrågavarande uttryckssättet ställföreträdande framställning. Ex. Wildenbruch 204 ovan.

Såsom en motsats till den nyss nämnda står självständig framställning, i vilken »författaren» talar med sina egna ord ur sin egen själ. Den självständiga framställningen är den vanliga formen för omtalande och berättande, och även genom denna kunna naturligtvis andras yttranden och tankar komma till den läsandes kännedom. När t. ex. författaren (Frenssen Jörn Uhl 232) yttrar: "Da machten sie ihm, nachdem sie die schwierige Sache im geheimen sorgfältig beredet hatten, eines Tages den Vorschlag . ." så meddelar han ju läsaren, att de ifrågavarande personerna hade samtalat och vad de hade samtalat om och att de sedan framställde ett förslag; och när samme författare på sid 196 yttrar: "Die Kameraden mochten ihn zuerst nicht leiden", så låter han läsaren veta kamraternas tankar. I dessa båda belägg har alltså självständig framställning använts för att meddela andras yttranden och tankar. Men ur dessa ord klingar ingen främmande röst, över dem svävar ingen främmande ande. "Eine eigentümliche Art" kan framställningssättet i dessa citat icke kallas, och Behaghels "selbständiger Bericht" måste vara något annat än min benämning »självständig framställning».

Andras yttranden och tankar kunna ju också meddelas genom de båda formerna av anföring. Vid anföring talar »författaren» med en annans ord (jfr »framställning»), antingen i oförändrad form = direkt anföring eller också med de förändringar, som berorende och underordnande under ett styrande ord förorsaka, = indirekt anföring.

Inom det ringa utrymmet av en sida ger Stinde Die Familie Buchholz ed. Brate 213,15—214,9 prov på dessa fyra olika sätt att meddela andras yttranden. Det vore frestande att anföra detta ställe i dess helhet, men då det återfinnes i en lätt tillgänglig skoltext, avstår jag.

Till slut är jag medveten om att mot mitt påstående, att »ställföreträdande framställning» är direkt, kunna komma att andragas två punkter i Herdins avhandling. Jag ber därför att få anföra dessa och klarlägga min ställning till dem.

Herdin 33: "Ausserdem haben auch bisweilen darstellungen fremder gedanken, wie die oben im zweiten kapitel belegten, äussere merkmale für ihren charakter als oratio obliqua . . . Es ist dies erstens der optative oder konditionale[1]) konjunktiv des imper-

[1]) Det förtjänar nämnas, att i »ställföreträdande framställning» även irreala villkorssatser ofta ha imperfekt indikativ, vilket går tillbaka på ett presens indikativ hos den skildrade personen. Ex. Tovote Nicht doch! 116: "Ja, wenn er die Stimmung auf sie übertragen konnte, die ihn jetzt beherrschte, dann war alles gut; aber das konnte niemand nachfühlen, der . . ."

Digitized by Google

fekts (bzw. die dem konditionalen konjunktiv des imperfekts entsprechende umschreibung würde + infinitiv präsentis), der da gebraucht wird, wo er schon in der oratio recta stände." Ex. Heiberg Todsünden 60 f.: "Wäre das nicht geschehen, so würde er jetzt eine Neigung zu Grete von Linden als Vorwand benutzen. Er könnte erklären, es sei möglich, . . "

Ibid. 36: "Ein zweites kriterium dafür, dass solche darstellungen häufig als oratio obliqua zu betrachten sind, haben wir in der hier bei gelegenheit auftretenden form würde + infinitiv, die dem futurum wird + infinitiv in der vorauszusetzenden oratio recta entspricht." Ex. Wildenbruch 235 f: "Gott, Gott, Gott, wo hatte er denn Sinne und Gedanken gehabt! Morgen würde es natürlich in aller Munde sein, dass er Freda Nöhring die Blumen gebracht. . ."

Herdins argumentering synes i korthet ha varit följande.

Första fallet: I en viss "darstellung fremder gedanken" påträffas ett visst imperfekt konj., som går tillbaka på imperfekt konj. hos den skildrade personen. I oratio obliqua står alltid imperf. konj., "wenn es sich um die bezeichnung einer vorstellung handelt, die schon in der entsprechenden oratio recta durch diesen konjunktiv in konditionaler oder optativer bedeutung ausgedrückt werden würde" (sid. 35). — Alltså är denna "darstellung f. g." en oratio obliqua.

Bevisföringen är icke bindande. Det kan ju finnas flera uttryckssätt än oratio obliqua, som uppvisa den ifrågavarande egenheten.

Andra fallet: Würde + infinitiv kan vara antingen konditionalt eller "in futurischem sinne nur als ausdrucksmittel fremder vorstellungen dienen" (sid. 37). "Sätze mit würde + infinitiv in futurischer verwendung werden . . . nur als ausdrücke fremder vorstellungen empfunden, d. h. als oratio obliqua" (sid. 41). I en viss "darstellung fremder gedanken" påträffas ett würde + infinitiv, som icke är konditionalt. — Alltså är denna "darstellung f. g." en oratio obliqua.

Icke heller denna bevisföring är bindande. Felet ligger däruti att Herdin (s. 41) likställer "ausdrücke fremder vorstellungen" med oratio obliqua. Enligt min tanke är det senare begreppet en art av det förra.

Det bör kanske påpekas, att jag med det ovanstående ingalunda förringat värdet av Herdins vackra upptäckter. Jag har endast sökt åstadkomma en ändamålsenlig terminologi och därvid icke kunnat undgå att befatta mig med hans arbete. Jag har vidare icke bestritt, att »ställföreträdande framställning» är en "darstellung fremder gedanken", jag har blott bestritt, att den är en obliqua.

Borås den 10 juni 1918.

Emil Låftman.

Digitized by Google

"ICH HABE NICHT SCHLAFEN *KÖNNEN*".

Sedan jag efter några års mellanrum åter fått mig ålagt att undervisa i tyska och i följd därav fått anledning återuppliva den angenäma bekantskapen med min gamle vän Hjalmar Hjorths med rätta högt skattade grammatik, har jag åter kommit att tänka på den egendomliga konstruktion, varpå ovanstående sats är ett exempel. Jag vill då genast säga, att jag, sedan jag sist undervisade i tyska, funnit — eller åtminstone anser mig ha funnit — ett mig veterligen icke förut påpekat bevis för att i ifrågavarande fall, hur konstruktionen än uppkommit, *dürfen, können, lassen, helfen,* etc. för modernt språkmedvetande äro verkliga infinitiver och att man således icke, såsom Hjorth gör, bör kalla dem infinitivliknande participer. Då emellertid säkerligen icke få av de lärare, som undervisa i tyska, i likhet med mig icke äro i besittning av några egna studier i tysk historisk grammatik, torde en kortfattad redogörelse för vad jag av hithörande litteratur inhämtat icke vara ovälkommen.

I första volymen av »Studier i modern språkforskning, utg. av Nyfilologiska sällskapet i Stockholm» (1898) förekommer en av d. v. docenten, numera rektorn P. A. Lange författad uppsats i frågan, vilken tycks ha givit mig anledning att ur mig tillgänglig grammatisk litteratur göra de anteckningar, jag bland mina papper påträffat. Jag gör då början med ett — av utrymmesskäl nödvändigtvis starkt kondenserat — referat av rektor L:s tankegång. Den från Lachmann utgångna och av Jac. Grimm vidare utförda teorien, enligt vilken i den konstruktion, varom här är fråga, de skenbara infinitiverna av de modala hjälpverben äro äkta gamla starka participia perfecta, är ohållbar av det skäl, att dessa påstådda participer liksom de svaga participerna *(ge)kont.* etc. icke förekomma förrän i 14 och 15, *gemusst* och *gesolt* icke förrän i 16 årh. I st. f. sammansatt verbalform av hjälpverbet + enkel infinitiv av huvudverbet använde man i äldre tider enkel tidsform av det förra + sammansatt infinitiv av det senare, t. ex. *Irn dörftet mich niht hân genannt; der kunde si balz gelobt hân; wolde ich hân gesprochen = Ihr hättet mich nicht nennen dürfen* etc. L. påpekar den likartade konstruktionen i engelskan *I could (might, must) have done it.* Men liksom dessa eng. satser motsvara *Ich hätte es tun können (mögen, müssen)* och icke duga till att återge *Ich hatte es nicht tun können* (etc.), så står i alla L:s och åtminstone i flertalet av Wunderlichs exempel *(D. deutsche Satzbau*[2], ss. 240—47) det modala hjälpverbet i imperf. konj.; och hur satsen *Ich habe nicht schlafen können (wollen* etc.) uttrycktes på fhty. eller mhty., därom lämnar ingendera besked, påtagligen av det skälet, att de aldrig råkat på några dylika satser, vilka helt naturligt äro sällsyntare än motsvarande satser med det modala hjälpverbet i konj. Solklart är i alla händelser, att samma tanke, som uttryckes genom *Ich habe*

Digitized by Google

nicht schlafen können (wollen), aldrig har kunnat uttryckas genom *Ich kann (will) nicht geschlafen haben.* [1])

Den ovannämnda förklaringen är i alla fall, som sagt, ohållbar. Däremot äro *heissen, sehen* och *lassen* äkta gamla augmentslösa participier perfecta., och L. ansluter sig till dem, som anse, att konstruktionen utgått just från dessa participer. De invändningar, som häremot gjorts av en tysk författare, Merkes, synes mig L. på ett fullt övertygande sätt ha tillbakavisat.

L:s åsikt är således den, att då infinitiverna och de augmentslösa participia perfecta av de tre nämnda verben till formen sammanfalla, detta haft till följd en viss osäkerhet i uppfattningen av fonemets olika funktioner och att man sålunda i samma fall som de infinitivliknande participerna *heissen* etc. stundom kommit att använda de verkliga infinitiverna *dürfen, können* etc. Även detta resonemang synes mig mycket plausibelt, och såsom analogi därtill må påpekas en säkerligen allom bekant grotesk språkföreteelse, som dock är inskränkt till en starkt begränsad krets: *Jag träffade i går en person, såsom jag inte sett på länge.* Av den omständigheten, att *som* stundom på finare språk heter *såsom,* har man omedvetet dragit den slutsatsen, att det är gentilt att använda detta ord även i sådana fall som det anförda. I detta exempel är *såsom* således objekt. Kan också — ehuru inte precis i någotdera fallet med fördel — fungera såsom subjekt. Sålunda började för ett eller annat år sedan i en diskussionsförening i Stockholm en talare sitt anförande med orden: »*Jag, såsom ä'en self-ma' de man*». [Stimme von oben, d. v. s. från åhörareläktarn: »De hörs!»].

Den av Merkes företrädda åsikten om uppkomsten av vår konstruktion är den, som uttalats av Erdmann i hans "*Grundzüge d. deutsch. Sprache*" § 153, enligt vilken användningen av *infinitiven* här beror på »syntaktisk utjämning» med den föregående infinitiven. Lange anser denna förklaring ha "viel anziehendes" och att de båda förklaringarna icke utesluta varandra; och med tanke därpå, att i den franska grammatiken företeelser förekomma, som äro eller kunna vara resultatet av flere samverkande faktorer, t. ex. infin. med *de* såsom subjekt, förenar jag mig även här med L.

Merkes anmärker, att även "die umgekehrte Ausgleichung", således vad Ziemer i sina *Junggrammatische Streifzüge* kallar "regressive Ausgleichung" varit teoretiskt möjlig, att man således kan tänka sig satsen *er hat (ge)schrieben (ge)musst.* L. icke blott går in härpå, utan visar med exempel, att denna satsform i ty. faktiskt

---

[1]) I den av Wunderlich s. 244 anförda satsen *an Sant Margareta tag tzoch man hie aus und wolt für Minchingen sein tzogen* är *wolt* påtagligen imperf. ind. Möjligen är denna sats av samma natur som den eng. satsen *He wanted to have reached the village before night,* där den sammansatta infinitiven anger, att den faktiskt hysta avsikten icke blev realiserad. Men den svarar varken mot *man hatte* eller *man hätte ziehen wollen* och bevisar icke, att *Er hat mir nicht helfen wollen* i äldre tyska skulle ha kunnat uttryckas med *Er will mir nicht geholfen haben.*

Digitized by Google

existerat: *das er si dess grosscn fegfeurs nit het lozzen innen worden; do si so reht wol von irem allerlibsten liep het horen gerett,* och i svenskt talspråk ännu förekommer, t. ex. *ja' hadde bort sagt de' förut.* Jfr följande medellågty. exempel *Hir umme hebben de eldesten dyt bok gescreven laten; hebbe wi gedrucket laten* (Nissen, *Forsøg til en Medelnedertysk Syntax* s. 94.) Då i medellågty. partic. perf. förekommer såväl utan som med augment, varpå N. själv anför exempel: *he quam varen (kam gefahren), quam gereden (kam geritten),* kan jag icke dela hans åsikt, att i detta fall *laten* »i det mindste tilsyneladende staar i Inf. i stedet for Perf. Part.», då en sådan konstruktion från syntaktisk synpunkt trotsar varje förklaring [1]).

Slutligen instämmer jag med L., då han säger: "Indessen scheint mir gerade diese letztere Ausgleichung [d. v. s. i de nyss anförda tyska och svenska satserna med perf. part. i st. f. infinitiv] näher zu liegen" och skall anföra skäl för denna åsikt. En tysk författare, Reis, som i Literaturblatt 1896, sp. 263 kritiserat Merkes, har indirekt förnekat, att sistnämnda satsform uppkommit genom formale Ausgleichung" .Han anmärker nämligen, att i den av Merkes eller Erdmann såsom analogi till den senares förklaring av konstruktionen *Ich habe nicht schlafen können* anförda satsen *Geben Sie mir einen Becher guten Wein* ackusativen *guten Wein* i st. f. *guten Weines* icke beror på "formale Ausgleichung", utan därpå att *Wein* för den talandes medvetande anknutit sig såsom objekt till *geben.* Men på alldeles samma sätt har *Jag har inte kunnat (fått) sovit* uppstått. Samma tanke kan också uttryckas så, att i båda fallen föreligger kontamination, i förra fallet mellan *Geben Sie mir e. B. guten Weines* och *Geben Sie mir guten Wein,* i det senare mellan *Jag har inte kunnat sova* och *Jag h. i. sovit.* När nu Reis förnekar, att i den av honom citerade satsen — och därmed också indirekt, att i den svenska satsen — "formale Ausgleichung" föreligger, ger han tydligen detta begrepp ett snävare omfång än Ziemer gör, vars definition på denna språkföreteelse är tillräckligt vid att rymma även dessa båda satsformer.

Jag tror mig förstå, vad Lange menar. Där en formell utjämning inträtt, där är alltid, om jag så vågar uttrycka mig, någonting på tok. Men det kan vara mer eller mindre metod i tokenskapen; konstruktionen kan vara mer eller mindre bisarr. Nu är onekligen en sådan satsform som *Jag har icke sova kunna* så befängd som möjligt och står i detta avseende föga efter den, som Ziemer satt i spetsen för sina "formale Ausgleichungen": den latinska (och även på slaviskt språkområde förekommande) »dubbla komparativen»

---

[1]) I modern platty., är förhållandet olika i olika dialekter. I den meklenburgska saknas augment, t. ex. *Sei wiren ut dat Dorp kamen; Leiwer Gott, Worüm heww ick dat kind nich bi de Rassows-Lüd' laten?* och i den satsform, varmed vi här sysselsätta oss, står alltid ett tydligt partic. perf., t. ex. *dat schönste Brutpor had sich dorunner setten kunnt; Nu had Lining (Lieschen) Insichten bruken syllt; Was dat nu, dat sin Ogen ümmer hadden dorch dat lange Hor dörchpliren müsst* (Fritz Reuter, *Ut mine Stromtid).*

Digitized by Google

Est eloquentior quam prudentior. När man reflekterar över dessa båda satsformer, te de sig som ett meningslöst klingklang eller, med en annan jämförelse, som ett stycke negerrotvälska: »Massa vara mycke snäll mot stackars neger», en fras som från min mycket avlägsna indianboksperiod stått inbränd i mitt minne som ett specimen av idiomatisk negersvenska. Utjämningen i den latinska konstruktionen har snarare en rent fysiologisk faktor, ett dunkelt behov av akustisk symmetri, av ett slags öronfägnad, än en psykologisk faktor att tacka för sin genesis. Den pleonatiska negationen i *Il était plus malade que je ne l'avais cru* har som bekant sin psykologiska förklaring däri, att en annan formulering av tanken, vari negationen är fullt berättigad, vid ett tillfälle kom att korsa en okänd individs hjärna — eller vid olika tillfällen flere olika individers hjärnor — med den verkan att pleonasmen slog rot i deras interlokutörers öra och sedermera bar frukt trettiofalt och sjuttiofalt och hundradefalt. Den andra komparativen i den latinska satsen låter sig icke förklara genom någon korsning, av vad slag det vara må, och den är lika komplett i saknad av varje tillstymmelse till existensberättigande som det plåsterlappsliknande suffix, en pervers skräddarfantasi på senare tiden funnit lämpligt applicera tvärs över yngre gentlemäns absolut släta korsryggar, en tingest, som ofrivilligt kommer en att tänka på Ehrensvärds ord: »Kolonner, vad gören I här?» och Cicero — om det nu är han, som uppfunnit konstruktionen i fråga, hade haft allt skäl att med salig Sjövall fråga sig: »Gud vet, var jag tog den tanken ifrån" [1]). Men liksom nyssnämnda sartoriska och tusentals andra dumheter vann den »dubbla komparativen» anhängare — till en tid, ty den föll på sin egen dumhet och försvann snart, i följd av alltför svagt psykiskt rotfäste, ur språket. Av liknande orsak synes det mig osannolikt, att den tyska konstruktionen kunnat uppstå enbart genom "formale Ausgleichung". I *Jag har inte kunnat sovit* ligger däremot, såsom vi sett, en viss grad av logik, och det är därför jag i likhet med Lange anser denna förklaring här "näher zu liegen."

I en sådan sats som *Det är dig jag söker* kan man visserligen också säga, att det är örat som fordrar ackusativen *dig* och att det logiskt riktiga *Det är du, jag söker* för örat ter sig lika felaktigt som *Jag söker du;* men detta beror därpå, att vad som logiskt är predikatsfyllnad till *är,* attrakterats såsom objekt av *söker,* och processen har således ytterst en psykisk faktor. Däremot beror användningen av adverbet *usually* i satsen *He was more than usually dejected* blott och bart på en hörselvilla. Lika väl som i *He was more dejected than usual* borde även i den första satsen stå *usual;* men dess plats omedelbart framför ett annat adjektiv har gjort, att det för örat eller, vilket är detsamma, för den oreflekterade uppfattningen tett sig såsom bestämning till detta och därför

[1]) Den store språkkonstnären Victor Rydberg bjuder någonstädes — jag kan icke erinra mig var — på en sats av typen *Han är vältaligare än klok.* "Interdum . . ."

Digitized by Google

övergått till adverb. Denna fullt korrekta satsform — ty vad som är allmänt, och i detta fall därtill ensamt, brukligt måste naturligtvis kallas språkligt korrekt, om det också är aldrig så klent beställt med logiken — har således en nästan lika obskyr härkomst som den hos nybörjare i fransk komposition mycket vanliga »konstruktionen» *Nous vous remerciez de votre lettre; Vous nous obligerions beaucoup, si* etc., där skribenten av örat låtit förleda sig att rätta predikatet efter en föregående régime *vous, nous,* som om den vore subjekt [1]).

Wunderlich anser, att de flesta författare, som behandlat denna fråga, av vilka han nämner Grimm, Erdmann, Lange och Merkes, förbisett, att här förekomma två olika arter av förbindelser, den, där det finita verbet är ett blott hjälpverb, och den, där det är ett självständigt verb, en anmärkning, som dock icke träffar Lange. Tvärtom då W. s. 243 säger att "es in erster Linie der Kreis der uneigentlichen Hilfsverba ist, der sich der Durchführung der Umschreibung am Præteritum erschliesst, während die eigentlichen Hilfsverba am periphrastischen Infinitiv länger festhalten", så stämmer ju detta med den av L. förfäktade hypotesen, enligt vilken *Ich habe nicht schlafen können* förutsätter *Ich habe ihn kommen heissen.*

Däremot synes mig W:s nyss citerade ord ge anledning till en anmärkning, nämligen den, att lika litet som (såsom redan anmärkts) *Er hat es nicht tun können (wollen)* någonsin kan ha haft formen *Er kann (will) es nicht getan haben,* lika litet, för att icke säga ännu mindre, kan *Ich habe ihn kommen heissen (lassen, sehen)* någonsin ha uttryckts med *Ich heisse (lasse, sehe) ihn gekommen sein.* Ja, icke ens en sats med konjunktiviskt tempus av dessa verb kan i fornspråket ha haft nu nämnda ekvivalent. Man kan lätt förstå, att *Ich hätte es tun können (wollen)* i äldre tyska har formen *Ich könnte (wollte) es getan haben* (liksom vi på svenska oftare säga *Du kunde (borde) ha kommit tidigare* än *Du hade kunnat (bort) komma t.,* men *Ich hätte ihn kommen heissen (lassen, sehen)* kan aldrig ha återgivits med *Ich hiesse (liesse, sähe) ihn gekommen sein.*

Wunderlichs åsikt sammanfaller så till vida med den av Lange företrädda, att han anser formerna *heissen, lassen, sehen* i ifrågavarande fall vara augmentslösa participer och att *hören* i samma fall är att förklara genom analogi med de nämnda verben. Men "ganz anders stehen hier die eigentlichen Hilfsverba" (s. 243). Här bibehåller sig längre den gamla konstruktionen; så hos Hutten: *Du soltest mir nit den brunnen genempt haben.* Hos Luther är emellertid den nya konstruktionen genomförd, dock så att till en början endast tydliga, såsom det tycks alltid augmentslösa parti-

[1]) Det kan också hitta på och hända, att de båda satserna få formen *Vous nous remercions* etc. och *Nous vous obligeriez* etc. Ingenting är vanligare än att nybörjaren — och till nybörjarne i fransk komposition höra nu för tiden flertalet studenter — av örat ytterligare låter narra sig att översätta *vi* med *vous, vår* med *votre* och *ni* med *nous.*

Digitized by Google

cipformer användas t. ex. *drum hats must fortgahn.* Men hur, då vi här finna infinitivliknande participia perfecta, varpå W. anför exempel redan från 1500-talet, han tänker sig konstruktionen hava uppkommit, är alldeles omöjligt att ur hans synnerligen orediga framställning utleta. Då han s. 242 endast påpekar participet *hören* såsom bildat i analogi med partic. perf. av *heissen, lassen, sehen* och s. 243 säger, att hans förklaring stöder Grimms uppfattning, så tycks därav framgå, att han icke i likhet med Lange anser samtliga ifrågavarande former *dürfen, können,* etc. såsom analogibildningar till de nyssnämnda tre augmentslösa starka participia perfecta. Egendomliga äro hans båda uttalanden. s. 243: "Und andererseits tauchen — namentlich aus der späteren Zeit, wo die Neuerung allgemein durchgeführt ist, immer wieder Formen auf, die den vermeintlichen neuen Infinitiv als Partic. Præteriti erkennen lassen", och s. 246: "Doch auch die Hauptformen finden sich — namentlich auf mitteldeutschem Gebiet — sehr häufig und zeugen für die Geltung als Partizip." Detta kan ej gärna betyda någonting annat än att, då man i medelhögty. samtidigt finner *Er hat nicht kommen können (wollen, dürfen)* och *Er hat nicht kommen (ge)konnt, (ge)wollt, (ge)durft,* formerna *gekonnt* etc. i den senare satsen bevisa, att *können* etc. i den förra uppfattades såsom participer, icke infinitiver. Då nu i den nutida tyskan jämte *Er hat mir den Brief schreiben helfen* och *Er hat mir geholfen, d. B. zu schreiben,* även, "minder gut", förekommer *Er hat mir d. B. schreiben geholfen* (Sanders, *Hauptschwierigk., helfen)*[1]) och då två av mina vänner, den ene tysk den andre svensk, ha i tryck sett typen *Er hat nicht schlafen gekonnt*[2]), då bör väl samma bevis gälla även för den nutida tyskan och samtliga dessa former *dürfen, mögen, lassen* etc. i ifrågavarande fall kallas participia perfecta. Måhända är detta W:s mening, ehuru jag i följd av hans, såsom nämnt, mycket oklara framställning icke med bestämdhet vågar påstå det.

Av annan mening är emellertid Behaghel, som i en recension i Literaturblatt XXII, sp. 404 utan vidare motivering säger: "Dass in *er hat ihm schreiben helfen, er hat kommen dürfen* starke Participia gesehen werden, sollte heute nicht mehr vorkommen." Såväl Behaghels artikel som 2:dra upplagan av Wunderlichs *Satzbau* äro av 1901. Om vad som möjligen sedan dess kan vara skrivet i ämnet har jag ingen kännedom och har f. n. ej tid att söka fylla denna lucka i mitt vetande, vilken för övrigt, tyvärr, icke är den kännbaraste. Ty även om man, såsom jag, anser att språkhistoriska förklaringar icke böra vara bannlysta från skolundervisningen, torde denna fråga vara alltför invecklad, för att man skulle ha tid att i detalj inlåta sig på densamma. Men skulle någon fackman av ovanstående rader känna sig uppfordrad att taga till orda,

[1]) Ex. *Eben den Organismusgedanken hat Herder bilden geholfen* (Walzel, *Deutsche Romantik,* Leipzig 1908, s. 16).

[2]) Det vore åtminstone icke underligt, om på plattyskt språkområde denna konstruktion trängt in även i det högty. talspråket.

Digitized by Google

skall jag skynda att profitera av hans inlägg; och skulle jag då finna mig slagen på mina lekmannafingrar, æquissimo animo feram.

Det återstår mig endast att uppfylla det halva löfte, jag ju kan anses ovan ha givit och att framlägga det bevis, varmed jag anser mig sitta inne, för att fonemen *dürfen, helfen* etc., föregångna av en infinitiv, i nutida tyska *äro* infinitiver. Jag fann, för ett par år sedan, en tysk sats av typen *Han synes aldrig hava kunnat glömma det.* Så enkel och naturlig denna sats än är, måste jag erkänna, att jag aldrig sett eller hört — i alla händelser icke lagt märke till — denna satsform och att jag i följd härav icke skulle ha varit i stånd att till tyska översätta en sådan svensk sats. Jag företog då en enquête bland kolleger och andra tyskkunniga vänner och bad dem hjälpa mig att översätta nyssnämnda exempel. Blott en av dem alla var eller, rättare sagt, trodde sig vara situationen vuxen och förklarade utan minsta tvekan "aus der Tiefe seines Bewusstseins", att det naturligtvis måste heta: *Er scheint es niemals vergessen können zu haben.* De övrigas rådvillhet berodde tydligen på svårigheten att finna en lämplig plats för *zu haben.* Liksom det heter *Er fragte, ob ich hätte schlafen können; Man wollte ihn da etwelche Glas Bier haben trinken sehen* (W. v. Polenz), borde ju även här *haben* komma först av predikatets tre verbalformer, men *Er scheint es niemals zu haben vergessen können* låter orimligt. På . . . *niemals haben vergessen zu können* tänkte sannolikt ingen, och dock är detta gåtans lösning. Den sats, som givit anledning till enquêten och sedermera till hela denna elukubration, lyder: *"Shelley scheint das Blau der italischen See in Baiœs Bucht nie haben vergessen zu können"* (Ernst Sieper, *Das Evangelium der Schönheit* s. 164).[1]) Då min ovannämnde, åtminstone i detta fall alltför tvärsäkre vän nästan "mit sittlicher Entrüstung" tog avstånd från den tyske professorns formulering, vilken han kategoriskt förklarade vara mycket dålig tyska, hänsköt jag saken till två tyska vänner, herrar Carl Auerbach och lektor E. Meyer, vilka båda förklarade, att satsen icke kan formuleras annorlunda (naturligtvis, såvida man icke vill ge den opersonlig form: *"Es scheint als ob* etc.). Det heter således också: *Er scheint eine ganze Stunde haben warten zu müssen; Er scheint ihn e. g. St. haben warten zu lassen; Man scheint ihm haben entfliehen zu helfen.* Men ett av *zu* föregånget *dürfen* etc., det *är* odisputabelt en infinitiv.

Du inser nog således, min gode Hjorth, som den rättrådige och sanningsälskande man du är, att du ur din nästa upplaga bör avföra detta pseudoparticip. Ty »detta skall vara detta», såsom Thorild sade, och en infinitiv skall vara en infinitiv. Och att av något slags pedagogiska skäl kalla particip, vad man vet vara en infinitiv, det vore en "accomodatio realis positiva", en art av pedagogisk ackomodation, som enligt gamle lektor Norbeck, sanno-

[1]) Sieper var professor i engelsk filologi, som jag tror, i München. Enligt en i någon tidning synlig notis avled han helt nyligen; men om hans död stod i något samband med kriget, kan jag ej erinra mig.

Digitized by Google

likt bådas vår vördade lärofader i Theologian, icke är tillåten. Däremot kan man, utan hinder av den ovan påpekade olikheten, plädera för saken ungefär som så: »När folk säjer: 'ja har inte fått sovit' — vilket man inte bör säja, för 'de' ä dålig svenska' men folk säjer så — då ä de' någonting ditåt.»

A. Malmstedt.

* *
*

För att säga sanningen var det med en viss tvekan, som jag i min egenskap av huvudansvarig för de tyska bidragen till denna tidskrift antog ovanstående inlägg i den gamla debatten om konstruktionen av »participformerna» *können* etc. till tryckning. Om de författare, som citeras, och om deras olika teorier, det må nu gälla infinitiv- eller participialteorien, skulle man nämligen med travestering av en bekant boktitel från senare tider kort och gott kunna säga: Ingen har rätt. Men uppsatsen hade sina förtjänster: den var lättläst, den gav på slutet ett intressant belägg på en sällsynt tysk konstruktion och — last but not least — det kunde inte skada att få en anledning att för våra svenska språkmän lämna en redogörelse för gåtans riktiga lösning, så mycket mer, som denna lösning ligger gömd i en för huvudmassan av våra språklärare väl föga tillgänglig publikation, även om denna är en av tyska språkforskare så värderad tidskrift som Kluges Zeitschrift für deutsche Wortforschung. Förklaringen finnes där i det 12 bandet (1910) i en uppsats av W. Kurrelmeyer: Über die Entstehung der Konstruktion *Ich habe sagen hören,* och den är enligt min mening så definitiv, som en språkhistorisk förklaring överhuvudtaget kan vara.

I sin utredning, som han bygger på ett utförligt språkhistoriskt material, framhåller Kurrelmeyer, att man måste utgå från de verb, som tidigast uppvisa konstruktionen ifråga d. v. s. *tun, hören, heissen, helfen* och *müssen.* Vid samtliga dessa verb är den ifrågavarande konstruktionen påvisbar redan i det 13 århundradet, men de stå icke alla på samma stadium. Så erbjuda *helfen* och *müssen* vartdera blott ett belägg från 1200-talet, under det att *tun* (t. ex. *han wir disen brief dun besegelen* i en urkund från 1259) och *hören* talrikast förekomma, och av dessa finnes *hören* i handskrifter, som åtminstone delvis stamma från första hälften av det 13 årh. Enligt Kurrelmeyers åsikt är det även *hören,* som givit första stöten till hela rörelsen. I medelhögtyskan förekommer ofta infinitiven *hören* + inf., särskilt i förbindelse med *sagen* och *jehen* (t. ex. i Nib. 1,4: *muget ir nu wunder hören sagen).* Därjämte finnas talrika fall, där *hören* som 1 och 3 pers. pl. pres. står förbundet med *sagen* och *jehen.* Så finnes formeln *so wir hoeren sagen* i Nib. 4 ggr., i Kudrun 5 ggr., vartill kommer en hel del analoga fall, t. ex. ur Nib. *sid wir ir so maneger eren hoeren jehen.* I urkunder påträffas ytterst ofta *hören(t) lesen* i formeln *tun kunt allen den, die disen*

Digitized by Google

brief sehen(t) oder hören(t) lesen (så i Höfers Auswahl der ältesten Urkunden deutscher Sprache 97 ggr.). Därför torde det ej heller vara en slump, att i de 24 äldsta beläggen *hören* till vida övervägande del förbindes just med *sagen* (jämte synonymer) och *lesen*. Förklaringen till 'participformen' *hören* (och sedan analogt *sehen* etc.) är alltså att söka just i dessa formler. Från de formella uttrycken med det plurala presens *hören* + *sagen* resp. *lesen* har *hören* överflyttats stereotypt till att användas även i st. f. partic. *(ich habe hören sagen)*. Man lägge särskilt märke till att i de äldsta beläggen och långt fram i tiden ordföljden uteslutande är *habe hören sagen, habe tun henken,* aldrig *habe sagen hören*. För *tun* t. ex., varpå Kurrelmeyer har ung. 300—400 belägg, finnes härvidlag intet enda undantag, icke en gång i 16 och 17 årh., och detsamma gäller i det stora hela även *hören* och *helfen* (13—15 årh.). De två enda undantagen härvidlag stamma från medelnederländska texter.

Så långt Kurrelmeyer. På mig åtminstone har hans utredning verkat fullständigt övertygande, och jag hyser icke det ringaste tvivel om att konstruktionen stammar från de stelnade urkundsformler, som han anför, och att *hören,* långt ifrån att vara det sista verb, som träffats av denna konstruktion (jfr ovan sid. 179), tvärtom är det, som jämte *tun* bildat själva utgångspunkten.

Beträffande den av Kurrelmeyer omnämnda ordföljden *habe hören sagen* etc. vill jag blott tillägga, att man ännu i vår tid kan påträffa densamma. Så skriver t. ex. Polenz (Thekla Lüdekind s. 447): *sie hatte ihm müssen entgegengehen,* och särskilt seglivad är ordföljden i folkspråket (och den arkaiserande poesien). Så har jag funnit hos Clara Viebig (Kreuz im Venn s. 18) *De hätt können drinnen im Nest bleiben.* På denna sammanhållning mellan *haben* och det 'infinitivliknande part.' beror också säkerligen en ordföljd, som jag påträffat hos sydtyska författare, särskilt ofta hos Rud. Hans Bartsch. Här blott ett par ex. ur hans roman Elisabeth Kött: *die Haltung, die er so lange Zeit annehmen hatte müssen* (sid. 108); *E. stand mitten im Zimmer, wie sie ihn scheiden hatte lassen* (sid. 219). Självfallet bottnar även denna konstruktion i folkspråket; jfr. t. ex. Rudolf Greinz (Gertraud Sonnweber sid. 251) *Dö nit hausen hat können.* Denna ordföljd förekommer även vid hjälpverbet *werden* + inf., t. ex. *Er berichtete, dass er nach drei Tagen wieder in seinen Dienst eintreten werde können* (Elisabeth Kött sid. 134).

Vad till slut beträffar det av lektor Malmstedt anförda ex. ur Siepers bok, ber jag få hänvisa till Curme, A Grammar of the German Language, sid. 263 f., där den ifrågavarande konstruktionen förkastas. Han fordrar: *Ich wünschte dies schon gestern tun gedurft zu haben,* icke *haben tun zu dürfen.* Visserligen medger han, att "this rule is more frequently violated by even good authors than it is followed", och han anför själv ett par exempel härpå, vilka alltså stämma med det av lektor Malmstedt anförda.

N. Otto Heinertz.

Digitized by Google

BORT MED DE FLERSPRÅKIGA LÄRARTJÄNSTERNA!

You are a humbug, sir! De orden tar jag mig friheten att rikta till varje läroverkslärare, som likt artikelförf. har fått sig den bördan pålagd att undervisa i tyska, engelska och franska på gymnasiet. Det finns förmodligen inte många, som ha den nödiga kompetensen för en så omfattande och krävande gärning. Vad fordras för att kunna fullgöra en sådan plikt? Den som skall sköta undervisningen på gymnasiet, åtminstone de två sista åren, bör vara en verklig fackman på sitt område. Kan man då säga, att en adjunkt i tyska, engelska och franska eller en lektor, som fått sig anförtrodd vården av alla dessa tre språk, kan vara fackman på alla tre områdena? Det är ytterst sällsynt. Först och främst kräves härför, att man talar och skriver de tre språken något så när obehindrat, har en icke allt för ytlig kännedom om deras utvecklingshistoria, åtminstone vad tyskan och engelskan angår någon kunskap om den moderna stilundersökningens metod och resultat, en ganska grundlig kännedom om den moderna litteraturen och de tre ländernas historia, natur och arbetsliv. Detta förutsätter inte bara licentiatexamen i alla tre språken utan också en omfattande, alltjämt vidgad beläsenhet och framför allt täta resor och uppehåll i de främmande länderna.

En dylik utbildning har med hittillsvarande lärarlöner och få resestipendier varit fullkomligt omöjlig. Den överstiger och kommer alltid att överstiga de allra flestas prästationsförmåga. Det kan visserligen med nuvarande examensförhållanden kanske vara möjligt att ta både kandidat- och licentiatexamen i dessa tre ämnen inom ungefär samma tid, som förr krävdes för den gamla kandidat- och tvåämneslicentiatexamen, men den kulturella fördjupning och utvidgning av kunskaperna, som endast kan vinnas genom fortsatta litterära studier och ständigt upprepade besök i de främmande länderna, blir fullständigt omöjlig. Ytterst få läroverkslärare kunna hinna med det och ännu färre ha råd till det. Uppgiften överskrider normala mänskliga arbetskrafter. Felet ligger alltså inte hos läraren utan i uppgiften eller rättare hos de makter, som lagt denna börda på honom.

Nu genmäles det: det är alldeles för stora krav på språkläraren. Det har gått bra hittills att sköta undervisningen på gymnasiet med kandidat- och ämbetsexamen, och det kan gå hädanefter också. Ja, men förhåller det sig inte med avseende på undervisningen alldeles som med jorden? Ju mer den får, dess mer ger den. En metodiskt skicklig och nitisk man med lägre kompetens kan ge ett ganska gott resultat. Det hindrar emellertid inte, att samme man med större kunskaper skulle kunna vinna ännu bättre resultat och framför allt, något som är ofantligt mycket viktigare

Digitized by Google

än det direkta kunskapsstoffet, väcka intresse för det främmande språket, landet och dess litteratur genom sin personliga kontakt med folket i fråga. Det torde väl vara utom allt tvivel, att den brist på intresse för läsning av utländsk litteratur, som präglar de bildade i vårt land, till stor del måste ha sin rot i det mekaniska och uttråkande drill- och förhörsväsende, varmed våra språklärare i allt för stor utsträckning måste nöja sig. Först den lärare, som i någon mån levat sig in i det främmande språkets och folkets känslovärld, kan göra undervisningen levande och intresseväckande och uppfylla stadgans krav på att införa eleverna i den främmande kulturkretsen. Den lärare, som är satt att sköta undervisningen i de tre främmande språken på gymnasiet, måste, om han vill ta sin sak allvarligt, ständigt gå med den känslan, att hans arbete blir mer eller mindre humbugsartat.

Botemedlet ligger inte i omläggningar av studieplanerna vid universitetet eller reducering av timantalet för dessa adjunkter och lektorer utan i en minskning av antalet ämnen i lärartjänsterna. Det är en gammal, hundrade gånger upprepad fordran. I sin enklaste form lyder den så: *en språklärare ett språk.* Det kravet komma språklärarna att upprepa inte bara hundra gånger utan tusen, om det skulle behövas för att vinna beaktande för det, antingen i dess rena radikala form eller åtminstone att börja med i form av en minskning av antalet ämnen.

På realskolans stadium kan kompetenskravet naturligtvis inte vara så stort som med avseende på gymnasiet. Den litterära beläsenheten behöver inte vara så omfattande, det är inte heller så oundgängligen nödvändigt, att vederbörande följer med forskningen på det moderna språkets område. Huvudsaken är, att det moderna språket självt är levande för honom, och att landet i fråga är honom bekant. Får han tillfälle att inte allt för sällan resa utomlands, är det kanske möjligt för honom att behärska två språk tillräckligt för nederskolan. Det blir emellertid visst inte någon sinekur, och han får ingalunda, som hittills alltför ofta var *nödvändigt,* använda sin lediga tid till privatlektioner. Han måste ju personligen veta något om lämplig litteratur för textböcker och ferieläsning med mera dylikt och inte bara gå efter schablon, han skall kunna tala om för lärjungarna en hel del om det främmade landet, som han visst inte alltid får veta i sina examensböcker utan genom fortsatta studier och vistelse på ort och ställe.

Lektorn eller adjunkten, som undervisar på det högsta stadiet, kan emellertid endast i undantagsfall vara den verklige fackmannen i fråga om två språk. En reform med avseende på gymnasiet och lärarutbildningen får därför omöjligen behålla tvåämneslektoraten och den får alldeles icke minska lektorernas kompetens. Den är låg nog som den är. Detta får nu inte anses innebära ett påstående, att de nuvarande lektorerna ha för låga examens- och disputationsbetyg. De äro ofta så höga, som man möjligtvis kan

Digitized by Google

begära. Felet är, att de i allt för många fall ha givits för sådant, som inte nog förbereder för skolarbetet.

Den som ägnat större delen av sina licentiatstudier och sin doktorsavhandling åt en fornengelsk interlinearversion av psaltaren, åt fornfranska partiklar eller ett glossarium till en medeltysk homiliebok, har visserligen därmed förvärvat en intellektuell träning, som är av ganska stor betydelse för hans kommande verksamhet, men i övrigt har han endast obetydligt ökat sin reella kompetens utöver ämbetsexamen. Den blivande lektorn bör i sina universitetsstudier företrädesvis syssla med det moderna språket. Det är läroverkens oeftergivliga krav.

Det är kanske för mycket begärt och för övrigt knappast praktiskt genomförbart att kräva en omläggning av statuterna i den riktningen, att endast en doktorsavhandling, som behandlar de moderna skedena, skall ge lektorskompetens, men så långt kan man gå, att den som sysslat med det nutida språket, vid ansökan bör ha företräde framför den som studerat fornspråken. Om den principen allmänt tillämpades, skulle det så småningom framkalla en åtminstone partiell omläggning av licentiatstudierna till gagn för läroverken.

Det har talats om införandet av en gemensam lärarexamen med licentiatbetyget cum laude i huvudämnet och ämbetsexamen i de övriga. Häremot har med fog anmärkts, att en dylik examen skulle i ett ämne ge realskolan överkvalificerad arbetskraft och mer än nödigt förlänga studietiden för adjunkterna. Som lektorskompetens måste den däremot anses innebära ett minimum, som visserligen kan ökas och utfyllas genom fortsatta studier och utlandsresor, men det är till fördel för både läroverken och tjänsteinnehavaren, att han förvärvar högsta möjliga kompetens före provåret. En dylik kompromissexamen är därför icke till gagn för undervisningen. Kraven på lektorskompetensen få ingalunda minskas, men de böra moderniseras i antydd riktning.

Då språklektorerna skola vara de främmande ländernas andliga representanter och förmedlarna av deras kulturskatter, kan ingen verkligen fullgöra sin uppgift, om han skall arbeta med två språk. Ur denna synpunkt bli tvåämneslektoraten nästan lika oförnuftiga och humbugsartade som treämnesadjunkturerna. Vi måste alltså kräva först och främst, att adjunkturerna i tyska, engelska och franska ersättas av sådana med andra kombinationer t. ex. modersmålet eller historia eller geografi och ett främmande språk, två främmande språk eller någon annan kombination. Lektoraten böra vara enspråkiga. Varje läroverk skall alltså ha minst tre språklektorat. Vid de största läroverken kanske två i vartdera ämnet.

På detta sätt kommer lärarnas sakkunskap att ökas. Ett annat medel att höja den är de utländska resorna. Det finns många språklärare, som inte mer än en eller annan gång i sitt liv haft tillfälle att vistas i de länder, vilkas språk de undervisa i. Det är löjligt för lite. Den som riktigt på allvar vill bibehålla

Digitized by Google

och föröka sin praktiska förtrogenhet med det främmande språket, borde egentligen vistas i landet i fråga var sommar. Det är dock mer än man kan begära eller vänta. Det kräves emellertid en ändring i uppfattningen i fråga om denna sak. Ett stipendium för en utrikes resa har hittills mer eller mindre varit en sällsynt grace, en resa på egen bekostnad en liten extra merit. *Utomlandsvistelsen bör emellertid anses som språklärarens tjänsteplikt.* Han skall inte blott ha rättighet att möjligen få ett stipendium, han bör vara skyldig att åtminston vart femte år tillbringa ett par månader i sitt språks land. För att inte mot lärarens önskan göra intrång på hans ferier kunde man kanske rent av stadga, att han en termin under var femårsperiod skulle vistas utrikes, eventuellt vid något universitet eller någon av de anstalter, som före kriget funnos i Frankrike och Tyskland med syfte att ta hand om de utlänningar, som ville studera de respektive ländernas språk, och som väl så småningom återupprättas igen. Under denna tid skulle läraren naturligtvis få behålla sin lön oavkortad. Att resestipendierna enligt nuvarande ordning inte därmed skulle få bortfalla är en självklar sak.

De här antydda omläggningarna komma naturligtvis att medföra ökade utgifter för statskassan. Men den som inte vill gödsla, han får inte heller skörda. Genom en koncentrering och specialisering i uppgifter och ökade möjligheter till kontakt med det levande språket, blir språkläraren bättre skickad att fullgöra sitt arbete och kan åstadkomma bättre resultat. För naturvetenskaperna har man haft råd till storartade laboratorier och samlingar. Vad har åstadkommits för de humanistiska ämnena? Det är på tid att något göres.

T. Hilding Svartengren.

FACKMÄN FÖR TYSKAN ÄVEN PÅ NYBÖRJARSTADIET.

Nedanstående till läroverksöverstyrelsen inkomna skrivelse i en fråga av allmännare intresse återgives här med uteslutande av namn och detaljer av enbart lokalt intresse.

Till Kungl. Läroverksöverstyrelsen.

Undertecknad, huvudlärare i tyska vid högre allm. läroverket i Z., får härmed vördsamt påkalla Kungl. Läroverksöverstyrelsens uppmärksamhet för det förhållandet, att den gruudläggande undervisningen i tyska vid nämnda läroverk alltjämt, till påtaglig skada för läroverkets undervisning i tyska i dess helhet, till en del bestrides av lärare, som icke är fackman i ifrågavarande ämne, och hemställa om vidtagande av åtgärd, som till undanrödjande av berörda missförhållande kan befinnas lämplig.

Saken är den, att det vid detta läroverk är tradition, att tjänstgöringen i de tre lägsta klasserna är så ordnad, att adjunkten

Digitized by Google

X. vart tredje år övertager första klassen (resp. en avdelning i densamma) och följer samma lärjungeuppsättning under de följande åren t. o. m. tredje klassen. Härvid plägar i adjunkten X:s hand förenas ämnena kristendom, modersmålet, tyska och historia. Av dessa tillhör tyska icke de ämnen, som ingå i adjunkten X:s tjänst, och det är icke känt, att adjunkten X. bedrivit studier i tyska, som kunnat göra honom kompetent att handhava det maktpåliggande värvet att lägga grunden för läroverkets nioåriga undervisning i tyska.

En liknande anordning av tjänstgöringen i de tre lägsta klasserna har, såsom nogsamt bekant, förut varit ganska allmän vid våra läroverk. Det har ansetts, att det kunde göra tillfyllest, om lärjungarna sedermera få komma under ledning av fackman i tyska för att så småningom reparera de bristfälligheter i deras kunskaper i tyska, som härledde sig av att deras första lärare ej varit fullt hemmastadd i vad ämnet kräver. En sådan uppfattning är numera fullständigt ohållbar och oförenlig med de uppgifter, som nu gällande undervisningsplaner uppställa för den fortsatta undervisningen i ämnet. Som mål för realskolans undervisning i tyska uppställes bl. a. v å r d a t u t t a l. Nu är det en flerfaldiga gånger uttalad, på erfarenheten vilande uppfattning hos de moderna fackmännen på språkundervisningens område, att ett vårdat uttal praktiskt taget vid skolundervisning icke står till att uppnå, med mindre saken redan från allra första början blivit med vederbörlig omsorg och skicklighet tillgodosedd. Följderna av ett en gång förvärvat bristfälligt uttal kunna m. a. o. icke i allmänhet under de förhållanden, med vilka klassundervisningen har att räkna, sedermera fullständigt avlägsnas. Det är därför synnerligen välbetänkt, när kursfördelningen för klass 1 främst nämner »uttals- och läsövningar» och hänvisar de egentliga uttalsövningarna endast till denna klass. Erfarenheten har ock visat, att när uttalsundervisningen ledes med behörig insikt om vad det tyska uttalets teknik kräver, utan synnerlig möda redan i denna klass ett resultat kan nås, som fullt kan mäta sig med det som eljest nås efter många års längre arbete. Det har ock visat sig, att när grunden på detta område blivit lagd som sig bör (jämlikt metodiska anvisningarnas punkt 3), det blir en sak, som icke i någon högre grad betungar undervisningen att — såsom också är föreskrivet — tillse, att resultatet av de första ljudövningarna icke under de följande åren förvanskas vid raskare och ledigare läsning och tal. Däremot har det alltför väl visat sig, att ett vid nybörjareundervisningen vanvårdat uttal kraftigt bidrager att förrycka undervisningens reglementsenliga gång på högre stadier. Särskilt för gymnasiet är ju satt det högre målet att »göra språkkunkapen till ett medel att förvärva bildningsvärden från olika områden av den tyska kulturen». Det är uppenbart, att strävanden i denna riktning komma att lida betänkligt intrång, när nödvändighet föreligger att taga den på dessa stadier jämförelsevis knappa undervisningstiden för ämnet i anspråk för tillgodoseende av första

Digitized by Google

klassens kurs, helst då bibringande av ett hjälpligt uttal under sådana förhållanden erfordrar flerdubbel möda mot om det gjorts i rätt tid.

Det invändes understundom, att ett gott uttal är att betrakta som en sport- och modesak, och att därför ingen större skada är skedd, om tyskan fortfarande, liksom förr i världen allmänt skedde, vid undervisningen betraktas som ett dött språk. Det skall medgivas, att den gräns, utöver vilken man icke får gå vid eftergivande av kravet på att ett främmande språk måste framföras i en korrekt och vårdad dräkt, såvida ej tydligheten och uppfattbarheten vid praktiskt bruk av språket som meddelelsemedel skall äventyras, är något flytande. Grövre uttalsfels förekomst kan ju emellertid helt förändra den betydelse, ett ord är avsett att aktualisera. För ett par årtionden sedan hölls i Lund en tysk-svensk evangelisk konferens, varvid tyska var förhandlingsspråk. Å de i debatten livligt deltagande svenska biskoparnas och professorernas sida talades där hela tiden om »det luterska körsbäret» — till oblandat nöje för de tyska mötesdeltagarna. (Att svenskar med bristfällig skolning i den tyska uttalstekniken ersätta *ich*-ljudet med ett *sje*-ljud är nära nog en naturnödvändighet; därom i »Moderna språk» 1911 sid. 57—63 och 154—156.) Fall kunna förekomma, då allvarligare missförstånd kunna bli följden av fel i uttalet.

Huru som hälst har läroverksundervisningen f. n. att räkna med och inrätta sig efter i detta hänseende gällande föreskrifter i undervisningsplanerna. Att dessa anvisa en dominerande ställning åt uttalsundervisningen just på nybörjarstadiet är även ur rättskrivningens synpunkt välbetänkt. Uttalet är grundläggande för tyskans rättskrivning; det visar bl. a. den ideliga förväxlingen av *ch* och *sch* (särskilt i ändelser) hos lärjungar, vilkas tyska uttal är av den fordomdags hos oss härskande typen. Tydligt är, att det åtminstone medför mera trevnad och ro för undervisaren att slippa jämt och ständigt ända upp i de översta ringarna korrigera dylika kroniska stavfel. Hos de utlänningar, som skola läsa brev från svenskar, inger redan en korrekt ortografi mera respekt för vår bildningsgrad. Och bland intresserade hos oss brukar uppskattningen av rättstavningen vara större, i den mån uttalet ringaktas.

* *
*

Det är emellertid icke enbart uttalet, som påkallar, att språkläraren redan för yngsta stadiet är fackmässigt utbildad. Det erfordras även för vinnande av ett gott resultat i fråga om den sida av språkundervisningen, som bör leda till en för skolans gärning i det hela mera omstritt värdefull behållning, nämligen grammatikundervisningen. Här möter den allmänna uppfattningen, att för den uppgiften duga i alla händelser de lärare, åt vilka nybegynnarnas handledning i tyska plägar anförtros. Det gäller ju, säges det, rent elementära ting. Och dock är det så, att vad som

Digitized by Google

förr kallats grammatik och mångenstädes ännu heter så — rabbel av paradigm och utanläsning av regler — icke för modern uppfattning förtjänar detta namn utan endast blir abrakadabra. Och avgörande härvid är icke spekulativ kritik utan praktisk erfarenhet av att den mekaniska grammatikkunskapen hos lärjungarna visar sig vara alltför verklighetsfrämmande för att skänka behövligt stöd, när det gäller att uttrycka sig i tal eller skrift på det främmande språket. Fordom kunde denna inneboende svaghet i själva systemet neutraliseras av den rikliga tid, som stod till buds för grammatiska övningar (låt vara med översättningstexter som substrat), då detta kunde få vara det allt behärskande momentet i undervisningen. Nu går det ej att komma ifrån att anslå tid till åtskilligt, som åtminstone ej direkt och ögonskenligt går ut på att inöva grammatik. Att uppgiften att behörigen tillgodose grammatiken därmed har blivit svårare, är tydligt. Det gäller att sovra och välja, så att på varje stadium endast så mycket av det grammatiska stoffet meddelas, som där kan fullt konkretiseras och tillika är oundgängligen nödvändigt för stundens och framtidens behov. Men för ett vägledande omdöme härom fordras överblick över kraven på högre stadier, och därför bör nybörjarnas lärare i ett språkligt ämne tid efter annan sköta undervisningen även något högre upp (åtminstone på mellanstadiet för ifrågavarande språk). Språken höra till de ämnen, där det är särskilt angeläget, att banden mellan de olika stadiernas kurser knytas fasta.

Den allmänna satsen »*In der Beschränkung zeigt sich der Meister*» gäller ej minst även här och får följande tillämpning: »För att kunna genomföra behörig begränsning, måste läraren behärska materialet».

För ett rätt tillvaratagande av tiden fordras vidare, att alla förekommande former av språkövningar på det sättet tagas i grammatikens tjänst, att de främja en oeftergivlig och i mån av behov medveten anpassning efter de särdrag hos det främmande språket, som uttryckas genom grammatikens »regler». Att sålunda göra grammatikstudiet levande och konkret torde nog endast gå för den som genom en viss grad av fackstudier kommit att bli förtrogen med språkets väsentliga karaktär.

Att den nya tidens krav fyllas enbart genom att uppamma ett provryttarmässigt parlerande är en gottköpsuppfattning, som på sina håll ännu behöver övervinnas.

* * *

Ett direkt bevis för att en ur här avhandlade synpunkter otillfredställande grundläggning av språkundervisningen länder till förfång för arbetet ända upp till de högsta stadierna, kan hämtas ur jämförelsetabellerna för olika ämnens överläsningstid vid det läroverk, vars förhållanden givit anledning till denna framställning. Det har här sedan flera år tillbaka varit en klagan, att på mel-

Digitized by Google

lan- och överstadiet de levande språken taga en otillbörligt stor anpart av lärjungarnas hemarbete i anspråk. Grunden till dessa klagomål har icke kunnat undanrödjas, trots det att, vad tyskan vidkommer, det har blivit nödvändigt att här så gott som fullständigt avstå från anordnande av talövningar både på mellan- och överstadiet för att kunna ägna den så inbesparade lektionstiden åt intensivare inövning av grammatiken. I sammanhang därmed står, att de skriftliga arbetena här nästan uteslutande måst givas karaktären av översättningar med bortseende från de eljest önskvärda och anbefallda reproduktionsövningarna och uppsatserna. Detta har jag funnit oundgängligt för att i de sidor av ämnet, som skarpast prövas i de slutliga examina, nå ett hållbart resultat. Men ändock har, som nämnt, lärjungarnas hemarbete måst bliva tungt. Och att denna klagan gäller även andra språk än tyskan kan törhända ytterst sett delvis skrivas på samma räkning: de olika språken äro ju alla beroende av den kunskap i »allmän grammatik», som bibringas lärjungarna, i vilket språkämne det vara må, liksom ock av deras allmänna fonetiska träning. Vad som i dessa avseenden vinnes i ett språkämne, kommer även i någon mån de andra tillgodo. Med hänsyn härtill får undervisningen i det grundläggande språket en särskild betydelse.

Det synes mig, som om man vore oförhindrad att i de långa överläsningstiderna för språken å högre stadier under nu angivna förhållanden se ett utslag av den bristfälliga grundläggningen, änskönt det icke är varje år, som nybegynnarna överlämnas åt ickefackmäns behandling. Genom kvarsittningar uppblandas en lärjungeuppsättning under årens lopp ganska starkt, och därför kommer undervisningen högre upp alla år att lida men även av en blott med vissa mellanrum förekommande otillfredsställande skötsel av nybörjarna.

* * *

Av skäl, som nu senast berörts, är det jämväl önskligt, att undervisningen i modersmålet på lägsta stadierna omhänderhaves av lärare med språklig utbildning. Modersmålet är det som för en nyare tids uppfattning främst är ägnat att utgöra det enande bandet i de olika skolspråkens syskonkrets.

Det hinder för den ifrågasatta anordningen med fackmän som lärare i tyska redan från första klassen, som kunde ligga däri, att undervisningen i de tre nedre klasserna mot föreskriften i läroverksstadgan § 12 bleve splittrad på för många händer, torde tillfyllest vara avlägsnad, därest åt samma lärare anförtros att i nämnda klasser vara lärare i både modersmålet och tyska. Med 11—12 timmar i en lärares hand i varje klass torde för dennes vidkommande berörda paragrafs både anda och bokstav komma till sin rätt.

* * *

Digitized by Google

Så framt Kungl. Läroverksöverstyrelsen finner det av mig sålunda anförda förtjäna avseende, får jag härmed vördsamt hemställa, att Kungl. Överstyrelsen måtte erinra rektor vid det läroverk, jag tillhör, om önskvärdheten av att språkundervisningen även i de tre lägsta klasserna icke överlämnas åt andra än fullt sakkunniga lärare.

Skulle Kungl. Läroverksöverstyrelsen finna lämpligt att rikta en sådan erinran till samtliga rektorer vid rikets allmänna läroverk och kommunala mellanskolor, så skulle helt visst därmed mycket vinnas för språkundervisningens höjande i landet. — — —

Y.

Huvudlärare i tyska vid Z. högre allmänna läroverk.

BARBARA FRIETCHIE.[1])

Up from meadows rich with corn,
Clear in the cool September morn,

The clustered spires of Frederick stand
Green-walled by the hills of Maryland.

Round about them orchards sweep,
Apple and peach tree fruited deep,

Fair as a garden of the Lord
To the eyes of the famished rebel horde

On that pleasant morn of the early fall
When Lee marched over the mountain wall,

Over the mountains winding down,
Horse and foot into Frederick town.

Forty flags with their silver stars,
Forty flags with their crimson bars,

Flapped in the morning wind: the sun
Of noon looked down, and saw not one.

Up rose old Barbara Frietchie then,
Bowed with her fourscore years and ten;

Bravest of all in Frederick town,
She took up the flag the men hauled down;

In her attic window the staff she set,
To show that one heart was loyal yet.

Up the street came the rebel tread,
Stonewall Jackson riding ahead.

Under his slouched hat left and right
He glanced: the old flag met his sight.

"Halt!" — the dust-brown ranks stood fast.
"Fire!" — out blazed the rifle-blast.

It shivered the window, pane and sash;
It rent the banner with seam and gash.

[1]) Detta poem, som ställts till red:s förfogande av fil. dr. T. Hilding Svartengren, utgör originalet till den reproduktionsuppgift, som gavs vid höstens realskoleskrivningar.

Digitized by Google

Quick, as it fell, from the broken staff
Dame Barbara snatched the silken scarf;

She leaned far out on the window-sill,
And shook it forth with a royal will.

"Shoot, if you must, this old gray head,
But spare your country's flag," she said.

A shade of sadness, a blush of shame,
Over the face of the leader came;

The noble nature within him stirred
To life at the woman's deed and word;

"Who touches a hair of yon gray head
Dies like a dog! March on!" he said.

All day long through Frederick street
Sounded the tread of marching feet:

All day long that free flag tost
Over the heads of the rebel host.

Ever its torn folds rose and fell
On the loyal winds that loved it well;

And through the hill-gaps sunset light
Shone over it with a warm good-night.

Barbara Frietchie's work is o'er,
And the Rebel rides on his raids no more.

Honour to her! and let a tear
Fall for her sake, on Stonewall's bier.

Over Barbara Frietchie's grave,
Flag of Freedom and Union wave!

Peace and order and beauty draw
Round thy symbol of light and law;

And ever the stars above look down
On thy stars below in Frederick town!

J. G. Whittier.

NÅGRA ORD MED ANLEDNING AV DOC. HEINERTZ' RECENSION AV HEYSE—STORM—KELLER, DREI NOVELLEN, ED. KÄRRE.

Först och främst ber jag att få tacka rec. för den grundliga och sakkunniga granskning, som han ägnat min bok, liksom också för de erkännsamma ord, han yttrat framför allt om den litterära avdelningen av min kommentar.

Såsom rec. förmodar, önskar jag själv ansvara för arbetet med dess fel och ev. förtjänster. Till Kapers danska edition står det — utom väsentligen i fråga om textval — fullt självständigt. Detta torde framgå redan därav, att medan Kaper kommenterar t. ex.

Digitized by Google

Psyche på 1½ sida, är min — av rec. ofullständig befunna — kommentar till samma novell 6½ sidor.

Själv vill jag mot min upplaga i första hand anmärka på den ofullständiga retuscheringen av den första novellens stavning, såsom också rektor Göransson gjort i en f. ö. gynnsam recension i Ped. Tidskr. 1917. Dock är det icke sant, ss. doc. Heinertz säger, att »det ålderdomliga skrivsättet har bibehållits i novellen». På varje sida av den till tryckning inlämnade fickformatsförlagan (Paul Heyse, Neue Novellen, Stuttgart 1880) har jag gjort ett flertal stavningsändringar, ibland ända till 10 à 12, de flesta rörande *th* eller stor bokstav, men i den av åtskilliga omständigheter vållade brådskan vid tryckningen — boken utkom en vecka efter terminens början h.—t. 1916 — insmögo sig en del föråldrade stavningar, t. ex. något substantiviskt *beide* med stor bokstav, *-nis* med *ss* redan i sg., *c* för *z* el. d. samt t. o. m. ett par rena stavfel. För de båda andra novellerna, vilka knappast alls drabbas av dessa anmärkningar, hade jag tyska förlagor med mindre antikverad ortografi.

Det är icke min mening att här ingå på någon detaljdiskussion om de anmärkningar mot och tillägg till den språkliga delen av min kommentar, vilka rec. gjort. De äro i och för sig i allmänhet synnerligen goda, och jag utbeder mig hans tillåtelse att få upptaga ett och annat i den nya upplaga, som sedan åtskilliga månader väntat på sin tillblivelse och som nu är under tryckning. Åtskilliga av dem ha nog observerats av mig själv vid den fortsatta användningen av boken — den första novellen hade jag icke läst i klass vid utgivandet — liksom även en och annan av rec. icke kritiserad detalj. Men jag vill dock framhålla, och då jag själv recenserar skollitteratur, är jag angelägen att få begagna tillfället att göra detta, att mellan doc. Heinertz och mig förefinnes tydligen en principiell skiljaktighet i uppfattningen av kommentanda. Där doc. Heinertz klandrar mig för utebliven kommentar, skulle jag kanske klandra honom för alltför stor frikostighet, som är till skada för elevernas självverksamhet. Språklig förklaring är enligt min mening önskvärd — frånsett upplysningar av grammatisk, stilistisk, språkhistorisk, språkgeografisk etc. karaktär, där förf. bör tillerkännas en viss frihet — endast då lexikon ger oriktig eller absolut otillräcklig ledning åt eleven, och där man kanske ej ens kan vara viss om att läraren själv kan riktigt tolka stället. Till denna uppfattning har jag också otvetydigt bekänt mig i förordet till min upplaga, där jag uttryckligen förklarar, att jag i fråga om språkliga förklaringar — till skillnad från litterära och »reala» — iakttagit den största möjliga begränsning, »um der selbständigen Arbeit der Schüler und dem mündlichen Kommentar des Lehrers nicht vorzugreifen». Frågan torde icke böra tillmätas någon alltför stor betydelse, men jag har därmed dock velat opponera mot den art av skolupplagor, där kommentaren huvudsakligen är en bekväm genvägshjälp för lata elever och — lärare. Jag behöver

Digitized by Google

väl ej tillägga, att det är textböcker för det högre eller högsta stadiet, jag här har i tankarna. [1])

I fråga om uttalsanvisningar bör även enligt min mening en kommentator vara frikostig, då det därvidlag givetvis är ett pedagogiskt missgrepp, att upplysning om det rätta ges i efterhand. Här synda utg. av tyska texter oerhört och jag vill långt ifrån frikänna mig själv, men jag har faktiskt strävat efter liberalitet i detta avseende. Underlåtenheten i fråga om några av de italienska namnen (Fenice, Baccio o. a.) tillåter jag mig dock att inte anse såsom någon dödssynd, även om det icke är fullt konsekvent. Såsom ett allvarligt förbiseende räknar jag däremot själv fallet »hätscheln».

Till sist ett par ord om textvalet, den viktigaste sidan av en textbok i moderna språk.

Jag kan i fråga om de valda texternas litterära värde väsentligen instämma med rec. Även om jag sätter »Die arme Baronin» något högre än han, skulle jag nog inte ha valt just den att representera Keller, om det ej närmast gällt att skapa en svensk motsvarighet till en vid vårt läroverk (Upsala privat-) använd och omtyckt dansk skolupplaga för att ej låta pengarna på utomlands i onödan. Dock är den, litterärt sett, synnerligen typisk för Kellers författarskap och synes mig dessutom av språkliga skäl mycket lämplig såsom skoltext; dess ordförråd är delvis alldeles utmärkt. Själv skulle jag av Keller helst ha valt »Dietegen», som jag också ett par år läst i en för tyska skolor avsedd upplaga, och som mycket uppskattats av eleverna. Den borde onekligen finnas i en svensk skolupplaga. Ett par tämligen erotiska partier torde icke behöva stöta eller böra strykas, då Keller ju alltid är sund och naturlig, och tonen präglas av hans vanliga episka lugn. I detta avseende tvekade jag däremot rätt länge om Heyses »Das Mädchen von Treppi», men novellens läge på ett i visst mån exotiskt plan syntes mig verka neutraliserande. Däremot är den något för lätt för det stadium, dit innehållet hänvisar den, och jag skulle därför numera vara böjd att föreslå den som lämpligt feriearbete till r. III, varefter de två andra novellerna lästes under året såsom en fullt tillräcklig genomsnittlig årskurs. Den lämpar sig ej heller så bra

---

[1]) Ett exempel av de kritiserade må anföras till belysning av min från rec:s avvikande uppfattning; detsamma gäller flera, fastän, det medges gärna, visst icke alla; min 2:dra upplaga må i detta avseende jämföras. Jag har icke förklarat och ämnar trots rec. icke förklara ordet *Aktenstaub,* p. 66, trots att ordet t. o. m. saknas i lexikon. Elevernas lexikon upptar nämligen både *Staub* och *Akte* med sammansättningar; texten har f. ö. nyss förut haft ordet *Aktenmann.* Ordets bet. (eller rättare sagt innebörd, ty bet. är ju den ordagranna) i textsammanhanget är skäligen klar, och jag anser det högst nyttigt för eleverna att få försöka reda ut ordet själva. Det pedagogiskt oriktiga i detta förfaringssätt förstår jag icke. Av erfarenhet vet jag visserligen, att många misslyckas, men jag vet också, att många lyckas, och alla ha skyldighet att veta sammansättningsledernas bet., vilket ju faktiskt är det viktiga, och vilket de kanske icke skulle veta, om kommentaren beskedligt registrerade »Aktenstaub, 'dammet från luntorna'».

Digitized by Google

för klassläsning. Jag valde den med hänsyn till dess typiskhet för förf. och med tanke på att den så ofta citeras av litteraturhistorici (t. ex. Sylvan-Bing) såsom prov på Heyses berättarkonst. Dessutom är den, frånsett de stilistiska förtjänsterna, händelserik och spännande; den saknar i uppränning och stämning icke jämförelsepunkter med den förträfflig befunna klassiska Colomba.

Karl Kärre.

Svar.

Någon tvingande anledning till ovanstående genmäle kan enligt min mening knappast ha förelegat, då lektor Kärre ju i det stora hela tycks skriva under mina anmärkningar. Det skulle också knappast ha föranlett något svar från min sida, om ej dess förf. på en punkt trätt i opposition mot min uppfattning i en principsak, som jag måste något beröra, nämligen angående kommentarens kvantitativa begränsning. Lektor Kärre ställer sig härvid på den negativa ståndpunkten att ej vilja lämna en »bekväm genvägshjälp för lata elever och — lärare», jag däremot önskar hjälpa elever och lärare så mycket som möjligt. Lektor Kärre drar särskilt fram min fordran på kommentering av ordet *Aktenstaub*. För mig ställer sig saken så. *Om* en lärare låter lärjungarna översätta från det främmande språket till svenska, är det enligt min mening en självfallen sak, att han måste fordra en så mönstergill svenska som möjligt. Det är då viktigt nog, att en elev vet betydelsen av de båda sammansättningslederna av ordet ifråga, men det räcker icke för mig. Lektor Kärres egen bekännelse, att »många misslyckas» i att finna den goda översättningen är för mig skäl nog att ge denna. Då kan man fordra, att ingen misslyckas, då ha lärjungarna fått in ett plus av god svensk översättning, medan de, om den först meddelas under lektionen, antagligen ha glömt den före timmens slut.

Det skulle säkerligen ej vara utan intresse att höra andras omdömen i denna editionsfråga, och jag skulle med nöje hälsa en diskussion därom i denna tidskrifts spalter.

N. Otto Heinertz.

LITTERATUR.

Paul Kretschmer, *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache.* Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1918, XVI+638 S., 24 M. 70 Pf. geb. [1])

Bei der Lektüre des hier zu besprechenden Werkes drängt sich dem Leser unwillkürlich die Frage auf, weshalb die deutschen

[1]) [Till detta pris kommer f. n. Kriegs-Teuerungs-Zuschlag, c. 20 %. Red:s anm.]

Digitized by Google

Philologen ein Feld haben brach liegen lassen, dessen sprachliche und nationale Bedeutung durch die tägliche Berührung mit Stammesgenossen aus anderen Teilen des deutschen Sprachgebietes jedem Gebildeten einleuchten musste. Wir hätten wahrscheinlich noch geraume Zeit ein ähnliches Werk entbehren müssen, wäre nicht ein vergleichender Sprachforscher durch seine Beschäftigung mit der griechischen Koine auf den glücklichen Gedanken gekommen, eine wortgeographische Untersuchung der deutschen Umgangssprache in Angriff zu nehmen.

Kretschmers Werk ist zwar der erste Versuch, die deutsche Umgangssprache einer wortgeographischen Behandlung zu unterziehen, aber nicht die erste wortgeographische Untersuchung der deutschen Sprache überhaupt. Bereits um die Mitte des 18. Jahrhunderts hatte der Wiener Professor Johann Popowitsch (Kr. S. 48) auf die beträchtlichen Abweichungen des Wortschatzes innerhalb des deutschsprachlichen Gebietes seine Aufmerksamkeit gelenkt und umfangreiche Sammlungen und Beobachtungen bezüglich des Sprachgebrauchs in einer Mehrzahl deutscher und österreichischer Dialekte gemacht. Popowitschs Sammlungen, die erst nach seinem Tode und zwar nur zum Teil gedruckt wurden, stellen in der Tat einen nicht zu übersehenden Anfang einer Wortgeographie der deutschen Mundarten dar. Einen besonderen sprachlichen sowie kulturgeschichtlichen Wert erhielten diese Sammlungen dank den Bemühungen Popowitschs, die Begriffe sachlich zu erklären und nicht selten durch Zeichnungen zu veranschaulichen.

Man wäre geneigt zu glauben, dass Popowitschs wissenschaftliche Tätigkeit andere Gelehrte zu ähnlichen Forschungen hätte anregen müssen; tatsächlich hat aber das ganze 19. Jahrhundert keine nennenswerten Bestrebungen nach dieser Richtung hin aufzuweisen. Von einer wortgeographischen Untersuchung der deutschen Umgangssprache konnte ohnehin die Rede sein, erst nachdem diese einigermassen einheitlich geworden war, was seinerseits voraussetzte, dass eine in allem Wesentlichen einheitliche deutsche Schriftsprache vorhanden war, welche auf die Umgangssprache der gebildeten Kreise einen ausgleichenden Einfluss ausübte. Erst nachdem die grossen Klassiker in ihren Werken eine deutsche Sprache geschaffen hatten, die geeignet war, das Französische aus den höheren Kreisen der Gesellschaft zu verdrängen, fanden sich die nötigen Vorbedingungen für die Einigung der deutschen Umgangssprache.

Diesem Vorgang sehr hinderlich war der Mangel an einem einflussreichen sprachlichen Zentrum, wie es Frankreich in Paris und England in London seit Jahrhunderten besassen. Namentlich in bezug auf die sprachliche Bezeichnung von Dingen und Verhältnissen des täglichen Lebens konnten sich die ausgleichenden Tendenzen der Litteratursprache ohne die Hilfe eines sprachlichen Zentrums nur sehr langsam geltend machen. Heutzutage übt Berlin freilich (Kr. S. 59) einen erheblichen lexikalischen Einfluss in erster

Digitized by Google

Linie auf ganz Preussen, aber auch — wenngleich in geringerem Masse — auf andere deutsche Staaten aus. In Österreich ist hingegen von diesem Einfluss nur sehr wenig zu spüren. Der Wortschatz des Berliners lässt sich indessen aus verschiedenen Gründen nicht ohne weiteres zur deutschen Gemeinsprache erheben. Kretschmer wirft daher dir Frage auf, ob ein bewusstes Streben nach Ausgleichung, wie dies hinsichtlich der Aussprache zur Entstehung der Bühnensprache geführt hat, auf lexikalischem Gebiete erwünscht sei. Die Frage wird — wie mir scheint, mit Recht — mit nein beantwortet. Die Verwirklichung eines solchen Strebens hiesse der Umgangssprache eine Menge stilistisch wertvoller Synonyme rauben.

Kretschmer, der ein geborener Berliner ist, einige Jahre in Marburg verlebte und seit 1899 als Professor der vergleichenden Sprachforschung an der Universität Wien wirkt, hat somit reichlich Gelegenheit gehabt, Beobachtungen über den Sprachgebrauch im Norden, Westen und Süden des deutschen Sprachgebietes zu machen. Die persönlichen Erfahrungen hat er überdies in ausgiebigem Masse mittelst eines Fragebogens ergänzt, der an geeignete Personen gesandt wurde und folgende „Belehrung" enthielt: „Dieser Fragebogen dient dem Zweck, die örtlichen Verschiedenheiten des Wortschatzes der hochd. Umgangssprache und die räumliche Verbreitung der abweichenden Ausdrücke festzustellen. Unter hochdeutscher Umgangssprache ist die im täglichen Leben gesprochene Sprache der gebildeten Kreise verstanden. Ausgeschlossen sind also einerseits Wörter, welche als dialektisch, als vulgär, als nicht hochdeutsch empfunden werden, andererseits Wörter, die zwar gekannt und geschrieben, aber in der Regel nicht gesagt werden (z. B. *Wange* in Berlin). An erster Stelle steht in dem Fragebogen meist der Berliner Ausdruck, in Klammern meist der in Wien übliche . . . Erläuternde Zusätze sowie Ergänzungen des Fragebogens sind erwünscht". Die verlangten Auskünfte bezogen sich auf rund 150 Orte und wurden in den Jahren 1909—1915 erteilt.

Dass die Verwertung des Materials mit erheblichen Schwierigkeiten verbunden war, erhellt schon aus der Formulierung der Aufgabe. Es handelte sich vor allem darum, „die mündliche Gemeinsprache" einerseits von der Schriftsprache, andererseits von den Mundarten genau abzugrenzen, d. h. mit möglichster Genauigkeit festzustellen, ob ein Wort tatsächlich der gebildeten Umgangssprache des betreffenden Ortes oder lediglich der Schriftsprache angehöre. Kretschmer erinnert daran, dass Goethe im Faust *fegen* gebraucht, obgleich in Frankfurt *kehren* das geläufige Wort ist; ferner daran, dass der Wiener stets vom *Zuckerbäcker* spricht, während als Geschäftsaufschrift fast überall nur *Konditorei* zu lesen ist.

Was die Aufgabe noch heikler machte, war die bekannte Tatsache, dass die Wörter in bezug auf ihre geographische Verbreitung sich sehr verschieden verhalten. „Der einfachste Fall ist

Digitized by Google

der, dass die Orte, auf die der Gebrauch eines Wortes beschränkt ist, ein zusammenhängendes Gebiet bilden und das ganze deutsche Sprachgebiet demnach in mehrere Teilgebiete zerfällt, in deren jedem ein eigener Ausdruck für den in Rede stehenden Begriff besteht. So umfasst der Gebrauch des Wortes *Sonnabend* die russischen Ostseeprovinzen, das nördliche und mittlere Deutschland mit Ausnahme des westlichen Teiles, der von *Samstag* das ganze übrige Gebiet, also West- und Süddeutschland, Österreich und Schweiz. Zwischen den Verbreitungsgebieten der verschiedenen Wörter lassen sich häufig nicht so scharfe Grenzlinien ziehen, wie etwa bei den lautlichen Erscheinungen der Mundarten. Dies ist schon deshalb ausgeschlossen, weil das Hochdeutsche hauptsächlich in den grösseren Städten seinen Sitz hat, die oft durch weite ländliche Bezirke von einander getrennt sind, in denen nur Mundart gesprochen wird. Davon abgesehen pflegen die Verbreitungsgebiete zweier Wörter durch eine mehr oder weniger breite Grenzzone getrennt zu werden, in denen beide Wörter neben einander vorkommen. Z. B. an der Grenze des Gebietes von *Schlächter* und *Fleischer,* in Halberstadt und Eisleben, werden beide Ausdrücke gebraucht, an der Grenze des Metzger- und Fleischhauergebietes, in Salzburg, wird sowohl *Metzger* wie *Fleischhauer* gesagt. — Aber auch ein völliges geographisches Durcheinander zweier Ausdrücke kommt vor. Z. B. durchdringen sich so die beiden Wörter *Gummischuhe* und *Galoschen. Galoschen* wird in Livland, manchen nord-, mittel- und süddeutschen sowie österreichischen Städten gebraucht, aber in anderen Städten derselben Gegenden wird *Gummischuhe* gesagt, es ist nord- wie süddeutsch und fehlt nicht ganz in Österreich. In manchen Orten wie Schwerin, Weimar, Leipzig, München, Augsburg kommen beide Bezeichnungen vor. Die Ursache dieser eigentümlichen geographischen Verteilung ist die, dass *Gummischuhe* der jüngere, *Galoschen* der ältere Ausdruck ist, der in verschiedenen Orten zu verschiedener Zeit veraltet und durch das jüngere Wort ersetzt wird".

Um dem Leser von vornherein klar zu machen, in welchem Masse in Deutschland und Österreich dieselben Begriffe vielfach verschieden ausgedrückt werden, gibt Kr. in der Einleitung einige sehr lehrreiche Sprachproben: „Ein Berliner tritt in Wien in einen Laden und verlangt eine *Reisemütze.* Der Verkäufer berichtigt ihn: „Sie wünschen eine *Reisekappe*» und legt ihm einige vor. Der Berliner bemerkt: „Die *bunten liebe* ich nicht". Der Verkäufer übersetzt dies in sein Deutsch: „Die *färbigen gefallen* Ihnen nicht." Denn der Wiener *liebt* nur *Personen* aber nicht Sachen. Der Berliner fragt schliesslich: „Wie *teuer* ist diese Mütze?" und macht sich unbewusst wieder eines groben Berolinismus schuldig. *Teuer* bedeutet ja doch einen den normalen übersteigenden, übertrieben hohen Preis; wie teuer ist dies? heisst also: wie übermässig hoch ist sein Preis? Der Wiener sagt nur: Was *kostet* das? Der Berliner sucht die *Kasse* und findet eine Aufschrift *Kassa.* Er verlässt den Laden, weil es früh ist, mit dem Gruss: *Guten Morgen!* und erregt

Digitized by Google

die Verwunderung des Wieners, der diesen Gruss nur bei der Ankunft, aber nicht beim Abschied gebraucht. Der Wiener selbst erwidert den Gruss mit *Ich habe die Ehre! Guten Tag!* was wieder den Berliner in Erstaunen versetzt, denn den Gruss Guten Tag! kennt er umgekehrt nur bei der Ankunft, nicht beim Weggehen. — Der Berliner betritt ein Haus, indem er durch die *Haustür* am *Portier* vorbei in den *Flur* tritt, die *Treppe* hinauf in die erste *Etage* steigt, *klingelt,* in den *Korridor* gelassen wird, von wo man ihn bittet, *näher zu treten.* Der Wiener geht durch das *Haustor* in die *Einfahrt,* steigt am *Hausmeister* vorbei die *Stiege* hinauf in den ersten *Stock, läutet* und wird in das *Vorzimmer* gelassen, von wo ihn das Dienstmädchen *hineinspazieren* heisst."

Auch aus der kurzen Übersicht der örtlichen, nicht rein lexikalischen Abweichungen, die Kretschmer in der Einleitung (S. 3 ff.) mitteilt, werde ich mir gestatten, einiges herauszuheben. Die Aussprache der Fremdwörter bietet manche Verschiedenheiten. So werden *Chemie* und *China* in Bayern und Österreich mit *k-*, in Berlin mit *ich*-Laut gesprochen. *Giraffe* hat in Bayern und Österreich stimmhaften sch-Laut, der Berliner aber spricht das Wort mit *g-*. Zu beachten ist ferner die Aussprache *Vormíttag, Nachmíttag* in Berlin, gegenüber *Vórmittag, Náchmittag* in Wien, die bayrisch-österreichische Betonung des Pronomens in Ausdrücken wie *es geht vor sich, komm mit mir,* die Aussprache *Kaffée, Tabáck, Tunnél* in Bayern—Österreich. Was die Flexionsformen betrifft, ist namentlich der bayr.-österr. Gebrauch von[1]) *gehaut* für *gehauen* zu bemerken. Hinsichtlich der syntaktischen Abweichungen ist hervorzuheben das süddeutsche ich *habe gelegen, gesessen, gestanden,* der Schwund des Imperf. Indik. in den süddeutschen Mundarten, das dem Bayr.-Österreichischen geläufige[2]) *auf etwas vergessen,* norddeutsche Idiotismen wie *etwas erinnern* (vgl. *etwas vergessen), da* weiss ich nichts *von* usw.

Der spezielle Teil des Werkes ist nach Stichwörtern in alphabetischer Reihenfolge angelegt. Auf dessen Inhalt näher einzugehen, davon kann hier nicht die Rede sein. Ich kann aber nicht umhin, auf die sprachlich und kulturgeschichtlich interessanten Artikel zu verweisen, die unter den nachstehenden Stichwörtern zu finden sind: *Abendbrot, adieu, Apfelsine, Aprikose, Brot, Café, Droschke, fegen,*

[1]) *Hauen* wird nach Kr. in Österreich fast lediglich im Sinne von *prügeln* gebraucht. Holz wird dort *gehackt.*

[2]) In Österreich heisst nach Kr. *ich habe meinen Schirm vergessen* so viel als *ich habe ihn stehen lassen,* aber *ich habe auf meinen Schirm vergessen* so viel als *ich habe nicht an ihn gedacht.*

Die gewöhnliche Erklärung der Konstruktion mit *auf* als Analogiebildung nach *sich auf etwas besinnen* findet Kr. weniger ansprechend. Eher sei an Einfluss des in Österreich häufigen *auf etw. denken* oder *sich auf etw. erinnern* hinzuweisen. — Das in Österreich und anderswo vorkommende, aber seltnere *an etwas vergessen* sei als "jüdisch" aufzufassen.

Ich möchte hier auf das bei Th. Storm belegte *um etwas vergessen* (Paul Wb.), aufmerksam machen, das wohl auf Anlehnung an *sich nicht um etw-. kümmern* zurückzuführen ist.

Digitized by Google

Flieder, Flur, Gummischuhe, Kartoffel, Kaufmann, Kirchhof, Mostrich, Mütze, Pflaume, Sahne, Schlächter, sehen, Sonnabend, Stiefel, Strasse, Tischler.

Es liegt auf der Hand, dass Kretschmers Ausführungen sich an vielen Punkten ergänzen und in Einzelheiten wohl auch berichtigen lassen;[1]) wie dem auch sei, muss das Werk als ein geradezu unentbehrliches Hülfsmittel für den deutschen Unterricht auf der Oberstufe unserer Gymnasien bezeichnet werden.

Edv. Strömberg.

Scenes from English History, *an Historical Reader for Middle Forms,* compiled and annotated for the use of Swedish schools by *R. E. Zachrisson.* Pris kr. 1: 60. — **Ordlista** samt *Ordförklaringar* och *Synonymer* på engelska till *Scenes from English History.* Pris 1: 25. A. V. Carlsons Förlag. Sthlm. 1917.

Scenes from English History »utgöres av ett antal korta men på samma gång livfulla och exakta skildringar av viktiga tilldragelser i det engelska folkets historia». Boken »betecknar sålunda ett försök att tillgodose kravet på *mera realinnehåll* i texter avsedda . . . för mellanstadiet». (Utg.:s förord.) Arbetet, som av undert. använts i R I och R II 1917—1918, har visat sig intresseväckande, av lämplig svårighetsgrad i formellt avseende och synnerligen givande som underlag för talövningar. Det välskrivna innehållet är hämtat från olika författare (se därom förordet!) och överspänner tiden allt ifrån Englands kristnande till och med 1900-talets första år med huvudvikten lagd på det kulturhistoriska momentet (personligheterna). Beträffande principerna för utarbetandet av kommentar och ordlistor samt för användandet av textmaterialet i dessa »reformupplagor», utarbetade enligt den *förmedlande metodens* krav, hänvisas lämpligast till det, såsom fallet alltid är med lektor Zachrissons nyare skoleditioner, synnerligen innehållsrika förordet. Dessa principer böra f. övr. redan vara tillräckligt kända och uppskattade från tidigare utgivna texter. — Angående accentbeteckningen i ljudskriften vill jag framhäva, att enligt min uppfattning den konsekvent genomförda accentueringen av vardera ledet av compounds *kan* medföra missförstånd. Åtminstone förstår jag ej beteckningen (*ˈitfˈɔːk*), som väl bör vara (*ˈitfɔːk*). — Som varje lärare i engelska vet, plägar avledningsändelsen *-ful* av lärjungarna uttalas med alltför markerat vokalljud. Av detta skäl vågar jag hemställa, om det ej vore mera praktiskt att i avseende på beteckningen följa Afzelius' metod i Uttalsordboken. — Här och var står på grund av tryckfel grav i st. f. akut i ord, där endast betoning, ej uttal angives. — Det torde observeras, att hän-

[1]) "Das Buch selbst kann jetzt gewissermassen als ein ausführlicher Fragebogen dienen, der am besten darüber unterrichtet, worauf es in jedem Falle ankommt. — Es kommt auf solche einzelnen Fälle überhaupt nichts an, weil die vorliegende Wortgeographie jedenfalls nach mehreren Seiten hin Ergänzungen durch ganze, selbständige Werke verlangt. (Vorwort VI—VII).

Digitized by Google

visning i den alfabetiska förteckningen till löpande ordlista även innebär hänvisning till Synonymförteckningen (»Ordförklaringar på engelska»). Läraren bör ej försumma att fästa lärjungarnes uppmärksamhet på den synnerligen stora nytta, dessa kunna draga av särskilt de väl genomtänkta sammanställningar av vanliga synonymer, som däri förekomma.

Överhuvud är det med respektfylld beundran, man konstaterar det grundligt ingående och varmt intresserade arbete, som lektor Zachrisson nedlagt på sina senare editioner. Vi lärare äro honom mycken ärlig tacksamhet skyldiga, och det skulle förvåna anmälaren, om hans vackra strävan i språkundervisningens tjänst ej uppskattades efter förtjänst. Att han slagit in på rätt väg, är undertecknads bestämda övertygelse, vunnen efter noggrant teoretiskt granskande av alla och praktiskt avprovande av nästan alla av honom utgivna arbeten för skolbruk.

Observanda:

Texten:

S. 21,21. > *surely.* — *Komma* efter 22.6. *brave,* 7. *noble-minded,* 31,14. *Thirdly,* 36,23. *heard,* 89,19. *Virginia,* 98,28. *one.* — 28.6. *Kolon* utgår. — 46.8. har *Catharine* liksom listan över egennamnens uttal, övriga ställen i texten *Catherine.* — 48.26. *the Princess Mary* [ˌ —, when used attributively]. — 65.4 f. > [*disagreed* (l. *disa-greed*)] (< agratare < gratus). — 79.16 f. *high-roads:* even stress! — 90.29. > *battle-ground.* — 91.12. *Kommat* efter II utgår. Punkt synes ej begagnas på andra ställen i texten. — 103,14. > *which.*

Anmärkningarna.

21.9. »*would,* här: kunde.» Vfr.? — 24. *swaths.* Uttal i sg.! — 41,11. > *accord-ance* och *Kungl.* — 97.18. *Komma* sättes efter *voyage* och borttages efter *Cook.* — 100.16. *Portuguese* [-*z*]. — 107.14. > *Colenso.*

Egennamnens uttal.

Se Jones, Pron. Dict., 1917, för följande ord: *Arcot, Bombay, Calais, Peshawar, Rhodesia, Strasburg.* Obs. accentueringen av tillnamn, föregångna av förnamn, samt *r* i *Westminster Abbey.*

Ordlistan.

Tillägg 8.9: *even,* till och med, och 13.24. *anger,* som blott finnes i den alfab. förteckn. — 18.13. Skilln. i betoningen av *outstretched* i frist. o. förenad ställn.! — 21.24. Tillägg: *swath.* — 23.6. *Semikolon* efter »regel». — 27.3. > (*t'irəni*). — 34.24 > *art.* — 39.23. Tillägg: *bring up.* — 41.2. Ordet *vågsamt* är svårbegripligt. Troligen åsyftas etymologiskt smnhg. — 61.7. (*h'ælbəd*) vanligare enl. Jones. — 77.19. Tillägg: *civilize!* — 79.17. *po'st-ha'ste.* — 81.5. *unlawful.* Jfr 24.22. — 82.9. *subject to,* äv. = underkastad gt. — 84.12. *ally.* Jones: »The pronunciation (*'ælai*) appears to be spreading rapidly.» — 90.24. äv. (*l'ɔ:fti*)- — 103.25. > (*'ædvəsəri*). Jfr Afz. — 108.26. > (*introdj'u:s*).

Digitized by Google

Ordförklaringar på engelska.

9.2. > *méssenger*. — 14.9. äv. (*kr'u:əl*). — 30.18. »*freedom* = liberty.» Jfr Afz, och Krüger. Se teckenförklaringarna s. 55! — 34.12. Jones o. Afz.: (*k'ɔnkri:t*), Schröer äv. (*kɔnkr'i:t*). — 51.14. > *sternness*. — 56.8. opp. > =. — 57.13. Jfr *pursue*. — 58.19. Jfr 16.4. — 61.11. *firelock* = heavy musket with a lock furnished with a flint and steel, the priming of which was ignited by sparks. — 63.16. ombrytningsfel: önska, desire. — 69.10. > *import-ance*. — 73.1. > (*k'ɔlidʒiz*). — 86.12. > *necéssity*. — 96.26. > *similar*. — 97.1. *heaven, Heavens*. Jfr COD, Afz., Krüger, Günther!

Sigurd Segerström.

INSÄNDA BÖCKER.

17. **Elfstrand, Daniel**: An English Reader. Stockholm 1918. (Bonnier).

18. **Craigie, W. A.**: The Pronunciation of English. Oxford 1917. (Clarendon Press).

19. **Zachrisson, R. E.**: Ordlista till *John Halifax, Gentleman*. Stockholm 1918. (A. V. Carlsson).

20. **Zachrisson, R. E.**: Ordlista till *Shakespeare Stories*. Compiled by R. E. Zachrichsson. Stockholm 1918 (A. V. Carlsson).

21. **Uhrström, W.**: *Pickpocket, Turnkey, Wrap-rascal* and similar formations in English. A semasiological study. Stockholm 1918. (M. Bergvall).

INSÄNDA TIDSKRIFTER.

Modern Language Notes, Vol. XXXIII (1918). Number 7.

Mondo: Revuo Internacia por Ido. Yaro VII. N:r 9—12.

Neuphilologische Mitteilungen, 1918, Nr. 1—6.

Pedagogisk Tidskrift, utg. av V. Vessberg, 1918, 54 årg. Häftena 10, 11.

Svenskt Arkiv för Pedagogik. Band VI (1918) Häft. 4.

Modern Language Teaching: the Organ of the Modern Language Association. Eight parts yearly, 8*d.* net each. Year xiv, nos. 1—5 (London. 1918: A. & C. Black).

Feb. 1918 (No. 1): P. Chavannes, "La littérature française après la guerre"; E. Nicholson, "Diphthongs and Palatals". — *March 1918* (No. 2): O. H. Prior, "The place of philology in the training of the school teacher"; L. Chouville, "French U and W". — *July* (No 4): A. Terracher, "Je fais la moue: ü"; G. Lenotre, "Le Littré des poilus". — *August* (No. 5): D. Jones, "Use of experimental phonetics to the linguist".

The School World. Year XX (1918). Monthly 6*d.* net. (London: Macmillan).

Digitized by Google

The *May* and *June* numbers [after which the paper is absorbed by the *Journal of Education*] contain only three primarily linguistic articles — R. B. Appleton, "The direct metod of teaching Latin" (May), Walter Ripman, "The position of Modern Languages in our educational system", and S. H. Moore, "The note-book in Modern Language Teaching" (June); but the June number (no. 234) also includes two articles which are full of useful hints to teachers of English — W. F. Bushell, "The House *versus* the Hostel System at Boarding Schools" [serviceable not only to teachers or students reading an English school story but also to those interested in the attempt to extend the boarding-school system in Scandinavia], and B. C. Wallis, "Examination Errors in Geography" [discriminating between many much-abused geographical terms, such as *forest, woodland, navigable* etc.].

The Journal of Education, *with which is incorporated* THE SCHOOL WORLD [as from July 1918]. Vol. XXX., nos 588—593, July—December 1918, 8*d.* monthly: annual subscription, 9/6. (London, W. Rice, 3 Ludgate Broadway, London, E. C. 4).

The *Journal,* which attempts to deal with both the professional and the pedagogical aspects of every grade of education in its widest sense and is very bulky [sometimes 80 pages to the number: the volume for 1918 runs to 780 pp], is by common consent the leading British educational paper and its regular practice of devoting two or three pages monthly to translation exercises should endear it to those who cultivate that difficult art.

July 1918 (No. 588). Sydney Dalton, "Some Happenings at a School Exam". [comparing ihe written test unfavourably with the oral test].

August 1918 (No. 589). E. A. Sonnenschein, "Grammatical Reform" [dealing *inter alia* with "The Future in the Past", for which see too M. S. Dec. 1917]; H. G. Wells, "The Apology of the Schoolmaster" [a specimen chapter from the author's recent educational novel *Joan and Peter* (Cassells, 9/- net)].

September 1918 (No 590). "The Teaching of German" [advocating its retention in Anglicia]; N. L. Frazer, "The Reading of Prose Literature".

October 1918 (No. 591). E. M. White, "Civics for Adults"; "Salaries of Teachers in Secondary Schools".

November 1918 (No. 592). Review of H. G. Wells's *Joan and Peter.*

December 1918 (No. 593). "The Training of Teachers"; "Modern Humane Letters" [a suggestive literary-historical Syllabus of Study, 1789—1832].

The present writer would be pleased to arrange the matter for Schwedish schools or teachers wishing to become annual subscribers to either ***M. L. T.*** or ***J. E.***

C. S. Fearenside.

LUND 1918, A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google